

Səməd Vurğun

AYRILARMI
KÖNÜL CANDAN

Bakı – 2017

Səməd Vurğun
Ayrılarımı könül candan
Kitab Klubu, 2017, 424 səh.

Kitaba Səməd Vurğunun seçilmiş şeirləri və “Vaqif” dramı daxil edilmişdir.

- www.kitabklubu.org (012) 4898469, (050) 4049113
- Zəka Kitab Evi (012) 5990154, (050) 5190454

ISBN 978-9952-824-5-2-0
© Kitab Klubu, 2017

ŞEİRLƏR

Başına döndüyüm, əziz Şikəstə,
Dinlə məni, halı yaman olmuşam.
Qəlbdən yaralı, könüldən xəstə,
Nanı zəhər, ruzu fəğan olmuşam.
Çatandan bəridir on beş yaşıma
Çox bəlalər gəlib qanlı başıma,
Baltalar vurulub ömür daşıma,
Bu eşqin yolunda yaman olmuşam.
Kəsilib qanadım, uça bilmirəm,
Eşq məhbusuyam qaça bilmirəm.
Heç kəsə dərdimi açə bilmirəm,
Böylə halı çox pərişan olmuşam.
Gərçi istər çəkim cövrü cəfa yar,
Mən dilərim sürsün çoxlu səfa yar,
Qəsd eyləyir mənə o bivəfa yar,
Qəsdinin altında talan olmuşam.
O mələk simalım, şahbaz baxışlım,
O dodağı ballım, ceyran yerişlim,
Həm o siyah tellim, turac gülüşlüm
Yandırıbdir məni, yanan olmuşam.

1926

*Möhtərəm və əziz
Hüseyn Cavidə*

Xastayım, yalnızım ürəyimdə qəm,
Nəyə dəyər həyat, olmasa həmdəm?
Sevgisiz, sevdasız həyatı sevməm,
Gəl çıxalım seyrə, günlər ötüşsün!
Sürmədim bir həyat canlı dünyada,
Şövkətli dünyada, qanlı dünyada,
Şu xəstə könlümdən qopan fəryada
Bülbüllər dillənsin, güllər ötüşsün!
Həsrətlər yorğunu, şikəstə könlüm,
Ah, şu dərqli könlüm, şu xəstə könlüm,
Görmədi mürüvvət bir kəsdə könlüm,
Mən gülməyəm aylar-illər ötüşsün!
Yer üzü fanidir, uzaq gəzəlim,
Vicdan sədasını əldə edəlim,
Bir qaranlıq küncə həp çəkiləlim,
İllərcə paslanan dillər ötüşsün!
Əskimişdir yaram, artıq sağalmaz,
Sevdayi-naləmi bir könül almaz.
Bu xəstə Vurğunun dərdi azalmaz
Qoy sınıq könlümdə tellər ötüşsün!

1926, 11 iyul

Tərlanım, tərlanım, gözəl tərlanım!
Sənə qurban olsun bu Düşgün canım.
Görünsə gözüne bivəfa xanım,
De ki, Vurğun gədəlara dönübdür.
Tərlanım, tərlanım, bir qalx havaya,
Bir yazığın gəlsin mən binəvaya,
Məni əğyara satan o bivəfaya

De ki, Vurğun gədalara dönübdür.
Tərланım, tərланım, artıbdı qəminim,
Dəryayi-eşqində qərq oldu gəminim.
Görünsə gözüne xəyal həmdəminim,
De ki, Vurğun gədalara dönübdür.

1926

Bir gün məni lap boğurdu hicran,
Hicran deyə bir səyahət etdim...
Yarəb!.. Nə yazıq olarmış insan,
Boynum bükük ol məkanə getdim;
Baxdım, onu görmədim o yerdə,
Sordum deyən olmadı ki, nerdə?...
Ey vah, o xəyal pərisi nolmuş?
Ömrüm qəmü-həsrət ilə dolmuş...
Röyamı, nədir bu gördüyüm, ah?!
Xülyamı, nədir bu aləm, ey vah!?
Artıq günəşin ziyası sönsün,
Artıq bu diyar məzara dönsün!
Əflakı ahım dumanı sarsın,
Varlıq sürüşüb zavalı varsın!

1926

Qoynuna girməyə qalmışdır bir az,
Könül fərəhlənib eylədi pərvaz;
Ölməyib görəydim seyrini hər yaz,
Səndə vardır başqa lətafət, Şuşa!
Dağlarından qopar havalı yellər,
Ah, o sərin yellər, səfəli yellər;
Dağıdıb huşumu divanə eylər,
Vüsalın hər kəsə səadət, Şuşa!

Xırdaca-xırdaca yağışın yağar,
Çən-çisək içindən günəşin doğar,
Bir ağız bir bulaq suyunu soğar,
Eyləyirsən yenə qiyamət, Şuşa!
Bir əcəb gülşəndir torpağın, daşın
Dumanlı dağlardır həyat yoldaşın,
Bir ağrı gördümü ömründə başın,
Ey fitrən xəlv olmuş təbabət, Şuşa!

1926

Köhnə bir evciyəz gördüm, içi toz, torpaq,
Sökük divarları var hisli, paslı.
Önündə bir baca, içində çılpaq
O səfalətzadə uyuyur yaslı...

Elə bir yaslı ki, daima xəndan.
Mavi gözlərinin ufuklar kadar
Varsa incəliyi, yenə də giryan,
Gəliyor nəzərə yenə də ağlar...

Boş deyildi, onun vardı sənəti,
Tar, kamança, tütək, qaval yapardı.
Tutur kimi saza qəmli xilqəti,
Oxuyar, bağırar, sonra yatardı.

O könül pək incə, pək də mənalı,
Baxışları vardı həp süzgün-süzgün.
Rəqib imiş ona dadlı xəyalı,
Demişdi dərini o mənə bir gün.

Hər qürub zamanı pəncərəsindən,
Baxar üfüqlərə sanki bir xəyal...
Qayalar inlərdi onun səsinə,
Mənimdir kainat diyordu Zeynal.

1926

Gözəl çiçək, dalğalanır dağ döşü,
Nədir o tərənisi, dəryamı yoxsa?
Söylədilər səni könlümün əşi,
Həqiqətmi, o da xülyamı yoxsa?
O seyran buludlar, o boylu çinar
Həp sənə gülümsər, sənə çırpınar.
Deyirsən titrədir məni ruzigar,
Bu dərdə mübtəla dünyamı yoxsa?
Əmərdim hüsnündən min incə duyğu,
Sardımı çöhrəni xəzan soyuğu?
Əlvida, əlvida, daldığım uyğu
İnanmam ölümümü, rəyamı yoxsa?

1927

Öpərkən gecələr dəsti-səbahi
Duyurdum hərəkət namütənahi...
Çəməndə bir gözəl xeyli ilahi,
Üzündə zülfünü tarimar gördüm.
Titrəyirdi çəmən, titrəyirdi gül,
Oxurdu nəğmələr sabaha bülbul,
Bükmüşdü boynunu saralmış sünbül,
Qoxladım o yeri, laləzar gördüm.
Uçurdu dağlara quş kimi ceyran,
Boylana-boylana səmada tərzan,
Oxurdu türkülər səmiə pünhan,

Birləşin! – dedilər, bir şüar gördüm.
Buludlar dağılıb doğdu bir pəri,
O sevda yerinin doğma dilbəri,
Göz atdım gözünə, himlədim bəri,
Dayandı şir kimi, pürvüqar gördüm.
Əsirdi durmadan birbaşa yellər,
Döyürdü bağrını dağ-daşa sellər...
Gülürdü al geyib, ağlayan ellər,
Bu haqqı danamam, aşkar gördüm.

1927, yanvar

Saqiya! Saqiya! Gətir gizlicə,
Görənlər olmasın divanələr var.
Nəşələr əməyim bu qəmli gecə,
Bağrına od basan pərvanələr var.
Həyatın sonuymuş bir solğun çiçək,
Qəmləri öldürən qəm olsa gərək,
Açmadı ağlayan üzləri fələk,
Cahanda göz yaşı, qəmxanələr var.
Saqiya! Dustağam zindan görməmiş
Vüsalın dadı yox, hicran görməmiş,
Bir mömin babayam quran görməmiş,
Onda da şübhələr, əfsanələr var.
Nəsibim oldusa bu ahu-vaylar,
Dün gecə əl verib bahara yaylar,
Ucaldı göylərə şanlı saraylar,
Düşünməz nerədə viranələr var.
Saqiya! Saqiya! Yetir özünü,
Cahanı görməyim, bağla gözümü.
Şərqə söyləyirəm bu son sözümü:
Yavrusuz üşüyən boş lanələr var.

1927

Ey vətən! Ey ana! Açıldı yolum,
Ümidim sənəmi, qurbanın olum?
Nədənir demədin heç mənə – oğlum.
Dolandın nerələr, de hankı yerlər?
Laçınlar yuvası, haylar ocağı,
Kəsilmiş anacan, vəhşət ayağı.
Yanırkən o gecə birliyin dağı,
Titrədi Qafqazın qoynunda yellər.
Mən Ağrı dağında dayandım bir az,
Bir qaya zirvəsi oxurdu şahbaz
O şiddətli qışın sonunda bu yaz
Yuyurdu tozları kükrəmiş sellər...
Başdan ayağadək geymiş qırmızı,
Oxurdu türkülər bir gürcü qızı
Parladı gün kimi o dan yıldızı,
Üzündə mərcimək, köksündə tellər.
Açılsın o gülün, baharım olsun,
Lalə tək qızaran bir yarım olsun.
Sonunda ömrümün məzarım olsun
Gəlinli çeşmələr, sünbüllü çöllər.

1927

Sorma aqıl kimsələrdən, sorma heç dünya nədir,
Böylə bir düstur qocalmış ideal olsun gərək!
“Hər kimin vicdanı pakdırsa o bir divanədir”, –
Bu kəlamın barəsində qılüqal olsun gərək!
Çünki boşdur nalə qılmaq, çünki boşdur ahu-zar,
Göz yaşından gözlənən məlhəm mahal olsun gərək!
Aqıl olmaq istəyənlər bir-birindən küsməsin,
Əhli-haldan dəm vuran kəs əhli-hal olsun gərək!
Hər bəlaya şir tək gərməkdəyəm mən sinəmi,
Vurğunun “Düşkün” adı Rüstəmi-Zal olsun gərək!

1927

Yenə nə durursan pəhləvan kimi,
Çirməyib qolunu mərdanə, dağlar!
Könül yenə bəhri-bipayan kimi
Səslənir çalxana-çalxana, dağlar!
Mən çox istərdim ki, sənin heç zaman
Örtməsin o dilbər hüsnünü duman.
Elin zərərindən mənfəət uman
Boyansın, demişəm, al qana, dağlar!
Zirvəndəki söyüd göylərə çatır,
Kölgəsində yorğun yolçular yatır;
Maralın, ceyranın min işvə satır,
Su göndər bu yerdə yanana, dağlar!
Çox gözəl olursan ellər köçəndə,
Suyundan gəlinlər, qızlar içəndə;
Qıy vurub tərlənin yel tək keçəndə,
Bir vəlvələ düşər hər yana, dağlar!

1927

Pək çocuqdum yerə gömdülər səni,
Həyata qanadsız atdılar məni.
Bax, necə pozulub ömrüm gülşəni,
Həyat sənsiz mənə zindandır, ana!
Qoynunda bəslənir gözəl diləklər,
Layiqdir səcdəyə sənə mələklər,
Nərdəsən, ah gözlərim həp səni bəklər,
Bax övladın nasıl giryandır, ana!
Sən bir günəş idin, doğdun da batdın,
Yazıq övladını qəmlərə atdın.
Bir cavab ver, hankı murada çatdın
Torpaqlarda neçə zamandır, ana!
Bir ah çəksəm sənsiz, qopmazmı tufan?
Əzizim anacan, gözüm anacan!

Yumuq gözlərini aç da bir oyan,
Şimdi zaman başqa zamandır, ana!
Yıxılıb payinə öpməki stərəm,
Analıq mehrini görmək istərəm,
Səni görmək üçün ölmək istərəm,
Təsəllim ah ilə fəğandır, ana!

1927

Dün oxdum şerini, düşdü yadıma
Gülümsər dövrəni bizim dağların.
Oxudum ki, yoxdur sizin yaylada
Gülü, gülüstanı bizim dağların.
Bilməm kaç əsrdir yaranmış durar,
Cansız cəsədlərə dirilik urar
Səhər irişincə bin nəğmə qurar
Şahbazı, tərənəni bizim dağların.
Əlvən çiçəkləri saralmaz, solmaz,
Baxdıqca onlara könüllər doymaz,
Çəsmələr başından heç əskik olmaz
Zurna-balabanı bizim dağların.
Ətrafı taladır, ceyran yuvası,
Ruhları məst edər sərin havası,
Sizin yerdə olmaz, onun səfası,
Cənnətdir hər yanı bizim dağların.
Yasəmənlər, gül reyhanlar ocağı,
Bizim dağlar bir təbabət qucağı,
Dişləri göynədən soyuq bulağı,
Genişdir meydanı bizim dağların.
Bir-birindən gözəl vardır meşəsi,
Səs versən, səs salar hər yana səsi.
Qazanar hər kəsdən sevinc həvəsi
Çölü, biyabanı bizim dağların.

Şeh düşər otların üstə gecədən,
Doymaq olmaz orda xoruz-beçədən,
Dəyəsi qurular qalın keçədən
Dərdlərin dərmanı bizim dağların.
Qoyun, quzu bir-birinə qarışar,
Qulplu qazanlardan qatıqlar daşar.
Böylə həyat içrə yüzdən çox yaşar
Zəhmətkeş dehqanı bizim dağların.
Bəslədiyi kök quzulardan kəsər,
Bolluq içrə ömür sürər sərbəsər.
Boynun əyib çeşmələrdən su içər
Maralı, ceyranı bizim dağların.
Xırdaca-xırdaca yağar yağışlar,
Xəstə Vurğun bu dövrəni alqışlar.
Möhtərəm qarelər məni bağışlar,
Cavandır yazanı bizim dağların.

1927

Müəllimlik – bu bir incə sənətdir,
Bu yolu hər gedən olmalı incə.
Saralmaz bir çəmən o göyərincə,
Həyata pək yaxın bir məhəbbətdir.
Almanlar etmişdir çox kərə təkrar –
Mənimdir gələcək... müəllimim var...
Dinlə vətəndaşım! Belə bir şüar
Hər qəlbə tac verən bir fəzilətdir.
Qələlər, zindanlar, qorxunc diləklər,
Atəşli vicdanlar, çılğın ürəklər,
Üfqiündə məbud bir boşluq bəklər,
Baxdım keçmişlərə, bu həqiqətdir...
Ey göylər suları, sən boşalma, dol!
Tutduğun çiçəkli, reyhanlı bu yol
Hər qəlbə sevinclər vəd edər bol-bol...
Bu günün qayəsi çünki zəhmətdir.

1927, iyun

Dünki bir lövhə ki, hər səmti viran,
Dünki bir sinə ki, başdan-başa qan.
Dünki hicranla, səfəltlə gülən,
O gülüşlərlə belindən bükülən
Yeni bir səhnədə cövlan edirəm,
Sisli, yağmurlu sokaklar gedirəm.
Qəlbi yox, duyğusu yox, şir kimi nər
Bu yerin dağları hər gün bəzənər.
Bəzənər, sanki xəyalımla tanış,
Nə qədər fitri, gözəl bir yaranış
Ki, dəyişməm onu heç bir gözələ.
Bir zaman bəlkə də əllərdən ələ
Düşərək ömür eləmiş zillətlə.
Əski, pək əski rəya, bidətlə...
Hələ çaylardakı coşqun cərəyan,
Bana bir başqa xəyalatı bəyan
Ediyor. Böylə deyirlər ki, bu gün
Ucalır göylərə bir şanlı düğün.
Bən də təbrik edirəm iş bu halı,
Artacaq yurdumun əlbət cəlalı.

1927, iyul

Göylər ki, müləvvən o şəfəqlərlə bərabər,
Dəryalara, səhralara min cəlvə sərəsər –
Ərz etmədə, bilməm nə zamandan bəri aləm
Göylər deyər, göylər deyər çalxandı dəmadəm.
Çalxandı nəhayətsiz olan boşluğa əfkar,
Ən sonra təbiətdəki hikmətlərə naçar,
Məruz olaraq enməyə bir cəbr ilə döndü,
Min dürlü ziya parladı, min ah ilə söndü.
Sönmək! O qaranlıq ki, çıxılmaz yolu var, ah!..
Ömrün sonu ad verdi bu mənalara Allah!

Allah! O nədir? Məncə təxəyyül cərəyani,
Görmək dilərəm, varsa görünsün o “əyani”.
Atəş, su, bulud bir zaman Allah idi əlbət,
Heyhat! Onu məhv etdi xəyalən bəşəriyyət.
Dönmüş, o da dönmüş və dəyişmiş, bunu bildim,
İndiyə onun eşqini çirkab ilə sildim,
Sildim və inanmam ki, bunun hökmü əzəldir,
Torpaqlara can verməyim ondan da gözəldir.

1927, iyul

Uzaq, bu həyatdan uzaq bir yer var
Yaşıl dağlarında sərin bir ruzgar.
Orda nə qəm vardır, nə bəla vardır,
Desəm inanmazlar, etilə vardır
Ki, bütün varlığım, həp duyğularım,
Müxtəlif dərdlərim və qayğılarım
Orda, o ilahi çöhrədə gülər,
Qarşımda saraylar, taclar bükülər.
Həm də bidətlərdən, dürlü imandan
Bir əsər görünməz, çünki hər yandan
Hər qəlbə müsəvi məşəllər doğar,
Bütün məsləkləri bir məslək boğar:
Bu isə yaşamaq, həm yaşatmaqdır,
Yarınkı dünyaya bu gün çatmaqdır.

1927, iyul

Mənə hər gün bu yaxın pəncərədən
Dəli bir gözlə baxırsan, bu nədən?
Yoxsa qəlbimdəki gizlin əməli
Bəlkə bilmişsən, a Salyan gözəli!

İndi bil söyləyirəm mən də açıq,
Səni görmək dilərəm, yollara çıx!
Çıx ki, arxanca mən eyvah eləyim,
Sonra əhvalımı izhar eləyim,
Sən qərrib, mən də qərrib... yox yananım,
dərd qananım...
Yenə ruhum dəli, yurdsuz kələbək
Kimi izlər sarı torpaqda çiçək.
Mənə dünyada bu cür ən göyçək,
Ən gözəl qüvvə ki, parlar bədənin,
Belə derlər ki, xəyalında sənin
Bir çocuq var... onu at! Ey gözəlim!
Sənə layiq deyil, əlbət, o çocuq.

1927

Deyirlər Şəkinin bu yaxın dağı
Bəsləmiş bir maral-hər qəlbə yağı.
Üçüncü gündür ki, aldım sorağı,
Bulacaqdərdimə bir çarə bəlkə...
Əyilsin səcdənə ulduzlar, aylar,
Əskimiş məbədlər, yeni saraylar.
Bir qərrib könül var, səni haraylar,
Əlindən sağala bu yarə bəlkə.
Nə deyim! Böylədir əzəldən işim,
Gözəllik yoludur mənim gedişim.
Ağarsa saçlarım, tökülsə dişim,
İstərəm yetişəm o yarə, bəlkə...

1927

Bunu idrak edib də bir öyrən,
Sənə məhkum mən olmadım fikrən.
Nə rəvadır vüsala aldanmaq,
O titrəyən səsinə həp yanmaq.
İstəmişsə də qəlbi-məcruhim,
Dəyişdim indi başqa bir ruhim.
Azacıq varsa da vicdan əliniz.
Məni bir qul kimisə dinləyiniz.
Nə zamandan bəri, yavrum, solaraq,
O sönən eşq ilə sərməst olaraq,
Endim eyvah ki, endikcə dizə,
Yenə hicran, yenə dərd qaldı bizə...
İştə, bundan məni sarsıtdı həyat,
İstəyər... istəyə varmaz bu qanad.
Lakin ümmid, o böyük dəsti-kərəm
Oxuyur qəlbimə bir başqa sənəm:
Ki, şəbabin üzü bir gün güləcək,
Ağlayan gözləri oxşar, siləcək,
Yeni bir səhneyi-ülfət doğacaq,
Qaralar zəhrimi birdən soğacaq.
O zaman Fikrəti təqib edərək
Bu yaxın dağları dümdüz gedərək,
Oxuyub keçmişə lənət, yaşaram,
Toxunub göylərə bir gün coşaram
Məni məhv etsə də fikrim, ələmim
Yazacaq "Hamleti" coşqun qələmim
1927

Nə qədər məyus, ah, nə qədər ölgün,
Nə qədər cansızam yenə mən bu gün.
Dəyişmiş gördüyün köhnə şiri-nər,
Əsər xəyalıma nəsimi-kədər.

Hələ gör nə halda, gör nə dəmdəyəm?
Bütün varlığım la yəs, ələmdəyəm.
Vücudum torpaqda, sürünür daşda,
Xəyalımsa durur hamıdan başda;
Rəqs edər o mavi, ağ buludlarda,
Enər, nəfəs alar yaşıl otlarda.
Gəzər-gəzər öylə durmadan bir an,
Arar-arar, yavrum, bir geniş meydan;
Öylə bir meydan ki, gülsün azadə,
Çəkdiyim zillətlər düşməsin yadə.
Bəşər dedikləri duyğusuz vicdan,
O boyalı sima, o dönük iman
Bir az da çırpınsın, gülsün, əylənsin
Ucalmaq istərsə, bir qədər ensin;
Ensin, qaranlıqdan kamiya b olsun,
Qürurun gülşəni saralsın, solsun!
Dəmir qollarıyla fəxr edən kütlə,
Bağırsın, hayqırsın, həm də cürətlə,
Qursun bir ailə... bircə ailə...
Müjdələr gəlsin bu şeyda bülbulə,
O zaman gülərəm, gülərəm, heyhat...
Bilməm gələcəkmi bir böylə həyat?..

1927

Dağlar! Sızdəki şu böyüklik, vüqar
Nə olur bir zaman olsaydı bəndə.
Bəlkə sayıldım o gün bəxtiyar,
Vicdanımı yaxan bu zəhri-xəndə.
Bəlkə çəkildirdi bir duman kimi.
O zaman bu xəstə qəlbim əsəbi
Və coşqun sulara məxsus ahənglə,
Lazım gəlsə məşğul olardım cənglə...

Əvət! Tapdaldımdı, döyər, əzərdim
İnsanlığın məğrur, dönməz başını...
Ən sonra qayğısız, bihuş gəzərdim,
Nə dərdi sevərdim, nə göz yaşını.

1927

Nal tökən dağları yel kimi keçər,
Hər zümrüd yamacdan bir çiçək seçər,
Qaynar bulaqların gözündən içər
O ellər gözəli, o el yavrusu.
Teylənər dağların qılinc yalında,
Bəzən açıqlıqda, bəzən qalında,
Elə bil ay durur bulud dalında,
O ellər gözəli, o el yavrusu.

1927

Alovlan, ey könül, yenə alovlan!
Bu gün lap dəyişib o günkü canan.
Dilbərim yorulub səyahətindən,
Düşübdür o keçən tərəvətindən.
Bir zaman o pəri yalnız yaşardı,
Quş kimi sıldırım dağlar aşardı.
İndi bükülmüşdür böylə tez beli,
Sığal verilməyən o qumral teli
Tarimar görürəm... Bu bəsdır mana,
Ey məni tərk edən, qal yana-yana!

1927

Mənəm bu dünyada bəlalar çəkən
Nakişi, naşükür insan əlindən.
O hankı vicdan ki, ağlar, ay aman!
Gündə bir don geyən dövrən əlindən?!.
Qalmamış qüdrətim... dalğınam çoxdan,
Unutdum varlığı... dönmədim yoxdan...
Fələklər tac saldı mən atan oxdan,
Çıxmadım bu qanlı meydan əlindən.
Sürün, sürün, işə durmadan bir an,
Sən ey vəhşətidən feyz alan insan!
Yarın gülmək üçün, ağlasın cahan
Bu Tövrət, bu İncil, Quran əlindən.

1927

İllər, qərinələr keçirsə aləm,
Yadımda saxlaram hər zaman səni.
Dərdimi bilməyən varmı bir adəm?
Bu bir həqiqət ki, sevdi can səni.
Dün öylə gedirdin ahəstə, rəvan,
Bulandı su kimi gözlərimdə qan,
Bir mənim başıma gəlmədi hicran,
Kim basdı bağına canhacan səni?..
O axşam, rəyada gəzişə çıxdım,
Aramızı vuran bir evi yıxdım...
Titrəyə-titrəyə əlini sıxdım,
Baxdım, zəhərləmiş o ilan səni...
Baxırdın, sevdiyim, sən məlul-məlul,
Çırpınar, gülərkən sevdalı ilul.
Bağırdım gülərək... ey ləkəli dul!..
Məndən başqa sevməz bir insan səni!

1927

Düynlü dağları kökündən vuran
Əmək cəbhəsində “amansız” duran,
Əqrəbli çöllərdə bağ-bostan quran,
Zəhməti güldürən sənət olacaq.
Azəri yurdunun zəhmətkeş oğlu,
Ürəyi sevinclə, ümidlə dolu,
Çəlikdən duruşu, dəmirdən qolu,
Zəhməti güldürən sənət olacaq.
Ey göylər suları, sən boşalma, dol!
Tutduğun çiçəkli, reyhanlı bu yol,
Hər qəlbə sevinclər vəd edər bol-bol,
Zəhməti güldürən sənət olacaq!

1927

Yenə gördüm səni, Dilcan dərəsi,
Yadıma çox köhnə zamanlar gəlir.
Ömür dedikləri bir karvan yolu,
Nə canlar gedərək, nə canlar gəlir.
Fələklər yaratmış bu yeri cənnət –
Desəm, çox münasib həqqindir əlbət.
Səndə var doğruluq, var səmimiyyət,
O ibrət bağına loğmanlar gəlir.
Yazda gülümsərkən bütün kainat,
Sən də bəzənərsən açarsan qanad;

.....
Hər axşam səcdənə dumanlar gəlir.
Qaşlar yarılarda günün telindən,
Əmərsən dağların qarlı selindən.
Sənə qonşu olan Qazax elindən
Vəfalı, vəfasız mehmanlar gəlir.
Yüksələr tar səsi hər eyvanından,
Quşlar qanad salar keçsə yanından.

Daşlar boyanmışdı bir gün qanından,
Xəyalıma qara dövrənlər gəlir...

1927

Önümdə tufan var, hazır olunuz,
İgid Qafqazımın köhlən atları!
Poladdan möhkəmdir sizin qolunuz,
Quraq tərkinizdə pulemyotları!
Çılğın dühalar ki, hökm edər Qərbə,
Səbəb olacaqdır bir geniş hərbə
Əminəm, vurduğum bu sonku zərbə
Əyəcək yüksələn o qanadları!..
Əyəcək bilirəm, məndədir qüvvət,
Birlikdə can bulur hər qərib niyyət.
Ey cəbini Qərbin, sizdəsə əlbət
Hikmətin ən qorxunc aparatları.
Məndə də möhtəşəm, əlçatmaz vüqar,
Yediyi buz həmən, içdiyi də qar,
Sağlam bir ölkənin möhkəm fikri var.
Yarılsın nərəmdən dağın qatları!..

1927

Unut, dedim, unut! Gətirmə yada,
Bir daha dünyada sən, ey səs, məni!
Sevdanın uğursuz o yollarında
Daş-qalaq eylədi hər bir kəs məni.
Çəmənlər, bağçalar, bağlar sararsa,
Fəzalar dönərək sular qararsa
Hər şeyi bir ölüm qorxusu sarsa,
Əyilməm bir daha... bir həvəs məni
Hər dürlü matəmdən, qəmdən uçurdu

Xəstə xatirimdə bir həyat qurdu.
Tərk etdim o Qazax adlanan yurdu,
Orda zəhərlədi bir nəfəs məni.
Qoy gülsün taleyim, gülsün həyatım,
Silinsin əskimiş hər xatiratım.
Baxdım ki, bu yeni-yeni ayatım
Deyir sıxmayacaq bir qəfəs məni.

1927

Çəkil, çəkil artıq yoruldum, bıqdım,
Yanarsan, çox yaxın durma, ahımdan.
Bir gün mən başqa bir dünyaya çıxdım
O əski, pək əski qərargahımdan.
Bax, bu seyr etdiyim işçinin yurdu
O bədbin qəlbimə çox ağır vurdu.
Şikayətçi idim bəlkə xilqətdən,
Bu gün qüvvət aldım mən təbiətdən,
Bəlalər tanrısı o məhəbbətdən,
Çəkəndim və döndüm qibləgahımdan...

1927

Həyat! O çox zaman görünür iyrənc,
Bu səhnədə min bir qanlı pərdə var
Sən bu çətinliyə düşsən də, ey gənc,
İçində saxlanan qüdrətə yalvar!
Zaman! O amansız, qatil bir düşkün
Bəzən dünyaları döyər şiddətlə.
Səni də məhv etmək istərsə bir gün,
Hər şeyə qarşı çıx, həm də cürətlə.
Cürət! Odur bizi güldürən hər an,
Cürətsiz bir həyat məhv olur, inan.
İştə bu düsturu öyrənib də sən,
Ər oğlu ər kimi tab et bəlayə.

Mən bu sözlərimlə nə dedim bil sən,
Çırpın üfüqlərə, uç etilayə!
Ey gənc! Səadəti bir xəyal bilmə,
Nə olursa-olsun, yalnız əyilmə!

1927

Mən o sevdalı qızın,
O qanadlı yıldızın
Hər halını sevərkən,
Bu bəlaya pək erkən
Düşməyimi bilmədim.
O zamandan gülmədim.
İtginəm, aranmadım.
Mən buna yaranmadım.
Unut sən də gözəl qız!
Mənə dünyada yalnız,
Yalnız qaldı kölgələr,
Qarlı, buzlu ölkələr...
Hey gedirəm durmadan,
Bir yuvacıq qurmadan,
Səbəb nədir bu işə?
Bu sərsəri gedişə...

1927, sentyabr

Qadın! O sevimli, süslü bir sona,
Mən əsirəm, əlbət, əsirəm ona.
O bəzən bir mələk, bəzən iblisdir,
Çünki başdan-başa zövqdür, hissdür;
Onda sevinclər var, iztirablar var.
Bütün mənasilə etilə, vüqar
Həp ondan, qadından, o gözəldəndir,
Bu bir yeni deyil, bu əzəldəndir.

1927, 15 noyabr

Bir qəlb ki, çalxalanar, hər zaman coşar,
Tufanlar keçirən dəryaya bənzər.
Qafqazda çırpınar, Altaya qoşar,
Dağlardan atılan bir yaya bənzər.
Of... bu yerlər yazıq ruhuma dardır,
Kəsilmiş yollarım dumandır qardır.
Vaxta ki, bu hüdüd, bu sərhəd vardır,
Ömür dedikləri rüyaya bənzər.
Sən ey mərhəmətsiz, duyğusuz, casus!
Ey sərvət dünyası, sən sürün, sən sus!
Bəşər qardaşlığı tərk etmiş, əfsus!
Hər əməl dumanlı xülyaya bənzər.

1927, 2 dekabr

Mən and içmişəm ki, bir də qələmim
Gözəllərdən ilham almayacaqdır.
Peymanını pozan xəyal həmdəmə
Dərgahıma sayə salmayacaqdır.
Keçindim nə yaman dərdi-hal ilə,
Bir qara üzlü, ah, ideal ilə...
Açılmaz ürəyim hər vüsal ilə;
Onlardan yadigar qalmayacaqdır.
Hesablaşmaq istər könül xilqətlə,
Bir sevdiiyim deyil, hər təbiətlə;
Gülsəm, güləcəyəm, əbədiyyətlə,
Sazım gəldi-gedər çalmayacaqdır.

1928, 7 yanvar

Yetər! Yetər artıq boş əyləncələr,
Can almaq vaxtıdır bu gün xilqətdən...
Günəşli gündüzlər, aylı gecələr,

Bir ağızla deyir: yaz təbiətdən!
Yetər telli sazlar, şikəstə “ney”lər,
Bu nalələr bizi dağıdar, eylər.
Yetər, zənn edirəm xəyali şeylər,
Bir az da bəhs edək biz maddiyyatdan.
Uyduq əzəl gündən hər xəyala biz,
Buludlarda söndü hissiyyatımız...
Boğuldu dərdlərlə kainatımız,
Qayə bunlarmıdır incəsənətdən?
Yetər vaxt itirmək təranələrlə,
Yetər oda yanmaq pərvanələrlə,
Həyat geri qaldı əfsanələrlə,
Uzaqlaşmalıyıq hər təriqətdən.
Gəlin! Gəlin bu gün fürsət əldəyəkən,
Qanlı deryalara göndərək yelkən...
Sən, ey dünyasından əlini çəkən!
Nə tapdın o sonsuz göyə xidmətdən?
Zavallı! Bir dön də ətrafına bax!
Bir bax ki, gecələr nə qədər parlaq!
Qaranlıq qəlbində sən dəxi od yax,
Günəşli gündüzlər doğar zülmətdən.

1928

Bilsin axtaranım, tanışım, dostum,
Eşitsin dənizlər, qaralar məni
Adım çəkili qan, irin qusdum.
Çox incitdi mübhəm yaralar məni.
Gələli dünyaya Məhəmməd, İsa,
Qırdı qardaşlığın şah damarını
Onların qoyduğu məscid, kəlisə
Hələ də sormada xalqın varını.
Əyildim şahlara, xanlara xeyli
Vuran vurmayana “Sən də vur” dedi.

Ölüm pəncəsində yaşamaq meyl
Cəlladlara qızdı “Bir az dur” dedi.
Əsdi zərbələrlə duyğusuz ruzgar
Dedim “Qara günün, ağ günü” də var.
Artıq aradığım o gün doğalı,
Dillərdə nəğmə var, sulara halə,
Qoynumda dost əli mehman olalı
Zümrüd yamaclarım bitirdi lalə.
Haqqın, ədalətin dönməyən qolu
Açdı hər qapıya bağlanan yolu
1928

*Hörmətli əmizadəm
İbrahimə*

Sən nəsen? Hər zaman, hər an çalxanan,
Bu darğın qəlbimin həyəcanısan.
Artıq unudulmuş keçən günlərin
Gözümdə canlanan son nişanısan.
İncəlik hər qəlbi qəhr edər gerçək!
Gəl bu əninindən, ahından əl çək.
Sən ey yazıq şerim, ey solğun çiçək
Matəm dəryasısan dərd ümmanısan.
1928, 31 may

Sən ey altun qəfəslərdə xumarlanan, süzülən,
Bilirmisən hüsnünlə hankı qəlbdir üzülən?
O qəlbdir ki, həyatında min bir acı yemişdir,
Əzəl gündən gəncliyini sənə qurban demişdir.
O qəlbdir ki, yetimlikdə, yoxsulluqda boğuldu,
Təbiətin ən qarışıq bir günündə doğuldu...
İştə, məni qəhr edirkən bu sayğısız səfalət,

Vurulduğum o gözlərdə mən axtardım səadət.
Fəqət, sən ey zənginlərin, böyüklərin yavrusu,
Dünyalara hakim olan bir şairin qayğusu
Əsdi qara yellər kimi, gəlib keçdi yanından,
Mən doymaram ovuc-ovuc içsəm belə qanından...
Özün gəl, ey sevdiciyim, özün çıx meydanıma.
Ya qanına mən boyanım, ya sən boyan qanıma...

1928, 31 may

Bir yaz sabahının ilk əzanıydı,
Süzüldü gözlərim xumarlanaraq.
Xilqətin mənalı bir zamanıydı,
Sular səslənirdi dalğalanaraq.
Açdım önümdəki bir pəncərəni,
Adamı şiddətlə döydü küləklər.
Mən seyrə dalırkən dağı, dərəni,
Uzaqdan gülürdü güllər, çiçəklər.
Ağarırkən göyün siyah kəfəni,
Bu gün bir coşqunluq vardı qanımda.
Mən əski qəlb ilə anaraq səni,
Demişdim: “Ah, Əkrəm olsan yanımda!”

1928, 1 sentyabr

Çəkdiyim ağrılar bir yana dursun,
İnsafı, mürvəti sən atmadınmı?
Mən sənə yar desəm dilim qurusun,
Yarı, məhəbbəti sən satmadınmı?
Qırdın qanadımı, qırdın qolumu,
İtirdin qəlbini, azdın yolunu.
Tərən xəyalımı, laçın könلümü
Aldadıb-aldadıb oynatmadınmı?

Vurğunun ahları yüksəlir göyə,
Sormadın bu sirri, sormadın niyə?
Dünyada bir şöhrət, bir altun deyə
Şahmarın qoynunda sən yatmadınmı?

1928, 20 oktyabr

Əyilsin səcdənə yıldızlar, aylar,
Sənsən dünyaların fəxri, şöhrəti.
Qarşında diz çökdü “Şanlı saraylar”.
Çünki qollarının vardır qüvvəti!
Mən səni çox zaman gördüm əzilən,
Ummadın kimsədən imdad, mərhəmət,
Sən ey dost bağçası, sən ey dərd bilən!
Sən öz qüdrətinə sığındın əvət!
O günkü keçmişin məşəli söndü,
Bir yeni kainat çıxdı qarşına.
O qara qüvvələr xəyala döndü,
Beş guşəli yıldız taxdın başına.
Uzaqdan çınladı əmək səsləri,
Sən də dayanmadan dedin: – İləri.

1928

Ey uzaq göylərin yaxın elçisi!
Şərqi təmsil edər mənəviyyatın.
Rəngi-ruyimə bax, soldurdu məni
Şübhələrlə dolu bir çox ayatın.
Sən dedin ki, ruhum, fikrim azadə,
Üfüqlər yolçusu dəli bir quşdur.
O sağır göylərə açdığın cadə
Zəif qanadlarçün, bil ki, yoxuşdur.
Məncə, istəklərin olsaydı burda,
Qapanardı sənə göylərin yolu;

Açıq bir nəzərlə baxsan hər yurda
Qanlı bir xəncərdir bəşərin qolu...
Böylə bir tarixdə öylə bir dünya
Bilməm ki, şairim, mümkünmü qurmaq?
Məndə də bir zaman vardı o rəya,
Uzaq kəhkəşanda qavallar vurmaq.

1928

Açılıb gülsün, əzizim, hər çəmən, hər laləzar,
Solmasın, yavrum, a Leyla, novbaharın gülləri.
Şərimin qəlbi qədər qoy saf olub gülsün həyat,
Oxşasın hər ruhu, qəlbi gülşənin bülbülləri.
Özgə bir aləm olub hökm eyləsin hər ürəyə,
Ellərin məsum həyatı, çöllərin sünbülləri.
Nə rəvadır bir qızın fikriylə məhv olsun bəşər!
Qıyma boğsun Vurğunu ömrün pərişan günləri.

1928

Bilirəm hər qəlbin mən iç üzünü,
Bir çoxu fitnəli, həm böhtanlıdır
Yenə qan içməyə dikib gözünü
O yer ki, krallı və soltanlıdır.
Qərbin üfüğündə bir bulud gəzər,
Əqrəbə, əfiyə, ilana bənzər.
Uzaq Şərq elinə qılsanız nəzər,
Könüllər zədəli və hicranlıdır.
Anlamaz cahanda nə vicdan, nə hiss
O, insan donunda qocaman iblis.
Çox da öyünməsin xain ingilis,
Mənim aslan könlüm dəliqanlıdır.

1928

O axşam gəldim sizə,
Nə hörmət etdin bizə?
Bir durarlıq diz-dizə,
Qanında yox hərarət.
Eşqimi qanmadınız,
Heç də inanmadınız;
Neçin utanmadınız?
Heç satılırmı afət?
Bir şairəm yaralı,
Sevdiyimdən aralı;
Siz satdınız maralı,
Mən çəkirəm xəcalət.
Dağlardakı saf suyam,
Eşqimin yolçusuyam.
Demirəm ki, qoçuyam,
Yerində dur farağat!

1928

Bilməm nə xəyal ilə oyandım yenə erkən;
Bir quş ki, uça düzlərə, səhralara azad
Axşamları öz yurduna həsrətlə dönərkən,
Çırpınmağa başlar yenə ruhumdakı fəryad.
Qafqaz! O xəyal şahpəri rüyama gələrkən
Bir səs mənə qalx, qalx, – deyə qəmlərdə gülümsər...
Yalqız quzu madər deyə ağlar və mələrkən
Bir pəncə əzər qəhr ilə vicdanımı yeksər.
Əlbət məni, təqib edəcəklər ki, bu fəryad
Bədbinlərə məxsus, bizi şad etməyəcəkdir.
Eyyah ki, min pəncədən olsam da həp azad
Məndən o vətən zövqü uzaq getməyəcəkdir.

1928

Həyat dedikləri şübhəli bir şey,
Ölümsə şübhədən çıxmaq deməkdir.
Bu qəmgin tərənə... bu kədərli ney
Varlığı heçlikdə boğub yeməkdir...
Mən də yolçusuydum bir zaman, əlbət,
Bu köhnə dünyanın, fəqət nə gördüm?
Hər gülən dodaqda bir qəmə həsrət,
O qızın saçından mən ilham hördüm.
Əsdi qara yellər, qanadı dizim,
Gəncliyim tükənməz mələlə düşdü.
Mən bir karvanam ki, qalmadı izim,
Ömrümün ilk günü zavalə düşdü.

1928

Körpələrə
Günəş doğdu, yayıldı,
Yatan ellər ayıldı.
Açdı çiçəkli güllər,
Dilə gəldi bülüllər.
Qar, çovğun gözdən itdi,
Dağlarda lələ bitdi.
Qanadlandı buludlar;
Yerdəki əlvan otlar
Cücərib boy atdılar,
Aləmə naz satdılar.
Artdı suların səsi,
Sevindirdi hər kəsi.

1928

Gedərkən sükuta gecənin qəlbi,
Eşitdim sularda matəm nəğməsi.
Bilmədim nəymiş o qətlın səbəbi,

O hadisə heyran qoyur hər kəsi.
Ey insan! O yazıq, o tökdüyün qan
Deyilmidir səndən, deyilmidir can?!
O alçaq işləri duyduqca vicdan,
İnsanın həyata qalmır həvəsi.
Ölən bir deyildir, eşit, ey cəllad!
Min bir yuvanı, bax, sən etdin bərbad,
İnsan! Nədir o səs! Nədir o fəryad? –
Dul qalan gəlinin odlu naləsi!
Sən ölmədin, qardaş! Ölmədin, inan!
Eşqin intiqamı yaşar hər zaman,
Qəlbimdən axan bu kiçik dastan
Arar qaranlıqda ədalət səsi!?

1928

Erkən günəş tellərini yer üzünə saçmadan,
Ceylanlar öz sürüsüylə səhralara qaçmadan.
Mütəfəkkir düşünürdüm bir xəyalın izincə;
Bu yaz sabahı xilqətin təsvirinə gəlincə,
Hər şeydə həddindən artıq bir sükunət yaşardı,
Yalnız ayrı dağlardakı suların nərəsi vardı.
İştə, təbiətə bu gün hökm edən bir sükunət
Dünyaları qəhr edərdi bəlkə bulsaydı fürsət.
Azca keçməmişdi həmənin minarənin başından
Ayazların şiddətilə donan soyuq daşından,
Möminləri çağırırdı ucalan “Allah” səsi,
O ənini boğmadaydı zavodların nərəsi.
Artıq şəhər oyanmışdı... başlanmışdı hərəkət,
Harda hərəkət yaşarsa, orda yaşar bərəkət.
Qarşı dağın göbəyindən zər qanadlı bir pəri.
Gülümsəyən gözlərilə söyləyirdi “iləri!”

1928

Birincisi oynaq, qayğısız xoş üz,
İncə bir musiqi andırır səsi.
Yaşar gözlərində canlı bir gündüz,
Ətrafı güldürür hər qəhqəhəsi.
Yox onun qəlbində nə qərəz, nə kin
Bütün varlığında bir hərəkət var.
Şahin baxışları olduqca kəskin,
Sarsıdamaz onu nə çovğun, nə qar.
Digəri daha xoş bir qız yavrusu,
Lalədən rəng alıb gülür varlığı.
Onun nə dərdi var, nə də qayğusu,
Qazanmış əsrindən bəxtiyarlığı,
Mən bu səhnəciyə inandım gerçək,
Var imiş həyatın xoş zamanları.
Bizdən daha parlaq günlər görəcək,
Bu yeni dünyanın qəhrəmanları.

1928

Ey vahi ki, ruhim yenə bir əski xəyalla...
Sevdayi o halla
Titrər və əsərkən qoca sahillərə baxdım.
Səllər kimi axdım.
Dəryada da qorxunc, dəli bir fırtına vardı.
Artıq su qarardı.
Sevdalara, xülyalara bənzərdi bu axşam
Üfqümdəki hər şam,
Öz əksini salmışdı suyun bağına, əlan
Fikrimdəki tufan
Dünyaları gəzmək deyə xülyalara vardı,
Bilməm nə aradı?..

1928

Nazim Hikmətə

Hərəkət!
Hərəkət!
Bu gün damarlarımı dolaşan
bu qan
Heç də dünənkinə bənzəmir, inan!
Fəqət mən yenə
enərək gecənin dərinliyinə,
Hər gün dolaşdığım ucsuz-bucaqsız,
odsuz, ocaqsız,
Tikanlı çöllərin bir yolçusuyam.
Eşit, ey!
aradığım şey
Artıq nə eşqdir və nə də hicran.
Bu hiss, həyəcan
qəlbimdən gəlmədi, fikrimdən doğdu:
Hərəkət!
Hərəkət!
Bu gün varlığım da dəmirdən möhkəm,
Tükənməz qoca bir qüvvə var desəm,
Çox da düşünməsin o afəti-can;
çünki hər insan,
Yaşamaq istəyən hər dərdli könül,
hər çiçək, hər gül
Azacıq sevinmək, çırpınmaq istər
Nə qədər dilbər,
qayğısız bir halım var bu axşam.
Qarşımdakı şam
azacıq sönməmək üzrə yanarsa,
bir an dayanmadan coşacaq qələm
Nə dərd, nə ələm,
nə də göz yaşları ənisim deyil.
Anla! Bil!

Bil ki, göylər nə qədər azad, bəxtiyar
ruhumla çırpınan bir əməlim var:
Hərəkət!
Hərəkət!
İncilin, quranın yarpaqlarını
Sovurur göylərə şimal yelləri.
Şərqin elləri
yaxın yazını
Bu gündən şöhrətli və şanlı bəklər.
Açan çiçəklər
artıq yaz gününə bir nişanədir.
“Cahan qəmxanədir”
fəlsəfəsi
son nəfəsi,
Son hıçqırığını çəkmək üzrədir.
Hərəkət!
Hərəkət!
Buludlar qoynunda himalaylar,
Səssiz gecələrdə ulduzlar, aylar,
Tənha bir şairin uzaq xəyalı,
şairlik halı,
Qüruba yaxın həzin bir mənzərə
susuz bir dərə,
Dağlarla qucaqlaşan əlvan buludlar,
yam-yaşıl otlar
Uçurar fikrimi dumanlar kimi.
Bunlar,
bu saydıqlarım,
Sən
və mən,
Hər ikimizdən törəyən,
Həp bu hərəkətdəndir,
Bu sonsuz sürətdəndir.

1929

Çökərkən axşamın qaranlıqları
Gözümdə bir qara bulud dolaşar.
Sənsiz xərab olan yazıq ömrümün
Hər dəqiqəsində bir ölüm yaşar.
Fəqət sən vüqarlı, süzgün bir gözlə,
İncidirsən məni cürbəcür sözlə;
Unutma, qarışar gecə gündüzlə,
O zaman ulduzlar, aylar sayrışar.
Nədir bu cəlalın, bu qiyamətin?
Nə qədər zalımsan, yox ədalətin.
Xəyalı güldürən o xoş qamətin,
İnan ki, şairə, şerə yaraşar.

1929, 18 may

Yığılın başıma, qohum-qardaşlar!
Qoyun bir ah çəkim ərisin daşlar!
Mehriban insanlar, əziz yoldaşlar!
Bu çərxi-dövrədən aldım bir yara!
Gözəllər dünyası, dilim əzbəri,
Bəlalıdır başım əzəldən bəri;
Halıma yanmayan o gözəl pəri
Deyin üz qoyubdur hansı diyara?
Bilənlər bilir ki, bu yollarda mən
Ağrılar çəkirəm, hər səhər erkən –
Mənim yazıq ruhum ağlar, inlərkən
O mənim adıma deyir “avara”.
Bumudur bəşərin vicdanı, bilməm?
Nədir bu çəkdiyim – bu bəla, bu qəm?
Ah, o könül quşu, o nazlı həmdəm
Bəlkə, bu dərdimə bulacaq çara.

1929, 19 may

Sanlıya

Ayrı dağlar kimi qol-qanad atan,
Coşqun dalğaları buluda çatan,
Qəmzələr göstərən, işvələr satan
Çox olur qonağın, yığnağın sənin.
Qorxunc qayaları yellər tək enən,
Günəşdən rəng alıb, ayla bəzənən
Nələr andırırsan bu gedişlə sən,
Şanlı, şöhrətlidir ocağın sənin.
Tiflisin arxası, Qazağın beli
Hər ikisi sənin, sənə dost eli ...
Boşalar qoynuna dağların seli,
Körpə bulaqlardır ortağın sənin.
Çoxları hüsnünə heyran qaldılar,
Çox igidlər səndən ilham aldılar.
Top-tüfəng atdılar, nərə çaldılar,
Keçdi o dəmlərin, o çağın sənin.
Ulduzlar qoynuna şəfəqlər saçar,
Səsindən ordular, karvanlar qaçar,
Sən gəzdiyin yerlər gül-çiçək açar,
Çünkü uğurludur ayağın sənin.
Bağlanan yolların açılar hər yaz,
Səni görən gözlər səndən ayrılmaz.
Könlüm tək dalğalı, dəlisən bir az,
Alınır aləmdə sorağın sənin.
Ay doğub, sinənə kölgə salanda,
Deyər: “gülməmişəm sənsiz qalanda”.
Çobanın, naxırçın tütək çalanda
Gümrah olar yanın, yançağın sənin.

1929

Bir xəbər almışam dostlar elindən:
Əğyarın başına dünya dar olub.
Gedibdir əlindən hər ixtiyarı,
Pozulub şövkəti tarımar olub.
Mən demişdim ona: eşit, ey insan!
Qalmayacaq sənə sürdüyn dövrən.
Bilir Azərbaycan, bilir Dağıstan,
Dərdim el içində bir şüar olub.
Arif ol, ey Vurğun, uyma şöhrətə,
Alışdır özünü barı möhnətə;
Bir bax tarixlərə, bax təbiətə
Ağ günlərin sonu ahu-zar olub.
Artıq bu sözlərin nə mənası var?
Başımda bir köhnə qəm havası var.
Onun Vurğun kimi mübtəlası var,
Bir baxın ki, gedib kimə yar olub?..

1929, 16 sentyabr

Soyuq bir qış axşamında süzərək kainatı,
O, mənalı baxışlarla tərək elədi həyatı...
Acımadan gəncliyinə parlaq əməllərinə,
Həyatını qurban verdi öz qatil əllərinə.
Sayğısız bu yaramazlıq, ömrün bu iyrəncliyi
Gələcək günlər eşqinə düşündürdü gəncliyi;

B i r i n c i s ə s

O bizim kəndliyi, ta çocuqluqdan
Birlikdə çalışar, əkin əkərdik;
Yaşıl yamaclarda, dağlar başında
Bir deyib, bir gülüb ləzzət çəkərdik.
Uğursuz bir gündə acı bir külək
Dağları, daşları bir yerə qatdı;
O soyuq ruzgardan xəstələnərək,

Yazıq il yarımından ziyadə yatdı.
O gündən bəridir təbiətində,
Doğrusu, düşkünlük ağırlıq vardı;
Seyrək eşitdiyim hər söhbətində
Ölüm düşünərdi, ölmək arardı.

İ k i n c i s ə s

O çox mütəfəkkir, çox xəyalpərvər,
Həyata, hər şeyə biganə idi.
Görüb dünyduğumu söyləsəm əgər,
Bəlkə bir sayğısız divanə idi.
Ömründə bir dəfə gülməzdə üzü,
Çünki dumanlıydı düşüncələri.
O bir qarşıları gecə-gündüzü
Dadlı xəyallara uyandan bəri ...

Ü ç ü n c ü s ə s

Əsrin geniş addımları sürət tapandan bəri
Çoxlarına çətin gəlir mübarizə günləri;
Axan sellər qarşısında aciz, miskin qalırlar.
Sonra sonsuz bir heçlikdən dönüb “ilham” alırlar.
Həyatı bir kölgə kimi, rəya kimi duyanlar,
Çətinlikdən çəkinib də hər xəyalə uyanlar
Yeniliklər dünyasına yummaq istər gözüni,
Anlamaz ki, bu gedişlə o aldadır özünü ...

1929

Bir az yeyər, içər keyfi durular,
açılar rəngi,
Sonra sərməst olub, qızar gözləri.
Onun sözləri
O qədər mənalı olur ki, inan,
Hər duyan insan
Fəxr edər bəşərin bu övladilə,

O da insanlığın böyük adilə,
Bizi alqışlar,
nitqlər başlar:
“İçək bu bakalı o sağlığa ki,
Xəyalı yüksəkdir, qəlbi ləkəsiz,
Əyilməz bir kəsə qalsa əkməksiz”.
Yazıq üzüləncə meyxanalardan
Büsbütün dəyişər, dönər ahəngi,
açılmaz rəngi...
Təəccüb gəlməsin sizlərə bu iş,
Onu danışdıran meyxana imiş.

1929

Elindən, günündən ayrılan könül,
Arabir vaxt tapıb ağlasın gərək.
Əziz kimsələri qırılmış kimi,
Yas tutub qaralar bağlasın gərək.
Demirəm incidib üzsün özünü,
Əl üzüb dünyadan yumsun gözüünü.
Nə qədər olsa da Vətən sözünü,
Duysun ürəyində, anlasın gərək.
Bir şikəstə neyəm, bir qırıq kaman,
Görmədim bir bəla-həsərdən yaman,
Vurğun ellər deyib ağlar hər zaman,
Onun qaydasıdır, ağlasın gərək.

1929

Oxuyun!
Oxuyun şerimin
sizə bağışladığı həyat səhnəsini,
Oxuyun onun
xəyala hökm edən odlu səsinə.

Mən söylədiyim,
söyləmək istədiyim bu səhnə
köhnə, pək köhnə
Fahişələr yurdundan bir nümunədir,
O nədir?
Ağarmış saçında qarlı qışların,
boranlı günlərin kölgəsi yaşar
Ölgün gözləri göylərlə qucaqlaşar.
Çünki yerdən,
yerdəki cinayətdən,
hər qanundan, hər adətdən,
Yemiş dönə-dönə və diksinmişdir.
Kinli gözlərdən uzaq,
pək uzaq bir küncə sinmişdir.
Ey qadın!
Ey ana!
Bu gün sana
soyuq baxan gözlər daşamı döndü?
Yoxsa gözlərinə çirkinmi göründü?
Dedilər sən böylə deyildin əzəl,
Çiçəklərdən təmiz, güllərdən gözəl.
Bəlkə də arxanca titrəyib qoşan
illərin yorğunu bir könül varmış.
Fəqət indi?
Belin bükülmüş,
saçın ağarmış,
Nə dərini bilən var,
nə üzünə gülən var!

1929

Dedilər hər sabah, hər axşam yenə
Baxırsan yollara həsrətli gözlə...
Mən də az anmıram o günləri ki,
Alardın könlümü bir şirin sözlə.
Söylə, yadımdamı o zaman ki, mən
Əlvida söylədim tanışlarıma;
Duydum ki, inlədin, sızladın qəlbən,
Dönüb göz gəzdirdin baxışlarıma...
O gündən bəridir heç görüşmədik,
Mümkünmü duymamaq keçən günləri?
Nə bir danışmadıq, nə gülüşmədik
Ayrılıq hökmünü verəndən bəri.
Get, – deyirdi mənə o baxışların,
Hicran günlərinin ömrü az olar.
Qaydadır, boranlı, qarlı qışların
Sonunda çiçəkli, güllü yaz olar.
O sözün ağılımı yığdı başıma,
Unutdum hər eşqi, unutdum yarı;
Bir yeni kainat çıxdı qarşıma
Öpürkən alnımı şimal ruzgarı!
Başqadır burada həyat, hərəkət,
Yazamam günlərin bu sürətini,
Dünya dəyişmişdir, dönmüşdür əvət!
Torpaqdan almışdır öz qüdrətini...
Bu yerdə nə hicran, nə qayğı, nə qəm,
Nə Sənan eşqi var, nə də intizar;
Böyük fikirlərlə məşğuldur aləm,
Bəşərin ölməyən dühaları var!..
Söylə, nə göstərim bu günə dair?
Könüllər sərbəstdir, duyğular azad...
Bu yeni dünyanın yolçusu – şair
Dərdli günlərini heç edərmi yad?
Budur bax, gözlərim qəlbim kimi şən,

Bütün kainatım, bütün varlığım,
Sanasan çiçəkli, güllü bir gülşən...
Bitib-tükənməyir bəxtiyarlığım.
İndi mən ömrümün bahar çağları
Bilmədiklərimi bilirəm burda;
Könlüm çox axtarır uca dağları,
Bir gün dönəcəyəm çıxdığım yurda...

1929, 26 noyabr

Gecəydi...
Moskva hər günkü kimi
insan dalğasilə dalğalanırdı.
Kim bilir, fikrim
nələr düşünürdü, nələr anırdı?
Yorğun-argın insanlar
işdən sonra
Yığışmışdı, divarları
daş aynalı bir salona
Konsert olacaqlar!
Ömrün varlığını izləyən şair
bu günə dair
nə isə düşünürdü haman salonda.
Bu axşam onda
büsbütün başqa bir həyəcan vardı,
Həyata çox sağlam inamı vardı.
Bu aralıq
Bütün varlığı ilə gümrah, qayğısız,
səmimi bir qız
ona yaxınlaşaraq.
– Bayaq sizi göstərərək arkadaşım söylədi ki,
O sadə gənc uzaqlardan, Şərq elindən qonaq gəlmiş;
Məqsədiniz bu torpaqdan qüvvət alıb dönmək imiş.
Söyləsəniz çox xoş olar, düzmü onun dedikləri?

Hansı qüvvət, hansı məqsəd bu yerlərə çəkdi sizi?
Düşündürün bu xüsusda, azca əyləndirin bizi.

Şair:

– O yerdə ki, günəş gülər, dəniz gülər, göy gülər,
O yerdə ki, sarı bülbül yaz gününü qarşılar,
O yerdə ki, quşlar oxur, söylənilən türkülər,
Andırır ki, o torpağın zəngin təbiəti var;

Axşamları, səhərləri çox xoş olur, o diyar –
Hər könülə ilham verər, hər yolçunu saxlayar.
O, Qafqazdır ki, şairlər vurulmuşdur nazına,
Könül oynar ixtiyarsız təbiətin sazına.

– Heç anırmı xatiriniz o nəşəli günləri?

Sıxılırmı varlığını?

– Heç sormayın onu siz!

Yenə dalğın xəyalımdan nələr keçdi bilsəniz!

O zaman ki, çiçəklərin arasında bəxtiyar
Dolaşırdım öz-özümə, coşub əsdikcə ruzgar;
O zaman ki, məni Günəş salamlardı yar kimi,
Çırpınırdım ürəyimdə bir xəstəlik var kimi...
O zaman ki, qarlı dağlar örtünərdi dumana,
Dənizlərin dalğasından səs düşərdi ormana,
Uca, qorxunc qayalardan ilham alıb yazardım;
Qaranlıqlar çökən zaman düz yolumu azardım;
Gecələrdim təbiətin qucağında çox zaman,
Mən nə idim, bir çöl quşu...

– Çöldə yaşarmı insan?

– Köçəridir xalqımızın çox hissəsi əzəldən,
Nə söylədim sə doğrudur, yaratmadım bunu mən.

Günəş azca qızan kimi çəkilərdik bağlara,
Dağlar bizə mehribandır, sığınaraq dağlara.
Üç ay yayı keçirərək göy yaylaqlar başında,
Yurd salırıq o yerlərin torpağında, daşında.
Şahinlərin qıy vurması, buludların axması,

Uzaq-yaxın üfüqlərdə şimşəklərin çaxması,
Ürəklərə nəşə səpər, könül səadət izlər;
O yerlərdə cana gələr sarı, solğun bənizlər...
Nə zaman ki, arabalar köç yoluna düzülər,
Kəndli yoldaş əkinindən, biçinindən üzülər,
Yazlıq əkin işlərini unudurlar tamamən.
Yaşamışam dönə-dönə çox görmüşəm bunu mən.
Tarladakı sünbülləri dənələr köçəri quşlar,
Gecələr çox səssiz olur, yalnız ular bayquşlar.
Yayın orta aylarında gün otları yandırır,
Hərəkətsiz o təbiət məzarlığı andırır.
Salon səssiz bir hal aldı, hərəkətdən əsər yox.
Səhnədəki oynaq bir gənc söyləyirdi monoloq:
– Buludlar oynaqdır, sanma şaşqındır.
Dənizlər dalğalı, sular daşqındır;
Həyat dedikləri hərəkətdədir,
Bu ölməyən qanun təbiətdədir.
Fikirlər, duyğular, əməllər hər an
Dönər, təzələnər, çünki hər insan,
Dünyada hər könül yüksəliş arar,
Varlığın nə ilki, nə axırı var.

1929

Al-yaşıl geyinmiş uca dağların
Qartallı qoynundan uzaqlaşmışam;
Könül bulandıran, xəyal küsdürən
Tozlu bir diyarla qucaqlaşmışam...
Burada hər tərəf – yerdən göyədək,
Doğrudan yandırır, yaxır insanı;
Acı bir hiss ilə gülümsəyərək,
Deyirəm: gəzdiyim o yerlər hanı?
Hanı ağ suların xoş təranəsi?

Burda nə ildırım, nə şimşək çaxar:
Yadıma düşdükcə Dilcan dərəsi
Başımdan tüstülər, dumanlar qalxar.
Gecələr ay gülməz buludlar qara,
Boğulur varlığım hər bir addımda.
Mən çox dırmanmışam qarlı dağlara,
O ellər dünyası yaşar yadımda...

1929

Mən görmədim, söyləyirlər bir gecənin sonunda
Sənə qıyan mərhəmətsiz, soyuq bir əl qudurdu.
Bu gün qurmaq istədiyin yeni həyat yolunda,
Ağ sinənə sağalmayan isti yaralar vurdu.
Dalğalandı bu xəbərdən xəyalımın dənizi,
Uzaq-uzaq keçmişləri xatırladım nifrətlə...
Bu hal mənə düşündürdü hər qulu, hər kənizi,
Ancaq mən öpdüm onları şerimdəki hörmətlə...
Mən görmədim söyləyirlər hənzə körpə yaşında,
Ayrılarq can evindən altunlara satıldın:
O qaranlıq gecələr ki, gəlib durdu qarşında,
Sevmədiyin bir qocanın qollarına atıldın.
Sən sizi çəkdiyin soyuq ahlər buludlara toxundu,
Baxdım ömür dəftərinə, nə dastanlar oxundu...
O gündən ki, al şəfəqli bir günəşin dalğası,
Buludların arasından sıyrılıb cüvələndi,
O gündən ki, məzlumların safə çıxdı yarası,
Başqa bir göz salamladı hər şəhəri, hər kəndi.
Artıq sənə ilham verdi, yeni həyat, yeni saz,
Sən də sevinmək istədin, gülmək istədin bir az;
Məbədləri, məscidləri, Məhəmmədin dinini
Ayaqladın şərqə məxsus əfsanələr yurdunu...
Saf havalar udmaq üçün, unutmaqçün dərđini
Sən atıldın klublara, el, oba gördü bunu.

Uzun qara saçlarını parça-parça kəsərək,
“Yetər əyləncə olduğum!” – deyər bir gün bağırırdın.
Bu tufanlar əsrində sən yellər kimi əsərək,
Qımıldandın dodaqaltı, xoş mahnılar çağırırdın
Və beləcə gündən-günə aşıb-daşdı əməlin,
O səfalət yuxusundan diksinərək oyandın.
Nə yazıq ki, çox sürmədən ən duyğusuz bir əlin,
Dayanılmaz zərbəsilə qızıl qana boyandın.

TABUT KEÇİRKƏN

Sarılıqlar çökmüş kimi buludların rənginə,
Günəşdən yox bir nişan;
Bütün aləm pərişan...
Ağır karvan yürüşilə dalğalanır insanlar,
Həm də qızlar, oğlanlar,
Komsomollar, pionerlər, məktəblilər, qadınlar
Öndə gedən bir tabutun arxasınca addımlar...
Dalğalanırdı Bakı,
Onun qarşısındakı
Salamlanan bu tabut ki, azadlığa verdi can,
Hər gözdə bir həyəcan,
Hər baxışdan kin püskürür o qatil qəlbə qarşı,
Çalınır matəm marşı...
Həzin-həzin bu nəğmədən döyünürdü ürəklər,
Çıldırان bir quduz kimi səslənirdi küləklər...

1930

Nəşədir yaşamaq, nəşədir həyat!

Mikayıl Rəfil

Nə qədər “xoş gəldi” qulaqlarıma
Bir əfsanə qədər dadlı sözlərin...
Duyduqca dərin,
Dərin bir yalan var bu sözdə, yalan!
Çılpaq çiyinləri günəşdə yanan
Zəncirdəki zənci deməzdi bunu!
Deməzdi, inan!
Küləkləri zəqqum qoxuyan
qum çöllərinin,
Görmədiyim,
Fəqət tanıdığım şərq ellərinin
qocası və gənci deməzdi bunu!
Fəqət sən,
Sən dedin, ey “şair”,
bunu kef üstdən...
Çünki sən.
qızgın qurşunlara sinə gərmədin,
Atlı nəfərlərə yol göstərmədin...
Çünki o yolu,
O yol ki, varlığı üsyanla dolu,
sən görmədin o yolu
Yumşaq və ağ dərin
İpəklər içində xumarlandıqca,
Yosma gözəllərə dastanlar dedin,
Nəşələr yedin!
Görmədin meşin jaketli
rus işçisinin qızıl
gülləsini,
O top-tüfəng səsini.
Görmədin sən,

Aclığından dişləri kilidlənən
Qatar-qatar
bölük-bölük,
yığın-yığın canları,
fədakar insanları;
Sən görmədin o ili,
Görmədin, Rəfili!

* * *

Rəngi qan,
qəlbi qan,
Göylərin ən qatı qatına qalxan,
Bir günün zərrəsindən,
tufanların səsindən
yaranan bu həyat qanadlandıqca,
Yolçular atlandıqca,
Bu axın səni də aldı qoynuna;
Sənsə “ona könül verdin
və sarıldın boynuna”...
Dəyişdi adət,
Gəzdi ürəkləri sevinc, səadət.
Al saçaqılı şəfəqlərə bələndin,
Sevindin,
nəşələndin...
Gözlərinə
Sarı bir eynək taxdın
Həyata hər şeyə biganə baxdın...
Ancaq eşit
Söyləyirik biz;
Bu gündən sonradır mübarizəmiz.
Yalandır həyatı nəşədə duymaq,
Yalandır həyata nəşədən uymaq!

1930

Dinlə məni, gözəl bahar!
Qəlbinlə dinlə.
Sənə deyiləcək
sözüm var:
Bilirəm sən,
mənim ilk sevgilim kimi,
İlk duyğularımın şahidisən!
Unutmadım sizi mən.
Unutmadım
adımı dolaşmaq çağıran
suların düyümlü səsinə...
Mənə çox görməsin zaman
Çalışıb yaşamaq həvəsini...
1930

Mikayıl Müşfiqə

Axşamdan bəridir könlümdə yenə
Hirsli fırtınalar, qasırğalar var.
Çox da uymayıram könlüm deyənə,
Gözlərim hər şeydə bir hikmət arar.
İçim dalğalanır sanki bir dəniz,
Mən bu dalğalarla qucaqlayıram.
Nələr düşünürəm, duya bilsəniz!
Sanki varlığımdan uzaqlayıram...
Bəzən də fikrimin qanadlarını
Küləklər qoparıb, qaldırır göyə.
Sürürəm əsrimin qır atlarını,
“Bu axın başqa bir axındır”, – deyər,
Bütün arzularım gülür yarına
Xəyaldan ilhamlar almamaq üçün;

Baxıram Leninin kitablarına
Dəstədən geridə qalmamaq üçün.

1930

Ah, nə zaman ki, duyğularım ac,
Gözlərim səmimi bir şerə möhtac,
Dolanır günlərim;
Duyuram bəzən
Gizli varlığını kölgələr gəzən
Yapma bir gözəllik.. Xəstə bir əməl...
O çağırır məni, söyləyir: gəl, gəl!
Yazıq bilməyir ki, unuttum onu,
O sonsuz gecənin yox imiş sonu.
Haydı get!..
İndi mən uzaqlarda tək
Yaşaram; kimsəsiz yaxamdan əl çək!
Sənin xəyalınla od tutub yanmaq,
O yalan varlığa bir də inanmaq
Nə qədər gülüncdür.
Şöhrətinlə sən
Yenidən qəlbimə hökm edə bilsən
Mən bu həqiqətə təslim olmaram.

1930

Qardaşım Osman Sarıvəlliyyə

Söylə sən ey, təbiət! Yoxmu sənin günəşin?
Bu qaranlıq gecələr həmişəlikmi əşin?
Mən də bir insanam, ah! Məna ver sözlərimə,
Bəlkə də kor kimiyəm, işıq ver gözlərimə,
Mən də görüm varlığı, Ayı, Günü, ulduzu;
Hər çiçəyi, hər gülü, hər qadını, hər qızı

Oxşamaqdan yoruldum;
Başqalaşmaq istərəm.
Qanadlı bir quş kimi dağlar aşmaq istərəm.
Arzularım çoxalır, mən acizəm uçuşda,
Karvanım çıxdı yoldan bir çıxılmaz yoxuşda...
O qaranlıq gecədə mən itirdim yolumu,
Həyat бүkdü belimi... Həyat qırdı qolumu...
Sən ey quduz təbiət! Sən ey zəhərli ruzgar!
Bu nəşəsiz günlərin, söylə, nə mənası var?
Bəlkə də hər bir ağ gün bir qara gün deməkdir...
Bəlkə də hər şirinlik bir acılıq yeməkdir...
Bəlkə yalandır Günəş, həqiqətdir gecələr,
Yordu mənim beynimi bu saysız bilməcələr.
Sorsalar bu pərdəli fəlsəfələr neçindir?
Deyin bu göz yaşları bir az gülmək üçündür.

1930, 5 dekabr

Mən yazmamış bilirəm
və sevinib gülürəm
ki,
xoşuna gəlməyəcək.
bu şerim.
Yanaqlarına
tək xal qoyanların;
Bu dünyada
nə mənəşədən
nə şöhrətdən
doyanların.
Çünki mən
nə gülləri, çiçəkləri sayrısan
tər cunalı yazların,
nə sarı simləri

sarılıq gətirən
ağ sədəfli sazların,
nə də ki,
zurnalı düyünlər şairiyəm.
Mən
günəşi yarışa çağıran
böyük günlər şairiyəm...
Yox deyil bizim kəndlərdə
ətəyinin altında rüşvət alanlar.
Yuxulu,
yorğun
şikayətçiləri
get-gələ salanlar;
Açılır örtülü pərdə...
Sənriyə-sənriyə
piyləndikcə
göbəklərindəki qatlar,
Dərisinə sığmayan bürokratlar
Yox deyil kəndlərdə;
Açılır örtülü pərdə...
Əgər
etmirəmsə səhv,
Onlar olur
gah “fırqəvi”,
gah bitərəf;
Hər ikisi birdir,
onlar əlbirdir.
Budur, bax
müxbirin yazdığı kağıza,
Dolaşır ağızdan-ağıza:
Tanıyın Salyanda
Yıxılıb küp dibində yatan
və hökumət atlarını

yarı qiymətinə satan
köhnə çovdar Şirəlini.
Qırmızıları
güllələdiyi zaman
aparmışdı top əlini.
O, Tiflisdə
Qızıl verib sağaltmışdı topalını...
Tanıyın Qazaxda
Gündüzləri
birliyin hesabına yaşayan,
Gecələri
banditlərə
güllə daşıyan
O yöndəmsiz Qulunu;
Pirinə təpik atan
kəndin o yoxsulunu.
Tanıyın Gəncədə
Həftəsi tamam olmamış
kənddən şəhərə qaçan
bir gənc müəlliməni;
Keçdi günlər ki, sənin hüsnünə pərvanə kimi
Gərəkək köksümü yandım uca eşqimlə həməni;
İndi sənsiz gəzirəm çölləri divanə kimi,
Çıxıram böyləcə bəzən o xəyal dağına mən.
Baxıram, keçdiyimiz yollara bir-bir baxıram,
O keçənlər hələ sövq etmədə rəyaya məni...
Mən, zarafat deyil, ey sevdiciyim, can yakıram...
Sənsən, əlbət, düşürən bu qara sevdaya məni.

1931

Sən o deyilsən, ah!.. Dəyişdin, döndün,
Buludlar qoynunda parladın, söndün?!

Söndün mənim ruhum, amalım kimi,
Artıq, xəyal olan xəyalım kimi.
Nərdə, bir söylə, ah, nərdə o camal?
Nə tez xarab oldun? Söylə, bu nə hal?
Yararmı nəzənin, incə bir çiçək
Böylə iyrənc olsun...Yaramaz gerçək!
Yaramaz şu boya, şu qırmızı rəng,
İştə dodaqların nə diyor mələk?
Nədir o sünilik, nədir ah, aman!
Mən buna vicdanən ağladım, inan!
Bir zaman dağlarda vəhşi lalə tək,
Nə qədər gözəldin...Gülümsəyərək;
O zaman mənim bu şikəstə ruhum,
Bu dağın xəyalım, qəlbi-məcruhum
Və bütün varlığım bir kölgə kimi
Qoşardı arxanca yorulmadan,ah!..
Həyat amansızdır...səndə nə günah?!
Uydun böyüklərə, şana, şöhrətə,
Uydun hər keçici eyşü-işrətə.
Unutdun hər zövqü, qəlbi, vicdanı,
Aradın bir şöhrətpərəst insanı.
Sonra min rəng aldın və sürtdün boya,
Kəndini sevdirmək istədin ona...
Heyhat! Səni görcək iyrəndim bəlkə,
Nədir üzündəki o çirkin ləkə?
Sil! Sil onu, artıq görməyim bir də,
Mən dözə bilmərəm bu sonsuz dərddə,
İştə bax, nədənsə...nədənsə bilməm
Mən yazmaq istərkən, qırıldı qələm...

1931

Anam qoca,
ömrü yarı,
Axıtdığı göz yaşları
Atama bir cavabdır.
Əsrlərdən qadın üçün
Ağlamaq bir savabdır...
Bişir, düşür, yama, dara;
Günün qara, gecən qara.
Get dalında yetim gəzdir,
Döşlərindən süd əmizdir.
Ac qalsan da il uzunlu,
Sənə layiq gördü bunu
Məhəmmədin şəriəti.
Çünki adın
Oldu qadın.
Sillə, yumruq, qamçı, zopa,
Haqq bağırən nəfəsindən
Qışqırıqlar qopa-qopa
Bu dünyada nələr çəkdi!..
Nə gül dərdin, nə gül əkdin;
Sən qaranlıq bucaqlarda
Gün görmədin əzəlləri,
O dərdindən danışmadı
Vaqiflərin gözəlləri.
Sirri dərin
əslərin
Pəncəsində çox zarıdın.
Nə gün gördün,
nə yarıdın...
Salam sənə, işçi qadın!
Dəyişmişdir bu gün adın.
Boynundakı o halqalı
Zəncirləri atırsan,

Artıq bu gün yeni-yeni
Məqsədlərə çatırsan.
Bildim, səni Oktyabr yaratdı,
İnsanlığın günü-gündən
Çiçəklənib boy atdı.
Salam sənə, azad qadın!
Dəyişmişdir bu gün adın.
Sən bizimlə yol yoldaşı...
Səninlədir bu həyat,
Səni oğul və ər kimi
Salamladım iki qat!

1932

Mən səni görmüşəm on beş il əvvəl,
Dilində bir qoşma, bir dərdli qəzəl,
Çadırdan çadıra qonaq gəzərdin.
Yazıq! Duyulmadı sənin də dərdin,
Sənin də göz yaşın sellərə döndü,
Qaranlıq yollarda çırağın söndü;
Sənin də bağrını nizələr dəldi,
Buludlar qarşında salama gəldi.
Sənin də yar deyib gözlədiyin qız
Satıldı... şahlara dolandın yalnız.
Bağladın meylini telli bir saza –
O sarı simlərə söz yaza-yaza,
Keçdikcə dağlardan, göy dərələrdən,
Bir də ürək açan mənzərələrdən,
Dərd alıb, dərd yedin illər uzununu,
Bir soran olmadı kim gördü bunu?

* * *

Dilsiz qayalara dil deyib durdun
Sənin bu dərdini dinlədi yurdun,
Tapdandı gəncliyin, şərəfin, adın;

Qamçılar altında sındı qanadın,
Elin şikayəti ötdü səsində.
Bəzən də bəylərin toy məclisində
Dedin Koroğludan, Leyli-Məcnundan,
Yoxsula bir xeyir çıxmadı bundan.
Odlara bir yanıb, bir də qalandın,
Ağır ellər kimi sən də talandın ...

* * *

Ay da taleyinə uzaqdan baxdı,
Çaldığın havalar yandırıb yaxdı
Yaslı gəlinləri, yaslı qızları,
Ahından əridi dağların qarı.
Söylədi nalənin başqa hüsnü var, –
Bəzi “şeyr” yazan “nazik adamlar”...
Onlara xoş gəldi, nədənsə, aşiq,
Səssiz üfüqlərdə sönən hər işiq!..

* * *

Sən ömrün uzunluğunu çəkildin dara
Baxıb şeyr dedin göy yaylaqlara;
Ağladı dərdinlə güllər, çiçəklər;
Dumanlı dağlardan əsən küləklər
Qurtuluş günündən vermədi müjdə,
Haqqı söylədilər, hər zaman üzde...
Bükdü qamətini ahlər, amanlar,
Göylərə sığmayan ağır zamanlar,
Adına insanlar – məcnundur – dedi.
Yoxsullar qazanıb, varlılar yedi.
Bağladın meylini telli bir saza –
O zərif simlərə söz yazı-yaza
Obalar dolaşdı, oymaqlar aşdı,
Sonsuz üfüqlərə hər gün yol açdı.

* * *

Yaxşı yadımdadır, bir yaz gecəsi
Bir toy məclisində sən oxuyurdun.
Dinib-danışdıqca sazının səsi,
Ortada qışqırıb bir xal da vurdun,
O toy məclisində sən oxuyurdun...
Axşamdan bir uzun nağıl başladın,
Qurtardı söhbətin gecə yarısı.
Köhlən igidləri çox alqışladın,
Məclisin gəlini, qızı, qarısı
Üzünə boylanıb baxdılar mat-mat,
Bir deyən olmadı: “Yoruldu, get yat”...
O gəzdiyin dağların qoynuna gün doğalı,
Bir ömürlük sitəmdən insan azad olalı,
Sənin də rəngində, bax
Günəş doğmadan qabaq
Bir qızartı parladı;
Onun – həyatdır adı...
Öz alınının tərindən,
Sənənin dəftərindən
Söz qoşursan qəhrəman insanların adına,
Yaşmağını götürüb iclas açan qadına;
Qışda, yazda və yayda
Hər həftədə, hər ayda
Bizim kolxoz kəndlərinin konsertinə gedirsən,
Şabaş deyib qışqıran toyları tərk edirsən,
Sən bu yeni dünyadan baxıb ilham alırsan,
Olub keçən hər şeyi öz sazında çalırsan;
Bəzən də radioda dalğalandıqca səsin,
Bilirəm ki, yaşamaq, çalışmaqdır həvəsin.
Mən demirəm büsbütün dəyişmişdir varlığın,
Canından çıxmamışdır köhnə tamahkarlığın.

* * *

Sən yenə vaxt tapıb hey soxulursan
Kirli çayçıların küncünə sarı;
Hər gələn yolçuya həmdəm olursan.
O tərlən könlünün, şahin vüqarı
Beş quruş uğrunda, bəzən alçalır,
Özün də bilmirsən əlin nə çalır.
Bazar başlarında soğan satanlar,
Oğrular, əyrilər, o şarlatanlar
Toplanıb başına: “sağ ol!” – deyirlər.
Nuhun gəmisindən qalma şeirlər,
Onlara dad verir xurmalar kimi,
Soyuq məzarlarda həyat var kimi...

* * *

Sən ey varlığında sənət yaşayan,
O sarı simlərin ustası yoldaş!
Əgər mənliyini sevməsə insan,
Onun bu dünyada mənası bir daş...
Bəlkə də bir tozdur... onu küləklər
İstədiyi səmtə alıb sürüklər.
Ölüb gedənlərin yasını burax,
Anla ki, hər zaman axır bu həyat
Daşqın sular kimi, gəncliyə bir bax!
Fikrində, hissində inqilab yarat,
Anla ki, hər zaman axır bu həyat!

1932

Karanlıklar çökürkən pəncərəmdə hər axşam,
Parlar, gülər ruhimə gözlərində yanan şam.
O şam ki, bir günəşdən daha parlaq işıdlar.
Onda şair qəlbinin başqa bir arzusu var...
Həyat, ölüm, səadət,
Göz yaşları, fəlakət.

Bütün bunlar canlanır xəyalımın önündə,
Və ömrümün bəxtiyar olacağı bir gündə.
Mən sənə bağlıyam bax!
Səni görməzdən qabaq.
Bu dünyada başımdan nələr keçdi, gözəlim,
Gəl unuttur dərdimi, gəl bərabər gözəlim.
İyrənmişəm həyatın başı soyuqluğundan,
Yorğunam sevdiciyim nəşə, kef yoxluğundan
Gəl avla könlümü sən, inanmışam sözüənə,
Bəzən sadə və yoxsul görünsəm də gözünə.
Bəni əfv et eşq üçün, bütün bunlar düzələr,
İki gəncin payına yalnız səadət gələr.

1932, fevral

Sınamışam dönə-dönə bu dünyada baxtımı,
Heç ömrümdə mənə qarşı doğru bir göz baxdımı?
Əgər sən də vəfasızlıq və xəyanət göstərsən,
Olacaqsan gözlərimdə qiymətsiz pul kimi sən.
Açıq danış, açıq boylan örtülü pərdələrdən,
Şübhə doğar, çox görmüşəm insanlarda bunu mən.
Yaraşır mı sənə, Xavər, ikiüzlü yaşamak?
Sonra məni uçurarsan... bir aya bak, günə bak.
Ləkəsiz ol onlar kimi, bu yaraşır adına,
Vəfasızlıq və xəyanət səfalətdir kadına.
Varsın, məni okşamasın gözəllərin kılığı
Neyləyirəm bir aşkı ki, onun var ayrılığı?
Gülür günəş, gülür həyat, bu gülüşdə həyat var,
Sənin görə bilmədiyin özgə bir kainat var.
Uçurumlar, kayalıklar korkutmayır kəlbimi,
Dayanmışam dənizlərdə, dalğalarda dağ kimi.
Tufan kopsun, yellər əssin, oynamaram yerimdən,
Poladlardan kurulmuşam, əyilməm insana mən.

1932

Mən səni gördükcə gözlərim yanır,
Sən ey gəncliyimin güzgüsü bahar!
Uçan buludların bəzən dayanır,
Yoxsa söyləyəcək bir sözünmü var?
Sən ey gəncliyimin güzgüsü bahar!
Özün bilirsən ki, xeyli zamandır
Çiçəkli düzlərə qanad gərmədim.
Kim deyər gəncliyim haman, hamandır –
Mən keçən günlərə yol göstərmədim;
Çiçəkli düzlərə qanad gərmədim.
Bahar! Gəl demə ki, qanım soyuqdur,
Mənim də qəlbimdə əməllərim var...
Kim deyir, sevginin mənası yoxdur?
Gözlə, qırılmasın ortada ilqar,
Mənim də qəlbimdə əməllərim var...
Qoy deyim onları, eşit, sən də bil;
Bil ki, hər əməlim bir kainatdır.
Səsimə səs versin bağçada bülbül;
Cahanda ən gözəl, mənəcə, həyatdır,
Bil ki, hər əməlim bir kainatdır...

1932

Səbəbsiz deyildir nə ölüm, nə qan,
Nə sevda, fırtına, nə dağda duman;
Bütün fəlakəti yaradır “insan”,
Mən bu həqiqəti səndən öyrəndim.
Bəlkə sayıqladan məni azardır,
Başıma gen dünya yenə də dardır.
İçimdə gizli bir “cinayət” vardır...
Nə qədər alçalıb, nə qədər endim,
Mən bu həqiqəti səndən öyrəndim.
Parçalan, ey qəlbim! Bir dəfə sökül!

Xəstə yarpaq kimi ovxalan, tökül!
Bəlkə zədələndi o dərdiyim gül...
Artıq öz-özümə baxıb iyrəndim,
Mən bu həqiqəti səndən öyrəndim.

1933, 7 oktyabr

Yenə də ruhumu gəzdi bir duyğu...
Götür albomunu, mən deyim, sən yaz!
Bizim dünyamızda günah deyil bu –
Səninlə üz-üzə danışsaq bir az.
Götür albomunu, mən deyim, sən yaz!
Gecələr yalnızam mən yatağımda,
Bilirəm yalnızsan hələlik sən də.
Xəyalım dağılır yellər əsəndə,
Dalıb düşünürkən öz otağımda,
Gecələr yalnızam mən yatağımda.
Söylə, təbiətə uyğunmu, sənçə
Keçdiyim yollarda qalmasın bir iz?..
Özünü anlayıb, duyan bir gəncə
Gülüncdür bu başısoyuqluq şeksiz;
Keçdiyim yollarda qalmasın bir iz?..
Bax, məni incidir, ağrıdır bəzən
Hər axşam bir evdə qonaq qalmağım:
Rəngində ölümün kölgəsi gəzən
Şübhəli qızlardan adres almağım;
Hər axşam bir evdə qonaq qalmağım...
Bağışla, sevgilim, açıq söylədim!
Gizli nöqtələrə əl aparma sən.
Sorma o qızları, sorma neylədim.
Həyatın iç üzü örtünür bəzən.
Gizli nöqtələrə əl aparma sən...

1933

Mən də bir insanam, mən də canlıyam,
Mənim də qəlbimin arzuları var.
Deyirlər arabir dəliqanlıyam.
Çox da deyilməsin dalımca ağyar!
Mənim də qəlbimin arzuları var...
Mən səni sevmədim “o gözlər” deyə,
Gözümdən od kimi yaşlar tökmədim.
Mən sənə vermədim qızıl hədiyyə,
Çünki yalvarmadım və diz çökmədim;
Gözümdən od kimi yaşlar tökmədim.
Sən Xumar deyilsən, mən də ki, Sənan,
Bugünkü sevginin başqadır andı.
Nə Məcnun, nə Leyli, nə də biyaban
Qalmamış, onların adı yaşandı;
Bu günkü sevginin başqadır andı.
Qoy bizə gülməsin nə dost, nə də yad,
Ehtiyatlı danış, ehtiyatlı dur!..
Nə qədər mən sağam, get dolan azad!
Fəqət sevgilimdən xahişim budur:
Ehtiyatlı danış! Ehtiyatlı dur!..
Haydı, insanlara qaynayıb qarış
Qalma bu dünyada həyatdan iraq!
İstəsən aləmi gəz qarış-qarış,
Xain adamları tez görüb buraq,
Qalma bu dünyada həyatdan iraq!
Hüsnünü örtməsin nə pərdə, nə rəng –
Ay kimi saf dolan, gün kimi açıq.
Keçmişin üstünə qələm çəkərək,
Vuruş meydanında vuruşmağa çıx,
Ay kimi saf dolan, gün kimi açıq!
Bu son sözlərimi qulağından as!
Dünyada, hər günün bir hökmü vardır.
Vaxtını almasın nə toy, nə də yas,

Gurlayan səsinlə “irəli!” hayqır;
Dünyada hər günün bir hökmü vardır.
1933

Deyirlər arabir arxamca baxıb
Sadə geyimimdən gileylənirsən.
Bəzən də yuxudan yarımçıq qalxıb,
Titrəyib, döyünən o qəlbinlə sən
Sadə geyimimdən gileylənirsən.
Ömrümün ən yoxsul zamanlarından
Məndə bu sadəlik bir adət olmuş.
Başqadır güzəran, başqadır insan.
Könlüm azad gəzən havalı bir quş –
Məndə bu sadəlik bir adət olmuş.
Bir də sevgilimi aldatmaq üçün
Dəyişib cildimi başqalaşmadım.
Böyük bir hünərim yoxsa da bu gün,
Necə olsa, yenə şairdir adım;
Dəyişib cildimi başqalaşmadım.
Səndən əvvəlkilər uymuş zinətə,
Yaşamış dünyada simuzər üçün.
Nə qəlbə yanmışdır, nə məhəbbətə...
Qadın böyüdülmüş yalnız ər üçün;
Yaşamış dünyada simuzər üçün.
Hər daşı qaldırıb altına baxsan,
Ordan unudulmuş bir nalə gəlir...
(Sən həyata görə hələ uşaqsan)
Dünyada hər nə ki, xəyala gəlir –
Ordan unudulmuş bir nalə gəlir!..
1933

Bəzən o insanı düşündükcə mən,
Titrədir canımı dağlar ruzgarı;
Köklü ağac kimi qopub yerimdən,
Uçuram bir dərin boşluğa sarı,
Titrədir canımı dağlar ruzgarı.
O gözəl xilqətin nəydi vərdişi? –
Beşik yırğalayıb, paltar yamamaq;
Onun belindəydi evin hər işi.
Anamı səslərdi günəşdən qabaq.
Beşik yırğalayıb, paltar yamamaq.
Atam yuxulardı tər tökə-tökə,
Günəş qurşağına qalxana kimi;
Onun qarşısında diz çökə-çökə
Anam çalışdı, bir ana kimi;
Günəş qurşağına qalxana kimi.
Sonra da dərindən nəfəs alaraq,
Şikayət eylərdi öz taleyindən;
Qızlıq günlərini yada salaraq
Həyata, hər şeyə küsərdi bəzən,
Şikayət eylərdi öz taleyindən;
Atam acıqlanıb döyəndə onu,
Durub boylanardı qara qul kimi;
Vaxtına çatmadı ömrünün sonu.
Qaranlıq üstündə qaraul kimi,
Durub boylanardı qara qul kimi.
Anamın gözləri baxtından qara...
Bəzən buludlara baxıb dalardı.
Dərdini söyləyib qarlı dağlara.
Qəlbini saz kimi tutub çalardı.

* * *

Bir sabah anamın belində sənək,
Yolda gah üşüyüb, gah əsnəyərək,

Dönüb qayıdanda bulaq başından,
Yolda söz atmışdı ona bir cavan:
“Bir dayan, ay gedən, de haralısan?
De hansı,dağların tək maralısan?”
Anam bu səsdəki hissi-hörmətə,
Təmiz şairanə bir məhəbbətə
Cavab verməyərək evə tələsmiş,
Vücudu yel kimi titrəyib əsmiş.
Sonra da atamı tutaraq dilə,
Açmış əhvalatı o gülə-gülə.
“İnək göz etməsə, buğa sıçramaz”, –
Deyərək, anama vurulan qapaz
Qadının başını endirmiş yerə...
O məhkum insana tutulan dirə;
Özün görürsən ki, bir faciədir...
Anla ki, sevgilim, qısqanclıq nədir?
O gündən qadının qəlbi qanadı,
Bir də açılmadı qolu-qanadı.
Qəfəsdə inləyən o yaralı quş
Açıq bilirdi ki təhqir olunmuş.
Odur ki, hər zaman ah çəkib ağlar,
Ahını dinlərdi dinləyən dağlar...
O gündən bəriyə bir gün görmədi;
Onun cavan ömrü uzun sürmədi.
Qadın bu dərd ilə içini yedi,
Bir axşam varlığa əlvida dedi.
Çökdü evimizə acı bir sükut,
Gülürdü sağlara o ölü-tabut...
O gündən dəyişdi atamın halı;
Pozuldu onun da fikri, xəyalı,
Arabir anamın yatdığı yerə
Baxıb ağlayırdı o birdən-birə
Tutduğu işlərə peşiman kimi.

Vaxtsız ayrılığa dözmədi qəlbi –
Ağardı saqqalı, saçı qar oldu,
Dərdi yetim qalmış uşaqlar oldu,
Dərdini, fikrini dağıtmaq üçün
Gedib qonşuları gəzərdi hər gün.
Gəzdiyi – məhv olmuş səadət idi.
Son təsəllisi də – ibadət idi.
Ki, tanrı əfv edə onun suçunu.
O gündən gülmədi ömrü uzununu...
Sevgilim! Anla ki, qısqanclıq nədir?
Anla ki, doğrudan o, faciədir...

1933

Gecə cansız, gecə sakit, gecə lal!
Nə qədər uçsa da uçduqca xəyal.
Udur insanı bu zülmətli gecə,
Bu vəfasız, bu rütubətli gecə.
Ay uzaqlarda, küsüb gendə durur,
Məni yelkən kimi fikrim uçurur
Döyür ətrafımı şiddətli boran,
Sevgilimdir başım üstündə duran,
Yuxusuz gözləri hərdən süzülür,
Baxıb əhvalıma candan üzülür
Və deyir: “Yazma, yazıqsan, daha yat,
Düzələn şey deyil onsuz da həyat.
Nə mürəkkəb, nə kağız qalmadı, dur,
Bu əsr şairi vaxtsız unudur...
Qapının ağzını almış qara qış,
Filosoflar belə şaşqın qalmış,
Bu həyatın dolaşqı yollarına,
Ac qalarsansa bu gündən yarına.
Bizə bir kimsə çörək verməyəcək,
Qadının “ver!”, çocuğun “ver!” deyəcək.

Nə mürəkkəb, nə kağız qalmadı, dur!
Bu əsr şairi vaxtsız unudur...”.
Xayır! Aldanma əziz arkadaşım,
Daşa dəysin də, qayıtsın da başım,
Ta ki, dünyadakı hər sirri bilim,
Uzun olsun da həyatımda dilim.
Demə sərsəm gecələr yolçusuyam,
Mən döyüşlərdə həyat ordusuyam!
Geri qalmaq – ölümün nərdivəni,
O qaranlıqlara qaytarma məni.
Sən deyirsən ki, “yazıqsan, daha yat,
Düzələn şey deyil onsuz da həyat”.
Nə sənindir, nə mənimdir bu əməl,
Özgə bir yerdə danışma bunu gəl.
Düşün, ətrafını gör, bir də düşün,
Yoxsa mənasız olur hər gülüşün,
Daha xoşbəxt edəcəksən məni sən,
Özün öz taleyini həll etsən...
Sən deyirsən ki, “yazıqsan, daha dur,
Bu əsr şairi vaxtsız unudur”.
Nə sənindir, nə mənimdir bu əməl,
Özgə bir yerdə danışma bunu gəl.
Qoparıb qəlbimi sən vurma daşa,
Gəl! Yaxın gəl! Oxuyub qıl tamaşa
Əsərimdən görünən heykəlimi;
Tutma, qoy yazsın, əzizim, əlimi.
Nə rəyasət, nə cəlal istəyirəm,
Sadə hiss, sadə xəyal istəyirəm,
– Məni şərirlə sevindirdin, əvət!
– Yaşasın öyləsə dünyada sənət!
Onun ardında nə hikmət görünür!.
Bütün insan və təbiət görünür.

1933

Sevgilim, gecənin rənginə bir bax!
Sayrısan ulduzlar göz kimi parlaq.
Sallamış dənizə ay məndilini,
Dəniz danışıdır öz sahilini.
Baxıb keçənlərə, göz qırpır mayak,
O bir keşikçidir hər zaman oyaq.
Gəzdirir özünü böyük bir vapor,
Vaporda səslənir, döyünür motor.
Onun zirvəsində durur kapitan;
İndi təbiətə hökm edir insan.
Yorulmaq bilməmiş insanın əli
İnsan yer üzünə tanrı gələli.
Görünməz olmuşdur dənizin dibi,
Qayıq yırğalanır bir beşik kimi.
Dalğalar atlanır, dalğalar enir,
Doğru demişlər ki, şairanədir,
Qayıq gəzintisi mahtaba qarşı,
Sahildə səslənir gəzinti marşı.
Gəzdirir bizi də mehriban dəniz
Açılıb dincəlik sinirlərimiz.
Suda ilan kimi şütüyür qayıq...
Xavərim, yatmamış... sevgilim ayıq!..
Sevgilim, nə gözəl bahar gecəsi!
Bizə layla çalır dənizin səsi.
O kimdir sulara qəzəl oxuyur,
Cahana hər gələn bir əsər qoyur...
Sussun o bayquşun pərişan səsi;
Sevgilim istəyir həyat nəğməsi!
Dalğalar əsəbi, dalğalar qara,
Köksünü çırpdıqca bu dalğalara
Suda ilan kimi şütüyür qayıq,
Sevgilim yatmamış... sevgilim ayıq!..

1933

Qapılar bağlanır, gecə yarıdır,
Gəzir pəncərəmin qabağında ay.
Bu ay qaranlığı sorub əridir;
Buludlar dağılır uzaqda lay-lay,
Gəzir pəncərəmin qabağında ay.
Sevgilim yanımda yatır baş-başa,
Uzanır ortada çənə söhbəti.
Onun hər zamankı xoş təbiəti
Deyir: mehriban ol, mehriban yaşa,
Sevgilim yanımda yatır baş-başa.
– Doğru demişlər ki, qızların nazı
Onların eşqindən uzun olurmuş.
Yolunda illərcə süründüm azı,
Get-gəli sevməyir bizim quruluş...
– Qınama qızları, bu ehtiyatdır,
Dünyada tez qızan, tez də soyuyur.
Məhəbbət özü də canlı həyatdır,
Onun varlığını yaşayan duyur;
Dünyada tez qızan, tez də soyuyur.
– Xayır! Məhəbbətin gözü kor olur.
Onda nə ehtiyat, nə imtahan var.
Sevməyin hissi ki, ürəyə dolur
O bəzən güldürür, bəzən ağladır,
Onda nə ehtiyat, nə imtahan var.
– Bu sözdə doğruluq olsa da qismən,
Yenə də fikrinə qol çəkmirəm mən.
Ömür-gün sevdası deyildir asan,
Çox gözəl olsa da zahirən insan,
Yenə də ortada imtahan gərək.
Yoxsa ki, gündə bir eşqə gələrək
Hər ötən yolçuya könül bağlamaq.
Sonra da ardınca baxıb ağlamaq
Əskiklik gətirər hər insana, bil!

Nə erkək, nə qadın əyləncə deyil.
Bir parça söyləyim misal üçün mən
Həyatda gördüyüm bir faciədən:
Yaşıl təpələrdə izlər buraxan,
Yel kimi kükrəyib, su kimi axan
Qeydsiz bir könül, azad bir könül,
Ətirli bir çiçək ətirli bir gül
Gündə boy atardı günəşə qarşı;
Onun kaman kimi əyilmiş qaş,ı,
Durna baxışları, şirin söhbəti,
O gözəl xilqətin xoş təbiəti
Gəzib dolaşırda ağızda, dildə;
“Xuraman” dedikcə ağız da, dil də
Gözəllik dadardı bu adda insan!
Bir nur tökülərdi baxışlarından.
Xuraman sevərdi ay işığını,
Xilqətin o gözəl yaraşığını;
Baxıb saatlarca mahtaba sarı,
Uçardı göylərə zil baxışları.
Bir su kənarında göyərən otlar,
Göydə məclis qurub duran buludlar
Bir qaya, bir təpə, bir dağ, bir dərə,
Xəyalı güldürən bir xoş mənzərə
Onun diqqətini tutardı həmə. n.
“Of...Sənin eşqindən divanəyəm mən”!
Deyən, bir insana uydu zavallı
O şair könüllü, rəssam xəyalı.
Xuraman izlədi, öz arzusunu,
Ondan çəkinmədi illər uzun;u;
O qoşdu şəhərə oxusun deyə,
Ömrünü sənətə verdi hədiyyə.
Yazıq! Zəhərlədi o gözəl qızı
Həyatın pozulmuş bir əxlaqsızı.

“Mən sənin eşqinlə, əziz Xuraman,
Xəstə uşaq kimi inlərəm hər an”, –
Deyən bir alçağa! uydu zavallı,
O rəssam duyğulu, şair xəyallı,
O dağlar gözəli Xuramancığaz.
Birinci görüşdən keçməmiş bir az
Onlar evləndilər, fəqət faciə
Bununla qurtarıb bitməyir yenə.
Xuraman bir axşam evində yalnız,
Çəkdiyi lövhələr qarşısında qız
Dalıb düşünərkən yoldaşı birdən:
“Xuraman, qalmamış o məhəbbətim,
Getdi etibarım, getdi hörmətim,
Nə incə sənətin, nə də bədənin,
Nə də ki, o durna gözlərin sənin
Artıq güldürməyir, açmayır məni,
Bağışla, saxladım yolundan səni.
Xuraman yerində daş kimi donur,
Xəyalı çırpınıb, dağlara qonur,
Orda maral kimi boynunu bükür,
Qumral gözlərinə qaranlıq çökür...
“Əvət, təbiətim hər zaman dönür,
Könül bir oddur ki, yandıqca sönür...
Məndə nə iradə, nə ixtiyar var;
Xəyalım ölçüsüz bir dəli ruzgar,
Köçəri quş kimi hər yerə qoşar,
Harda axşamlasa, orda da yaşar.
Onun başqa donlu bir xilqəti var,
Hər zaman dəyişən təbiəti var.
Səadət, ailə, sevgi əbəsdir –
Dünya dedikləri bir quru səsdir...”
O gündən yaşadı Xuraman yalqız,
Dünya gözlərində günəşsiz, aysız

Bir qaranlıq kimi boğurdu onu,
Yaxşı gətirmədi ömrünün sonu;
Dağlardan aldığı vüqarı qızın
Çəkmədi zülmünü bir əxlaqsızın.
Dəyişdi günbəgün qızcığın halı,
Pozuldu gördüyüm o gül camalı.
Pozuldu ömrümün ağ gün dəftəri
Qızlığı əllərdə gedəndən bəri.
Bir axşam ah çəkib asdı özünü,
Həyata, hər şeyə yumdu gözünü
Deyən sevgilimin sinəsi qalxdı,
Elə bil üstündə ildırım çaxdı.
Süzüldü göz yaşı kirpiklərindən,
Çəkib nəfəsini aldı dərindən.
Sevgilim yanımda yatır baş-başa,
Uzanır ortada çənə söhbəti;
Onun hər zamankı xoş təbiəti
Deyir: mehriban ol, mehriban yaşa!
Sevgilim yanımda yatır baş-başa...

1933

Sevgilim! Xavərim! Son bahar çağ
Uçub tökülürdü ömrümün bağı...
Həyata küsmüşdüm sözümün sağ,ı,
Üzümə ilk dəfə gülən sən oldun,
Şairin qədrini bilən sən oldun.
Qaşların sürməsiz, üzün boyasız,
Budur xəyalımda aradığım qız.
Deyərək nə qədər sevindim, yalnız,
Qızların vəfası olmayır deyə,
Düşdüm əvvəlləri ümitsizliyə...
Rəng alıb rəng verən ismətinlə sən,

Həyata qaytardın məni yenidən.
O ilk təsadüfün xəyalilə mən
Həftələr yaşadım, aylar yaşadım
Bir gün evinizdə çəkildi adım...
Sən ey bağçaların, bağların barı!
Könlümün sultanı, qəlbimin yarı!
O gün, qapınıza gəldi çoxları
Fəqət sən dedin ki, ölməz sənətkar,
Mənim ölməzlərə məhəbbətim var.
Böyüdü heykəlin gözümdə əlan,
Tüstülü bir duman qalxdı başımdan!
Bircə canım vardır, o sənə qurban
Haqdan istəmişəm yarıyaq qoşa,
Sən də de qocalaq, qarıyaq qoşa.
İndi xumar-xumar baxan gözlərin,
Süzülüb-süzülüb axan gözlərin,
Ruhumda bir günəş yaxan gözlərin,
Oldu sənətimin ilham ocağı!
Ömrümün ən gözəl, ən xoşbəxt çağı.
Boranlı qışlardan çıxmışam yaza,
Könlüm oynamayır gündə bir saza.
Baxıb camalına söz yaza-yaza,
Bir də söyləyirəm yarıyaq qoşa
Sən də de qocalaq, qarıyaq qoşa.

1934

I

Uçurur fikrimi boşluqlara, bax:
Göyü xəncər kimi dümdüz yararaq
Uzanan dik qayalar, silsilələr;
Qara yellər ona dörd yandan əsər.

Ağ buludlar onu bərk-bərk sarmış.
Dəli Qafqaz! O, baharsız bir qış –
Deyə təsvir olunarmış hərdən;
Torpaq olmuş o keçən günlərdən
Sadə izlər görürəm daşlarda...
Ağ dumanlar ağarır qaşlarda.
Hələ dağlar, uçurumlar, dərələr,
O gözəlliklə gülən mənzərələr
Saxlayır yolçunu yoldan gecələr
Sayrışır göydəki ulduzlu səhər...

II

Burda at çapdı keçən azğınlar,
Burda yoxlandı qılınclar, qınlar.
Burda şahlar, dərəbəylər, xanlar,
Şəni-şöhrət keçirən xaqanlar
Çoxdan öz vaxtını tərk etmişdir,
Göyün altında sönüb getmişdir...

* * *

Elbrus! Söylə, bilinməzmi yaşın?
Göyə meydan oxuyan qarlı başın
Nə bəlalər, nə cəfalar çəkmiş?
Kimlərin gözləri hey yol çəkmiş?
Tökülən qanların haqqında danış!
Ona matəmmidir üstündəki qış?

III

Unudulmuş o keçən günlərdə,
Yaşamış ömrünü sürgünlərdə
Bir böyük şairin azadə səsi,
Qalır ancaq yenə dünyada səsi.
O sevərmiş bu gözəl Qafqazı tək,
O, yaşıllıqları yalqız gəzərək,
Düşünərmiş bəşərin taleyini,
Qamçılarmış göyü, qanunu, dini;

Arabir dinləyib əfsanələri,
Meyli, rəqqasəli meyxanələri,
Bir gülərmiş dodaq altından ona –
Bəşərin öylə gülünə olduğunu.

* * *

Mən də keçdim o qaranlıq gecədən,
Seyrə vardığca o heçlikləri mən,
Deyirəm: torpağa dönmüş babalar
Uyub aldandı o boşluqlara hey...
İndi dönmüş və dəyişmiş hər şey!
Hər günün, hər gecənin bir canı var;
Qara torpaqlara dönmüş babalar.
İndi yoxdur uzanan qafilələr,
İndi yoxdur o talanlardan əsər...

IV

Keçdi səssiz saralan axşamlar,
Qəmə qərq olmuş o odlar, şamlar...
Keçdi mizraqlı döyüşlər, qanlar,
Zıncırovlu dəvələr, karvanlar
Ki, bizim dağları aşmış hərdən...
Torpaq olmuş o keçən günlərdən
Sadə izlər görürəm daşlarda...
Ağ dumanlar ağarır qaşlarda.
Başqadır indi bu dağlar, düzlər.
Nə gözəldir gecələr, gündüzlər;
Başqadır duyğu, şüur, iş, zəhmət,
Başqadır elm, düha, min hikmət.
Dinamitlər qoyulur dağlara, bax,
O qaranlıqlara yollar açaraq,
Göy qatarlar sığıdıqca irəli,
Daşınır zəhmətimin meyvələri.
Nə gözəldir, necə xoşdur gecələr,

Yolçular yoldaca rahat gecələr;
Nə qaçaq var, nə də quldur səsi var,
Nə “Soyun, ver!” nə də bir “Dur!” səsi var
Axır axdıqca qızıl karvanlar,
Yaşasın qardaş olan insanlar!

* * *

Bir zaman göz yaşı içmiş dərələr,
Qayalar, silsilələr, məşcərələr
İndi üç qardaşın olmuş vətəni...
Üçü bir yerdə düşündükcə, məni
Anacaqlar, sevvəclər, bilirəm;
O zaman dağda küləklər, bilirəm,
Ötəcək bir gələcək şairini,
Bu günün, bəlkə də, tək şairini!..

1934

Üzərimdə qara-qara,
İlan başlı buludlar var...
Gəril, sinəm, hücumlara!
Ayğır dalınca toz qopar...

1934

“Pul verin! Çox verin! Mən sənətkaram!
Yoxsa siyasətlə pozular aram...
Mənəm məmləkətin yol göstərəni,
Siz tay əlinizlə tutmayın məni!
Şairəm, imzamı hər yerə atın!
Bu bəsdir, tanısın məni həyatın,
Tarixin ən böyük qəhrəmanları,
Onlarsa imzamı oxusun barı...

Doğrudur... yazdığım iki parçadır,
Ürəyim haçadır, dilim haçadır;
Ağzıma çullu bir dovşan da sığmaz,
Mənim də qədrimi bilsinlər bir az.
Bir də ki, dünyada böyük adamlar
Sağlığında böyük ad almamışlar.
Neyləyim? Görünür taleyim budur,
Məni öz zamanəm vaxtsız unudur.
Pul verin! Çox verin! Mən sənətkaram!
Yoxsa siyasətlə pozular aram...
Ellərə gedirəm, orda həyat var”, –
Deyib, istədiyi məbləği alar,
Səfərdən geriyyə qayıdan başı
Gülüb dil çıxarar həyata qarşı:
“Canım! Səs-küy imiş, əfsanə imiş,
Orda da görmədim, nə insan, nə iş.
Nə bir alicənab, nə bir qanan var,
Nə də ilham verən bir qəhrəman var.
Bütün uydurmadır bu söylənənlər...
Rəngi də rəngləmək nəyə gərəkdir?
Düşünsək həyatı dərinədən əgər,
Bütün uydurmadır bu söylənənlər...” –
Deyib ağrımaz ki, onun vicdanı!
Bir də o insanda bu vicdan hanı?
Ağzı burulanda gülərək həmə
Xırda bir kitabça qapıb cibindən:
“Mənniyyəmə yaramaz? Demək... demək siz...
Təşkilat üzvünü təhqir etdiniz...”,
Deyər bu bəzəkli sözlər ustası,
Alına yüz dəfə basmışdır azı
Yumaqla getməyən bu ləkələri,
O əyri yollara düşəndən bəri.
İşində mahirdir, ustadır, fəqət,

Ondakı qüvvətli oynaq təbiət
Yazıq ki, izləyir başqa bir yolu,
Kinli baxışları həsədlə dolu.
Odur bax, özüdür! Bərbərxanadan
Basıb yanlarını çıxdığı zaman,
Kənardan-kənara seyr edin onu.
O qədər vurmuş ki, adikalonu,
Yayılmış qoxusu iki verstliyə.
“Dünyada keyf çəkim, gün görüm!” – deyə
Düşmüş gecələrin canına o quş...
Onda bu xəstəlik bir adət olmuş.
Gecədir, yorğundur o “əhli-qələm”,
Qafiyə axtarib vurnuxur dəm-dəm.
“Zəhrimar! Elə bil gizlənib qəsdən,
Eh... nahaq başımı sındırıram mən;
Elə bu yazdığım adi sözlər də
Böyük görünəcək xırda gözlərdə,
Şəri və sənəti anlayan hanı?” –
Deyərək “əsrimin bu qəhrəmanı”
Bütün çətinliyin daşını atır,
Başını yastığa söykəyib yatır.

* * *

Səhərdir “şairin” zil baxışları
Uçur pəncərədən günəşə sarı.
Gülüb xumarlanır qoca təbiət;
“Şairin” ilhamı qurumuş fəqət;
“Kainat nə qadar!..” gəlməyir dalı,
“Ey... a yoldaş günəş!..” onun xəyalı
Yüksəyə qalxmayır topuqlarından...
Zorlanan bir qəlbin həyəcanından
Nə çıxar? Bir sürü boş söz anbarı.
İnsan öz qədrini bilsəydi barı!..
Təbiət! Nə böyük səxavətin var?!

Neçin yaranmışdır artıq adamlar?
Bununla bitməyir bu sorğu-sual,
Göstərim yenə də başqa bir misal:
Baxır jurnalların bir nömrəsinə,
Anlamaq istəyir qəsdən tərsinə
Ordakı bir şəri, gözəl yazılmış –
Göstərilir bahar, göstərilir qış...
Şərin kəlmələri axır su kimi,
Hücum zamanında bir ordu kimi
Yüksəldir insanın düşüncəsini,
Tüfəngin, yürüşün, topun səsinə
Göstərir varlıqdan daha yuxarı,
Enir ucaldıqca həyata sarı.
Fəqət bu incəlik, fəqət bu sənət,
Hər sözün üstündə çəkilən zəhmət
Onun gözlərinə batır ox kimi;
O alçaq insanın ləkəli qəlbi
Titrəyir, döyünür, qızıdırma çəkir,
Ən yaxşı sözləri seçərək bir-bir:
“Bunlar əskimişdir”, – deyə uduxur.
Onun da vicdanı, duyğusu budur.
Təbiət! Nə böyük səxavətin var?!
Neçin yaranmışdır artıq adamlar?
Yoldadır, sallamış ağır-burnunu,
Gəlib gedənlərdən kim görsə onu
Deyər ki, bir əziz ölənə vardır,
Heç deyən olmaz ki, o bəxtiyardır.
Rənginə çıxmışdır qəlbinin kini,
Saxta insanların qəlbindəkini
Sadə baxışlarla yoxlamaq olmaz.
Yorulma oxucum, hələ qulaq as:
Həsəd qurutmuşdur onun canını;
Aynaya tutsalar qara qanını

İçində quyuqlu qurdlar oynaslar,
Soxulmaq istəyir bizə bu azar.
Toplamış başına bir qara dəstə,
Hücuma keçmişdir sənətin üstə...
Yol uzun, o gedir...Tutun! Qoymayın!
Rəngini soldurar günəşin, ayın
Xəstəlik gətirən o qara bulut...
Yoldaş milisioner! O gedəni tut!
1934, 5 mart

Biz ayrılan zaman demişdin ki, sən:
– Bir də bu yerlərə gələcəkmişən?
O gündən bəriyə keçdi sənələr,
Başımdan keçəni danışsam əgər,
Qələm dilə gələr, kağız yorular,
Ömrümün qarışıq bir kitabı var...
Aldı qucağına məni şəhərlər
O həsrət qaldığım şəhli səhərlər,
O qərib axşamlar, o axar sular,
Ətirli iydələr və akasyalar,
Ruzgara baş əyən o sarı sünbül
Baharın müjdəsi hər çiçək, hər gül,
Gecənin sarvanı o ulduz, o ay,
Anamın örtüyü sarı kalağay,
Gözümdə qalmışdır ömrüm uzununu,
Bəlkə də şairin taleyidir bu...
Yaxşı yadımdadır, cənuba sarı
Uçub qaqqıladaşan durna qatarı,
Sıxlaşan, daralan qara buludlar,
Ocaqlı, tüstülü, şenlikli yurdlar,
O sulu daxmamız, ağac taxtımız,
O yoxsul ömrümüz, dolu baxtımız,

Babamın divardan asılı sazı,
Anamın “alnına yazılan yazı!”.
Bir də görmədiyim o ana yurdu;
Bəlkə də şairin taleyidir bu...
Biz ayrılan zaman demişdin ki, sən:
– Bir də bu yerlərə gələcəkmisən?
Bağrımın başında alışıb yanan
Bu söz xatirimə düşdüyü zaman,
Səninlə ağlayan, səninlə gülən,
Səninlə yaşayan, səninlə ölən
Bir xəyal, bir könül, bir həyat, bir qan
Canlanır gözümdə... Sənsə bir insan,
Baxırsan tozlanan o ağ yollara.
İçində hər qüvvət çəkilir dara...
Mənsə bu həsrətin bir son övladı...
Səni də yandırır sonsuzluq adı...
Sən ey, isinməmiş ana qucağı!
Şair təbiətli sənət ocağı!
Gözlərim üstündə sənin yerin var.
Yolları almasın nə boran, nə qar...
Budur, bax, ən uzaq bir məsafədən
Salam göndərirəm hüzuruna mən.
Salam, təbiətin yaraşığına,
Salam, gecələrin ay işığına,
Salam, sevgilimin xoş qılığına,
Onun dözmədiyim ayrılığına,
Salam göz yaşım ilə içdiyim anda,
O məni sevəcək, məni duyanda!
Salam, inandığım o əziz günə,
Eşqin, gözəlliğin böyüklüyünə.
Salam, hər boyadan, ləkədən uzaq,
Varlığı, vicdanı günəş kimi ağ
Sabahkı insanın ilk nəğməsinə...

Səsini sən də qoş onun səsinə!
Salam, böyüdüyüm o ana yurda,
Mən səfər üstündə qonağam burda...
Süpür qapımızı, sula evmizi,
İndi birləşdirir ayıran bizi...
Bu bayram günündə gözlərin aydın!
İnan ki, dünyada sən olmasaydın
Nə söz yaranardı, nə də ki, sənət,
Bu haqqı vermişdir sənə təbiət.
Odur ki, dünyadan istədiyini al,
Zəhmətin də halal, südün də halal.
Səninlə fəxr edir şöhrətim, adım,
Adını ömrümdə heç unutmadım...
Anama sadə bir sözüm var ancaq:
Bir ağac altında bir parça torpaq
Ayır ki, yurd salım kölgəsində mən,
Əyləşim, söz açaq doğan səhərdən...
Çəkək kölgəliyə yazı masamı,
Yazıb pozduğumu oxusun hamı;
Dinləsin səsimi çiçəklər, otlar,
Dolansın başıma göydə buludlar!
Bu sadə istəyim dünyaya dəyər.
Verdiyim vədədən çəkinsəm əgər,
Göyün ıldırımı başımda sönsün,
Ahım dağlardakı dumana dönsün!

1934, 16 oktyabr

Ey səhər, ey Günəş, ey ulu qüvvət!
Sən ey şəfəqlərdə çimən təbiət!
Sonsuz üfüqlərə yol açan sənət!
Ey bütün bəşərin sabahkı yolu!
Yaşasın torpağın qəhrəman oğlu!

Sən ey bağçaların, bağların barı!
Şairin ilhamı, sənətin yarı!
Dünyanın əvvəlki, sonku ilqarı!
Açıq söyləmirəm sənin adını,
Bir də buludlara çırp qanadını!..
Sən ey qaranlığa çöküb qarışan,
Günəşlə tutuşan, ayla yarışan,
Gah məndən inciyən, gah da barışan,
Yurdumun ayağı sayalı qızı!
Ağzı xeyir sözlü, həyalı qızı!
Siz ey çəmənlərdə gülən çiçəklər!
Bu sakit ahəngi pozan küləklər!
Ey təmiz duyğular, təmiz ürəklər!
Salam gələcəyin böyük adına!
Salam insanlığın etiqadına!

1934

Əlim tərپənməmiş oyna yerindən,
Nəzil qamçı kimi səyirdəndə sən.
Büdrəsən, qalaram yarı yolda mən,
A köhnə yoldaşım, a köhlən atım!
Buğlana-buğlana köpüklən, atım!
Aranda, yaylaqda kömək ol elə,
Yerişin oxşasın əsən ağ yelə;
Arpanı kəsmərəm ac qalsam belə,
Yaman günlərimin gərəyi atım,
İnsanın dar gündə köməyi atım.
Qoy vurum belinə gümüş yəhəri,
Bir yol ayrıcında açaq səhəri...
Gəzib oymaq-oymaq kəndi, şəhəri,
Harda var axtaraq düşmanı, atım!
Onları vaxt ikən gör, tanı, atım!

Bu bir manevradır indi səninçin...
Qoy dalğalar kimi döyünsün için;
Göydən üstümüzdə düşən göyərçin
Düşmənin yerini bildirsin, atım!
Qoyub dizlərini yerə sin, atım!
Qaranlıq düşəndə qulağını çat,
Asta get, nalıyın səsini alçalt!
Desinlər ustadır mindiyin bu at,
Candan əziz tutum səni mən, atım!
Bəzən insan kimi düşünən atım!
Canın poladdandır, qolların dəmir;
Komandan orduya verəndə əmr,
Düşmənin başını qoparıb gəmir,
Ey aslan ürəkli, pəhləvan atım!
Əslində mülayim, mehriban atım!

1934

Döydü qapımızı bir acı ruzgar,
Durdu insan qəlbi, öldü sənətkar...
Mənim təbiətə bir sualım var.
Bumudur insanla onun ilqarı?
Sən, ey bu torpağın əziz insanı,
De, qələmin hanı? Kağızın hanı?
Matəmin ağlatdı Azərbaycanı,
Yasını saxlayır Qafqaz dağları.
Gülən dodaqların, söylə soldumu,
Düşünən beyinin torpaq oldumu,
Sevgilin saçını bir-bir yoldumu,
Həyata son dəfə baxdınmı barı?
Adını qəlbində hər kim arasa,
Bilirəm, ağlayıb batacaq yasa;
Bir xəbər göndərsin Kürə, Araza

Dumanlı dağların soyuq ruzgarı.
Ömrünün çiçəyi birdən solsa da,
Ölümün, matəmin vaxtsız olsa da,
Dünya boşalsa da, dünya dolsa da,
Tarix yaşadacaq bu sənətkarı!..

1934, 31 dekabr

Çox keçmişəm bu dağlardan,
Durna gözlü bulaqlardan;
Eşitmişəm uzaqlardan
Sakit axan arazları;
Sınamışam dostu, yarı...
El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimсэн,
Anam, doğma vətənimсэн!
Ayrılar mı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!
Mən bir uşaq, sən bir ana,
Odur ki, bağliyam sana:
Hankı səmtə, hankı yana
Hey uçsam da yuvam sənsən,
Elim, günüm, obam sənsən!
Fəqət səndən gen düşəndə,
Ayrılıq məndən düşəndə,
Saçlarıma dən düşəndə
Boğar aylar, illər məni,
Qınamasın ellər məni.
Dağlarının başı qardır,
Ağ örpəyin buludlardır.
Böyük bir keçmişin vardır;
Bilinməyir yaşın sənin,
Nələr çəkmiş başın sənin.

Düşdün uğursuz dillərə,
Nəhs aylara, nəhs illərə.
Nəsillərdən nəsillərə
Keçən bir şöhrətin vardır;
Oğlun, qızın bəxtiyardır...
Hey baxıram bu düzlərə,
Ala gözlü gündüzlərə;
Qara xallı ağ üzlərə
Könül istər şeir yazı;
Gəncləşirəm yazı-yazı...
Bir tərəfin bəhri-Xəzər,
Yaşılbaş sonalar gəzər;
Xəyalım dolanır gəzər
Gah Muğanı, gah Eldarı,
Mənzil uzaq, ömür yarı!
Sıra dağlar, gen dərələr,
Ürək açan mənzərələr...
Geyran qaçar, cüyür mələr,
Nə çoxdur oylağın sənini!
Aranın, yaylağın sənini.
Keç bu dağdan, bu arandan,
Astaradan, Lənkərandan.
Afrikadan, Hindistandan
Qonaq gəlir bizə quşlar,
Zülm əlindən qurtulmuşlar...
Bu yerlərdə limon sarı,
Əyir, salır budaqları;
Dağlarının dümağ qarı
Yaranmışdır qarlı qışdan,
Bir səngərdir yaranışdan.
Lənkəranın gülü rəng-rəng,
Yurdumuzun qızları tək.
Dəmlə çayı, tök ver görək,

Anamın dilbər gəlini!
Yadlara açma əlini.
Sarı sünbül bizim çörək,
Pambığımız çiçək-çiçək,
Hər üzumdən bir şirə çək
Səhər-səhər acqarına,
Qüvvət olsun qollarına.
Min Qazaxda köhlən ata,
Yalmanına yata-yata,
At qan tərə bata-bata,
Göy yaylaqlar belinə qalx,
Kəpəz dağdan Göy gölə bax!..
Ey azad gün, azad insan,
Doyunca iç bu bahardan!
Bizim xalı-xalçalardan
Sər çinarlar kölgəsinə,
Alqış günəş ölkəsinə!
Könlüm keçir Qarabağdan,
Gah bu dağdan, gah o dağdan;
Axşam üstü qoy uzaqdan
Havalansın Xanın səsi,
Qarabağın şikəstəsi.
Gözəl Vətən! Mənan dərin,
Beşiyisən gözəllərin
Aşıq deyər sərin-sərin,
Sən günəşin qucağısan
Şeir, sənət ocağısan.
Ölməz könül, ölməz əsər
Nizamilər, Füzulilər!
Əlin qələm, sinən dəftər,
De gəlsin hər nəyin vardır,
Deyilən söz yadigardır.
Bir dön bizim Bakıya bax,

Sahilləri çıraq-çıraq,
Buruqları hayqıraraq
Nərə salır boz çöllərə,
İşıqlanır hər dağ, dərə.
Nazlandıqca sərin külək
Sahillərə sinə gərək,
Bizim Bakı – bizim ürək!
İşıqdadır qüvvət sözü,
Səhərlərin ülkər gözü.
Gözəl Vətən! O gün ki, sən
Al bayraqlı bir səhərdən
İlham aldın...yarandım mən.
Gülür torpaq, gülür insan
Qoca Şərqi qapısısan.
El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimdən,
Anam, doğma vətənimdən!
Ayrılar mı könül candan?
Azərbaycan, Azərbaycan!

1935

Bir tərəfdə düşün, bir tərəfdə yas,
Böylə keçinmişdir dilsiz əsrlər.
Şairim, könülün dediyini yaz,
Odur bu dünyada ən böyük əsər.
Deyirlər bu yerin xəyalı şaşqın
Ağızlarda gəzən sevdası varmış.
Könüllər havalı, duyğular daşqın
Sel kimi kükrəyib, coşub axarmış.
Deyirlər suların axar yerində
Çadırlar qurulub yurd salınarmış.
Dumanlı dağların ətəklərində

Mal-qara bəslənib, ot çalınarmış.
İlxılar qarışib kişnəyəndə at
Batarmış göylərin ildırım səsi,
Burda öz-özünə axarmış həyat,
Axarmış suların xoş zümzüməsi.
Üstündə qıy vurub tərlən səslənən
Dağların başını duman alarmış.
Günəşdə, havada, suda bəslənən,
İnsanlar az ölüb gec qocalarmış.
Axarmış su kimi südü, ayranı,
Şəkinin, Şirvanın, Gəncəbasarın.
Qarışib bir yerə dağı, aranı,
Dili tutularmış boranın, qarın.
Qaçanda Qazağın köhlən atları
Bağrı yarılarmış dəli göylərin.
Çökərmiş altında yerin qatları,
Dirəyi titrərmiş ağac evlərin.
Qoyunlar, quzular düzdə, bələndə,
Səs-səsə verişib, mər-mər mələrmış.
Qapıya bir əziz qonaq gələndə,
Xınalı erkəklər qurban gələrmış.
Deyirlər, qocalar, düşkün qarılar
Qaranlıq damlara doldurularmış.
Acından quruyub, ölərmiş onlar
İnsanın nə yaman adəti varmış.
Sonra cəsədləri atıb çöllərə,
Didib dağıdarmış qurdlar və quşlar.
Tarix bir karvandır, həyat bir dəvə,
Bir əfsanə gəlir bizə olmuşlar.
Dillənin, ey sönmüş atəşgədələr!
Odlara yandımı dağlar gözəli?
Tarix, de başından keçmişdir nələr?
Nələr törətməmiş insanın əli?

Ey böyük bəşərin çöcəqlük yaşı,
Nə çirkin, nə gülünc bir keçmişin var!
Atəşlər aşıqı Zərdüştün başı
Qalmış əsrlərdən bizə yadigar.

1935

Üç min il keçəcək dönəcək zaman
Batacaq yaslara xain Əhrimən,
“Təsliməm” – deyəcək ulu Hürmüzə,
Qaranlıq gecələr dönüb gündüzə,
Əlvida deyəcək qaranlıqlara...
Günəş hökm edəcək borana, qara.
Yerdən çəkiləcək soyuq və azar,
Hər günün, gecənin bir qanunu var.
Ətirlər saçacaq ətrafa güllər,
Gecənin qoynunda ötən bülbüllər
Səs-səsə verişib toy başlanacaq.
Həyat seviləcək, alqışlanacaq...
Aşib-daşacaqdır bağlar, bağatlar
O vaxt uzanacaq günlər, saatlar,
Gecənin ömrüsə gödələkdir!
Tarixə böylə bir gün gələkdir!
Düşəcək sulara ulduzlar, aylar.
Artıq olmayacaq körpüsüz çaylar,
Əriyib axacaq dağların qarı,
İlanlar mələşən çöllərə sarı.
Yaşıl don geyəcək susuz yamaclar,
Boysuz olmayacaq otlar, ağaclar.
Dünyanın şöhrəti olacaq insan,
Nə azar qalacaq, nə ölüm, nə qan.
İnsan oğlu yer üzünə
Gəldiyindən ta bu günə

Qapılmışdır xəyallara...
İstərmisən? Get də ara.
Sirri dərin, fikri dərin
Daş ürəkli əsrlərin
Əfsanələr ocağını!
Al da onun sorağını
Divarları uçub qalmış
Yazısını tozlar almış
Məbədlərin görüşündən...
Gəl oxucum! Yaxın gəl sən!
İnsan oğlu azad bir quş
Əzəldən o məftun olmuş
Azadlığın xülyasına.
Atıldıqca dəryasına,
Xəyalların, fikirlərin,
Bəzən dayaz, bəzən dərin
Dənizlərdə kürək çəkmiş...
Tarix nələr görəcəkmış!
O gəzdikcə hər ölkəni
Dənizlərin ağ yelkəni
Dalğaları yara-yara,
Yellənmişdir uzaqlara.
Dənizlərdə qopan ruzgar
Qasırgalar, fırtınalar
Quduz kimi hey qudurmuş
İnsanla üz-üzə durmuş.
Gəl, ey Zərdüş! Gəl də dinlə!
Hesablaşaq biz səninlə
Tarix uzun bir körpüdür
Əfsanədən həqiqətə...
Bax insana, təbiətə,
Bax gecəyə, bax gündüzə,
Sığındıqca sən Hürmüzə,

Xəyalların söndü göydə
Yer başına döndü, göy də.
Daha bilməm keçdi nələr
Sən ey sirlər, əfsanələr,
Dünyasının böyük başı!
Ulduzların ilk sirdaşı!
Uzaqdansa dinlə barı
Səndən sonra olanları!
İnad bəşər yorulmamış,
Nə yay bilmiş, nə də ki, qış
Nə soyuqdan, nə istidən,
Nə alovdan, nə tüstüdən
Qamaşmışdır gözlərimiz.
Dəryaların sirrini biz
Çox aradıq, çox axtardıq,
Gedər-gəlməzlərə vardıq...
Bizim cəsur elçilərdən
Bir parası batıb hərdən
Girdabları yara-yara
Yem olmuşdur balıqlara!
Yerin şöhrətidir əzəldən insan,
İnsan yer üzünə tanrı gələli.
Bir tərəfdə həyat, bir tərəfdə qan,
Nələr yaratmamış insanın əli!
Bəşər yorulmamış əsrlər boyu
Açırsız, qapısız əfsanələrdən,
Könül bir çeşmədir ki, onun suyu
Yağışlar altında bulanmış hərdən...
Bir yanda şahların qan rəngli tacı,
Bir yanda zəncirli qullar dünyası.
Bir yanda bir quru çörək möhtacı,
Sakit axşamların qərib röyası.
Nəbilər, dahilər, ərlər, ərənlər,

Həyat meydanında çapmış atını.
“İşıqlı bir günə yol göstərənlər”,
Tapdamış bəşərin xatirətini.

1935

*Şəbi-hicran yanar canım.
Tökər qan çeşmi-giryanım.
Oyadar xəlqi əfqanım.
Qara bəxtim oyanmazmı?*

Füzuli

Sən ey sevdalı sənətkar,
Səsində min şikayət var.
Duyanlar hər zaman ağlar,
Desəm, bir böhtan olmazmı?
Sığındın təbi valaya,
Vuruldun hüsnü Leylaya.
Nahaqdan düşmə sevdaya,
Gözün yaşlarla dolmazmı?
Xəyalə qərq olub hərdən,
Zəhərləndin küləklərdən...
O qansız, daş ürəklərdən
Könül rəncidə qalmazmı?
Nə odlar görmüsən bilsən,
Əzəldən aşiq oldun sən,
Böyük ruhunla bir türksən,
Muradın şəmi yanmazmı?
Füzuli, incidin yardan,
Gileyləndin saraylardan...
Keçirkən karvanın qardan,
Dedin üz döndərən yazmı?
Səninlə oynadı dövrən,

Doyunca öpmədin yardan,
Əsən sevdalı ruzgardan
Tənəffüs ruha sığmazmı?
Nədir Leyli, nədir Məcnun?
Nədir aşiq, nədir məftun?
Gəzirsən daima məhzun.
Sınıq qəlbin – sınıq saz mı?
Yıxılmış gördüyün dövrən,
Dəyişmiş, başqadır insan,
Azərbaycan, Azərbaycan,
Böyük dahilərin az mı?
Sən ey sevdalı sənətkar,
Səsində min şikayət var.
Duyanlar hər zaman ağlar
Desəm, bir böhtan olmaz mı?

1935

Döyür pəncərəmi qışın ruzgarı
Vaxtsız ölümüdür üstümə gələn?
Çəkilsin gecənin qaranlıqları...
Ömrə son sözümü deməmişəm mən,
Vaxtsız ölümüdür üstümə gələn?

1935, 5 yanvar

Ruhumda ruhunun parçası vardır,
Təşəkkür yetirək təbiətə biz.
Xavərim, ömrümüz nə bəxtiyardır,
Xalqı küsəndirir səadətımız.

1935, 12 yanvar

İndi xəbər verim oxucuma mən
Xəyalı küsdürən bir faciədən:

* * *

Qarabağ... Şuşada zəngin bir saray,
Açılır qapısı, örtülür lay-lay;
Onun divarları al-əlvan naxış,
Əsrdən əsrə hədiyyə qalmış...
Burda göstərilir quşa ox atan,
Burda göstərilir min bir pəhləvan.
Qılınclar, nizələr, yumruqlu qollar,
Döyüşən insanlar, ayrılan yollar
O qanlı günlərdən bir yadigardır,
Onun da sirli bir tarixi vardır.
Sarayda hökm edir ədalı bir xan,
Qan-qarğış tökülür qaş-qabağından,
Hər gün at belində... dəliqanlıdır,
Ürəyi fitnəli, əli qanlıdır;
Onun sarayında hərəmxanalar –
Salınmış qəfəsə nazlı sonalar...
Ellər talan olur, vergilər ağır;
Göylər cavabsızdır, buludlar sağır.
Yalnız səadətlə gülür bu saray.
Açılır qapısı, örtülür lay-lay.

* * *

Burda gün keçirir bir böyük şair,
Yazır yazdığını həyata dair...
O şair mədh edir min bir gülzarı,
Bəlalı aşiqi, sevdalı yarı.
Baxıb durnaların yaşıl telinə,
Ərməğan göndərir Bağdad elinə.
Bu sonsuz dərələr, qalın meşələr,
Boynu bükük duran tər bənövşələr
Şairin sənəti, ilham ocağı...

Ömrünün bəxtiyar, qayğısız çağı.
Bəzən xatırlayır Kür qırağını,
Alır kəkliklərin ilk sorağını.
Şairin ilhamı gözəldir deyə
Əzəldən aşiqdir o gözəlliyə;
Baxır kəlağaylı keçən gəlinə,
Qarğı qələmini alır əlinə;
Könlünü bəsləmiş sazlar elində,
Deyir türküsinü ana dilində;
Səsinə səs verir dağda çobanlar...
Bükür qamətini ağır zamanlar...
Yazır çəmənlərdə yarın seyrini,
O böyük şairin hər bir şerini
Deyir laylasında bizim analar.
Ölərmə yurdunu sevən sənətkar?!
Vaqif, ey şerimin könül dastanı,
De, söhbətin hanı, de, sazın hanı?
Susdumu nəğmələr oxuyan dilin?
Yasını tutdumu barı sevgilin?

* * *

Batdımı xəncəri xanın köksünə?
Nifrət o alçağa! Nifrət o günə!
Noldu söylədiyin axar qoşmalar?
Andımı həsrətlə səni hər nigar?
Şahidin oldumu üfüqdəki ay?
Söylə, yıxıldımı o məğrur saray?
De, sənmi söylərdin son dəfə naçar:
Bir yandan bağlayan, bir yandan açar.
Vaqif, ey şerimin könül dastanı,
De, söhbətin hanı, de, sazın hanı?
Ey könül yolçusu, gülər sənətkar,
Qədrini bilmədi sənətin saraylar.
İran ordusunu yeridəndə, sən

Dedin ki, yadlara keçməsin vətən!
Dedin: sərçəşmələr, dağlar bizimdir,
Almalı, armudlu bağlar bizimdir
Dedin ki, türk dili, türk şeri gərək
Böyük bir ölkəyə qanad gərək,
Üfüqdən üfүqə çapsın atını.
Əziz bir ölkənin xatiratını
Verməyək dağıdan, vuran əllərə,
Doğma sənət gərək bizim ellərə.
Yazıq, sən deyəni demədi ruzgar,
Çəkdi ordusunu Məhəmməd Qacar,
Gözündə fırtına, baxışında qış,
O insan qatili, o axtalanmış...
Keçdi pəncəsinə onun Qarabağ
Qayalar titrədi əlində zağ-zağ.
Nişanlı qızların açıldı üzü,
Qaldı ürəyində Vaqifin sözü...
O qanlı günlərə şahid idin sən,
Divarlar töküldü güllə səsindən .
Naxışlı xalçalar, uzun xalılar,
Babalar yurdundan qalan yadigar,
“Hədiyyə” verildi o yaramaza;
Sənsə gördüyünü düz yaza-yaza,
“Dünyada doğru bir halət görmədin,
Bütün əyri gördün, babət görmədin”.

* * *

De, sənmi söylədin son dəfə naçar:
Bir yandan bağlayan, bir yandan açar.
O dövrən qatilə oturdu baha –
Yatıb, sağ çıxmadı cəllad sabaha.
Qəhrəman bir oğul, polad bir ürək
Onun otağına yalnız girərək.
Çaldı xəncərini ilan başından.

Zindanı, zənciri sevməmiş insan...
Səninsə qəlbinin əsdi telləri,
Yazdın Vidadiyə bu şad xəbəri.
O da həyatının ixtiyar yaşı,
Yönünü döndərüb qibləyə qarşı,
Dilində surələr, durdu namaza,
Lənətlər oxudu o yaramaza.
Vaqif, ey şerimin könül dastanı!
De, söhbətin hanı, de sazın hanı?
Dəydimi xəncəri xanın köksünə?
Nifrət o alçağa, nifrət o günə!
Keçdi qərinələr, keçdi əsrlər,
Torpaqda qalmadı qullar, əsirlər...
Ey böyük sənətkar, ey böyük insan,
Nə olar başını yerdən qaldırsan! –
Kainat gözünə görünər rəya,
İndi bambaşqadır gördüyün dünya!
Durulmuş, şairim, bulanmış sular,
Döyüşlər, mizraqlar, azğın ordular...
Saraylar əbədi torpağa dönmüş,
Məscid şamları da əriyib sönmüş.
Nə bir əzan səsi, nə minarə var,
Nə də fırılacaq, azğın imamlar.
Dəyişmiş bu hava, dəyişmiş bu yer.
Odur, qalstuklu duran pioner
Açıb qarşısında külliyyatını,
Öyrənir, şairim, o, həyatını,
Onunla birlikdə uçur xəyalın:
“Ənliyi, kirşanı neylər camalın,
Sən elə gözəlsən binadan, pəri!”
Sözlərin olmuşdur dillər əzbəri.
Dolansan dünyanı sən qarış-qarış.
Tarix bir meydandır, ömür bir yarış.

Ölkəmiz yarışın ön səflərində,
Bir yeni dünya var hər əsərində...
Uçan buludlar da çağırır “gəlin!”
Qalxacaq, şairim, bir gün heykəlin
Bizim Qarabağın Cıdır düzündə,
Vaqif canlanacaq onun üzündə...

1935

Vuruldu o gün ki, şerə, sənətə
Unutdum sevdiyim əyləncələri.
Aşiqəm insana və təbiətə
Əlim qələm tutub yazandan bəri.
Bəzən xəyalımda uçur buludlar,
Bir qətrə böyüyüb bir dəniz olur.
Dünyanın ölməyən bir qanunu var,
Bir yandan boşalır, bir yandan dolur.
Mənsə bu varlığın içində qaynar
Bir vulkan kimiyəm, gözlərimə bax;
Könül tərən kimi baş alıb oynar
Buluddan buluda qanad çalaraq.
İnsanlar dost kimi oxuyur məni,
Sözüm ağızlarda əzbər çəkilir;
Əlimlə qurduğum sənət bağında
Ətirli lalələr, güllər əkilir.
Öylə səfərbərəm, öylə hazıram,
Qarşımda diz çöküb göylər alçalır.
Bir yanda kağıza mən söz yazıram
Bir yanda sevgilim piano çalır.

1935

Şairim! Qələmi götür də dinlə,
Bir yeni dastan yaz öz əllərinlə!
Dünyanın qoca bir şahidiyəm mən,
Örtülü qız kimi qaçıb gizlənən,
Dilsiz əsrləri yarıb keçmişəm,
Günəşdən payımı mən də içmişəm.

* * *

Başım dəfələrlə düşdü qorxuya,
Gözlərim getmədi şirin yuxuya.
Döyüşlər səslənir qulaqlarımda...
Mənim durna gözlü bulaqlarımda,
Qanlı süngüsünü yudu çoxları.
Başımın üstündə düşmən oxları,
Fırlana-fırlana sancıldı yerə,
Xələtlər payladım hər cahangirə.

* * *

Yaşıma dolduqca qanlara doydum,
Hər daşın altında bir oğul qoydum.
Ah... o qılıncları, o qalxanları
Sinəmin üstündən axan qanları
Nəsildən-nəsilə verdim yadigar
Üstü zər yazılı bir keçmişim var!
Üstümə hər gələn bac aldı keçdi.
Yaşım döyüşlərdə qocaldı keçdi
Eşitsin nəslimiz məndə nələr var,
Məndə həqiqətlər, əfsanələr var!

1935

Sevgilim, insanın ömrü gödəkdir,
Ömür bir quş kimi uçacaq əldən.
Bizə də belə bir gün gələcəkdir,
Dünya bu hökmünü vermiş əzəldən.
Gəl duraq yanaşı, xəyala varaq,

Bizə layla desin suların səsi;
Dünyadan xoş keçən bir gün aparaq,
Qazancıdır gəncliyin hər xoş nəğməsi.
Atıl cəbhələrdən, keç cəbhələrdən
Ömrünün bu əziz, bu gənc yaşında.
Mənim anam kimi gəl oturma sən
Gecələr ağlayan beşik başında.
Gözəldir avazın, xoşdur nəfəsin
Coşub, tribunadan danışanda sən;
Döyünən ürəyin, gurlayan səsin
Bizə xəbər versin qərinələrdən...
Sevgilim, könlümdən keçənlərə bax:
Gəl salama çıxacaq ellərimizə!
Dastanlar yaradaq, dastanlar yazaq,
Gələcək duyğusuz deməsin bizə...

1935, 13 oktyabr

*“Varımdı sinədə dərdü qəmi-nəhan, ölürəm
Fəda olum sənə, gəl eylə imtəhan, ölürəm!”*

Xurşidbanu Natəvan

Üzündə son bahar, ağzında yaşmaq,
Sənin gözəlliyin solğun görünür.
Gəl yaxın əyləşək, yaxın danışaq,
Mənalı gözlərin dolğun görünür...
Söylə, şeirlərin can verir nədən?
Ağlayır dediyin dərdli qəzəllər.
Bir çiçək qopardı hər gəlib gedən,
Sənin də payına düşdü xəzəllər...
Baxıb qərənfilin solğun rənginə,
O şəhla gözlərin incilər tökdü.
Bir qadın ruhunun dərinliyinə
Hər axşam yeni bir qaranlıq çökdü.

Əzəldən belədir eşqü-məhəbbət,
Səni də ağladan sevdami, nədir?
Dərdin tarixlərin dərdidir, əvət!
Hicran göz yaşına bir bəhanədir...
Aşanda dağları çarın ordusu,
İncidin dünyadan, küsdün vətəndən.
Bir söylə, şairim! Nə sirdir bu –
Könüllər ayrılı bilməyir səndən.
Həyata ilk dəfə açıldı gözün
Tarixin doğduğu o qara gündə.
Oğlunun, qızının dönük ömürü
Keçdi ayrılıqda, keçdi sürgündə...
Sən söhbət açanda meydən, məzədən
O murdar ağzını büzdü şəriət...
Dönüb qövr elədi yaran təzədən,
Bir zindan kəsildi sənə təbiət.
O qəlbə, ilhama sığındıqca sən
Qaldırdın qədrini şerin, sənətin.
Sən bizim tarixə hədiyyəsisən
Əziz bir torpağın, bir məmləkətin.
Yırtıldı günəşin qara pərdəsi,
Qızlar qanad çalır ağ buludlara.
Gəzir dodaqlarda şerinin səsi,
Oyan! Saçlarını təzədən dara!
İndi nə örtü var, nə örtünən var,
Nə həyat insanın belində yükdür.
Dəyişmiş gördüyün aciz qadınlar,
Onların şərəfi, qədri böyükdür.
Üzündə son bahar, ağzında yaşmaq,
Sənin gözəlliyin solğun görünür.
Gəl yaxın əyləşək, yaxın danışaq,
Mənalı gözlərin dolğun görünür...

1935

*İlk təyyarəçi
qızımız Leylaya*

I

Bu ad şairlərə çoxdan tanışdır,
Bu adla çoxları tutulmuş dərdə...
Bəlkə deyiləcək söz qalmamışdır?
Doğdu Leylasını bizim günlər də...
Füzuli çataraq sıx qaşlarını,
Leylinin eşqinə saldı Məcnunu.
Axıtdı həsrətlə göz yaşlarını,
Bizə xəbər verir tarixlər bunu.
Sevişən iki qəlb, duyan iki qəlb
Döyünüb çırpındı daş qəfəslərdə...
Aşiqin dərdinə “eşq oldu səbəb”,
Asıldı ortadan qara bir pərdə.
Məcnunun bəxtiyar və gənc yaşında
Axır qərargahı oldu biyaban.
Quşlar yuva saldı onun başında,
Leylinin gözündə bulandı ümman.
Sanma əfsanədir bu qəmli dastan!
Bunda günəş kimi bir həqiqət var...
Bunda məhəbbətlə ölən bir insan,
Bir könül, bir xəyal, bir də sənət var.

II

Kamal soyundurdu Leylanı çılpaq,
Çıxardı sahilə, ay işığına;
Baxdı dönə-dönə, həzzlər alaraq,
Açıq bir bədənə yaraşığına.
Yazıq ki, Leylanı tutan sətəlcəm
Qızcığın qanına işlədi birdən.
Həyatı tərk etdi o taleyi kəm,
Şair “ilham” aldı bu faciədən...
Baharın fəslində soldu bir çiçək,

Gözəl bir insanın boş qaldı yeri.
“Odalar ağladı inildəyərək”...
Matəm qaytarmamış ölənə geri!
Nə mən Məcnun kimi çöllərdəyəm, bil,
Nə sən Leyli kimi hicran xəstəsi...
Bizim qismətimiz göz yaşı deyil,
Bizimdir yaşamaq, gülmək həvəsi.
Sən göylər yolçusu bir azad quşsan,
Aylı gecələrdə görürəm səni.
Zöhrə ulduzuna məftun olmuşsan, –
Sürürsən üstünə öz təyyarəni!
Bəzən bu səfərdə ağır dumanlar,
Gəlib quldur kimi kəsir yolunu,
Sənin qüdrətinə inanmayanlar
Tutur xəyalında qız olduğunu...
Bəzən də boşluğa rast gəlir yolun,
Narın bir sarılıq çökür rənginə,
Azacıq qüvvədən düşsə də qolun
Cəsarət yaşadır həyatı yenə!
Gəlir xəyalına: “Anam hardadır?”
Deyən bir körpənin dodaq büzməsi...
Anan yerdə deyil, buludlardadır,
Ona yetişməyir insanın səsi.
Sən ağ dumanları yarıb biçəndə
Sevinir elin də, gülür oban da;
Sən bizim dağların üstədən keçəndə
Dalır düşüncəyə çöldə çoban da.
Şöhrətin dolaşır meyli, məzəli
Elin xoş dilində, xoş avazında,
Bir gəl tanış olaq, ellər gözəli!
Aşıqlar adını çalır sazında...
Mən demədim sənə: “Ay ağzı püstə!”
Havadır oylağın, yerdir vətənin.

Dumanlar içindən, əli göz üstə
Qoca Şərq boylanır dalınca sənin...
1935

Şairin bloknótundan
Çox da fikir vermə danışıklara,
Bilirəm, ürəyin mənə bağlıdır...
Nədir o başına örtüyün qara?
Bizim ki, eşqimiz bir el nağlıdır...
Bilirəm, ən şirin rəyalarda sən
Deyirsən: "Sevgilim gəlirmi ola?"
Xəyalım əyilir, öpür əlindən;
Güllü yaylığınla çıxırsan yola...
Nədir bu həsrətin adı, ünvanı?
Baisin evində işıq yanmasın!
Ah, Araz, ah, Araz, vədimiz hanı?
Bir ürək ikiyə parçalanmasın!..
Ayırdı bir vurğu əzəldən bizi...
Parladı şahların qan rəngli tacı,
Sıxlaşan bir duman aldı Təbrizi;
Fələk bəxtimizə baxdı qıyqacı...
Anan vərəmlədi yoxsul yuvada,
Soyuq bir məzarı əlinlə qazdın;
Baban öküzüylə öldü tarlada,
Bütün bir tarixi sinənə yazdın...
Mən də bu yolları keçmişəm, sonam!
Mənim də ən dərqli bir keçmişim var.
Təbibsiz, davasız can verdi anam,
Yaslı köynəyini geyindi dağlar.
Demək ki, dərdimiz-sərimiz birdir,
Həyatın qızıdır məhəbbətimiz...
Gəl duraq diz-dizə, günləri bir-bir
Sayıb, hesablayaq yaşımızı biz.

Axşam sularının zümzüməsidir,
Mənim telli sazım, səninsə tarın;
Yazıq bir ananın hicran səsidir
Mənim zil şikəstəm, sənin qatarın.
Olub keçənlərə gəl qələm çəkək,
Dünən bu gün üçün bir yadigardır
Bilirəm, sevgilim, bilirəm gerçək,
Sizdə qış günüdür, bizdə bahardır...
Odur, bax o qıza, bax o gəlinə,
Baxdıqca qaynayır insanın qanı;
Azadlıq bayrağın alıb əlinə,
Günəş salamlayır Azərbaycanı.
Bir yeni rəng alır Mil də, Muğan da
Bu bayram günündə, bayram ilində.
Alim də, şair də, dağda çoban da
Deyir mahnısını ana dilində.
Gülür dodaqlarda yeni bir zəfər,
Zəfərdən-zəfərə qüvvət alalı.
Güdür gözü kimi hər qızıl əsgər
Qanla qazanılan bir istiqlalı.
Sevənlər az deyil bizim Vətəni,
Günəşə gözlərim açıq gedirəm.
Böyük bir ölkənin adından səni
Bu bayram gününə dəvət edirəm.
Gözlərin dolmasın!.. Dayan bir az da!
Qəlbin də, sevgin də, dərdin də haqdır...
Azadlıq bayrağı güllü bir yazda
Təbrizin üstündə parlayacaqdır!
O bayram gününə inanıram mən,
Araz yol verəcək üstündən bizə.
Pioner oğlumun tutub əlindən,
Qonaq gələcəyəm qoca Təbrizə!

1935, 13 dekabr

Başına döndüyüm, anam gəlini
Sən ilk qönçəsisən bizim gülşənin.
Hər səhər günəşə uzat əlini,
İşıqda, qüvvətdə adın var sənin,
Sən ilk qönçəsisən bizim gülşənin.
Öpsün ayağını çöldə çiçəklər,
Quşların avazı bir toya dönsün.
Tökülsün sinənə qara birçəklər,
Gözəllik dünyada açıq görünsün,
Quşların avazı bir toya dönsün.
Sən ilk pərisisən şerin, sənətin,
Adın tarixlərdə bir yadigardır.
Günəşdən rəng alan bir məhəbbətin
O açıq alnında işığı vardır,
Adın tarixlərdə bir yadigardır.
Hüsnünü örtməsin nə pərdə, nə rəng,
Ay kimi saf dolan, gün kimi açıq,
Keçmişin üstünə qələm çəkərək,
Vuruş meydanında vuruşmağa çıx,
Ay kimi saf dolan, gün kimi açıq.
Könlümdə sirri var, tərlən sonamın
Bütün gözəlliyin gözüdür insan,
Zülmətdə şam kimi sönən anamın
Ölüm qisasını alaq dünyadan
Bütün gözəlliyin gözüdür insan.
Beşikdən başlamış ölümə qədər
Tarixlər yazılır səninin əlinlə
Səndədir yaraşlıq, səndədir hünər
Şərim qanad çalır hər əməlinlə
Tarixlər yazılır səninin əlinlə.
Başına döndüyüm, anam gəlini,
Sən ilk qönçəsisən bizim gülşənin,
Hər səhər günəşə uzat əlini

İşıqda, qüvvətdə adın var sənin,
Sən ilk qönçəsisən bizim gülşənin.
1936, 7 fevral

Mən onu ilk dəfə gördüyüm zaman
Sıxdım məhəbbətlə titrək əlini;
Oxudum mənalı baxışlarından
Xəyalın, sənətin tunc heykəlini.

* * *

Qəlbi də, fikri də gün kimi aydın,
Onda təbiətin mənası vardı.
Ey sənət ustası! Sən olmasaydın
Günəş ilhamıma soyuq baxardı.

* * *

Ey hava dalğası, ağzını bir yum!
Dayanın, car çəkən başsız küləklər!
A dostlar, su verin mənə bir udum,
Sənəmi yandırdı bu acı xəbər.

* * *

Bizim Maksimi də cərgədən aldı
Yenirkən ölümün qara pəncəsi.
Sanma ki, şam kimi sönüb qaraldı,
Əsrlər boyunca o sənət səsi
Çalacaq təblini göy dalğalarda,
Çiçəklər solmayır bizim baharda...
Ayağa qalxsın da bu dağ, bu dərə,
Buludlar sallasın öz yaylığını;
O sənət dostuna – böyük rəhbərə
Yetirin şairin baş sağlığını...

1936

Sünbülüm, sünbülüm, sarı sünbülüm,
Adına söz qoşum barı sünbülüm.
Ellər həsrətidir bu əmri verən;
Şirin gecələrdə yuxuma girən
Yaşıl tarlamızın mənzərəsidir,
Xırman üstündəki ana səsidir.
Əzəldən ruhuma doğmadır bu səs,
Bir qüvvə varmıdır bu səsə əvəz?
Deyirlər dünyadan qocadır yaşın,
Qüvvətdən quruldu torpağın, daşın.
Deyirlər səndədir xeyir, bərəkət,
Deyirlər səndədir həyat, hərəkət.
Mən bunu qəlbimlə çoxdan anladım,
Bəzən gülüslərə tutuldu adım...
Dedilər arxamca: "El şairidir,
Külüng şairidir, bel şairidir,
Yoxdur sənətində qanadlı sözlər...
Boyalı dodaqlar, sürməli gözlər.
Yoxdur söhbətində uçan mələklər,
Tərif olunmayır göydə fələklər,
Şairin yeridir yalnız buludlar,
Vurğunda nə könül, nə də xəyal var."
Gərdim bu sözlərə polad sinəmi,
Ellərin nəşəsi, ellərin qəmi
Sinəmin üstündən aşdı sel kimi,
Tənələr yanımdan keçdi yel kimi.
Sən gözəl kəndimiz! Sən ilk sevgilim!
Səni son nəfəsdə deyəcək dilim!
Sünbülüm, sünbülüm, sarı sünbülüm!
Könlümün qonağı, yarı sünbülüm!
Sən ilk bəzəyisən bizim Vətənin,
Əski kitablarda adın var sənin.
Qarşıdan al geyib gələndə bahar,

Bilirəm qəlbində nə işvələr var!
Yanıdan süzülüb keçəndə külək,
Titrəyir səndəki zərif bir ürək.
Coşub dəniz kimi dalğalanırsan,
Deyirlər o zaman məni anırsan!
“Məhəbbət cüt olar” bu, bir məsəldir,
Dünyanın şöhrəti yaradan əldir...
İpək saçlarını dara sünbülüm!
Ərməğan göndərək yara sünbülüm!
Bu qoca dünyada nələr var, nələr,
Günəşin altında yanan dəmyələr
Bizə daş əsrindən bir yadigardır,
Yerin sinəsində yanğılar vardır...
Bəzən bahar kimi xoş gələndə qış,
Azca səpələyib ötəndə yağış,
Susuz maral kimi yanar dəmyələr,
Əfilər oynaslar, ilanlar mələr.
Düşər sinəsinə kəndlinin başı,
Axar sərin-sərin gözüünün yaşı,
Bükülmüş belində paslı bir oraq...
“Vay” deyib dizini yumruqlayaraq,
Evdə uşaqları salır yadına,
Göylər yetişməyir onun dadına.
Bu acı günlərin şahidiyəm mən,
Gözümlə görmüşəm körpəliyimdən.
Eşit sözlərimi cansız təbiət!
Vəcdansız, duyğusuz, qansız təbiət!
Yenə quduz kimi çıxma yolundun,
Vulkanlar çəkinir insan oğlundan.
Onun sənəti var, onun gücü var,
Onun ağıl adlı bir ər gücü var.
Dilsiz qayaları döşündən dəlidir,
Dağlar qarşısında salama gəlir.

Dünyadan söz açır, danışır bir-bir,
Uzaq əsrlərdən xəbərlər verir.
Ağıl işıq salır gözlərimizə,
Hər gün yaxınlaşır gələcək bizə...
Dərin dəryaların tapır sirrini,
Dünyanın ən böyük cahangirini,
Ağıldır torpağa döndərən “fələk”,
Ağılsız insanlar sürünsün gərək,
Təbiət! Ən böyük qüvvən bizdədir.
Çayların cilovu əlimizdədir,
Artıq oynamırıq boranla, qarla,
Dəmyəmiz su əmir tulumbalarla.
Arazın boynuna kəmənd atırıq.
Hər suyun gözündə bir bənd çatırıq.
Oğul təbiətə sinə gərək,
“Təvəkkül Allaha” deməsin gərək,
Sünbülüm, sünbülüm, sarı sünbülüm!
Sənmisən çiçəyim, sənmisən gülüm?
Bürkü gətirməsin sənə buludlar
Üstünə qonmasın quşlarla, qurdlar.
İnsanlar çoxalır bizim Vətəndə.
Bütün bir ölkənin gözü var səndə.
Gözdən oğurlanan bir dənin belə,
Köməkdir insana, köməkdir elə.
Qaldırsın başını göylərə sarı,
Ellik xırmanında dərz tayaları.
Baxdıqca düşmənin gözü qaralsın,
Sənin özün kimi, üzü saralsın...
Vətən torpağının qızı, gəlini,
Yadlara açmasın təmiz əlini.
Bunlar vicdanıma toxunar mənim,
Gözümdə ildırım oxunar mənim!
Sənənə düşməsin yara, sünbülüm!

Günlərin keçməsin qara, sünbülüm!
Tarixə bir daha gözünü gəzdir,
Bəşərin ilk dərdi çörək dəridir.
Uçub dağları sənsiz dörd yanı,
Hər qızıl əsgərim, hər komandanım.
Doğrulda bilməzdi öz nişanını,
Qardaşlar qanını, dostlar qanını.
Düşmən qaldırardı öz bakalında
Dənizlər dalında... Dağlar dalında...
Sünbülüm, sünbülüm, sarı sünbülüm,
Sənmisən çiçəyim, sənmisən gülüm?
İki düşmənim var dünyada inan –
Birinci faşistdir, ikinci siçan!

1936, 14 mart

Başına döndüyüm gül üzlü sona!
Ömrümün ilk çağı yadıma düşdü.
Şairlər vətəni bizim tərəflər,
Tərlənin oylağı yadıma düşdü.
Oxuyun qəlbimi dastan içində,
Ürək döyünməzmi astan içində?
Payızın fəslində bostan içində
Şamamanın tağı yadıma düşdü.
Töküldü kağıza sinəmin sözü,
O ana yurduğun ocağı, közü,
Ceyranın duruşu, durnanın gözü
Kəkliyin ayağı yadıma düşdü.
Hanı at sürdüyüm boranda, qarda?
Gəzdim aşiq kimi minbir diyarda;
Gülüb oynadığım toyda, mağarda,
Qızların qolbağı yadıma düşdü.
Göylərə baş çəkir Göyəzən dağı,

Axşam açıq olur ayın qabağı;
Bizim gəlinlərin bayram qabağı,
Fəşəli yaymağı yadıma düşdü.
Sən bizim ellərin ruhuna bir bax!
Bizdən inciməmiş bir əziz qonaq.
Nişanlı qızların görüşdən qabaq,
Telini saymağı yadıma düşdü.
Vurğunun xəyalı gəzdi aranı,
Gözümdə oynadı dağın boranı;
Qışın buz qatığı, yayın ayranı,
Payızın qaymağı yadıma düşdü.

1936, may

Ey azad ilhamım, gülər üzünlə
Səhərin rəngini seyrə dalanda,
Bütün kainatı gəzdir özünlə
Kiçik bir zərrədən ilham alanda!..
Doğra buludların bağrını qat-qat!
Kim deyir gecələr bizə qəfəsdir?
Daima qısqanan ürkək bir həyat,
Məncə, bu dünyada bir quru səsdir!
Sən, azad ilhamım, baş götürüb gəz,
Əngin üfüqlərə şığıyıb, yol al!
Əzəldən belədir: geriye dönməz
Atılan bir güllə, uçan bir xəyal.
İnsan, deyirlər ki, çiy süd əməndir...
Utansın dünyada qədir bilməyən!
Mənim ki, oylağım göydür, çəməndir.
Gəlməsin yanıma deyib gülməyən!
Sən, azad ilhamım, nə bəxtiyarsan!
Taleyim, hünərim güvənir sənə.
Nə qədər dünyada varamsa, varsan,

Ömür çox görməsin bu haqqı mənə!
Nəsimi zahidlə durdu üz-üzə,
Söylədi: haqq adlı bir divan quraq;
Atdı pəncəsini gecə gündüzə,
Boğdu həqiqəti sadə fırıldaq...
Zahidin barmağın kəssəniz əgər,
Tanrı dediyinə arxa döndərər...
Bu miskin aşiqə baxın da bir az,
Diri soyulsa da dözər, ağrımaz.
Sən ey ölkərimiz, sönməz sənətkar!
Əsrlər boyunu gördü gözlərin;
Tarixlər boyunca qaldı yadigar
Ölməz fikirlərin, ölməz sözlərin!..
Füzuli doymadı göz yaşlarından,
Açdı qapısını səhər yelləri.
İncidi ən yaxın sirdaşlarından,
Ağlayıb, ağlatdı bizim elləri;
Ağarmış saçında, saqqalında qış...
Asiman dolandı şikayətindən,
Karvanı dərd adlı səhrada qalmış
Leylinin, Məcnunun hekayətindən.
Gətir xatirinə Vaqifi bu dəm.
Qırıldı qəlbində bir yurdun sazi...
Ağladı ardınca gözlərində nəm
Uçan durnaların küskün avazı.
Gərdi sinəsini o, fars dilinə,
Haykırdı türk dili, türk şəri gərək!
Bir yeni can verdi doğma elinə,
Üfüqdən üfüqə qanad gərək...
Yazıq! Nəğməkarın ürək nəğməsi
Dəydi şüşə kimi, daş ürəklərə,
Böyük bir insanın boğuldu səsi,
Ahını əks etdi min dağ, min dərə.

Sən ey şerimizin, ana şairi!
O tərlən xəyallı, sona şairi!
Mən səni duyduqca qəmlər yeyirəm,
Sonra öz-özümə dönüb deyirəm:
Ey azad ilhamım, nə bəxtiyarsan!
Taleyim, hünərim güvənir sənə!
Nə qədər dünyada varamsa, varsan.
Ömür çox görməsin bu haqqı mənə!
Başımın üstündə nə yumruq durur,
Nə hicran səsi var mənim sazımda;
Nə qanun qoluma qandallar vurur,
Nə göylər darıxır xoş avazımda.
Budur, bax, qəlbimin axar qanını
İçirdim sənətə, dedilər: “Var ol!”
O böyük Leninin al nişanını
Taxdı yaxasına şair-komsomol.
Sən, azad ilhamım, o gündən bəri,
Qarlı buludların üstədən aşırırsan.
Uçan durnalarla gəzib göyləri,
Onlarla səs-səsə qaqqıldaşırsan.
Səninlə çıxmışam ağ günə, inan!
Adını laylada desin analar;
Bir səs qulağıma gəlir hər zaman:
Sənin dostun da var, düşmənin də var.
İldırım baxışlı gözlərinlə süz
Həyatda milçəkdən fil yapanları!..
Odlu kəlmələrin atəşinə düz
Ağızdan qurd kimi söz qapanları.
Hər sözü-söhbəti başından yekə
“Alim” adamların gözünə düz bax!
Namuslu oğlunu sevən bir ölkə
Gələcək günlərdən utanmayacaq!..
Qamçıla, üzünün rəngi bozarmış

O çirkin keçmişin son “vüqarını”,
Sən onun üstündə boranlı bir qış
Gücilə şaqqılda qanadlarını.
Qamçıla, gündə bir cildə bürünən,
Onluq marıtlayan qara tuzları...
Bizimlə getməyən, fəqət sürünən
Vəzifə düşkünü o dəyyusları!
Budur, dövrəmizdə daima “heyhat!” –
Deyib bu dünyadan keçənlər də var.
Meyxana küncündə səadət, həyat
Eşqinə on gecə içənlər də var.
Elin tərəfindən, xalqın adından
Simsiz taxtaları çalandan danış!
Söhbəti işvədən, meydən, qadından,
Özgənin fikrini çalandan danış!
Sən azad ilhamım, məni danla ki:
“Şairim, hünərin, sənətin hanı?”
Sən də birdəfəlik bunu anla ki:
“Mənim düşmanımdır elin düşmanı!”
Sən azad ilhamım, baş götürüb göz!
Əngin üfüqlərə şığıyıb, yol al!
Əzəldən belədir: geriye dönməz
Atılan bir güllə, uçan bir xəyal.
Ey günəş, ey bulud, girin qoynuma!
Bu saf təbiətə mehribanam mən;
Sevgilim, qolunu dola boynuma,
Kəlmələr od kimi düşsün dilimdən.
Kaman qaşlarını çatma, günəşim,
Min sızıltı qopar dost ürəyindən!
Dərin dəryalara batma, günəşim,
Əzəldən düşmanam qaranlığa mən!..
Məqsədim olmamış bir parça çörək,
Mənim sənətim var, alın tərim var.

Bayronu yarışa çağıram gərək,
Sinəmdə ağ qalan bir dəftərim var.
Bəşərdir torpağın, göyün təməli,
Bəşərsiz günəş də yerə alçalır.
Könüldür sənətin ölməz əməli,
Hər simin üstündə bir aləm çalır.
Mən ki, qaranlıqdan, qəfəsdən uzaq
Könüllər yolçusu azad bir quşam.
Sən ey kinlibaxış, tənəni burax,
Mən öz zəhmətimlə azad olmuşam!
Mən ki, əllərimi dünyadan üzüb,
Demədim: “Bir sıfır yazılsın adım”,
Çayl Harold kimi insandan küsüb,
Vətən torpağı ilə vidalaşmadım.
Kim keçər bu yerin daşından, deyin?!
Vətəndən ayrılar hansı şərəfsiz?
A dostlar, günəşdən bir paltar geyin,
Könül xallar vurur bəzənəndə siz!
Ey bizim çəməninin sirdaşı quşlar,
Çiçəkdən çiçəyə uçuşun siz də!
Saatlar, əsrlər azad olmuşlar
Bizim bu sosialist Vətənimizdə!
Ey çaylar üstündə süzən sonalar,
Daşlara dəyməsin bir tükünüz də!
Siz ey yeddisini doğan analar,
Cəbhədə bir durur oğlan da, qız da!
Siz ey bağçalarda yatan uşaqlar,
Səadət tökülür xoş üzünüzdən!
Sizlə şənlənir bağçalar, bağlar,
Analar zövq alır gülüşünüzdən.
Ətir saç aləmə, sən ey qönçə gül!
Öpüb yarpağını, dənləyim bir-bir;
Səhər nəğməsini bağçada bülbül

Mənim nəfəsimdən, məndən öyrənir.
Sən ey bu torpağın qızı, gəlini,
Utanma gül açan yanaqlarından!
Hər səhər günəşə uzat əlini,
Qüvvət əm günəşin dodaqlarından!
Sən ey şəhli səhər, ey sakit axşam!
Qəlbi düşündürən hansı səbəbdir?
Fəzaya gün kimi, ay kimi axşam,
Torpaq inciməsin... Bu bir tələbdir...
Ey ana torpağı, gözlərin aydın!
Uzaqda səslənir indi zülümlər...
Ağ günlü bayrağım, sən olmasaydın,
Açardı qapımı vaxtsız ölümlər.
Silahlı qardaşım, sərhəd boyunca,
Alıcı gözlərin qızılquş olsun!
Oxşasın boyunu anam doyunca,
Dünyanın son adı qurtuluş olsun!

1936, 2 avqust

I

Şairim, çaldığın bu telli sazdan,
Günəşli gündüzdən, çiçəkli yazdan
Könül xumarlandı ay dönə-dönə,
Qəlbin vurğusunu say dönə-dönə.
Doğrudur, saqqalın, saçın ağarmış,
Ruhuna girməmiş qurd ağızlı qış...
Şaxtaya düşməmiş bir ilk baharsan,
Döyüşdə, cəbhədə hər zaman varsan.
Bu varlıq yaşadır əzəldən bizi,
Bu varlıq yaşadır gənc nəslimizi.
Çəkilsin dağların başından duman,
Ölümdən, heçlikdən səadət uman

İnsanlar dünyadan görüm yox olsun,
Sönük vicdanları yerə soxulsun!
Utansın günəşin rəngindən bir az
Axşam qaranlığı bəstələyən saz.
Söylə, xəyanətə dözərmi vicdan?!
Ağ günlər əsrini görən bir insan
Dönüb göz yaşından ilham alarmı?
Şer də, şair də heç qocalarmı?
Ətirlər dağılır xoş nəfəsindən,
Çiçəklər oyanır ayaq səsinə.
Varlığın, vicdanın ləkədən uzaq,
Böyükə böyüksən, uşaqla uşaq;
Əsrə layiq olan bu ruhunla sən
Ölkəmin qoca bir müəllimisən!
“Mən də bir kişiyəm, varım-yoxum var,
Üç qızıl əsgərim – üç çocuğum var” –
Deyən bir atanı öpməliyik biz,
Onu sevməlidir, sevir nəslimiz!

II

Mənim də Yusifim səninkilərlə
Qoşub bir məqsədə, qoşub bir dilə,
Başında tutacaq bayrağımızı,
Düşmənlər istərsə torpağımızı,
Aslan kəsiləcək sular sonası,
Bunu laylasında deyir anası.
Şaiqim! Şairlər içində təksən,
Təmiz vicdanınla gülsən, ipəksən.
Dilindən küsməmiş tanış da, yar da,
Səndən inciməmiş qarındalar da...
Keçdi qaranlıqda odlu gəncliyin,
Xoş olsun indiki qulaq dincliyin.
Günəş bir qüvvədir, yandıqca sönməz
Tarixin təkəri geriyə dönməz...

Əməlin qurtuluş, varlığın sənət,
Yaşasın qardaşlıq, bir də məhəbbət!
İndi “bir günəşin zərrəsiyik biz”.
Var olsun birləşən dost əllərimiz!
1936, 18 avqust

I

Axıtdım alnımın inci tərini,
Yanmadım ömrümün iki ilinə.
Rusiya şerinin şah əsərini
Çevirdim ilk dəfə türkün dilinə!
Bir yeni sənətlə mən də doluyam,
Ellər dünyasının ellər oğluyam.
Yuxusuz gecələr çıxdı qarşıma,
Fəqət tövşümədi bu polad sinəm.
Artıq qovuşmuşam can sirdaşıma,
Özümə bəxtiyar bir insan desəm, –
Bu səs bir şairin vicdan səsidir,
Düşünən bir qəlbin ifadəsidir.

II

Mən ki, hər gecəmi qatdım gündüzə,
Üfüqdə sönməsin ulduzum, ayım!
Sənət vadisində gəlsin üz-üzə
Sənin Tatyana ilə mənim Humayım.
Ey böyük sənətkar, hüsurunda mən
Bəzən utanmışam səhvlərimdən;
Neyləyim, qüdrətim zəifdir hələ,
Görüm təbiətin kor olsun gözü!
Şairim! Anladım bu gündən belə:
Böyükdür cahanda sənətkar sözü...
Məncə yaraşmayır çoxuna bu ad,
Məni bağışlasın sevgilim həyat!..

III

“Gəlişin ruhuma dərd verir, aman!..
Məhəbbət dəmidir bahar, ay bahar!
Qanımda, qəlbimdə nədənsə bu an.
Məyus və ağlayan bir həyəcan var”.
Söylə bir, şairim, bahar gələndə
Neçin pərişanlıq dillənir səndə?
Neçin gözlərini dumanlar alır,
Göz yaşın süzülür; gülümsəyərək
Səninlə birlikdə xəyala dalır
Göydəki qaraquş, yerdəki ürək...
Mən də dərdlənmişəm küskün səşindən,
Bir əsrin o qanlı faciəsindən.

IV

Oyan bir, şairim, oyan, bizə bax
Qoy öpsün alnını bizim xoş səhər;
Bu böyük günlərə arxalanaraq,
Göstər bu meydanda yeni bir hünər;
Bizim dünyamızda itməz zəhmətin,
Həyatın qəlbidir şerin, sənətin,
Bizdə şeir qədər böyükdür hünər,
Hər kiçik şairin bir hörməti var.
Hər alın tərilə yazılmış əsər
Bizim qəlbimizdə qalır yadigar...

V

Mən səni sevmişəm körpəliyimdən,
Sənsən mehribanım, sənsən ustadım!
Nə qədər bəxtiyar bir insanam mən
Ki, sənin tələbən çağırılır adım.
Mən də bir ölkənin yazan əliyəm,
Bu bayram günündə bəzənməliyəm.
Şairlər oylağı, ey əziz Vətən!
Söylə, tanışmıdır sənə Onegin?

Bilirəm Puşkini çoxdan sevirsən...
Qızın da, oğlun da əzbərdən desin:
Bizdə şeir də var, sənət də vardır!
Şairə, sənətə hörmət də vardır!..
1936, avqust

Dindi yol üstündə qoca bir çinar:
“Şairim, sənə bir şikayətim var:
Bu qoca dünyanın şahidiyəm mən...
Kölgəmdə dincəlir hər gəlib gedən.
Bağçalar gül açır yaş torpağımda.
Quşların adı var hər yarpağımda;
Mən bu yer üzünə gələndən bəri
Olmuş budaqlarım hava səngəri.
Kötüyüm dünyanın sirrilə dolu,
Dolanmış başıma karvanlar yolu;
Bağrımı doğramış min bir cahangir.
İmtahan etmişəm onları bir-bir,
Başımda oynamış yüz boranlı qış...
Sanma ki, qüdrətim, gücüm qalmamış,
Bax, ayrılmamışam öz kötüyümdən!..
Qəhrəman bir elin timsalıyam mən...
Bir kəs inciməmiş sakit dilimdən.
İnsana yaxşılıq gəlmiş əlimdən –
Yayda kölgəliyim dağlardan sərin,
Yaylağı olmuşam biçinçilərin.
Silmişəm onların alın tərini,
Sonra dinləmişəm can dəftərini.
Ağır səfərlərə çıxan hər nəfər
Tükənmək bilməyən uzun gecələr
Sığınmış qoynuma sözü var kimi.
Örtmüşəm üstünü çadırlar kimi;

Başına yağmamış nə yağış, nə qar,
Tarix yaxşılığı yaxşı salamlar!
Aylı gecələrin buludu lay-lay
Dağılıb üzünü göstərəndə ay
İşığı sallanır budaqlarımdan,
Öpür şirin-şirin dodaqlarımdan.
Bəzən də kükrəyib əsəndə külək
Coşur varlığımda polad bir ürək.
Qalın şaxlarımın xışiltısından
Zövq alır dünyanın şöhrəti insan.
Bəzən də bir sərin axşama yaxın
Ətəkli çöllərdən hey axın-axın
Qalxan dolaşalar qaqqıldaşaraq,
Dərələr keçərək, dağlar aşaraq,
Başımın üstündə dövrələr vurur,
Bir yerə sıxlaşıb, məclislər qurur.
Bu doğma quşların simfoniyasından
Zövq alır dünyanın şöhrəti insan.
Bəzən də canlanır gündüzün səsi –
Yığışır kölgəmə uşaq dəstəsi;
Azad yurdumuzun şərqlərindən
İxtiyar yaşımda zövq alıram mən...
Sərilir kölgəmə xalı-xalçalar,
“Bizdən də bəxtiyar bir nəsilmi var?” –
Deyən uşaqların körpə yaşına,
Günəşlər yurdunun vətəndaşına
Baxdıqca böyüyür gözümdə insan,
Çəkdiyim ağrılar çıxır yadımdan.
Fəqət deyirlər ki, yoldaş mühəndis
Məni bir arxasız, yurdsuz, kimsəsiz
Zənn edib, plana almışdır ki, mən
İndi çıxmalıyam öz kötüyümdən...
Demək qalmayacaq məndən yadigar.

Ancaq mühəndisə bir sualım var:
“Ömründə bir şitil, bir budaq belə,
Mühəndis əkmişmi barı əlilə
Ki, məni – bu boyda çınarı birdən
Qoparmaq istəyir durduğu yerdən?”
Mən bu şikayəti duyduqca dərin,
Dedim ki, haqlısan, qocaman çinar!
Bizdə təbiətə zülm edənlərin
Nə insan duyğusu, nə də haqqı var!
1936, oktyabr

Xəyalım bu gecə varaq-varaqdır,
Dilsiz əsrləri o yaracaqdır.
Gözümə bir qara keçmiş görünür,
Bir qara keçmiş ki, bizdən uzaqdır.
O keçmiş – gecədir, buludu lay-lay,
Yaslı gəlin kimi pərişandır ay;
Orda təbiət də qara geyinmiş,
Sonalar dərdlidir, yorğun axır çay.
Orda parçalanır, didilir vətən,
Tez düşür insanın saçlarına dən...
Orda haqq bağırır qəhrəmanların
Bir qılıncı gedir başı bədəndən.
Boy atır sünbülün, gülün möhnəti,
Sönür baxışların ilk məhəbbəti.
Hər kiçik laylada “dərdim var” deyir
Elin şirin dili, şirin söhbəti.
Solğun dodaqları ah, aman gəzir,
Ölümlər qapını çox yaman gəzir...
Böyük bir şairin dalgın xəyalı
Vətən çöllərini pərişan gəzir...
Sabir, o günləri gətirmə yada.
Dünya unutmamış səni dünyada...

Sinəyə çarpdıqca kinli dalğalar
Bir qoca dağ kimi durdun deryada.
Sən ey azadlığın səhər ruzgarı,
Sınmadı qəlbinin tərlən vüqarı.
Əsrlər dolaşıq gəlib keçsə də,
Tarix unutmayır mərd oğulları.
Uzalı getdisə dünyadan əlin,
Artıq çiçəkləndi arzun, əməlin,
İnsanın haqqını özünə verdik,
Hər duyan ürəkdə qalxdı heykəlin.
Oyanmış bu günəş, bu yer, bu insan,
Artıq nə qəmçi var, nə qara zindan,
Nə matəm hıçqırır bülbülün səsi,
O da ilham alır insan ağzından,
Azaddır ellərin çiçəkli yazı,
Bu yaz danışdırır Kürü, Arazı;
Bu böyük günlərə min dastan deyir
Şairin lirası, aşiqin sazı.
Bəzəkli yurdumuz çiçək-çiçəkdir,
Hər keçən ömrümüz bir gələcəkdir,
Sənin də varlığın bir günəş kimi
Əsrlər boyunca sönməyəcəkdir!

1936, 27 dekabr

Gözüm yollarda qalmışdır, xəbər yox Kür qırağından,
Usanmaq bilməyir könlüm yaşılbaşlar sorağından.
O yerlər min xəyal eylər, təbiət şərə layiqdir,
Öpər bülbül səhər tezdən gülün yaqut dodağından.
Çəmənələr, yasəmənələr göz vurub bir cəlvə göstərsə,
Durar könlüm çıxar seyrə həyatın qəm otağından...
Qarayazı meşəsində Anadil adlı bir quş var,
Mənim sevdalı qəlbim tək asılmışdır ayağından.

Yolum düşsün Səlahluyə, o qəbrə diz çöküm bir də,
Anam Məhbubi yad ilə, öpüm solğun yanağından.
Aman tale! Nə möhnətmiş onun dərdi, mənim dərdim...
Bahar fəslində ayrıldı qızılgül öz budağından.
Keçər aylar, keçər illər, yaz ey Vurğun, ömür azdır,
Düşər bir gün laçın könlün şeir, sənət marağından.

1936

Taleyimdir ilham almaq,
Söhbət açıb, qələm çalmaq
Bizim dünya gözəlindən;
Şərbət içdim öz əlindən
Bizim yurdun – ana yurdun;
Şair! Sənmi oxuyurdun
Dünən bizə hicran dərdi?..
Yeni tarix nə göstərdi?
Aç gözünü, yaxşı bir bax!
Bu mən, bu sən gəl yarışaq.
Ellər bizə “gəlin!” deyir;
Doğma sənət, doğma şeir
Göstərəcək ölkəmizi
Qoy tanısin dünya bizi!
Mən aşiqəm gözəlliyə,
Muradıma yetəm deyə
Dolaşıram bu torpağı;
Hər budağın bir yarpağı
Hər çiçəyin bir adı var,
İnsan adlı ustadı var
Gözəlliyin bu dünyada.
Gah havada, gah dəryada
Mən sürürəm öz gəmimi.
Tapıb könül həmdəmimi,

Durub onunla üz-üzə,
Dənizlərdə üzə-üzə,
Nə yorulur, nə doyuram,
Sahillərə üz qoyuram.
Lənkəran da sahildədir;
Gördüyümü deyim bir-bir
Bu torpağın öz dilində:
Bizim Xəzər sahilində
Uzanmış bir gözəl şəhər,
Yaşıl çalır səhər-səhər.
Hər qapıda kiçik bir bağ,
Evcikləri boydan alçaq,
Fəqət sadə, fəqət təmiz;
Yorulmayıр gözlərimiz
Örtüyü ağ pəncərədən;
Çox sevirəm doğrusu mən,
Bu naxışlı örtüləri.
Səhərlərin şəhli təri
Aynalardan töküləndə,
Ağlayıram baxıb mən də
Bu yerlərə sevincimdən;
Bir səs gəlir öz içimdən:
Yelkənin dəyməsin daşa,
Sən də yaşa, sən də yaşa!
Ətirlidir burda bağlar,
Güzgü kimi yolları var.
Xəyallara dalan çinar,
Sıx kölgələr salan çinar
Düşündürür burda məni.
Xəyalımın ağ yelkəni
Uzaqlara qanad çalır
Gah ucalır, gah alçalır,
Qara qışdan dərslərlə

Mən də şair tək olalı.
Qoca çinar, qoca çinar!
Kötüyündə nə sirlər var...
Gah Turandan, gah İrandan
Gah o yandan, gah bu yandan
Ordu çəkib gələnlərin
Bir “dost” kimi gələnlərin
Üstünə sən kölgə saldın,
Sonra yazıq günə qaldın.
Külək vurdu çinarlığı ...
Əsib coşan rus çarlığı
Üzərinə ordu çəkdi,
O, başında bostan əkdin...
Bu gün belə durur səndə,
“Sara” adlı cəzirəndə
Generalın məzar daşı,
O qatilin kinli başı
Oynamışdı at belində.
Əyri qılınc sağ əlində
Durub kəsdi budaqları...
Bu çölləri, bu dağları
Qapladı bir nalə səsi,
Qanlı çarın təntənəsi.
Sevincindən göyə qalxdı,
Bizə “tatar” deyib baxdı.
Biz öldürdük generalı,
Taptaladıq o medalı...
İndi onun məzar daşı
Aya qarşı, günə qarşı
Endirmişdir dik başını...
Fahişələr oynasını.
Bu yollardan ötüb keçən,
O günlərdən bir az içən,

Yad eləyir tüpürərək,
Yoxdur ona yanan ürək!
Qoca çinar, qoca çinar,
Kötüyündə nə sirlər var!
Deyirlər ki, çox qəhrəman
Asılmışdır budağından...
Biz onların varisiyiz,
Yaşadınız onları biz.
Qoca çinar, qoca çinar,
Kötüyündə nə sirlər var!
Ölmədin sən! Yaşadın sən!
Bir ölkənin şahidisən.
Yaşamışsan burda nələr!
Qanlı-qanlı faciələr...
Könlüm ötən köklü bir saz,
Nə yazım ki, biliyim az...
Arif istər məni qansın,
Tarixçilər qoy utansın!
Yazılmamış tariximiz,
Tarixsizmi yarandıq biz?
Bəzən olur yazıq şair
Keçmiş günə, bizə dair
Arxivləri axtararaq,
Yığın-yığın, qalaq-qalaq
Kitablara göz gəzdirir,
Alır, baxır, seçir bir-bir.
Bir parası əfsanədir.
Baş çıxmayır bunlar nədir?
Bir parası xatirələr...
Deyil bunlar elmi əsər.
Sən də, dostum, anla bir az!
Elmi ucuz tutmaq olmaz!
O insandır, təbiətdir,

Şübhəsiz bir həqiqətdir.
Arif gərək məni qansın,
Tarixçilər qoy utansın!
Yazılmamış tariximiz
Tarixsizmi yarandıq biz?
1936

Bahar nə xoş gəlir, ruha dad verir.
Xəyala, duyğuya qol-qanad verir;
Var olsun şerimiz, şairlərimiz! –
Hər gülə, çiçəyə təzə ad verir.
Çıxır dağ döşünə körpə quzular,
Tərmanın səsinə əks edir sular.
Səhər yuxusundan ayıldır məni
Sənəmə sığmayan böyük duyğular.
Könül dinc durmayır, oynayır yenə,
Əzəldən aşiqəm həyat şerinə;
İlk dəfə oğlunun əlindən tutub
Çıxmışam səhərin tərlən seyrinə.
Ölümə can vermə əlsən baharda,
Könül müqəddəsdir, qalmasın darda;
Baharın eşqiylə çıxır yuvadan
Balası dalında qarışqalar da.
Yaşıl köynəyini geyinir meşə,
Yaxama quş kimi qonur bənövşə;
Qoy məndən dərs alsın qoca təbiət,
O da könlüm kimi gülsün həmişə.
Bahar nə xoş gəlir, ruha dad verir,
Xəyala, duyğuya qol-qanad verir;
Var olsun şerimiz, şairlərimiz! –
Hər gülə, çiçəyə təzə ad verir.

1937, 20 aprel

Qoca Cambul! Ömrün boyu
Yetim gəzdin o yurtları...
Əsdi sənin ağ başından
Qara günün sərt ruzgarı.
Tamburunu çaldıqca sən
Susdu bülbül, dindi çəmən.
Bir zamanlar nə sən, nə mən
Şad görmədik dostu, yarı.
Soldu çiçək, saraldı gül,
Boyun бүkdü sarı sünbül;
Yas paltarlı qoca bülbül,
Dərdli gəzdin çəmənzarı...
Bəylər içdi ağ qımızı,
Qurdılar yedi haqqımızı.
Səhraların oğlu, qızı
Bir görmədi dünya varı.
Gecən qara, günün qara,
Batdı gözün çuxurlara;
Qaranlığı yara-yara
Sən can atdın günə sarı.
Keçən keçdi, olan oldu,
Yaman günün ömrü soldu;
Səni gördüm, sinəm doldu,
Dəmə çəkdim bizim tarı.
Tamburunun simi qoşa,
Bir taxtadır başdan-başa,
Qanad verir dağa-daşa
Ana yurdun havaları...
Nə xoş gəldi ömrün yazı,
Pozulmazdır bizim yazı...
Tambur ilə telli sazı
Qabaqlayıb çalaq barı.
Şeir yazmaq şərəf oldu,
Şeir inci, sədəf oldu.
Durna kimi səf-səf oldu

Sinəmizin söz qatarı.
Sevgi dildə şüar olsun,
Vəfasıza çox ar olsun!
Vurğun deyər: qoy var olsun
İnsanlığın ilk baharı!

1937, 19 may

Belə deyirlər ki, səndə “hünər” var...
Bacaran insanın gözü dar olmaz.
Yaxşı söyləmişdir bizim atalar:
“Müxənnət adamda düz ilqar olmaz!”
Üzümə dost kimi bəzən gülürsən,
Dalda paxıllıqdan yanıb ölürsən;
Tez-tez dəyişdirmə vallarını sən,
İlandan, iblisdən aşna, yar olmaz!
Vaxtsız xoruz olub çıxırsan dama,
Səsin gülünc gəlir qanan adama;
Qəlbin çamırlıqdır, çox qırıldama,
Qurbağa səmindən qulaq kar olmaz!
Mən az görməmişəm badalaqları...
Min fırlıdaq gələn o alçaqları;
Çatdı gəncliyimin bahar çağları,
Vaxtsız çiçək tökən bir bahar olmaz!
Könlümün otağı buludlardadır.
Elə zənn etmə ki, ömrüm dardadır.
Bəs sən dərrakən, ağlın hardadır?
Tərən oylağında qarğa, sar olmaz!
Get, get, gözlərimə görünmə bir də,
Mənim oylağımdır bu göy də, yer də;
Sən ayaq döyürsən qaldığın yerdə,
Yerində sayandan sənətkar olmaz!

1937, 19 may

Bülbül! Səhər-səhər qonaq budağa,
Günəşin eşqinə bir dastan qoşaq!
Ötək bağçamızda dodaq-dodağa,
Yarpaq inciməsin, əyilməsin şax,
Günəşin eşqinə bir dastan qoşaq!
Seyr et bu varlığı, şeyda bülbülüm!
Həyata müjdədir hər yeni bəstən;
Bağrının başında qalmamış zülüm,
Sən də insan kimi çıxdın qəfəsdən,
Həyata müjdədir hər yeni bəstən.
Bülbülüm, köksünün altı sarıdır,
Mehriban yaratmış səni təbiət;
Bu torpaq bülbüllər lələzarıdır;
Gözəldir səndəki bu söz, bu sənət,
Mehriban yaratmış səni təbiət..
Özün bilirsən ki, mən gözəlliyə
Əzəldən vurğunam... Gözəl-həyatdır!
Azadlıq, qurtuluş bizdədir deyə,
Hər yeni istəyin bir kainatdır,
Sevdiyim gözəlin adı həyatdır.
Gəl, şeyda bülbülüm, verək səs-səsə,
Qardaşlıq adına min söhbət açaq.
Deyək şərqimizi nəfəs-nəfəsə,
Hər sözün başında bir sənət açaq;
Qardaşlıq adına min söhbət açaq.

1937, may

Yazın novbarısan bizim diyarda,
Qıvrım tellərini sana, bənövşə!
Mən səni sevmişəm bir ilk baharda,
Könlümü vermişəm sana bənövşə!
Sənsən əzəl gündən mənim sirdaşım.

Gözümdən ayrılısan, axar göz yaşım,
Gövdəmin üstündə durmayır başım
Buranda boynunu yana, bənövşə.
Çıxmışam seyrinə meyli, məzəli,
Heyrandır hüsnünə ellər gözəli;
Könlüm oylağını yaxın gözəli
Çoxları küsəndi mana, bənövşə!
Üzündə gördüyüm nə intizardır!
Qəlbində Vaqifin sirrimi vardır?
Gəl ondan söz açma, indi bahardır.
Bağrımı döndərmə qana, bənövşə!
Boynunu kəc burma gəl indən belə,
Mən sənə söz qoşum, sən məni dinlə:
Vurğunun şerilə, sənin hüsnünlə
Təbiət gələcək cana, bənövşə!

1937, 1 iyul

Səhər-səhər seyrə vardım qızıl gülün yanağını,
Açdı könlüm şirin-şirin nəğməli ney dodağını.
Ey ariflər, nəzər salın təbiətin qurğusuna,
Şeyda bülbül kəsərmə heç gül yanından ayağını.
Səhər qumral saçlarını yayan günəş sirdaşımdır,
Axşam üstü çox öpürəm ayın açıq qabağını.
Əzəl gündən aşıqiyəm mən bu günün, bu varlığın,
Bütün dünya bizdən alır səadətin sorağını.
Sən ey mənə şeir yazıb “neçin susdun” deyən şair,
Mən qapalı görməmişəm könlümün söz otağını.
Böhtanını geriye ud! Əriyərsən bir sözümdən,
Yazıb-yazıb dolduraram sinəmin ağ varağını.
Qara bulud sallamasın ətəyini sərhəd boyu,
Mən dünəndən doldurmuşam patronumun darağını.
Sabahkı hər b meydanında bir əsgərəm, bu bəllidir,

Hər bir sözüm saldıracaq min faşistin yarağını.
Böyük Vətən bir nəfəslə qalxacaq bir çekist kimi,
Tülkülərə verməyəcək aslanların yatağını.
O gün mən də ilhamımla oxşayaraq sevəcəyəm
At belində qılınc vuran Don çayının qazağını.

1937, avqust

Aşıq, bağrına bas sədəfli sazı,
Min cavablı bir sualdan danışaq;
Meydan quraq, söhbət açaq, saz tutaq,
Gül yanaqlı qoşa xaldan danışaq.
Qoy söz alım bir günahsız dodaqdan,
Düşmən baxıb həsəd çəksin uzaqdan;
Yar bəzənib çıxan zaman otaqdan,
Başındakı güllü şaldan danışaq.
Vurğun deyər: bir dərd bilən yar olsun,
Zülfü bulud, ağ sinəsi qar olsun,
Yaxşı gündə, yaman gündə var olsun,
Qədir bilən əhli-haldan danışaq.

1937, avqust

Gözəl bir bağçada bir bülbül vardı,
Budaqdan-budağa uçub qonardı.
Onun yuvasıydı gülün yarpağı,
Dilindən düşməzdə vətən torpağı.
Güllər boy atardı onun səsiylə
Çiçəklər yatardı xoş nəfəsilə.
Bülbül bu gülşəndən ilham alardı,
Gündə şadlığından qanad çalardı
Baxıb hər çiçəyə, hər qərənfilə
Şərqilər deyərdi o gülə-gülə.
Bu bağın, bağçanın sahibi bağban

Bülbülü eşq ilə dinlərdi hər an.
Hər bir şərqişini duyub dərinədən,
Zövq alardı onun nəğmələrindən.
O dünya görmüşdü, bilirdi əlbət,
Bir ölməz qüvvədir cahanda, sənət.
Bilirdi sənətin, şerin qədrini,
Dinləmək istərdi gündə birini.
Bilirdi nəğməsiz keçən bir ömür
Bir gülşən olsa da, vıran görünür...
Gəlib söyləyirdi hər gün bülbülə:
“Səhərdir yenə coş, yenə gəl dilə,
Eşitsin səsinə ellər, obalar,
Oxu, yurdumuzun ağ günləri var;
Bu torpaq, bu hava sənə tanışdır,
Qəlbinin simini tez-tez danışdır”.
Bülbül bu rəftardan qüvvət alardı,
Qəlbini saz kimi tutub çalardı.
Baxaraq güllərin ilk qönçəsinə,
Söz verərdi könül kəməncəsinə.
Bağban deyərdi ki: “El bəxtiyardır
Bizim də bağcanın bülbülü vardır”.
Günlərin birində bağın yanından
Bir atlı oğrunca keçdiyi zaman
Bülbülün səsinə uyaraq durdu,
O gün şeyda bülbül xallar vururdu.
Atlı çox dinlədi quşun səsinə,
Bir aydın səhərin nəşidəsinə,
Ah, dedi, nə gözəl oxuyur bu quş
Könlüm ləhcəsinin əsiri olmuş...
Dayan bir fənd qurum indi bülbülə;
Onu bir dost kimi tutaraq dilə
Burdan öz bağıma uçuram gərək,
Yoxsa partlayacaq sinəmdə ürək.

Atlı bu niyyətlə keçib irəli,
Dedi: “Bülbül qardaş, illərdən bəri
Sənin sənətinə heyranam inan,
Könlüm ayrılmamış bir gün yanından.
Nə gözəl, nə şirin avazın vardır,
Bu bağın bağbanı nə bəxtiyardır.
Fəqət bilirsənmi başında nə var?
Sənə həsəd çəkən ala qarğalar
Şikayət eyləmiş sizin bağbana
Adını salmışdır qara böhtana.
Tez ol, öz başının çarəsini qıl,
Təbiət sənə də vermişdir ağıl.
Gəl, atıl çiynimə gedək uzağa,
Bu gündən bülbül ol sən bizim bağa.
Gedək, çox gözəldir söylədiyim bağ,
Sənin yuvan olsun hər yaşıl yarpaq.
Yoxsa günün burda qara keçəcək,
Bir tikan olacaq sənə hər çiçək”
Qabardı tükləri şeyda bülbülün,
Dedi: “Aşiqiyəm bu doğma gülün,
Bu bağlar, bağçalar, ellər mənimdir
Bunlar öz vətənim, öz vətənimdir.
Doğma oylağımdır bu daş, bu torpaq,
Anamdır, yuvamdır bu gül, bu yarpaq.
Mən burdan almışam şəri, ilhamı,
Andıma, əhdimə şahiddir hamı.
Azaddır ilhamım, azaddır səsim,
Mən burdan ayrılısam, donar nəfəsim.
Get alçaq! Dediyn böhtandır mana,
Doğma balasını atarmı ana”.
Atlının ağzında kəsildi sözü,
Kinindən qızardı fitnəkar gözü.
Çəkdi qamçısını başı aşağı,

Bülbül qanad çalib qalxdı budağa.
Atlı dayanmadı, qoşdu bağbana
Dedi: “Ağlayıram sənin halına
Budur, bax, tökülür yanağıma yaş.
Başına çarə qıl, a bağban qardaş.
Sənin bağındaki bu bülbül ki var,
Sinəmə çəkmişdir çal-çarpaz dağlar.
Bir zaman o bizim bağda yaşardı,
Səhərlər çox şirin ləhcəsi vardı.
Mən də sənin kimi sevərdim onu,
Bilməzdim bəduğur quş olduğunu.
Bir gün çiçəklərim, güllərim soldu,
Ömrümün sarayı pərişan oldu.
Qurudu bağdakı şitil tənəklər,
Kökündən ayrıldı tazə çiçəklər.
Bu dərdi mən kimə söyləyim deyə,
Diz çöküb yalvardım o dilsiz göyə.
Həkimlər, loğmanlar yığıldı dərhal
Bu dərdin sirrini mən etdim sual;
Axtarıb, düşünüb, fikirləşdilər,
Nəhayət, verdilər belə bir xəbər:
Görünür, bu bağda yaşayan bu quş
Anadan olalı bəduğur olmuş.
Tez axtar, onu tap, uçur bu bağdan,
Qoy səsi, nəfəsi gəlsin uzaqdan.
İndi haman bülbül sizə dadanmış,
Özüylə hər yaza gətirir bir qış.
Özünü sevdilir xeyli zamandır,
Ayağı bəduğur, cinsi yamandır.
Qovun birdəfəlik bu bağdan onu,
Yoxsa qış olacaq bu yayın sonu”.
Bağban dünya görmüş bir arif idi,
Atlını aldadıb “yaxşı, get”, – dedi.

Sonrasa bülbülün gəldi yanına
Bu gülünc nağılı danışdı ona.
O dedi: "Bülbülüm, inanıram mən,
Şirin nəğmələrin qopur ürəkdən.
Sən sudan durusan, aydan da arı,
Könüldən sevirsen bizim gülzarı.
Yüz yalan qussa da hər gəlib-gedən,
Yenə də çal-çağır öz yuvanda sən.
Bülbül qanad çalıb, sevindi yenə,
Söz verdi qəlbinin yumşaq telinə.
Körpə bir oğluyam şerin, sənətin,
Sinəm meydanıdır sözün, söhbətin.
Başımda tutmuşam bir günəş kimi
Böyük bayrağını əbədiyyətin.
Hər təmiz ürəyin ötən səsiyəm,
Bu bağın, bağcanın ilk qönçəsiyəm.
Ellər bayramının, ellər toyunun
Əllə çalınmayan kəməncəsiyəm.
Karvanım yol alıb gedir bir başa
Ömrümdə yelkənim dəyməmiş daşa.
İşığa qardaşam, zülmətə düşməni,
Xəyalım günəşlə durur baş-baş.
Mən ilham almışam axar sülardan,
Könlüm ayrılmamış ilk arzulardan.
Kəsilməz ayağı şeyda bülbülün
Al geyib bəzənən güllü bahardan.
Könül hər çiçəyə istər yar olsun,
Bir bahar içində min bahar olsun.
Mən ki nəğmələrçin yaradılmışam,
Eşqim, səadətim, haqqım var olsun.
Körpə bir oğluyam şerin, sənətin
Sinəm meydanıdır sözün, söhbətin.
Başımda tutmuşam bir günəş kimi,
Böyük bayrağını əbədiyyətin.

1937, 2 sentyabr

Osman Sarıvəlliyyə

Yenə şeirlərin qarşımdadır, bax,
Sənin kitabçanı varaqlayaraq.
O qara keçmiş xatirə saldım.
Hər sözün üstündə xəyala daldım...
Həqiqət! Anası budur sənətin.
Boğazdan yuxarı bir məhəbbətin
Soyuq saçmaları şeir yaratmaz...
Səninse qəlbində ötən telli saz
Bizə dünyamızdan bir yadigardır,
Şerində çırpınan bir ürək vardır.
Bu bizə bəllidir!
Fəqət, qardaşım!
(Sən ey bu dünyada yalnız sirdaşım)
Düşünən alnının isti tərindən,
Ömrünün yuxusuz gecələrindən
Hər ayın başında bir dastan yarat,
Yazan əllərinlə bəzənsin həyat!
Özün bilirsən ki, yaradan ölməz...
Nə var bu dünyada qələmə gəlməz?!
Atıl dalğaların qucağına tək,
Bil ki, cəsarətlə vuran bir ürək
Şaşırmaz yolunu...
Bəllidir bizə!
Cəsarət yaşayır gənc nəslimizə.
İstərəm yazdığın hər böyük əsər
Bizə yer üzündən versin min xəbər...

1937, 15 oktyabr

Yenə baxır gülürüz ay pəncərəmdən xumar-xumar,
Yatma, – deyir bu gün mənə sinəmdəki bu duyğular.
Bayram gəlir: “Bəzən” deyə sevindirir könül məni;
Baş götürüb uçur yenə xəyalımın ağ yelkəni
Azad baxan gözlərimdən səadətlər aşıb daşır,
Bəxtiyardır mənim ömrüm – ağ günlərlə qucaqlaşır.
Hey baxıram yurdumuzun dastan olmuş cəlalına,
Dağlar, daşlar qanad verir bir şairin xəyalına...
Otuz illik gəncliyimin dəftərində yoxdur qara,
Könlüm quşu qanad çalıb qalxır o ağ buludlara.
Mən açmışam vicdanımın kitabını varaq-varaq,
Öz qəlbini duyacaqdır ellər onu oxuyaraq.
Bayram gəlir, bəzən deyə sevindirir könül məni,
Baş götürüb uçur yenə xəyalımın ağ yelkəni.
İnsan oğlu bir ömürlük sıxıntıdan qurtulalı,
Səhərlərə müjdə verir hər vicdanın istiqlalı.
Həyat dərin, nəşə dərin, könül dərin, duyğu dərin,
Mən saz tutub şeir yazan aşiqiyəm bu günlərin.
Ey səhərin ətir saçan, layla deyən sabah yeli!
Sən mehriban ana kimi oxşadıqca bizim eli
Gözlərimdən qüvvət alır quş qonmayan dağlar başı,
Dostlar, gəlin bu dağlardan, bu düzlərdən bir də keçək,
Əsrlərcə susuz çöllər açılmışdır çiçək-çiçək;
Nə zindan var, nə yumruq var, nə aclıq var, nə də zülüm,
Qapılardan duman kimi çəkilmişdir vaxtsız ölüm.
Al günəşin baxışından ərimişdir qara qışlar,
Min bahardan müjdə verir bizim körpə qaranquşlar,
Ömrü, günü yasda keçmiş ağ birçəkli yazıq qarı
Gəlin kimi sığal vurub seyrə çıxır bulaqları.
Ürəklərin məhəbbəti, səadəti gözdən aşır,
Bizim yerdə keçən həyat qocaldıqca cavanlaşır.
Yeddi oğul, ya qız doğan bizim sağlam analardır,
İndi bildim analığın nə müqəddəs haqqı vardır.

Al qumaşa bəzənmişdir bu dağların gözəlləri,
Sağ olsaydı, ağlamazdı Füzulinin qəzəlləri.
Azad nəgmə, azad könül yurdumuzun şöhrətidir,
Bunlar bizim qanunların insanlara hörmətidir.
Enin yerə, saf ulduzlar, halqa vurun dörd yanımda,
Al günəşin istisi var mənim təmiz vicdanımda.
Bizim şanlı dünyamızda nə ağa var, nə də ki, qul;
Qazaxıstan çöllərində şeir yazır qoca Cambul
Dağıstanlı Süleymanı – o ağ saçlı aşiqi biz
Gündə yeni nəgmə qoşan bülbül kimi dinləyiriz.
Azərbaycan dağlarından sular içmiş körpə Vurğun
Kiçik-kiçik şeir yazan bir oğludur ana yurdun.
Nədir bizim ömrümüzün şərbət kimi şirin dadı?
Nədir bizim çaldığımız havaların böyük adı? –
Bu ad dillər dastanıdır, ürəklərin bayrağıdır,
Gündüzlərin günəşidir, gecələrin çırağıdır.

1937, 28 oktyabr

Bu gün qızcığazım Aybənizlə mən
Göz-gözə baxışb güldük ürəkdən.
Yaxşı demişlər ki, şirindir bala,
Bizə çəkdirsə də min dərd, min bəla.
Yenə bu varlıqda nə hikmət varsa,
Azacıq yel əsib rəngi saralsa,
Min sızıltı qopur ürəyimizdən.
Cəbhələr tanımış möhkəm bir bədən
Belə yarpaq kimi titrəyir, əsir,
Qəlbi şaxta vurur, üşütmə kəsir.
Gözümü zillədim gözünə bir az,
Özü də bilmədən güldü qızcığaz,
Sanki tanımışdır atasını, bax!
O, bir pişik kimi xumarlanaraq

Nazlanmaq istəyir qucağında tək,
Sanki dağa dönür sinəmdə ürək!
Ah, mehriban balam, günahsız quzum.
Çoxdan istədiyim mənim ilk qızım.
Sənin çocuqluğun bizdən bəxtiyar,
Nə çörək dərdi var, nə su dərdi var.
Azad yurdumuzun bir çiçəyisən,
Sən şaxta vurmamış güllər təkisən.
Anamın boyunu görüm boyunda,
Əl çalıb oynayım sənin toyunda.

1937, oktyabr

Mənmiyəm “vicdanı, məsləki satan”?
Yaxamdan əl çəksin bu qara böhtan.
Ellərin bağında ötən bir quşam,
Bir az da vaxtından tez doğulmuşam...
Könüldən demişəm, deyirəm bunu!
Töhmət almamışam ömrüm uzun.
İndi bu böhtanlar mənə dar gəlir,
Saçlarım ağarır ömrüm gödəlir.
Qapımdan çəkilsin qara buludlar,
Mənim günəş adlı bir vicdanım var.

1937, 6 noyabr

Gəl qələm götürüb, qoşa saz tutaq,
Süsənlər, sünbüllər, güllər bizdədir;
Gecələr qoynuna ay qonaq gələn
Sonası çığrısan göllər bizdədir.
Bizim dünyamızda gülür gözəllik,
Deyir bu mahnını bülbül və kəklik.
Yazın səhər vaxtı güllük, çiçəklik,
Ürək sərinlədən yellər bizdədir.
Elləri sevmişdir könlüm əzəldən,
Nə çıxar uydurma şerü-qəzəldən?
Aldım ilhamımı min bir gözəldən,
Ucu tər cığalı tellər bizdədir.
Aşıq, bu yerləri sən xəbər alsan, –
Ayıldı dünyanın şöhrəti insan.
Zülmün, qaranlığın qəbrini qazan
Kürəklər, külünglər, bellər bizdədir.
Nə xoşdur ellərin şirin avazı,
Güldü ölkəmizin çiçəkli yazı,
Şairin qələmi, aşığın sazı,
Bülbülü mat qoyan dillər bizdədir.
Bu yeni aləmi duyduqca ürək,
Göylər də sevinir gülümsəyərək,
Bir böyük bağ olur hər şitil, tənək,
Bu quran, yaradan əllər bizdədir.

1938

Onun kinli gözlərində min tikanlı hiylə var,
Hayla girər hər iclasa, ağızlardan söz qapar...
Nahaq yerdən tələ qurar insanların başına,
Bu minvalla keçmək istər bir vəzifə başına.
O, tarixə verməmişdir hələ kiçik bir əsər,

Vıcdanı boş bir saraydır, – səhər, axşam yel əsər.
 Qürrəsindən qurumuşdur, kasad keçir bazarı,
 Qurumsağın sifətindən kin tökülür sapsarı.
 Hər gün bizə o rast gəlir, hiyləsinə yaxşı bax,
 Bizim təmiz vıcdanlara böhtan atır o alçaq.
 Bəzən böyük kitablardan sitatlar da gətirir,
 Lakin vıcdan kitabını ətək altdan ötürür...
 Beyni saman çuvalıdır, nə yaradır, nə qurur,
 Qurduğumuz bir binaya asta-asta od vurur.
 Partıleti pərdə tutub arxasında gizlənər...
 O, tarixə verməmişdir hələ kiçik bir əsər.
 Bəzən gözlə görünməyən qotur kimi bu azar,
 Mayasız bir xəmir kimi, əl-ayağa yapışar.
 O, paxıldır, o, qurdludur, gözlərindən oxunur:
 Nə zaman ki bir qəhrəman buludlara toxunur,
 Baxar-baxar, həsəd çəkər onun xain gözləri;
 Nə zaman ki səhnəmizdə gülər sənət əsəri,
 Onu yazan sənətkarı gəncliyimiz alqışlar,
 Karyeristin gözlərindən axar kinli baxışlar.
 “Mən də gərək alqışlanam”, – deyər donar o murdar,
 Lakin onda sənət üçün nə duyğu var, nə qəlb var.
 Nə zaman ki cəbhələrdə sınınmış bir qəhrəman
 Dəstan kimi heç düşməyir insanların ağzından,
 Ona baxar, nəğmə deyər qızların gül dodağı,
 Karyeristin açılmayır tutqun qaş-qabağı.
 El içində, doğrudan da, gözəlcə bir məsəl var:
 “Qurbağalar fil olmaqçın şişər, şişər, partlayar...”
 Nə zaman ki sinəsinə aşiq basar sazını,
 Şeir deyib, təsvir edər ölkəmizin yazını.
 Ellər ona “aşiq”, – deyər güldəstələr bağışlar,
 Karyeristin küt başına yağar odlu yağışlar.
 Nə zaman ki, uçan bir qız seyrə çıxar göyləri,
 Ağızlardan ağızlara gəzər onun hünəri.

Sınəsinə orden taxar ölkəmizin adından,
 Şairlər də ilham alar bu qəhrəman qadından,
 Karyeristin dodaqları tir-tir əsib uçunar,
 “Neçin qadın yaranmadım” – deyib donar o murdar.
 Sən, oxucum, zənn eləmə karyeristi boşboğaz,
 Onda da bir ustalıq var, onu tanı gəl bir az,
 Nəymiş onun məharəti? – Bir kötükdür, bu bəlli,
 Lakin başqa bir ustalıq ona verir təsəlli.
 O bilir ki, kasasında nə sənət var, nə hünər,
 Utanmadan boşluğunu alim kimi göstərər.
 Ağır durar, ağır qalxar, bəzən süzər gözünü,
 Əzbərləyər alimlərin böyük-böyük sözünü,
 Yerli-yersiz misal çəkər, özü bir boş nağara,
 Bir əl vursan, dinqiltısı haray salar dağlara.
 Hər iclasa, hər məclisə bir baş vurub soxular,
 Gurultulu nitqlərlə olmaq istər komissar.
 Bir azyaşlı, təcrübəsiz çıxış vaxtı yanılsa,
 Onun səhvi uşaqlığın səhvi kimi sanılsa,
 Bu karyerist məqam tapıb göz ağardar uşağa,
 Uydurma bir nəzakətlə burnu düşər aşağı,
 Sonra başlar:
 “– Sayıqlıqdan qalmamışdır bir əsər!
 Düşmənlərin fikrindədir bu gün bizim körpələr,
 Mənim gözüüm su içməyir bu uşağın sözündən,
 O da sinfi düşmən olmuş, tanıyıram gözündən...”
 Dayan, dayan, qansız hərif, əl çəkmərik yaxandan!
 Bizim böyük əsrimizə söylədiyin bu böhtan
 Vəcdanının yoldaşdır, kömür kimi qapqara,
 Bizim dünya müqəddəsdir, de sən hara, o hara?
 Zəhərlədin bir çoxunu keçən illər uzununu,
 Yumruğumuz əzəcəkdir sənənin donuz burnunu!

1938, 7 fevral

I

Oxucum, etiraf edirəm qəlbən
Satira gəlməyir mənim əlimdən.
Bəlkə də çatmayıb buna qüdrətim,
Başqa bir ruhdadır şerim, sənətim.
Sabir sağ olsaydı bu temanı mən
Ona bağışlardım candan, ürəkdən.
Yazardı öz böyük məharətilə,
Bir aslan qəlbinin cəsarətilə,
Biz də oxuyardıq heyran qalardıq,
Bundan da başqa bir ibrət alardıq.
Qoy, yeri gəlmişkən, söyləyim sizə,
Sözüm toxunmasın şairlərimizə:
Bizim şairlərin təmiz adı var,
Fikri var, qəlbi var, istedadı var.
Gözəl vətənimiz çiçək-çiçəkdir.
Yurdumuz dahilər yetirəcəkdir.
Bugünkü şerimiz bir qızıl əsgər,
Cəbhəyə qüvvədir hər kiçik zəfər.
Bizim şairlərin qəlbində hər an
Yaşar qurduğumuz bu yeni dövrən.
Bu qüvvət yaşadır, şübhəsiz bizi,
Bu qüvvət yaradır hər şerimizi.
Ancaq düşündürür məni hər zaman
Yazılmış bir şeir, bir yeni dastan...
Bəzən qoyulmayıb hər söz yerinə,
Şerimiz oxşayır biri-birinə...
Eyni xəritələr, eyni şəkillər,
Xəyala açmayıb yeni bir səhər
Başqa bir qüsurlu da ağrıdır bizi:
Bəzən unuduruq gülməyimizi...
Varmı şerimizdə məzhəkə yazan?
Oxucu gözləyir bunu hər zaman.

Unutmaq olmaz ki, doğrudan da, biz
Böyük Sabirlərin varisləriyiz.
Yetər buludlardan vurduğumuz dəm,
Bir az da gülgüdən danışsın qələm.
Bunun xeyri var ki, zərəri yoxdur,
Gülməli insanlar həyatda çoxdur.

II

Yenə uşaqlığım yadıma düşdü...
Ömrümün günləri nə tez ötüşdü.
Bir qış axşamıydı, qapıda soyuq...
Qalxdı tar üstünə bizim çil toyuq...
Gəldi yuxu vaxtı, salındı yerlər,
Qışda gec açılır, gecikir səhər.
Aldı qucağına bizi yuxular,
Bu qış yuxusunun başqa dadı var;
Bayırda uladı qışın boranı,
Çəkdik başımıza qalın yorğanı;
Dərin bir yuxuya getdik hamımız;
Bəzən səslənirdi torpaq damımız.
Gecə yarısıydı, eşitdik birdən
Çil toyuq bağırır durduğu yerdən.
Qaq-qaq qaqqıldayır... Qaçdı yuxumuz,
Yuxudan səksənib, qalxdıq çoxumuz.
Atam acıqlanıb: “Kəs! – dedi – murdar,
Bu gecə vaxtında nə azarın var?”
Toyuq davam etdi, yenə də qaq-qaq...
Döydü qanadını şaqqıldadaraq.
Bir azdan kiridi, biz yatdıq yenə,
Qərq olduq gecənin dərinliyində.
Birdən nə eşitdik? Səhərə yavıq
Düşmüş evimizə qara-qışqırıq.
Çil toyuq indi də banlayır, bax, bax,
Elə bil dəyişib xoruz olacaq.

Başqa toyuqlar da qoşulmuş ona,
Bəli, işlərimiz düşmüşdür yona.
Biri zurna çalır, biri nağara,
Evimiz bənzəyir toya, mağara;
Biz də qarnımızı tutub gülürük,
Kasıbın bəxtini yaxşı bilirik...
Atam hazırlanır, əlində kəsər:
“Toyuq banlayanda başı kəsilər”.
“Yox, – dedim, ay ata, ona dəymə sən,
Sabah öhdəsindən, gələcəyəm mən;
Onu çox sevirəm, gümüş rəngi var,
Ona bənzəməyir başqa toyuqlar,
Bütün fərləri qovlayır bir-bir,
Ondan xoruzlar da qorxub çəkinir”.
Həftələr dolandı, aylar dolandı,
Toyuğun əlindən kənd oda yandı.
Onun qaqqıltısı kəsmədi bir an,
Mən onu qurtardım qandan, bıçaqdan...
Nə bizə gün verdi, nə özü yatdı,
Bütün yuxumuzu harama qatdı.
Dedik qoy yaşasın, nə minnəti var,
Bəlkə çil toyuğun bir illəti var?
Açıldı yaz günü, əridi soyuq,
Gördüm samanlığa girdi çil toyuq.
Gözlədim çıxmadı girdim yanına;
Gördüm bir üşütmə düşüb canına;
Yaslanıb samanın üstündə cansız.
Yatır qaqqıltısız ahsız, amansız.
Məni görən kimi yerindən qalxdı,
“Hərif” təşəxxüslə baxdı, nə baxdı.
Nə gördüm? – Samanda o yurdlamışdır.
Bir findıq boydaca yumurtlamışdır.
Tez aldım əlimə yumurtanı mən,

İstisi getməmiş hələ əlimdən –
Yüyürdüm anamın yanına birbaş,
Yumurta deyilmiş sarıca bir daş..
Oxucum! Çil toyuq getmiş dünyadan...
Arabir fikrimə gəlidiyi zaman,
Bəzi insanlar da yadıma düşür,
Onların da ömrü belə ötüşür...
Onlar da bir fındıq boyda iş görər,
Özünü aləmə igid göstərər;
Hələ qabaqcadan şəsti ucalar,
Qıy vurub aləmə hay-haray salar.
“Yaratdım” deyərkən heç də utanmaz.
Onlar taleyini düşünsün bir az...

1938, 8 fevral

Bizim böyük dünyamızda müxtəlifdir adamlar.
Bir çoxunun öz şəklini çəkməlidir sənətkar.
Dünən yazdım “Karyeristi”, qoy utansın – nə qəmim?!
Bu gün başqa bir temadan söhbət açır qələmim.
Düşmənlərim çoxalsa da, mən atmaram yarağı,
Qüvvətimdir, qüdrətimdir həqiqətin bayrağı.
Bir tanış var, kəsilməyir yanımızdan ayağı,
“Nə tufəngin çaxmağıdır, nə sünbənin toxmağı”.
Yırğalanar gəlin kimi bəzək vurur özünə,
Güzgü qoyub min vüqarla baxar təmiz üzünə;
Bir yerində ləkə varsa, düz bir saat deyinər;
Puşkin kimi saqqal qoyub pedant kimi geyinər
Arabir də papaq qoyub bıqlarını uzadar,
O bilir ki, bu dünyada Koroğlunun adı var..
Nə dərdi var? – Qamət gözəl, geyim təzə, qaş qara,
Elə bu da kifayətdir bizim bəzi qızlara..
Bu niyyətlə qəhrəmanım yol üstünə çıxanda,

Tanış-biliş xanımların əllərini sıxanda,
 İbarələr dolu kimi yağır onun ağzından,
 Otuz dəfə məhəbbətə düçar olmuş azından.
 O hər axşam kef çəkməyə gedər iclas adına
 Yalan satar evindəki ana olmuş qadına.
 Vəzifəsi kiçik bir şey, bu dincliyin yoludur –
 O nə qədər xərcləsə də yenə cibi doludur.
 “Bu dünyada kef qalacaq” – xəyal edir ürəkdən,
 Yorulmamış ömrü boyu “bəli, bəli” deməkdən.
 Desələr ki, göydə günəş kömür kimi qaralır,
 Desələr ki, brilyant da hicran çəkir, saralır,
 Desələr ki, ay günəşdən əlli dəfə yekədir,
 Desələr ki, pendir verən, qaymaq verən təkədir,
 Bütün bunlar bir yel kimi gəlib keçər yanından,
 Bir istilik belə keçməz onun soyuq qanından.
 “Nə işim var, nəçin salım qeylu qala başımı?
 Nəçin incik salmalıyam öz ara q yoldaşımı?
 At kəlləni yastığına yaxşı uzan, yaxşı yat,
 Mən dinsəm də, dinməsəm də keçinəcək bu həyat”.
 Bəzən olur iclas gedir: – ayılmışıq biz artıq,
 Xain çıxan bir düşmənin maskasını yırtırıq. –
 Gəlir bizim bu “qəhrəman”, dal cərgədə əyləşir,
 Tərpənməyən dağ gövdəsi baxanlara gəlir şir.
 Lakin məclis qızıxdımı, başlandı mı vurhavur,
 Öz-özünə: “Daha vaxtdır... tez götürül... yol budur...
 Zaman özü mənsiz belə öz hökmünü verəcək,
 Bəlkə, bütün vicdanlara min bir iblis girəcək” –
 Deyib o dal cərgədən də kirimişcə sıpıxar,
 Bizdə bir çox adamların gövdəsi var, şəsti var.
 El içində bir məsəl də bunu deyir müxtəsər:
 “Nə ölüyə pay göstərər, nə diriyyə hay verər”.
 Oxu mənim bu şerimi, xeyrə-şərə yaramaz!
 Aynaya bax, sifətindən utan bir az, öl bir az!

Bir yaxşı gör, nə gündəsən, nədir sənin sənətin?
Ömründə heç döyməmişən qapısını qeyrətin.
Ya bir dəfə insan olub, daşa dönmə sükutla,
Ya bilmərrə heyvan olub biyabanda ot otla!
Sən içində yellər əsən viranə bir otaqsan,
Sən ağacda bir qurumuş, bir meyvəsiz budaqsan.
Görürsən ki, bu dünyamız gündən-günə şən olur,
Səpdiyimiz hər dənədən böyük bir gülşən olur...
Sən də bizə bir xeyir ver, sən də tərپən bir görək,
Yoxsa sənə haram olsun bu yediyn duz-çörək!
Gəl, pas atmış qılınc kimi pərçimlənmə sən qına,
Kirpi kimi çəkilmə gəl qabığına, qınına.
Öz halını düşünmə tez, xalqın üçün külüng vur,
Qeyrətsiz, xudpəsəndi tarix haqlı unudur.
Aç gözünü varlığa bax, indi başqa səhərdir,
Əbədiyyət – bu dünyada göstərilən hünərdir.

1938, 10 fevral

İncə xanım çox qısqanır bizim yaman nəzərlərdən,
Boynundakı ipək sapa gözmuncuğu taxır hərdən.
İncə xanım çox güvənir özündəki gözəlliyə,
Səhər çıxır yuvasından “gözəllikdə mənəm!” – deyər.
O bir bahar havasıdır, tez dəyişən halları var;
Yanağında qoşa-qoşa, kiçik-kiçik xalları var.
Dodaqları çox incədir, dişləri var mərcan kimi;
O sallanar, sıgallanar canlar alan bir can kimi...
Qızın durna baxışları süzüldükcə xumar-xumar,
Ovçuların ürəyində yellər əsib, tufan qopar...
Bəzi beyniqlərin da qanı qaynar, qəlbi coşar,
Ona küçə şairləri mahnı deyib söz də qoşar:

“İncə xanım, incə xanım
Bax bu qaşa, bax bu gözə.

Qurban olsun sənə canım.
Yandı bağrım, döndü közə”
Sözün düzü bu dilbərdə təbiətin vergisi var,
Qızıl güldür yanaqları sifətində gülür bahar.
Onun boyu və saçları danışılır ağız-ağız,
Nə yazıq ki, anlamamış gözəlliyn qədrini qız:
“Mən bir quşam, uçam gərək
Bir budaqdan min budağa;
Sığmaz könül, sığmaz ürək
Dörd divarlı bir otağa...”

Budur qızın fəlsəfəsi.. yoxdur onun can sirdaşı,
Gecə-gündüz dumanlıdır ayılmayır isti başı...
Yol üstündə duran gənclər bu dilbərə baxar keçər
Qızın oynaq baxışları şimşək kimi çaxar, keçər.
Oxucular, bu qızcığı bənzətməyin pozğuna siz,
Bəzən ona böhtan atır bizim yaman dillərimiz...
Acıyıram bu ceyrana... tez açılır könül bağı,
Bəzən onun yersiz gülüb, yersiz sözlər danışmağı
Şübhə salır ürəklərə, iştahlanır bir çoxları,
İncə xanım beyniqandır, sınınamamış dostu, yarı.
İncə xanım, incə xanım, çox güvənmə gözəlliyə
Çox inanma qüdrətinə, “bu dünyada mənəm!” – deyə.
Vəfasızdır “gözəlliyn” gəlib keçən xoş günləri.
Bir çoxları deyir sənə “nazlı mələk, nazlı pəri”.
İnanma gəl bu uydurma, bu pərdəli sözlərə sən,
Bu dünyada çox danışar hər atını sürüb gedən.
Gələcəkdir bir zaman ki, solacaqdır yanaqların,
Bil ki, o vaxt soyuyacaq sənin isti dodaqların.
Ağaracaq saçların da, qaydasıdır təbiətin...
Külək vurmuş ağac kimi бүкүлөcөк bu qamətin.
Bil ki, sənə “buyur!” – deyə bu gün “hörmət” göstərənlər,
İndi sənə çiçək verib yanağından gül dərənlər
O vaxt gəlib keçəcəkdir hüsurundan saymazıyana,

Mənim borcum bu oldu ki, gələcəyi deyim sana.
İncə xanım, nə gözəldir, nə incədir sənin səsin,
Düşündürür qəlbi bəzən xoş avazın, xoş nəfəsin.
Gözlərində xumarlanır Qarabağın mənzərəsi,
Dodağından süzülərkən o dağların şikəstəsi.
Mənim könlüm qanad çalır eldən gələn bu sənətə,
Gözəlliyin qədrini bil! Hörmət olsun təbiətə!
Bil ki, mənim vəzifəmdir baxıb sənə deyim yenə,
Nə bədbəxtlikdir göz yumanlar təbiətin vergisinə.
Budur bizim səhnəmizdə aşiq gəzir saz görünür,
Ancaq, gözəl səhnəmizdə gözəl qızlar az görünür.
Buyur, sənin meydanındır, orda göstər hünərini
Oxu “bizim ellər” – deyə dolğun könül dəftərini!
Biz də səni dinləyərək alqışlayaq, alqışlayaq,
“Bir də! Bir də!” – Çağıraraq, sənə güllər bağışlayaq.

1938, 24 fevral

Dostlar! Gəlin sizə bir-bir danışım
Mən bağın, bağçanın barı məndədir.
Sənəm oylağıdır gözəlliklərin
Hər sevən ürəyin yarı məndədir.
Nə çoxdur qoynumda almalı bağlar!
Qüdrətim göylərin dilini bağlar.
Meşəli dərələr sal buzlu dağlar
Dağların süd kimi qarı məndədir.
İnsan bir uşaqdır, vətən bir ana
Ömür bir çıraqdır, könül pərvana.
Yolunuz düşdümü bizim Şirvana?
Gül açan heyvası, narı məndədir.
İgidlər yurdu, bu dağ, bu aran
Bu dağlar başında qalmamış boran.
Hər təzə çiçəkdən bir şirə soran

Pətəyə bal düzən arı məndədir.

Çoxdur düzlərimdə otlar, yarpızlar
Körpə şamamalar, iri qarpızlar.
Bulaq başındakı oğlanlar, qızlar
Elin kamançası, tarı məndədir.
Ağdaşın pambığı çiçək-çiçəkdir
Şəkinin bəzəyi şaldır, ipəkdir.
Qarabağ gözəli dünyada təkdir
İsti yanaqların narı məndədir.
Ölsün bu yerlərdən ilham almayan
Qəlbini saz kimi tutub çalmayan.
Yarışda gənclikdən geri qalmayan
Min qoca məndədir, qarı məndədir.
Şirindir insanın öz azadlığı
Könül azadlığı, göz azadlığı,
Qələm azadlığı, söz azadlığı
Dünyanın ən böyük varı məndədir.
Gəldi ömrün gözəl bahar çağları
Açılmışdır könüllərin bağları.
Qarış-qarış dolan bizim dağları
Diş göynədən bulaqları məndədir.
Bu yerlərin hər torpağı, hər daşı
Yaranmışdır ayın, günün sirdaşı.
Əyilməmiş bu dağların dik başı
Koroğlunun mərd vüqarı məndədir.
Ləkə yoxdur mənim bu ağ üzümdə
Ceyran qaçar, cüyür mələr düzümdə.
Bağlarımda giləs də var, üzüm də
Min çiçəyin çəmənzarı məndədir.
Hər budaqda bir bülbulə yuvam var,
Ağır elli oymağım var, obam var,
Xəstələrə dərman verən havam var,

Səhərlərin xoş ruzgarı məndədir.
Sarı limon çay üstündə dad olur,
Gözüm görür, könlüm evi şad olur,
Hansı namərd dost evinə yad olur?
Məhəbbətin vəfadarı məndədir.
Dil açmışdır bu sədəfli sazlarım
Mahnı qoşur gözəl-göyçək, qızlarım.
Göllərimdə alaboğaz qazlarım
Durnaların düz qatarı məndədir.
Ölüb getdi günlərimi saymağım,
Dildən-dilə dastan oldu oymağım,
Təmiz südüm, şəkər kimi qaymağım,
Dövlətimin ixtiyarı məndədir.
Yaz gələndə qışın ömrü pozular,
Dağ düşünə seyrə çıxar quzular,
Hələ dayan! Şairin çox sözü var,
Ana yurdun sənətkarı məndədir.
Buruqlarım nəyə çəkmiş çöllərə,
Ayılmışdır yuxusundan dağ, dərə.
Alqış! Bizim bol işıqlı ellərə,
İnsanların bəxtiyarı məndədir.
Axşam üstü Bakıya bax doyunca,
Ulduzlarım yanır sahil boyunca.
Dağ üstündə o qərənfil, o yonca
Vətənimin lələzəri məndədir.
Nə zindan var, nə yumruq var, nə də din
Könlüm quşu! Bir də dillən, bir də din,
Nizaminin, Füzulinin, Vaqifin
Gözəl-gözəl yadigarı məndədir.
Mən xoşbəxtəm azadlığım gələli,
Tarix yazır ellərimin öz əli,
Bayrağımdır qızıl Şərqin gözəli
Azadlığın düz qərarı məndədir.

Sinəm oldu bir yıxılmaz söz dağı
Bir də ellər görməyəcək göz dağı.
Vətənimin günəş üzlü bayrağı
Yer üzünün bayraqdarı məndədir.
Vurğun deyər ellə çıxdım qəfəsdən
Doymamışam bu nəğmədən, bu səsdən
Min il keçsə könlüm düşməz həvəsdən
Şərimizin ilk baharı məndədir.

1938, 8 iyun

Bu gün qonaq düşdüm Kükəl kəndinə,
Könlümün bülbülü dil açdı yenə.
Üzümə güldükcə hər gül, hər çiçək,
Ucaldı dağ kimi sinəmdə ürək.
Bilirəm ellərin düz vəfası var,
Burda keçən ömrün min səfası var.
Qəlbə mehribandır bu daş, bu torpaq,
Bülbüllər yuvası hər yaşıl yarpaq.
Çiçəklər içində gülür yamaclar,
Göylərə baş vurur hündür ağaclar.
Bu yerdə hər quşun bir nəvası var,
Səhərin, axşamın öz havası var.
Çayların üstündə süzür sonalar,
Qəfəsdən çıxmışdır bizim analar.
Məni qarşılayır bu azad ellər,
Bizim mərd ürəkli qəlbi şad ellər.
Bu açıq alınlar, gülər baxışlar,
Bu saysız “ura”lar, sonsuz alqışlar
Mənə mehribandır öz anam qədər;
Hələ yazılmamış böylə bir əsər.
Hələ divarlara, ağaclara bax,
Asılmış hər yerdən bizim al bayraq.
Bəzəmiş yolları xalı-xalçalar,

Kəndistan yerinin öz rəssamı var.
Bayram içindədir nazlı kəndimiz,
Bizim bu söhbətli, sazlı kəndimiz.
Qoruyaq bağları düşmənlər küləkdən...
Ellər yaxşı bilir deməsəm də mən.
Bu xoşbəxt kəndimiz görüm var olsun,
Düşmənin başına dünya dar olsun!
Qardaşlar! Bacılar! Sizinləyəm mən,
Düz-çörək almışam dost əlinizdən.
Mən ki, çox razıyam doğma elimdən,
Bu ad düşməyəcək mənim dilimdən.

1938, 19 iyun

Bizim gənclik bəsləmişdir, böyütmüşdür aslanları,
Bu gəncliyin gözlərindən oxuyuruq ilk baharı:
Bu gün könülüm dərdə düşdü, könül dedi: noldu şair,
Qurtarmadı gəncliyimin qəhrəmanlıq dastanları?
Bu gəncliyin ağ alnında açılmışdır ay qabağı,
Bu gəncliyin əlləriylə qurulmuşdur sənət bağı;
Nə xoşbəxtdir vətən oğlu, nə xoşbəxtdir vətən qızı,
Bu gəncliyin sinəsinə çəkilməmiş hicran dağı...
Salam sizə azad eşqin, azad qəlbin yolçuları.
Məhəbbətdir bu dünyanın tükənilməz böyük varı,
Sevin, gülün, xoşbəxt olun diləyimdir gözəl dostlar! –
Mən də yazım dəftərimə eşqə sadıq olanları.
Mən qəlbimlə, ilhamımla öpməkdəyəm bu gün sizi,
Əzbər deyin şerimizi, təmiz bilin dilimizi.
Bizim gənclik qaldıracaq ulduzların qucağına
“Vaqif”lərə ilham vermiş şeir, sənət elimizi.
İndi mənim bir sözüm var kəndimizin qızlarına,
Ceyran çıxar dəstə-dəstə bizim Muğan düzlərinə;
Böyük rəssam təbiətdir, o çəkmişdir sürməsinə

Bizim durna gözəllərin qaşlarına, gözlərinə.
Mən gözəllik aşiqiyəm yarandığım gündən bəri,
Bizim qızlar nə mələkdir, nə huridir, nə də pəri.
Onlar geyib bəzənəndə, kəklik kimi gülüşəndə,
Səhbət açır, saza tutur bizim gözəl məclisləri.
Bizim böyük dünyamız da gözəlliklər dünyasıdır,
Hər könülün sığınacağı bir məhəbbət dəryasıdır.
Daşa dönsün bu dünyada məhəbbəti ucuz tutan,
Mən təzədən yazacağam hələ bunlar harasıdır!
Bizim qızlar sığal versin lalə rəngli yanaqlara,
Qoy oxşasın ağ bənizlər quzeydəki təmiz qara.
Sən ey şair ilhamımın ilk anası, ilk bacısı,
Səhər-səhər bax günəşə, saçlarını təmiz dara!
Sən ey insan qüdrətinin ilk beşiyi böyük ana!
Pərvanələr dolanmışdır ətrafına yana-yana.
Qoy düşməsin əllərindən o kitablar, o dəftərlər,
Taleyimiz, tərbiyəmiz tapşırılır bu gün sana.
Elmin gücü yol açmışdır kilidlənmiş dənizlərə,
Mədəniyyət işıq verdi sarı solğun bənizlərə.
İnsan oğlu öz elmilə səmələri seyr edəcək,
Göydə yanan ulduzları çiçək kimi dərə-dərə.
Lakin elmin bacısı var – o da təmiz bir ürəkdir,
Saf ürəkli insanlardan tarix xeyir görəcəkdir.
Biz qururuq, yaradırıq bu sədaqət dünyasını.
Bizim gənclik nə büsatlar nə dövrənlər sürəcəkdir...
İnsan oğlu unutmamış düz salamı, düz ilqarı;
Deyən qalmış orda-burda yenə vicdan oğruları.
Onlar elin əllərilə qulağından mıxlanacaq,
Müqəddəsdir əzəl gündən elin haqqı, elin varı.
Əziz tutaq, yaxşı bilək yoldaşlığın qədrini biz,
Can yandıraq bu dostluğa, qardaşlığa hər birimiz.
Qoy utansın dünyamızdan hünərsizlər, dar gözlülər.
Qəhrəmanlar ömür sürər qəlbi təmiz, hissi təmiz.

Ürək təmiz olmalıdır bulaqların suyu kimi,
Bəzisinin vicdanısa qaranlıqdır quyu kimi.
Bu dünyadan payı yoxdur bu qeyrətsiz paxılların,
Ömrü günü gəlib keçir tox qarına yuxu kimi.
Bir çoxu da ömrü boyu başqasına böhtan atar,
Şöhrət üçün, mənsəb üçün, vicdan alıb vicdan satar.
Lakin hünər meydanında, salağanta başı batmış,
Kötrüm düşən öküz kimi samanlıqda yeyib yatar.
Boz qarğalar qarışmasın bülbüllərin xoş səsinə,
Bizim gənclik yaranmışdır qəhrəmanlıq həvəsinə.
Qoy anlasın birdəfəlik lağlağılar, boşboğazlar;
Yalnız hünər yaşamışdır bizim Odlar ölkəsinə.
Qoy var olsun bu dövrənlər, bu dil açıb ötən sazlar,
Bülbülləri cəh-cəh vuran bu çiçəkli güllü yazlar.
Zaman keçir, həyat gülür, uşaqlar da alim olur,
Daha bəsdir, adam olsun xeyrə-şərə yaramazlar.
Yoxsa gedir karvanımız aya sarı, günə sarı,
Tarix durub gözləməyir öz yerində sayanları.
İlham bizim, sevgi bizim, Vətən bizim, hünər bizim,
Qoy var olsun bizim gənclik, bu gəncliyin ilk baharı.
1939, fevral

Bir axşam dırmandım bir dağ başına,
Vuruldu dünyanın bahar yaşına.
Çəmən xalısını sərmışdi döşə,
Seyrəngah olmuşdu nazlı günəşə.
Görürdüm o dağda ayaq izləri...
Dünya qurğusunu qurandan bəri
Min rəngə düşmüşdü hər ot, hər çiçək.
İlham deyirdi ki, gəl bir də keçək
Bu ceyran talası, xəlvət dərədən,
Bir dastan yaradaq bu mənzərədən

Ah, gözəl təbiət! Mehriban ana!
Əzəldən bağlıdır varlığım sana.
Səndə gözəllərin ilk andı vardır,
Nə alnın qırısq, nə qəlbin dardır...
Al məni, yenə al qoynuna bu gün,
Dola qollarımı boynuna bu gün.
Bir öpüm doyunca o saf üzündən,
Keçim xəyalımın ceyran düzündən.
Mən bu düşüncəylə gəzirdim dağı,
Yanımcə gedirdi təbin ayağı...
Bu zaman bir bulud qalxdı üfүqdən,
Gördüm xəyalımı o buludda mən.
O uçdu... uçduqca yüksəldi yenə,
Yol aldı göylərin dərinliyinə...
O, göylər mülkünü salama gəldi,
Getdikcə incəldi... Yenə incəldi.
Sonra nöqtə kimi bulud daraldı,
Gözümdən yox oldu, hava qaraldı.
Mən bir də görmədim, görmədim onu,
Dedim ki, varmıdır xəyalın sonu?

1939, 12 avqust

Alagöz, sarışın körpəcə bir qız
Dörd divar içində ağlayır yalqız.
Gözünü sıxdıqca o gözəl pəri
Göyləri andırır ala gözləri.
Ah! O körpəciyin nə dərdi vardır?
Onu da ağladan bir intizardır...
Alıb gəzdirsə də qızı qonşular, –
Ana nəfəsinin özgə dadı var...
Ağlayır, ağlayır bala qızcıgəz,
Qırılır qəlbində sədəfli bir saz.

– Anam gələcəkmi xəstəxanadan? –
Körpə bu sözləri dediyi zaman
İslanır kirpiyi yaşlar içində,
O yatır torpaqlar, daşlar içində...
Qucağında çağa görünür ana,
Zəif addımlarla çıxır eyvana.
– Alagöz, Alagöz! Bir oyan, qızım,
Sənsən bu dünyada tale yıldızım...
Qızıcığaz gözünü yuxudan açır,
Ana o gözlərə bir şəfəq saçır.
– Can ana! Sənsənmi? Hardaydın, ana?
– Qızım, bir qardaş da doğmuşam sana!..
1939, 14 avqust

Yoğruldu bütün varlığın ümmidlə hünərdən,
Şimşək kimi keçdikcə qaranlıq gecələrdən,
Hər kəlməni, hər şerini bir top kimi atdın,
Sevda yuxusundan bizi vaxtında oyatdın.
Xoş gəldin əzizim, gəlişindən ana yurdu
Dünya evinə bir yeni söz məclisi qurdu...
Keçdikcə nəsillər o sənin söz çəmənindən,
Ellər, obalar dərs alacaqdır hələ səndən.
Ölməz bu gözəl aləmə idrakla gələnələr,
Məna evinin sirrini vicdanla bilənlər.
Sənsən əbədiyyət dediyim sevgili dildar,
Daşlarda, çiçəklərdə, ürəklərdə adın var.
Aydanmı günəşdənmi yarandın, de, nədən sən?
Xalqın gözü də, qəlbi da, vicdanı da sənsən.
1939, 24 avqust

“Eh... ölüb getmədi bircə bu qarı,
 Torpaq da sevməyir bu çal kaftarı...
 Qurdla qiyamətə qalacaq deyən;
 On ildir bu evin gəliniyəm mən,
 Yediyim, içdiyim bir qan oldu, qan,
 Nələr çəkməmişəm bu qaynanadan!
 Bir ölüb getsəydi azad olardım,
 Mağıl adam olub ətə dolardım.
 Açardım tələsik o sandıqları,
 Ordadır qarının toyluq paltarı.
 İpəkdən, qumaşdan saxlancı vardır,
 Deyir toy günündən bir yadigardır...
 Bircə bu ağbirçək ölsəydi barı,
 Alıb tikdirərdim o parçaları.
 Hələ həmayili, saati da var,
 On ildir yanıram, ölməyir kaftar”.
 Bu zaman yuxudan ayılır qarı,
 Qırılır qəlbini şah damarları:
 – Qızım! Ağrın alım, uzandı səfər...
 Arıfdən gəlmədi yenə bir xəbər.
 Bir dur şəhərə çıx, gör nə var, nə yox!
 – Yaxşı, ər mənimdir, mırıldama çox!
 Onsuz baxmayıram öz canıma da,
 Gecə buz bağlamış yorğanıma da.
 Sən nəyin dərini çəkirsən belə?..
 – Qızım nə deyirsən, bir insaf elə,
 O mənim oğlumdur, anasıyam mən,
 Ona süd vermişəm bu döşlərimdən.
 Gözümün yuxusu çəkilir onsuz,
 Oğul anasıyam, deyiləm sonsuz!
 – Yaxşı, evdə otur, evi gözlə sən,
 Gedib xəbər alım qulluq yerindən.
 – Get, get, ağrın alım! Qarıyın qoşa,

Min dövrənla vurun dünyanı başa...
Gəlin çıxır evdən... Qarısa təkdir,
Gözləri dolğundur, qəlbi kövrəkdir.
Ürəyi axşamdan dərdə tutulmuş,
Elə bil çırpınır qəfəsdə bir quş.
“Bəlkə bir xata var onun başında?
Ay allah, onu sən bu gənc yaşında
Saxla müsibətin yaman üzündən”.
Getdikcə qarının dolğun gözündən
Axır göz yaşları, axır sel kimi,
Ana ağlayanda ağlar el kimi.
Gəlin tez qayıdır bir qışqırıqla,
Yalandan ağlayır o hıçqırıqla: –
“Ah, ana! Arifin ölüm xəbəri...”
Yumulur ananın yaşlı gözləri,
Zəif ürəkciyi birdən sıxılır,
Dizləri titrəyib yerə yıxılır,
Rəngi bomboz olub torpağa dönür,
Zəif bir şam kimi keçinib sönmür...

1939, 24 avqust

Sənin soyuq baxışında nə həyat var, nə duyğu.
Donub qalmış sifətində qarlı bir qış soyuğu.
Açılmamış boğuc rəngin gülər üzlü baharda,
Elə bil ki, gəmin batıb qərq olmuşdur sularda.
Bir açılısın qaş-qabağın, üzə şax bax bir kərə,
Qayda budur: mil salınar əyri baxan gözlərə.
Yoxsa sənin murdar ömrün qaranlıqda keçəcək?
Aydınlığın bulağından mərd oğullar içəcək.
Qaradinməz, yerəbaxan şad xəbərə küsənsən,
Yüz il belə yaşasan da dünəndən ölmüsən sən!

1939, 5 sentyabr

Ətəyini çirməyərək
Samur çaydan keçəndə sən,
Xəfif-xəfif əsən külək
Öpdü sənin gül üzündən...
Könül dedi: dayan bir az,
O dilbərin seyrinə dal;
Dedim tora yaxın durmaz
Ovçu görmüş ürkək maral.
Açdı xəyal yelkənini
Samur çayın baş bəndinə,
Ürək dedi: bağla məni
O gözlərin kəməndinə.
Gəlib çıxdın sən sahilə,
Ayağını öpdü çəmən.
Nə mən gəldim, nə sən dilə,
Bu da keçdi ömrümüzdən...
Sən ömrünün gənc yaşında
Addımını saya-saya
Gəlib keçdin dağ başında
Tüstülənən bir komaya.
Ürək qaldı yana-yana,
İlk görüşdən ayrıldıq biz, –
Sən o yana, mən bu yana.
Qaldı ayaq izlərimiz...
1939, 28 oktyabr

Sən utan ! Bəllidir riyakarlığın!
Fitnədən yoğrulmuş bütün varlığın.
Dünyada mərdliklə dolanmışam mən,
Sənsən aralıqda min söz gəzdirən...
Sənsən asta-asta hiylələr quran,
Vəzifə başında yeyib quduran.

Gözün götürməyir mənim adımı,
Bu ad çoxlarına söz olmadımı?
Ömründə üz-üzə durmusanmı sən?
Sənsən papağının altda düşünən.
Atılma meydana, saxta pəhlivan,
Sənin də tükünü didəcək zaman!
Deyirlər sən də bir kişisən gerçək,
Əlindən gələni iki qaba çək.
Min su yeritsən də saman altından,
İgid baş verər ki, düşməz atından!

1939, 1 noyabr

Bizim Qafqaz dağlarından şırıl-şırıl süzülən,
Çəmənlərin gərdəsinə inci kimi düzülən,
Uca dağlar camalına güzgü tutan bu çayın,
Sağlığına saz tutaraq söz deyirəm bu gün mən
Hansı könül ilham almaz bu mənalı gözəldən?
Bir tamaşa yaranmışdır onun hüsnü əzəldən.
Bu gün mənəm Samurçayın sahilində dayanıb,
Xəyalımın dünyasında söz dastanı düzəldən.
Mən bilirəm bu çöllərin güzgü kimi üzü var,
Çaylarının hər daşında at nalının izi var.
Dağ başında tüstülənən qəhrəmanlar yurdu dur,
Hər ananın ürəyində bir dünyanın sözü var.
Samur çayın dörd tərəfi bəzəkli bir gül bağı,
Ceyranların, turacların, kəkliklərin ovlağı.
Nədir o dağ düşündəki cərgələnmiş alaçıq?
Böyük Qafqaz dağlarıdır, ləzgilərin yaylağı.
Samur çayı, sən axdıqca susuz yanan çöllərə,
Dalğaların baş əydikcə bizim ağır ellərə,
Boz təpələr çiçəklənir, atlas geyir yamaclar,
Bu şöhrətin dastan olur, ağızlara, dillərə.

Sən bəzəkli gəlin kimi, nazlı-nazlı keçəndə,
Susuz çöllər şadlanacaq şərbətindən içəndə.
Al qumaşa bürünəcək ana yurdun qızları,
Güllərindən dəstə tutub, sünbülünü biçəndə.
Samur çayı, gözlədiyin gün tezliklə gələcək,
Hər ağacın kölgəsində bir gözəl dincələcək.
Dilimizdə qəlbimizin ürək açan nəğməsi,
Səsimizdən yer tərpənib, ağır göylər güləcəkdir.
Qızıl alma sallanacaq yaşıl donlu budaqdan,
Yasəmənin ağ bənizi, göz qırpacaq uzaqdan.
Bu gözəllik dünyasının şairanə seyrinə,
Hər insanın öz ürəyi çıxacaqdır otaqdan.
Bollanacaq yurdumuzun bağçaları, bağları,
Sarmaşacaq bostandakı şamamanın tağları.
Səhər-səhər bağ içində qoşa gəzən gənclər:
– Gəl üzümdən öp – deyəcək ömrün gözəl çağları.
Boz çöllərin ciyərinə işlədikcə axar su,
Yayılacaq reyhanların, nanələrin qoxusu.
İnsan oğlu öyünəcək göstərdiyi hünərlə,
Təbiətin gözlərindən çəkiləcək yuxusu.
Sahilində çimişəcək yaşılbaşlı sonalar,
Qapısında gül görəcək ömrü keçmiş analar.
Samur çayı əks edəcək elektrik işığı,
Durna kimi düzüləcək aynabəndli binalar.
Dolanacaq Abşeronu Samurçayın kəməri,
Al yaşıla bürünəcək bizim Bakı şəhəri.
İlk səhərin şəfəqiylə yuyunacaq səhrələr,
Qızıl güllər qoxuyacaq ana yurdun səhəri.
Gözəl Bakı! Gözəl şəhər! Sən ey ana torpağı,
Pəncərəndən sallanacaq çinarların yarpağı.
Bülbüllərə dil verəcək, tutilərə kamança,
Qucağında bəslədiyin sənət bağı, söz bağı!
Hər meydançan olacaqdır yeniyetmə gülüstanı,

Qalmayacaq təbiətdən zövq almayan bir insan.
Yaşıllıqda boy atacaq Nizaminin heykəli,
Tarixlərə səs salacaq qızıl xətlə bu dastan.
Ayna sular hər qapıdan şırıl-şırıl axacaq,
Bizim qızlar sinəsinə qızıl güllər taxacaq.
Axşam üstü kölgə salan sarmaşıqlar içindən
Bu eyvandan o eyvana nə cananlar baxacaq.
Güldən biçsin öz donunu qoy Abşeron adası,
Qucaqlasın bu gülşəni biz Xəzər dəryası.
Gündən-günə şəfəqlənib işıq saçsın aləmə.
Bu azadlıq, bu səadət, bu gözəllik dünyası.

1939, 3 noyabr

Qərrib bir səs gəldi bu gün qəlbimdən:
Ömrün baharında öləcəyəm mən...
Didib parçaladı bağrımı bu qəm,
Üzümə boylandı əlimdə qələm!
Of... Bu səs! Nə qədər ömrümə yaddır.
Mənim ki, gəncliyim qəmdən azaddır!
Qayadanmı qopdu bu daş qəlbli səs?
Həyat öz oğlunu vaxtsız itirməz!
Dağılın başımdan qara xəyallar,
Hələ arzularım, əməllərim var.
Qapımdan getməmiş ömrün ayağı,
Dövrən mənzilimə dost gələcəkdir.
Bu Odlar yurdunun şeir bayrağı
Mənim sənətimlə yüksələcəkdir.

1940, 27 yanvar

“Açılmış fikrimin azad yelkəni,
Tarix öz qoynunda isidir məni.
Min illik bir ömür seyr etsə azdır
Bu azad torpağı azad ölkəni”.

PROLOQ

Ulduzlar sayrışır mavi göylərdə,
İnsanlar çalışır, yaradır yerdə.
Yerdəki hər soyuq daş parçasından
Bir saray yaradır sənətkar insan.
Təbiət bizimlə durub diz-dizə,
Başından keçəni danışır bizə.
Onun da dərini yazır sənətkar,
Dünyanın nə uzun macərası var.
Əzəldən böyükdür insanın adı,
Yorulmaq bilməmiş əqlin qanadı.
Gör insan əlinin nə qüdrəti var,
Dönür gülşən olur min xarabazar.
Sində gizlənmiş əl boyda ürək
Göylərin bağrına nəmə çəkərək.
Dumandan sıyrılıb, buludlar aşır;
Doğrudan, insana hünər yaraşır.
İnsandır zövq alar axar sülaldan,
Əlilə qurduğu min bir bahardan.
Kim bunu bilməyir deməsəm də mən?
Bu gözəl aləmin hər nemətindən
Başqa bir zövq alır düşünən insan;
Ürək zövq almasa yaratdığından
Ümid çırağının şöləsi sönər,
Xəyalın səhəri zülmətə dönər.

I simfoniya

Bakı, pəncərəsi açıq bir bina
Xəzər dəryasını basmış bağrına.
Al geyib qızarır yenə üfüqlər,
Bir azdan gözünü açacaq səhər.
Gəlir qonşuluqdan piano səsi,
Qəlbə qanad verir onun nəğməsi.
Dağıtmış yuxumu yenə gözündən,
Əzəldən nəğmələr aşıqiyəm mən.
Piano önündə gözəl bir pəri,
Xəyala getmişdir onun gözləri.
Sakit baxışları xumar-xumardır,
Hər duyan ürəyin bir eşqi vardır...
O gözəl dilbərə ad verək: Bahar –
Keçmişdir ömründən iyirmi bahar.
Onun vicdanında yoxdur bir ləkə,
Güvənir eşqinə əziz bir ölkə.
Piano üstündə göyərçin əllər
Gəzdikcə danışır şirmayı dillər.
Bahar öz ömründən gül dərə-dərə,
Bir bayram töhfəsi yazır ellərə:
“Yaz gününün səfası var,
Şırıl-şırıl axan sular
Gülür bizə;
Qəlbimizə
İlham verir bu ilk bahar.
Bu dünyadan şadlıq apar.
Bayrağını çəkmiş səhər –
Gəl səhərin gülünü dər.
Bizim eldə,
Bizim dildə
Bir məsəl var, bilsən əgər:

“Zər qədrini zərgər bilər!”
Gül açmışdır səhər çağı
Qadınlığın gül yanağı.
Bu bağa gəl –
Ovlağa gəl!
“Açıldıqca könlüm bağı
Söndü ömrün qəm çirağı...
Yarandığı gündən bəri
Hər xəyalın şah əsəri
Qanadlıdır,
Nə dadlıdır
Ana yurdun nəğmələri”
Belə yazır gözəl pəri...
Ağlatmayı insanları
Leyli-Məcnun dastanları.
Məcnun gəzmir dağı, düzü –
Məhəbbətin güldü üzü...
Sevdaya bax!
Alqışlayaq
Bu bəxtəvər ömrümüzü,
Hörmətdədir sözün düzü...
Xəbər aldım Nizamidən,
Deyir: “Xoşbəxt oldu Vətən,
Öz sevgilim –
Ana dilim
Can qurtardı yad əllərdən –
Təzə gəldim dünyaya mən!”
Ana yurdun qız-gəlini
Vaqifin də heykəlini
Ürəyində,
Diləyində
Qaldırmışdır bir dağ kimi,
Yandırmışdır چراق kimi.

Sənət ömrün ilk bağıdır,
Gözəl şeir qəm dağıdır...
Şahidik biz –
Vətənimiz
Məhəbbətin qucağıdır,
Şeir, sənət ocağıdır.
Şirmayı dillərdə süzür barmaqlar,
“Səadət nəğməsi” yaradır Bahar.
Musiqi can verir ruha əzəldən,
Musiqi qəlb alır min bir gözəldən.
Xəyalı oxşayan hər təranəsi
Bir şair qəlbidir, bir canan səsi.
Hər incə pərdənin öz aləmi var,
Bəzən nəşəsi var, bəzən qəmi var.
Musiqi daşları gətirir dilə,
Rəm olur səsinə vəhşilər belə...
Bu gün də zövq alır hər duyan insan
Böyük Bethovenin simfonyasından.
O bəzən düşünür dəniz kimi lal,
Onun sahilinə çatmayır xəyal.
Bəzən də əsdikcə könül ruzgarı,
Coşur xəyalının şah dalğaları.
O gözəl sənəti dinlədikcə biz
Hörmətlə çırpınır ürəklərimiz.
Çal, gözəl Baharım! Bahar çağıdır,
Bülbülün vətəni ellər bağıdır.
Çal ki, ayaqlarım yerdən üzəlsün,
Yarpaqlar danışsın, çiçəklər gülsün.
Çaldığın havalar bizə həmdəmdir,
Çaldığın nə hicran, nə də ki, qəmdir.
Sən azad bir elin azad qızısan,
Sən həyat aşiqi, həyat qızısan.
Gəncliyin dolmuşdur iyirmi yaşa

“Gərdənin minadır, boyun tamaşa”.
Başla musiqiylə bizim bayramı,
Əlində yaylığı oynasın hamı.

II simfoniya

Eşit bu nəğməmi, Təbriz gözəli,
Adındır eşqimin ilki, əzəli.
O qəmli gözlərin intizardadır,
Xəyalın qəfəsdə ömrün dardadır
O gün ki, parladı şahların tacı,
Sən oldun bir çörək, bir haqq möhtacı.
Yeyildi varlığın çeynəndi ömrün;
Ömründə şadlanıb gülmədim bir gün.
Füzuli şerində adın var sənin,
Qüssədir ovlağın qəmdir vətənin
Pərişan saçların nə tarımardır...
Ruhunda ağlayan bir neymi vardır?
Bizim ki, atamız, anamız birdir,
Qəlbimiz, eşqimiz ayrı deyildir.
Mən azad olmuşam, adım da Bahar,
Səninsə qəlbində bülüllər ağlar!
Düşdü qılınc kimi ortadan Araz...
Fəqət, yaman günün ömrü çox olmaz.
Ah, bacım! Ürəyin çəkildi dara!..
Təpədən-dırnağa geyindin qara...
Döyünən qəlbinə köksün dar oldu,
Yediyin, içdiyin zəhrimar oldu.
Ağ sinən üstündə od qalandıqca,
Eşqin, məhəbbətin tapdalandıqca,
“Möhnət çəməninə gül dərə-dərə”.
Ucaldı şairin ahı göylərə:
“Şəbi-hicran yanar canım,

Tökər qan çeşmi-giryanım;
Oyadar xəlqi əfqanım,
Qara bəxtim oyanmazmı?"

Füzuli yurdunun qəm səsidir bu,
Pərişan bir elin naləsidir bu.
Yox, yox, bu nalələr, bu acı qəmlər,
Çəkdiyın ağrılar, dərdlər, sitəmlər
Ağ gündən müjdələr vermədi sana,
Yatdığın yuxudan baş qaldırsana!
Dur, bacım! Haqqını sən özün istə,
Dur and iç Babəkin məzarı üstə,
Elləri bir yeni, ağ günə səslə,
Sarı günəş rəngli bir al bayrağa,
Səsinlə elləri qaldır ayağa...
Azadlıq eşqiylə hayqırdıqca sən,
Ellər ilham alsın ana səmindən...
Yandır ürəyini zülmətə qarşı,
Atıl cəbhələrə aslanlar kimi.
Hünərlə atılır hər zülmün daşı,
Kükreyib bağırən bir ruzgar kimi,
Çağır döyüşlərə öz sevgilini;
Öz ana qəlbini, ana dilini
O düşmən əllərdən özünə qaytar,
Qoy öpsün alnını gül üzlü bahar.

Əks-səda

Axma, Araz! Dayan, Araz!
İnsaf eylə bizə bir az.
Bir ürəyi iki yerə
Cəllad kimi bölmək olmaz...
Azəridir mənim adım.

Bağlansa da qol-qanadım,
Dünya bilir şöhrətimi,
Mən ki, bir qul yaranmadım...
Yüz ildir ki, dustağam mən,
Qürbət olmuş mənə Vətən.
Min haqqımı çeynəmişdir
Hər tac qoyub yoldan ötən.
Təbriz oğlu! Təbriz qızı!
Yadlar yedi haqqınızı.
Bir üsyanla doğacaqdır
Azadlığın dan yıldızı!...
Babam kəndli, qarnı acdır,
Bir çörəyə o möhtacdır.
Gecə-gündüz çalışsaq da,
Qazancımız ehtiyacdır.
Sulu daxma... torpaq qara..
Çəkilməmişdir ömür dara.
Dözə bilməz insan oğlu
Bu gönsoyan qanunlara.
Qara gəldi ruzgarımız,
Talan oldu hər varımız.
Yaz əkinçi, qış dilənçi,
Yenə boşdu anbarımız.
Vətən oğlu! Vətən qızı!
Yadlar yedi haqqınızı;
Bir üsyanla doğacaqdır
Azadlığın dan yıldızı!...

EPİLOQ

Günəş doğub səhər oldu,
Ay geyindi gözəl Bahar,
Düz iyirmi yaşa doldu
Ana yurda gələn bahar.

Gözəl Bakı başdan-başa
Bəzənmişdir al qumaşa.
Al bayraqlar eyvanlardan
Baş əymişdir yollar üstə.
Azad torpaq... azad insan
Gəlib keçir dəstə-dəstə.
Hər dodaqda bir gülüş var,
Hər baxışdan günəş parlar.
Əldə qarmon, sinədə tar –
Salamlayır yaz elləri.
Yallı gedir qatar-qatar
Ana yurdun gözəlləri.
Gözün aydın, gözəl Bakı,
Toy-bayramdır qoynundakı!..
Aç paradı, Qızıl Ordu!
Addımında əzəmət var.
Baxıb desin ana yurdu:
Bəslədiyim mərd oğullar
Ad qoymuşdur bu dünyada,
Ana südü getməz bada!
Qoy səsindən gülsün Vətən,
Ellər baxıb uğur desin;
Dağlar yaran mərd səsindən
Uzaq göylər cingildəsin.
1940, 13 aprel

Yenə qılıncını çəkdi üstümə
Qurbanı olduğum o ala gözlər.
Yenə cəllad olub durdu qəsdimə
Qələm qaş altında piyalə gözlər.
Başımdan getmişdi sevdanın qəmi,
Xəyalım gəzirdi bütün aləmi.

Bu dustaq könlümü, deyin yenəmi
Çəkdiniz sorğuya, suala, gözlər?
Sevda yolçusuyam əzəl yaşımdan,
Könlüm ayrı gəzir can sirdaşımdan;
Dağıdır huşumu alır başımdan
Süzülüb gedəndə xəyala gözlər.
Gərdənin minadır, boyun tamaşa,
Ay da həsəd çəkir o qələm qaşa.
Bir cüt ulduz kimi verib baş-başa
Yanıb şölə salır, camala gözlər.
Mənim sevgilimdir o gözəl pəri,
Qoy üzə vurmasın keçən günləri.
Mən qədir bilənəm əzəldən bəri,
Sizinlə yetmişəm kamala gözlər.
Cahanda hər hökmü bir zaman verir,
Dünən dövrən sürən bu gün can verir.
İllər xəstəsiyəm yaram qan verir,
Siz məni saldınız bu hala, gözlər.

1940

Vaxtdır qədəhləri qaldırın dostlar!
İçək təzə ilin şərəfinə biz;
Al geyib gələcək yeni bir bahar,
Var olsun ömrümüz, səadətimiz,
İçək təzə ilin şərəfinə biz.
Həyat bir dastana bənzər əzəldən,
Oxunar aləmdə o varaq-varaq.
Daimi deyilik nə siz, nə də mən,
Bizdən bu dünyada hünər qalacaq, –
Oxunar aləmdə o varaq-varaq.
Gəlib dolansa da min bahar, min qış,
Yaşamaq eşqiylə çırpınır ürək!

Alqış, bu müqəddəs diləyə alqış!
İnsan əməlilə dövrən sürəcək,
Yaşamaq eşqilə çırpınır ürək!
Keçdi gəncliyimdən otuz beş bahar;
Keçdiyim yollara baxdım bir daha.
Nə qədər az imiş məndən yadigar!..
Lakin öz qapımı açdım sabaha...
Keçdiyim yollara baxdım bir daha.
Gəl, gəl, gözəl sabah! Gözəl günəş gəl!
Sağımda, solumda qoşa dayanın.
Böyük bir aləmdir hər kiçik əməl...
Mənim bu eşqimlə qoşa da yanın,
Sağımda, solumda qoşa dayanın!
Sən ey xumar gözlü sevdalı səhər!
Səni də insanın eşqi yaşadır.
Ey bu gün dünyaya gələn körpələr,
Göz açın, yurdumuz nə tamaşadır,
Sizi də insanın eşqi yaşadır...
Əkiz yaranmayır sizinlə nə qəm,
Nə də ki, tarixin acı göz yaşsı.
Səadət sizinlə başlanır desəm,
Doğrudur! Qalmamış nə zülmün daşı,
Nə də ki, tarixin acı göz yaşsı.
Budur budaqdakı hər yaşıl yarpaq,
Tarixlər yaşamış bu qara torpaq,
Hər axar çeşməmin xoş zümzüməsi,
Bu şeir dünyası, bu sənət səsi,
Hər duyan ürəkdən qopan arzular,
İnsanlıq dediyim bu gözəl bahar,
Bu ana torpağı, bu ana Vətən,
Üstünə gün doğub küləklər əsən
Baş-başa çatılmış bu qoca dağlar,
Vüqarı qəlbim tək bu uca dağlar,

Şairə göz vuran hər çiçək, hər gül,
Öz yas köynəyini soyunmuş bülbül,
Dilsiz körpəsini basıb bağrına,
Şirin yuxu görən müqəddəs ana,
Bu şeir yurdunun böyük kəlamı,
Yurdunu seyr edən qoca Nizami,
Onun dalğalanan könül dənizi,
Leylinin təzədən gülən bənizi,
Fərhad külüngünün nişanələri,
Tarixin ən gözəl əfsanələri,
Bu köhnə dünyanın təzə mənası,
Ağ günlər əsrinin bu simfoniyası
Ömrü uzatdıqca dillənir varlıq,
Bizə nələr deyir bu bəxtiyarlıq?!
Deyir ki: – Dastandır həyat əzəldən,
Oxunur aləmdə o varaq-varaq,
Daimi deyilik nə siz, nə də mən.
Bizdən bu dünyada hünər qalacaq,
Oxunur aləmdə o varaq-varaq.
Vaxtdır qədəhləri qaldıraq, dostlar!
İçək təzə ilin şərəfinə biz!
Al geyib gələcək yeni bir bahar,
Var olsun ömrümüz, səadətimiz,
İçək təzə ilin şərəfinə biz.

1940, 28 dekabr

O alışır hər axşam,
Düşünür tək, yanır tək...
Həsrətləmi yanır şam,
Göz yaşları tökərək?
Deyin, nəçin o laldır,
Bu dilsizlik nədəndir?

Deyin bu nə sualdır,
Hansı bir sinədəndir.
Ah! Bu şamın ürəyi
Alışdıqca hər gecə
İnsan oğlu şam təki
Bəzən yanır gizlicə.
O gizlicə yanır ki,
Yerdən ucalsın bir az...
İnsanın dərdi var ki,
Onu açıb-ağartmaz.

1941, 18 fevral

Geyib əsgər paltarını, silahlandı qəhrəman,
Onun polad sinəsinə sığışmadı ürəyi.
Dayan! – deyib, yaxın gəldi, öpdü onun alnından
Yay gününün xoş səhəri, bir də dağlar küləyi.
– Ana! Getdim, salamat qal! – deyib öpdü qarını,
Ana igid balasına açdı öz qollarını.
Üz-gözündən öpə-öpə bağrına basdı onu,
Ana yurdun bu qəhrəman, bu namuslu oğlunu.
Dedi: “oğlum, göz bəbəyim, sən ey ömür çiçəyim!
Tarixlərin şahididir mənim bu ağ birçəyim.
Görürəm ki, qəhrəmansan, sənə halaldır südüm,
Qulağında yaxşı qalsın mənim sənə öyüdüm:
Biz sənsiz də dolanarıq, uğur olsun yoluna,
Qılıncını çalan zaman qüvvət gəlsin qoluna!
Sən düşmənin qabağında igid tərپən vüqarla,
Tüfəngini təmiz saxla, atını da tumarla!
Öz yerində olsun gərək igidin yar-yarağı,
Hər gün yeni bir zəfərlə gəlsin onun sorağı.
İgid balam! Hərçəndi ki, öz ananam mən sənin,
Çörəylə böyümüsən bizim ana Vətənin.

Bizim ellər Koroğlular, Xətailər yurdudur,
Hər nəfəri güllə batmaz, top dağıtmaz ordudur.
Payız vaxtı bağçamızın heyvaları dəyəndə,
Şaftalıları şirələnib budağını əyəndə,
Göndərərəm sovqatını – sən də öz payını,
Sən də artır öz əlinlə zəfərlərin sayını.
Get, düşmənin qabağında igid tərپən vüqarla,
Tüfəngini təmiz saxla, atını da tumarla”.
Əsgər artıq yola düşdü, dağ tərپəndi yerindən;
Günəş yaydı şöləsini Vətənin göylərindən.
Ana baxdı öz oğluna, su da səpdi dalınca...
Şair qəlbi bu səhnədən ilhamını alınca:
– Yaşa, – dedi, – ey qəhrəman! Yaşa, – dedi, – ey Vətən!
Sonra şair dodaqları öpdü ana əlindən.

1941, 23 iyun

Gəl, ana yurdumun qızı, gəlini,
İndi hünər vaxtı, qeyrət dəmidir.
Sən də əsirgəmə kömək əlini,
Hər sözün, söhbətin can məlhəmidir.
Adın şərəflidir sən də, ey qadın!
Dahilər anası çağırılır adın.
Əlinlə qurduğun barlı bağçalar
Tufanlar qopsa da saralıb-solmaz.
Bizim bu yerlərdə bir məsəl də var:
“Aslanın erkəyi, dişisi olmaz!”
Cəbhələr çağırır... Gəl düşək yola,
Zəfər bizimkidir, uğurlar ola!..
Əzəldən təmizdir, safdır ürəyin,
Bir də şairənə təbiətin var.
Həyat aşıqıdır eşqin, diləyin,
Dildə dastan olan məhəbbətin var.

Var olsun cahanda eşqin, əməlin,
Var olsun daima yaradan əlin!
Gəl çıxmaq cəbhəyə, əmr edir Vətən,
Sən də bu meydanda kükrəyib çağla!
Düşmənin gülləsi dəysə sinəmdən,
Mehriban əlinlə yaramı bağla.
Həyat verəcəkdir bizə dərmanın,
Əlinlə yazılsın hökmü zamanın.
Gəl, indi cəbhədə yoldaş olaq biz,
Bir cüt aslan kimi vuruşaq qoşa;
Zəfərlə qurtarsın mübarizəmiz,
Sonra öz evində bəxtiyar yaşa.
Vətənin gözləri indi bizdədir,
Azadlıq çırağı əlimizdədir!
Gəl, ay camalının saf şöləsindən
Bir də işıqlansın sinəmdə ürək.
Gəl, Vətən eşqinin yürüş səsinə
Sel kimi kükrəyib hücumə keçək,
Aşib şiş dağları, meşəlikləri
Gündə bir zəfərlə gedək irəli.
Gəl Qızıl Orduya! Sarıl bu günə!
Parla yaz gününün səhəri kimi.
Tutum üzəngini, qalx at üstünə,
Sən Qaçaq Nəbinin Həcəri kimi.
Hücumə keçdikcə nəre çəkib sən,
Günəş nur tökəcək üstünə göydən.
Əlinlə qurduğun barlı bağçalar
Tufanlar qopsa da saralıb-solmaz.
Bizim bu yerlərdə bir məsəl də var:
“Aslanın erkəyi, dişisi olmaz!”
Cəbhələr çağırır... Gəl düşək yola,
Zəfər bizimkidir, uğurlar ola!..

1941, 24 iyun

Üfüqlər qızarıb, güləndə səhər,
Bülbül öpə-öpə oyatsın gülü.
Çirməyib qolunu qızlar, gəlinlər,
Yığsın qucağına sarı sünbülü.
Torpağa düşməsin havayı bir dən, –
Çörək bol olarsa, basılmaz Vətən!
Muğan səhraları bir tamaşadır,
Buğda zəmiləri qoşa-qoşadır.
Hər insan oğlunu çörək yaşadır,
Bol taxıl becərsə ana yurdumuz,
Tüfəngi bərk tutar Qızıl Ordumuz.
Tökülsün xırmana çöllərin varı,
“Boşaldım” deməsin elin anbarı.
Bu gün əsgər düşən mərd oğulları,
Gəlin, duz-çörəklə yola salaq biz,
Dildən-dilə düşsün tarla nəğməmiz.
Üfüqlər qızarıb, güləndə səhər,
Bülbül öpə-öpə oyatsın gülü.
Çirməyib qolunu qızlar, gəlinlər,
Yığsın qucağına sarı sünbülü.
Torpağa düşməsin havayı bir dən, –
Çörək bol olarsa, basılmaz Vətən!

1941, 30 iyun

Boyun da var, buxunun da, pis də deyil vəzifən,
Ağız dolu bircə dəfə danışmadın yenə sən.
Mıs-mıs deyib dayanırsan hər kəlməni yeyərək,
Hər bir sözü hissə-hissə, uda-uda deyərək.
Sən özünü ağır təblə göstərirsən nəzərə,
Yüz sözündən bir söz belə anlamadıq bir kərə.
Nə yazıqsan, doğrudan da gülməlisən, zavallı,
Məncə, ölüm şərəflidir, yaşamaqdan bu hallı.

1941, 5 iyul

Adını şeirlə mən alqışladım,
Sərv ağacı kimi ucaldı başım.
Sənin dastanını belə başladım:
Sağ ol, Vətən oğlu! Sağ ol, qardaşım!
O qara qaşların çatıldı birdən,
Gözündə oynadı bir odlu şimşək;
Cəbhə dostlarına üz tutaraq sən,
Dedin ki: “Körpünü düşmən keçəcək...
Bir hədəf olsa da bu gün sinəmiz,
Gəlin, yol verməyək quldurlara biz!”
“Hazır ol!” – söyləyən o mərd səşindən
İgidlər yanında ayağa qalxdı.
Alovlar dağdan xoş nəfəsindən
Hər əsgər qəlbinə bir qüvvət axdı.
Sonra sürünərək sən sinən üstə,
Körpüdə düşmənlə durdun üz-üzə.
O taydan qalxınca bir qara dəstə,
Yaylım atəşləri yayıldı düzə.
Quş kimi cəld olub üzüstə yatdın,
Birinci atəşin sovurdu yeri,
Bir anda bir daraq güllə boşaltdın,
Ağzıyla yer qapdı alman əfsəri.
Sən polad sinəni yerə verərək,
Ehtiyat içində süründün yenə.
Köksündə şir kimi döyündü ürək,
Azadlıq eşqinə Vətən eşqinə.
Çatdın bəllədiyin nöqtəyə, Kamal!
Qoyub dinamiti çəkildin dərhal...
Azacıq keçmədən alışdı şunur,
Körpü xırıltıyla qopdu yerindən,
Hər böyük zəfərdə dastan oxunur,
Yazdın bu dastanı öz əlinlə sən.
Çatdı yurdumuza şöhrətin sənin,

Çatdı səhər-səhər yellər əsəndə,
Adınla fəxr etdi böyük Vətənin.
İndi söz mənimdir, qulaq as sən də:
Güldü qəlbimizə sənin hünərin
Gözəl yaz gününün səhəri kimi.
Alqışa layıqdır o mərd əllərin,
Bizim Koroğlunun əlləri kimi.
Bildirdi şöhrətini ağ saçlı anan,
Köksünü dağ kimi verdi irəli...
Sənə alqış deyib, əl çaldı bu an
Qafqaz dağlarının şəlalələri.
Yayıldı şöhrətin Azərbaycana,
Şad olub sevindi düzlər, yamaclar.
Adını nəğməylə saldı dastana
Muğan çöllərində ötən turaclar...
Səninlə fəxr edir mənim dövrənim,
Sənəndə döyünür eşqin ürəyi;
Sənə halal olsun, ey qəhrəmanım,
Babəklər yurdunun duzu, çörəyi!
Adını şeirlə mən alqışladım,
Sərv ağacı kimi ucaldı başım.
Sənin dastanını belə başladım:
Sağ ol, Vətən oğlu! Sağ ol, qardaşım!
1941, 9 iyul

Bizim kor Sənəmin bir məbəzi var,
Gündə yüz qapıya o baş vürməyə,
Sənədən söz doğub, söz uydurmasa, Ürəyi partlar.
Qalxıb başmağını geyər hər səhər,
Bir insan şəhərə ayaq basmamış;
Sənəm radioya qulaq asmamış
Deyir ki:

– Məndədir bu gün son xəbər!..
 – Nə var? Xeyir olsun... Ay Sənəm qarı.
 – Ay oğul, gördünüz ağ buludları?
 – Nə olsun, göy də var, ağ bulud da var.
 – Yox ey... bu qədər də heç bulud olar?
 Bəlkə səməlkətdir... Yox, Sənəm qarı!
 Qatla cibinə qoy uydurmaları...
 Əvvəlcə yerdə bax samalyotlara,
 Sonra da oxşatma ağ buludlara...
 Gördü ki, yığışır gəlib gedənlər,
 Sənəm bu söhbətdən keçdi bir təhər...
 Keçdi güllə kimi o, tindən-tinə,
 Oturdu sahildə bir daş üstünə.
 Bir az şair kimi baxdı dənizə,
 Hər nəşə uydurmaq istədi bizə,
 Bir şey çıxmadı...
 Sonra Sənəm qarı, “o zülfü qara”
 Baş çəkdi aynabənd mağazalara,
 Qapıda saxladı o bir nəfəri:
 – Ay qız... müharibə düşəndən bəri
 Soğan da qalmayıb bu dükanlarda...
 Ay bala, düşməni də qalmasın darda. –
 Qız Sənəm qarının tutdu qolundan,
 İçəri aparıb göstərdi bu an:
 – Odur, bax, soğan da, çay, şəkər də var,
 Nə qədər istəsən al evə apar.
 Sənəm utanaraq astaca deyir:
 – Doğrudan varmış ki... başıma xeyir...
 Axşamdır... Həyətdə şəst oturmuşdur,
 Qadınlar başına dövrə vurmuşdur.
 Uzanmış Sənəmin tüklü çənəsi,
 Ötür yavaş-yavaş o bayquş səsi:
 – Bir yuxu görmüşəm, yuxu nə yuxu...

Özüm də bilmirəm nə olduğunu.
Gördüm ki, gəlinəm... geymişəm dümağ,
Çıraqlan olmuşdur gəldiyim otaq...
Taxt üstə şah kimi çıxmışam yalqız,
Hamı qulluğumda dayanıb, ay qız –
Lakin bu sözləri dedikcə Sənəm,
Nədənsə əhvalı pozuldu bir dəm:
– Yuxuda toy görmək pisdir, deyirlər.
Barı gəlməyəydi qara bir xəbər...
Qoca vaxtımızda baxtımıza bax!
Deyəsən, qapımız qıfıllanacaq...
Nə bilim lemsədir, firəngdir nədir.
Sənəmçin yuxu da bir bəhanədir,
Onun doğrudan da öz mərzəi var,
Bir söz uydurmasa ürəyi çatlar,
Daş kimi yanına düşər qolları...
Lakin daha bəsdir, gəl, Sənəm qarı!
Şərin dustağısan bu gündən belə,
Gəl ki, sifətini göstərim elə...
Düşməndir arada söz gəzdirenlər,
Bəzən iblis kimi qəlbə girənlər.
Düşməndir boşboğaz dolaşan hər kəs,
Ağzı avaradan dost ola bilməz.
Bəsdir uydurduğun bu min bir yalan,
Düşməndir araya çaxnaşma salan.
Di gəl, daha bəsdir, gəl, Sənəm qarı!
Şair həbs eləyir boşboğazları.
Gəl düş qabağıma, tutmuşam səni,
Özüm quracağam son məhkəməni.
Budur əvvəlcədən verdiyim qərar.
– Vətəndaş deyildir söz uyduranlar!..
Gəl düş qabağıma, gəl, Sənəm qarı!
Şair həbs eləyir boşboğazları!

1941, 15 iyul

Yenə də al geyib qızarır göylər,
Əsir sərin-sərin dəniz küləyi,
Açıq gözlərini yuxudan səhər,
Xoşdur təbiətin fikri, diləyi,
Əsir sərin-sərin dəniz küləyi...
Suyun sahilində bir bağçacıq var,
Çiçəkli, yarpaqlı, sarmaşıqlıdır.
Quş kimi dil açmış burda uşaqlar,
Bu bağça nə qədər yaraşıqlıdır,
Çiçəkli, yarpaqlı, sarmaşıqlıdır.
Sahili döydükcə bəzən ləpələr,
Şairin xəyalı uçub yüksələr.
Dənizin seyrinə çıxır körpələr,
Elə bil ulduzlar salama gəlir...
Şairin xəyalı uçub yüksəlir...
Burda dəstə-dəstə gözən balalar
Əl-ələ tutuşub yallı gedirlər.
Çalır orkestro... Onun qəlbi var,
Verir körpələrə dünyadan xəbər,
Əl-ələ tutuşub yallı gedirlər.
Günəşli gündüzlər nəslidir bunlar,
Gözləri açıqdır, üzləri şaddır.
Bu gün hünər dərsi verir oyunlar,
Bizim körpələrin qəlbi azaddır;
Gözləri açıqdır, üzləri şaddır.
Siz ey cəbhələrdə vuruşan ərlər!
Günəşdən yarandı bizim nəslimiz.
Arxasız deyildir sizin körpələr,
Sənəmiz üstündə saxlayırıq biz;
Günəşdən yarandı bizim nəslimiz.
Burda bu bağçada hər oğlan, hər qız
Böyüyüb bir igid, bir ər olacaq.
Onların nəsibi həyatdır yalnız,

Onların ilk dərsi hünər olacaq,
Hər biri bir igid, bir ər olacaq.
Gəlin, balalarım, öpüm sizi mən,
Bir duman görməsin xoş sifətiniz.
Oxuyun, zövq alın mənim şerimdən,
Var olsun qəlbiniz, məhəbbətiniz,
Bir duman görməsin xoş sifətiniz!..

1941, 16 iyul

Şerim qanadlanıb tez tapsın onu –
Qardaşım Məzahir Həmid oğlunu.
Qanad çalıb uçdu yenə körpə tərlan yuvadan,
Uçub getdi şimşək kimi göy dalğalı havadan.
O qıy vurub şığıdıqca səsindəki gücə bax,
Caynağında didim-didim parçalandı yapalaq.
Qırıb tökdü sərçə kimi göy üzündə düşmanı,
Tərlanıma salam verdi ulduzların karvanı...
Alovların qucağında o yol açdı mərdana,
Mərd oğula halal eylər öz südünü mərd ana.
Tərlanımın qumral gözü qamaşmadı küləkdən,
O hayqırıb maral kimi çıxdı min bir sürəkdən;
Sıx buludlar, boz dumanlar qaldı ayaq altında,
O düşməyə meydan açdı göyün yeddi qatında;
O tufanlar arasında çatdı qara qaşını,
Tezəcə aldı qanadına yaralı yoldaşını.
Dayanmadı qəhrəmanım, yenə süzdü irəli,
Buludları parçaladı onun şahin gözləri.
Aha... Qaçır qabağından, qaçır düşmən dəstəsi,
Lakin ona “gəldim!” deyir tərlanımın nərəsi.
Bir də, bir də qıy vuraraq çatdı bizim qəhrəman,
İlişdirdi gülləsini quzğunların başından.
Yandı düşmən təyyarəsi, alışıdı bu davada,

Alovlanıb duman kimi yanıb-söndü havada.
Endi körpə tərlanım da yavaş-yavaş dənizə.
Bir sərinlik gəldi o vaxt bizim də qəlbimizə.
Qanadını gərdi suya, meydan açdı dalğalar,
Tərlanımın göylərdə də, sulara da yurdu var.
Düşdü axşam... Gəldi gecə... Görünmədi sahillər,
Dəniz qara, gecə qara, işıqdan da yox əsər.
Soyuq kəsir qılınc kimi... Qəhrəmanım dardadır,
O danışır öz qəlbində: “Bizimkilər hardadır?”
Dəniz coşur, köpüklənir... O qışqırır, bağırır,
Sanki mənim tərlanıma kömək əli çağırır.
Daldı mənim tərlanımın uzaq görən gözləri,
Gəldi onun xatirinə atasının sözləri:
“Oğul, harda dara düşsən, arxalan hünərinə,
Sən ölümü bir an belə gətirmə gözlərinə...”
Qəhrəmanım gülümsədi, qüvvət gəldi qəlbinə,
Dalğalara sinə gərdi, meydan açdı o yenə.

Doğdu gül üzlü səhər
İşıqlandı üfüqlər...
Susdu dəniz bir anda.
Lap uzaqda o yanda
Zirvəsi al bayraqlı,
Tamam yarlı-yaraqlı
Bir gəmi görsəndi, bax,
Dalğaları yararaq,
Yaxınlaşdı bu yana,
Bizim körpə tərlana.
“Aha, bizimdir” – deyə,
Nəyə çəkdi o göyü.
Gəlib dayandı gəmi,
Nə xoşdur vüsəl dəmi.
Artıq görüşdü əllər...
Saf arzular əməllər.

Oturdular gəmiyə.
Günəş: “Yaxşı yol!” – deyə
Yola saldı onları,
Bizim qəhrəmanları.
Yetişdi sahilə körpə tərланım,
Tarixdə ad qoydu o qəhrəmanım:
“Tapşırıq görüldü, yoldaş komissar!
Mən yenə hazıram, nə əmriniz var?”
Komissar yaxına gələrək bu an,
Öpdü Məzahirin açıq alnından.
Dedi: “Doğrudan da sən bir igidsən,
Adınla fəxr etsin anamız Vətən”.
Gəldi ana yurda bu gözəl xəbər,
Saz aldı söz qoşub, tərif deyənlər.
Bəzəndi şöhrətlə hər çöl, hər çəmən,
Nə qədər xoşbəxtəm bu dünyada mən.
Tarixdə ad qoyur qəhrəmanlarım,
Gündə min gül açır mənim baharım...
Uçun, tərланlarım! Öpürəm sizi,
Qəlbimdə döyünən saf qəlbinizi...
Sizindir ilhamım, şərim əzəldən,
Sizinçün yaşayıb, yaradıram mən.
1941, 19 iyul

İztirab içində yatır qəhrəman,
Nə qədər solğundur onun bənizi.
Canında qalmamış artıq isti qan,
Doktor kömək üçün çağırır bizi:
“Gəlin, bu igidə qan verək bir az,
Yoxsa bu yaradan xəstə sağalmaz”
Odur, laçın gözlü bir qız gələrək
Açdı sağ əlilə öz sol qolunu.

“Tez ol, qan al! – dedi o gözəl mələk, –
Öz qanım sağaltsın vətən oğlunu”.
Doktor sevinərək durmadı bir an,
Qan aldı o qızın şümşad qolundan.
Azacıq keçmədən tərpendi xəstə,
Yenə də dünyaya baxdı gözləri.
Qız çiçək də verdi ona bir dəstə,
İnsanlığ böyükdür əzəldən bəri...
Xəstənin köksündə çırpındı ürək,
Baxdı gözəl qıza gülümsəyərək.
Dolandı həftələr... Qalxdı qəhrəman
Yenə xatirinə düşdü cəbhələr...
O ayrı düşmüşdür yoldaşlarından,
Qəfəsdə bağlanıb qalarmı hünər?
Alıb silahını düzəldi yola,
Dalınca qız dedi: – uğurlar ola!
O getdi şir kimi, toz qalxdı yerdən,
Baxdı arxasınca qızın gözləri;
De neçin qaşların çatıldı birdən?
Nə keçdi qəlbindən, ey gözəl pəri?
Gedən sevgilindir sənin, bəlkə də...
Onu çox görməsin sənə təbiət.
Qanlar qardaşlığı olan ölkədə
Dünya od tutsa da, ölməz məhəbbət!

1941, 20 iyul

Sevgilim, qış gəlir, şaxta düşəcək,
Yenə axar çaylar buz tutacaqdır.
Yenə çapırdacaq atını külək,
İsti ocaqları soyudacaqdır.
Ağzını qurd kimi ayıracaq qış,
Bir də qıcayacaq ağ dişlərini.

Dümağ geyindikcə o başı batmış,
Yenə qar basacaq dağ döşlərini.
Sənsə cəbhədəsən belə bir gündə,
Tüfəngin dabanda bir döyüşçüsən.
Vətən məhəbbəti olan köksündə
Mənim də eşqimi yaşadarsan sən.
Bir corab, bir əlcək, bir isti köynək,
Bir də ki, yun başlıq göndərirəm, al!
Səni qılınc kimi kəsməsin külək,
Sən də nərə çəkib, qılıncını çal!
Gey bütün bunları şaxtada, qarda,
Gey ki, əl-ayağın üşüməsin heç.
Əynin isti qalsın, fırtınalarda,
Cəbhədən şir kimi sən atlanıb keç.

1941, 8 sentyabr

Siz ey dost olduğum, qardaş olduğum,
Siz ey hər sirrinə sirdaş olduğum,
Gül üzlü səhərlər, şəhli çiçəklər,
Ey həyat aşiqi canlı ürəklər!
Bizim hər eşqimiz hökmü əzəldir,
Yaşamaq şirindir, həyat gözəldir.
Sən ey ana vətən, ey ana torpaq,
Sən ey sarı sünbül, ey yaşıl yarpaq,
Eşqimiz yaşayır qəlb otağında,
Hər gül ağacının bir budağında,
Bülbüllər özünə yuva düzəldir,
Yaşamaq şirindir, həyat gözəldir.
Siz ey şərəfinə şeir qoşduğum,
Şahin vüqarına baxıb coşduğum,
Koroğlu yurdunun mərd insanları,
Siz ey sənətimin qəhrəmanları.

Şeirlər demişəm mən sizə bir-bir,
Yaşamaq şirindir, həyat gözəldir.
Gəlir ölüm səsi, fəlakət divi,
Yanır od içində həyatın evi.
Qoy insan aşiqi hər duyan ürək,
Atılsın meydana şir tək, pələng tək.
Hər odu, yangını söndürən əldir,
Yaşamaq şirindir, həyat gözəldir.
Gəl qardaş! Çağırır bizi bu torpaq,
Ölümün gözünə nizələr sancaq.
Qərq olub getsək də qanlar gölündə,
Həyatı qoymayaq ölüm əlində.
Yaşamaq ən gözəl, ən xoş əməldir,
Yaşamaq şirindir, həyat gözəldir.
1941, 18 oktyabr

Sən ellər toyusan, ellər bayramı,
Könüllər mülkünün lələzarısan.
Mən səndən almışam eşqi, ilhamı,
Sən şair ömrünün ilk baharısan.
Əyninə geydiyin o qızıl köynək
İgidlər qanından bir yadigardır...
Gəl, əziz bayramım, bir də öpüşək,
Eşqinlə yaşayan nə bəxtiyardır!..
O gün ki, aləmə yayıldı şölən,
Dağlar öz donunu lələdən biçdi;
Hər qəlbə gün kimi yayıldıqca sən,
Şöhrətin iqlimdən iqlimə keçdi.
Baxdı insan oğlu xoş amalına,
Çəkdi bayrağını gül üzlü səhər.
Alqış dövrəsinə, istiqbalına,
Kor olsun üzünə kəc baxan gözlər!

Yüz il qələm çalsam gözəl hüsnünə,
Doyarmı eşqindən sadıq bir ürək?
Alqış bu dövrənə, alqış bu günə,
Gəl, əziz bayramım, bir də öpüşək!
Gəl ki, sən gələndə şadlanır ömür,
Gül açır gəncliyin dili, ağızı;
Səhralar al geyib gülə bürünür,
Sevinir yurdumun oğulu, qızı.
Əlində tutduğun o böyük məşəl
Göstərir aləmə qurtuluş yolu...
Bütün yer üzünün salamına gəl,
Qoy öpsün alnını hər insan oğlu!
Əyninə geydiyin o qızıl köynək
İgidlər qanından bir yadigardır.
Gəl, əziz bayramım, bir də öpüşək,
Eşqinlə yaşayan nə bəxtiyardır!..

1941, 6 noyabr

De, kimdir gecənin bağrını dələn?
Düşmənin üstünə ley kimi gələn?
Kimin qüdrətinə güvənir Vətən?
Kimdə sədaqət də, mərdlik də vardır? –
O bizim qəhrəman partizanlardır!
De, kimin səmindən titrəyir dağlar?
Barmaqla göstərir onu uşaqlar?
Kimin yuvasıdır meşələr, bağlar?
Kimin hər zəfəri bir yadigardır? –
O bizim qəhrəman partizanlardır!
Kimdir qartal kimi qayada yatan,
Pəncəsi düşmənin gözünə batan?
De, kimdir döyüşdə yüzə yüz atan?
De, kimin qalası sıx ormanlardır? –

O bizim qəhrəman partizanlardır!
De, kimin yurdudur sünbüllü çöllər?
Kimindir banduru söylədən əllər?
Kimindir yanağı lalə gözəllər?
De, kimin sevdası bir ilk bahardır? –
O bizim qəhrəman partizanlardır!
De, kimdir düşməyə min tələ quran?
Tarasın qəbrində keşikçi duran?
De, kimdir Karmelyuk əlilə vuran? –
Bizim ukraynalı qəhrəmanlardır,
O bizim qəhrəman partizanlardır!
De, kimdir adına qardaş dediyim?
Qənimə, nəşəmə sirdaş dediyim?
De, kimdir vətəndaş, yoldaş dediyim? –
Bizim Koroğlu tək pəhləvanlardır,
Bizim ukraynalı partizanlardır!
1942, 30 yanvar

Şair Nizaminin gözəl vətəni,
Qoynunda bəsləyib böyütdü səni,
Oxşadı alnını ulduzlu göylər,
Açdı qucağını gül üzlü səhər.
Bir yanda Xaçbulaq, bir yanda Qoşqar,
Bizim dünya görmüş o qoca dağlar,
Kəpəzin, Göy gölün təmiz havası,
Qayalar döşündə qartal yuvası,
O dağlar mülkünün min çoban səsi,
Kəhriz başındakı çinar kölgəsi
Sənin qismətinə düşdü əzəldən;
Sənədən söz qoşub şeir düzəldən
Ellər məclisində oturub-durdun,
Könül tərланını burdan uçurdun.

Aşıqlar saz tutub söz açan zaman
 Dastanlar eşitdin qoç Koroğludan;
 Sıçrayıb Qır atın belinə qalxdın,
 Sel kimi kükrəyib, su kimi axdın,
 Misri qılıncını çaldın dörd yana,
 Düşməyə gəl dedin mərd-mərdana.
 İllər dolandıqca sən doldun yaşa,
 Gözəllər boyuna etdin tamaşa...
 Bir yerdə dincəlib durmadan bir an
 Keçdin dərələrdən, aşdın dağlardan,
 Gah qılınc oynatdın, gah nişan atdın,
 Turaclı çöllərdə sən at oynatdın.
 Sən də igidlərlə çıxıb sürəyə
 Toyların nəməri mənimdir deyə,
 Öz kəhər ürgəni çapdın dördnala
 Qoymadın nəməri başqası ala.
 O zaman köksünə sığmadı vüqar,
 Bizim dünya görmüş arif qocalar
 Barmaqla göstərdi səni o zaman,
 Qəhrəman dedilər sənə, qəhrəman!
 Kənddə deyirlər ki, bir buğa varmış,
 O şiş buynuzilə adam vurarmış.
 Əlindən insanlar gələrmiş təngə,
 Kimsə girişməzmiş onunla cəngə.
 Naxır qayıdanda bir axşam çöldən
 Üz-üzə gəlmisən o buğayla sən:
 “Buğa, bu adətdən bir dəfə əl çək!
 Yenəmi əcəlsiz insan oləcək?”.
 Buğa tüklərini qabardıb birdən,
 Səni buynuzlamaq, vurmaq istərkən
 Beyninə sıçramış qəzəbindən qan.
 Buğa nəyə çəkib şığıyan zaman,
 Dartaraq heyvanın buynuzunu sən

Çəkib çıxarmısan onu dibindən.
Oxucum sormasın bu sözlər nədir,
Nə deyim... bəlkə də bir əfsanədir
Qoy olsun, ellərdir yaradan bunu,
Ellər sevəcəkdir öz mərd oğlunu.
O gün ki, dilləndi topların səsi,
O gün ki, ölümün ilan nəfəsi
Yayıldı qəflətən ana torpağa,
Sən Vətən eşqilə qalxdın ayağa...
Sən Qızıl Orduya getdiyin zaman
Alnından öpərək demişdi anan:
“Get oğlum! Yoluna uğurlar olsun!
Vətən məhəbbəti sənə yar olsun!
Döyüşdə düşmənə arxa çevirsən,
Südüm haram olsun sənə bu gündən!...”
Sən əsgər olduğun o vaxtdan bəri
Qaldı qulağında ana sözləri.
Nə yağmur, nə yağış, nə boran, nə qar,
Nə də fil xortumlu dəhşətli toplar,
Nə düşmən hiyləsi, nə duman, nə çən,
Nə də ki, başının üstündən keçən
Qara qarğaların ölüm xəbəri
Səni qorxutmadı o gündən bəri.
Üşütmə düşmədi canıma bir an,
Güllələr çoyuyub keçdi yaxından...
Şöhrətin olmuşdur dillərdə dastan,
Hünərlə yaradır şöhrəti insan.
Adınla fəxr edir bizim yamaclar,
Muğan çöllərində ötən turaclar.
Adınla fəxr edir bizim analar,
Göy gölün üstündə süzən sonalar.
Adınla fəxr edir şeirlə sənət.
Ölməz qəhrəmanlıq, ölməz məhəbbət!

Səndən aşıqlar da deyib coşurlar,
Adına indidən dastan qoşurlar.
Oxu bu şerimi, al salamımı,
Gözümdə qoymadın mənim kamımı...
İnan ki, aləmdə nə qədər sağam,
Sənin dastanını mən yazacağam.

1942, yanvar

Quşlar qatar-qatar ellərdən keçər,
Bəşər nəsil-nəsil dünyadan köçər;
İnsanlığ gah zəhər, gah şərbət içər...
Əzəldən belədir hökmü zamanın –
Düymümlü bir sirri var asimanın!
Çarxını qurduqca dövrənin əli
Bəzən ağlar olur, bəzən gülməli...
İnsanın ən böyük eşqi, əməli
Bəzən aslan kimi çırpınır darda,
Bəzən də qərq olur fırtınalarda...
Dəyişir səmtini daima sular,
Dəyişir fikirlər, dönür duyğular.
Kainat tutmayıb bir yerdə qərar:
Çarpır sinəsini qayalıqlara –
O gah qışa çıxır, gah da bahara!
Dünya binasını qurandan bəri
Səadət adlanan o gözəl pəri
Gəl! – deyə səsləmiş qərinələri;
Yazıqlar olsun ki, hələ insanlıq
Gəlib qovuşmamış ona bir anlıq.
Ey dünya gözəli, qaçma bəşərdən!
İnsandır ayıran xeyiri şərdən...
Gəl onun eşqini ucuz tutma sən, –
Qəlbi var, hissi var hər məhəbbətin,

Qaralmaz ulduzu əbədiyyətin!..
Ölüm bir iblisdir, həyat bir mələk!
Varlığı izləyir heçlik kölgə tək...
İşıq qaranlıqla pəncələşərək
Yaşatmaq istəyir cahanda bizi,
Günəş salamlayır iradəmizi!
Yamanlıq, yaxşılıq durmuş üz-üzə,
Dilsiz əsrlərdən mirasdır bizə.
Əsir bahar yeli qəlblərimizə,
Lakin arxasınca kəfən geyir qış,
Təbiət varlığa belə qarğamış.
Bir bayram sözü var, bir də ki, matəm,
Nəşə bir aləmdir, qüssə bir aləm.
Həyat öz atını sürür dəmadəm;
Odlar içində də hər bir mənzərə
Yenə qanad verir düşüncələrə!
Yenə də insanın xəyal şəhpəri
Gəzir fəzaları, göy dənizləri.
Sən ey səadətin gözəl səhəri!
Alqışla insanın pak əməlini,
Uzat yer üzünə hünər əlini!
Zamandır, bəşərin imdadına gəl!
Xəstə bir gözəldir hünərsiz əməl...
Hünər söylədiyim o qüdrətli əl
Bütün kainata qoy qanad gərsin,
Bəşər karvanına o yol göstərsin.
Hünər qanad versin torpağa, daşa,
Dənizlər çatılıb gəlsin baş-başa...
Azadlıq ordusu varsın birbaşa,
Hər zəfər dastanı yadigar olsun,
Ölüm təslim olsun, həyat var olsun!
Dünyaya bir şöhrət yaranmışıq biz,
Günəş çökməmişdir qaranlığa diz.

Qoy ölsün yamanlıq, o xain iblis!..
Yaxşılıq çağırınsın hər qəlbin neyi,
Qurtaraq zəncirdən Prometeyi...
Fəlakət qocalmış... qartdır o köpək.
Onun sümükləri tez çürüyəcək...
Səadət – gənclikdir, adı – gələcək!
Onun gözlərində həyat eşqi var –
Var olsun gələcək! Var olsun bahar!

1942, 22 mart

Sorağını alsam belə bu gün sənin uzaqlardan,
Məhəbbətə hasar çəkməz nə ayrılıq, nə də zaman...
Deyirlər ki, partizansan, çöllər olmuş sənə məskən,
Deyirlər ki, qar əriyir, buz əriyir nəfəsindən.
Sən Belarus torpağına uzatdıqca qardaş əli
Səhər ilə salamlasır qardaşlığın pak əməli.
Deyirlər ki, o yanlarda ağır gələn qışlar olur,
Deyirlər ki, döşəyin yer, yastığınsa daşlar olur!
Sən süngünlə, dırnağınlə yer altına yol açırısan,
Sən qaranlıq gecələrə gözlərindən nur saçırısan.
Bəzən olur ağacların, yarpaqların söhbətindən
Dinləyirsən asta gələn quldurların səsinə sən.
Bəzən olur bütün gecə yatmayırsan sən bir anlıq;
Əziyyətsiz qazanılmaz bu dünyada qəhrəmanlıq.
Bəzən olur ovçu kimi qar üstündə iz salırısan,
Kəsib karvan yollarını nişanını düz alırısan.
Sən düşməni sovurduqca göy üzünə küllər kimi.
Üzərinə qar tökülür ağ çiçəklər, güllər kimi.
Şaxta vurub buz donsa da sənin yaqut yanağında
El qeyrəti, vətən eşqi güllər açır dodağında...
Sən ayazlı gecələrdə ulduzların sirdaşısan,
Boranların, çovğunların, dumanların qardaşısan.

Sarsıtmamış varlığını yağan yağış, əsən külək,
Açılmışdır qəlb evində əməllərin çiçək-çiçək.
Sən deyirsən: “Qəlbimizdə Koroğlunun qanı vardır”.
Mən deyirəm: “Bu namusla yaşayanlar bəxtiyardır”.
Sən deyirsən: “Misri qılınc! Leş bir yana, baş bir yana”.
Mən deyirəm: “Ölüm yoxdur od içində qəhrəmana”.
Sən deyirsən: “Xoş yaşasın ana yurdun qız-gəlini”.
Mən deyirəm: “Səhər yeli öpsün sənin mərd əlini”.
Sən deyirsən: “Ayağa qalx!” – Azərbaycan torpağına.
Mən deyirəm: “Ana yurdun qəlbi dönür Qaf dağına”.
Sən deyirsən: “Radiomu meşələrdə quranda mən,
Eşidirəm, zövq alıram ana yurdun nəğməsindən”.
Mən deyirəm: “Qoy var olsun sinəndəki el ürəyi,
Mərd oğullar ayaqlamaz and içdiyi duz-çörəyi”.
Danışdıqca hünərindən bizim hava dalğaları,
Sənin anan, dünya görmüş, ağbirçəkli Tamam qarı
Öz gəlinlik paltarını sandığından çıxardaraq,
Varaqlayır dastan kimi öz ömrünü varaq-varaq...
O şad olur, o sevinir balasının hünərindən,
Günəş qalxıb nur dağıdır ona vətən göylərindən.
Bir zamanlar tufənginlə cəbhələrdən gələndə sən,
Ana qəlbi öpəcəkdir o üzündən, bu üzündən.
Namusunu gözlədiyin gözəllər də dəstə-dəstə,
Gül-çiçəklə çıxacaqdır sən gəldiyin yollar üstə.
Can qardaşım! Sən mənimsən, sən mənim partizanımsan,
Yeni günlər yaradanım, yeni tarix yazanımsan.
Qoy ulduzlar dəstə-dəstə öpsün sənin mərd əlini,
Günəş yazsın üfüqlərə hər eşqini, əməlini!

1942, 21 dekabr

Ay ellər, obalar, gözünüz aydın!
Düşmənin səfləri pozulur bu gün;
Bizim qoç igidlər nəyə çəkdiyə,
Zalımin məzarı qazılır bu gün.
Zaman öz hökmünü verəndən bəri,
Açır cəmalını dağlar səhəri.
Dumandan sıyrılır Vətən göyləri
Durnalar qatara düzülür bu gün.
Parlayır günəşi ana Vətənin;
Ulduzu qaralır pis Əhrimənin.
“Göyün allahıyam” deyən düşmənin
Ayağı yerlərdən üzülür bu gün.
Ordumuz yürüyüb ellər keçəndə,
Yadları ot kimi qırıb biçəndə,
Analar sevinib, şərbət içəndə,
Tarixə dastanlar yazılır bu gün.
1943, 8 fevral

Binələri çadır-çadır
Çox gəzməmişəm özüm, dağlar!
Qüdrətini sizdən aldı
Mənim sazım, sözüm, dağlar!
Maral gəzər asta-asta,
Enib gələr çeşmə üstə.
Gözüm yolda, könlüm səsdə,
Deyin, necə dözümlü, dağlar?
Hər obanın bir yaylağı,
Hər tərlanın öz oylağı;
Dolaylarda bahar çağı
Bir doyunca gəzim, dağlar!
Qayaları baş-başadır,
Güneyləri tamaşadır.

Gödək ömrü çox yaşadır
Canım dağlar, gözüm dağlar!
Bir qonağam bu dünyada,
Bir gün ömrüm gedər bada;
Vurğunu da salar yada
Düz ilqarlı bizim dağlar.

1943, 15 fevral

Maral çıxdı dağ döşünə
Səhər vaxtı gülə-gülə,
Sol əlilə sağ döşünə
Bir gül taxdı gülə-gülə.
Bilərziyi ağ altundan,
Yerə düşdü göy atından...
Ala gözlər qaş altından
Süzüb axdı gülə-gülə...
Dedim: “Ay qız, nədir adın? “
Dedi: “Mənəm, gözün aydın!”
Dedim: “Bizə dost olaydın!”
Dönüb baxdı gülə-gülə.
Dedim: “Aydır, gündür üzün?!”
Dedi: “Məni dindir özün!”
Gəldi cavan ömrümüzün
Tər lan baxtı gülə-gülə.
Ay dolandı, il dolandı,
Unuduldu eşqin andı.
O verdiyi sözü dandı,
Daşa çaxdı gülə-gülə.

1943, 16 fevral

Dağ döşündən qoca qartal,
Göy üzünə nəzər saldı.
Onun qanı coşdu dərhal,
Bir qıy vurub qanad çaldı.
Uçdu qartal iftixarla,
Bir ox kimi süzüb getdi.
Göydən yerə o vüqarla,
Baxıb-baxıb gözdən itdi.
Hava döndü, qopdu külək,
Göyün üzü lap qaraldı.
Qartal göylə əlləşərək
Qanadından lələk saldı.
Əl çəkmədi dəli rüzgar,
Qamçıladi o qartalı.
Çaxnaşdıqca ağ buludlar,
Guruldadı göy qavalı.
Çox əlləşdi o bir zaman,
Buludları aşsın deyə.
Sinəsindən açıldı qan,
Son dəfəcik mavi göyə.
O həsrətlə baxıb yenə,
Bir daş kimi yerə düşdü.
Qurban oldu öz eşqinə,
Nəcib ruhu göyə uçdu.
1943, 17 fevral

Nə qədər şirindir ömrün günləri,
İnsan yaşadıqca yaşamaq istər.
Vətən torpağında doğan hər səhər –
O dağ lələləri, səhra gülləri
Yaşamaq şirindir deyir hər zaman;
Yaşamaq eşqilə yaradır insan!

Ancaq zaman-zaman vaxtsız ölümlər
Döyür qapıları qurban istəyir.
Bəzən açılmadan solur min hünər,
Ölüm qəh-qəh çəkir, “güclüyəm” – deyir!
Ölüm söylədiyim o xain iblis
Bir düşmən yaranmış gözəl varlığa;
Ölümü öldürsün qoy əllərimiz,
O, qılınc çəkməsin bəxtiyarlığa!
Sən həyat dostusan, ellər zinəti!
İnsanlığ eşqidir sinəndə yanan.
O saf qəlbindəki pak məhəbbəti
Bir vaxt laylasında çalmışdır anan!
Açıq alnındakı o sadə vüqar
Bizim babalardan bir yadigardır.
Doğru söz, düz ilqar, bir də etibar –
Qəlbində müqəddəs bir dünya vardır.
Yuxusuz gecələr çox keçirmisən,
Üzündən şövq almış xəstəxanalar.
Ölümdən insanı qaytardıqca sən,
Gözünün yaşını silən analar
Xeyir-dua demiş sənə hər zaman,
Yaxşılıq çıxmayır dünyada yaddan!
Eşqin şərbətini hələ içmədən
Ölüm yatağına düşən bir pəri
Şikayət etdikcə öz taleyindən,
Səndəki o həssas Loğman əlləri
Ona can vermişdir, ey mahir ustad!
Yaşasın məhəbbət, yaşasın həyat!..
Sənin hünərinlə neçə qəhrəman
Əsgər paltarını geymiş yenidən.
Qılınc qurşamışdır neçə pəhləvan,
Baxıb öz oğluna sevinmiş Vətən.
Sevinmiş anamız – Odlar ölkəsi,

Səni alqışlamış min qəlbin səsi!..
Dostum! Şöhrətinlə fəxr edirik biz,
Bizə çox görməsin səni təbiət!
Yaşasın, yaratsın nəsillərimiz...
Elmin şərəfinə yazılan qüdrət
Vətən torpağında bir çıraq olsun,
Yaradan insanın üzü ağ olsun!
Sən də bilirsən ki, əzəldən bəri
Dahilər yurdudur ana Vətənim.
Safdır, müqəddəsdir pak əməllərin;
Bu böyük səadət haqqımdır mənim!
Bizə döşlərindən süd verən ana
Bizi tapşırırmışdır Azərbaycana!
Yarış meydanıdır əzəldən aləm,
Görüm büdrəməsin sürdüyümüz at...
Bir ölməz şöhrətdir cahanda qələm,
Qələmlə qurulur ən böyük büsat!
Diləyim budur ki, hər gecə, hər gün,
Sənin qələmindən inci tökülsün!
Bir şair sözünü yadında saxla,
Bil ki, bu dünyada hünər qalacaq...
Elmin qüdrətilə yüz kitab bağla!
Ellər öz dərslərini ondan alacaq...
Var olsun kamalın, bir də qüdrətin,
Gül açsın daima saf məhəbbətin!

1943, 26 mart

Sənin həyat dəftərindən nə dövrənlər gəlib keçdi,
Sənin sənət bulağından neçə nəsil şərbət içdi!..
Ayağını qoyan gündən bizim doğma səhnəmizə,
Əksimizi güzgü kimi düz göstərər açdın bizə.
Bizim doğma səhnə! – dedim, mənə, bu söz müqəddəsdir.

Məncə, bizi yaşadan da bu məhəbbət, bu həvəsidir!
Sənət nədir? O həyatın qaynar axan çeşməsidir,
O zamanın gözümüzdən lenta kimi keçməsidir...
O müzəyyən bir aləmdir... Hər tərəfi şölə çıraq,
O aləmdən nur tökülür hər vicdana qucaq-qucaq.
Bizim sənət doğrudan da ayın, günün camalıdır,
Dünya görmüş bir millətin qızıl tacı, kamalıdır.
Ondan doğur qəlbimizə gülər üzlü min bir səhər,
Açır bizə qucağını saf eşqlər, məhəbbətlər.
Baxıb gözəl səhnəmizə anlayırıq özümüzü...
Yurdumuzun üzü kimi, səhnəmizin safdır üzü.
Sən səhnədə saç ağartdın, doğrudan da sənətkarsan,
Sən daima ətir saçan, güllər açan bir baharsan.
Ürəkdəndir tərپənişin, könlüdəndir danışığın,
Sən ilhamın qüdrətinə doğrudan da möhkəm sığın!
İlham sənət rübabıdır, sim istəyir bizdən o saz...
O bir dövlət quşudur ki, hər eyvana uçub qonmaz.
Qoy ilhamsız yaradanlar bir utansın bu dünyada,
Alqışlara aldanmayaq, alqışlar da gedər bada.
Sənət hünər meydanıdır, qoy pələnglər addım atsın,
Mən istərəm filosoflar səhnəmizə söz yaratsın.
Fikri, qəlbi dayazların xəyalatı dayaz olar,
Əsərinin mənası da özü kimi bir az olar.
Dar meydanda aslanın da zəncirlənər əl-ayağı,
Qələmlərin qüdrətilə çiçəklənməz sənət bağı.
Sən də, yoldaş tamaşaçı! Sən də mənə bir qulaq as!
Zövqü sadə gülüş bilmək heç bir kəsə əfv olunmaz.
Hər ötərgi lağlağıya söylə, neçin əl çalırısan?
Neçin tərлан ovlağından sən yerlərə alçalırısan?
Öz qəlbinin otağında sən də qartal eşqi bəslə!
Sən gözünü günəşə dik, ulduzları yerə səslə!
Ucuz-ucuz alqışlardan yorulmasa o əllərin,
Qanad açıb qalxmayacaq göy üzünə əməllərin.

Gəlin dostlar, səhnəmizin söz tacına kamal verək!
Min gözəllik heykəllə bu dilbərə camal verək!
Qoy var olsun böyük qəlbin, böyük fikrin hər neməti,
Bizim Odlar ölkəsinin şeir, sənət məhəbbəti!

1943

Görüb tanış olmadığım,
Qayğısına qalmadığım
Şeir dostu bir insandan
Bir xatirə söylədilər.
“Bizim elli bir qəhrəman –
Bir yaralı qızıl əsgər
Son nəfəsdə səni andı,
Dəniz kimi dalğalandı...
Dedi: “Doktor! Aman, doktor!
Sağlığımıza güman yoxdur...
Bıçağını saxla bir dəm,
Bilirəm ki, öləcəyəm...
Gözüm yolda, könlüm səsdə,
Dinlə məni son nəfəsdə.
Qoy Vurğunun sözlərindən
Bir bənd deyim son dəfə mən;
Sən də eşit bu nəğməni,
Qoy dolaşsın o, aləmi:
“El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimсэн,
Anam, doğma vətənimсэн,
Ayrılarımı könül candan?
Azərbaycan! Azərbaycan!”
Deyib bu son sözlərini,
Yumdu qara gözlərini...”
Daha bəsdir, dayan bir az!

Yaman xəbər uzun olmaz...
Yaxşı bilir bunu aləm
Mən ağ günlər şairiyəm.
Ancaq yaman bir xəbərdən
Dəniz kimi bulannam mən...
Açılmayır qaş-qabağım
Ağır aylar, illər kimi;
Çiçək açmaz könül bağım
Susuz qalan çöllər kimi.
Aylar keçir bu söhbətdən,
Canımda bir külək əsir.
Düşündükcə, duyduqca mən
Bütün aləm qulaq asır...
Hara getsəm, nəyə baxsam,
Yerə baxsam, göyə baxsam,
Görmədiyim o qəhrəman
Gözlərimə baxır hər an...
O mənimlə qoşa gedir,
Nəsə məndən tələb edir...

Gözəl dost, dinləsin qoy məni aləm!
Bu şeir qəlbimdən qopan bir səsdir,
Sənin eşqin kimi bu müqəddəsdir.
Bəzən yaşa dönür gözlərimdə qəm...
Sən ki son nəfəsdə Vətəni andın,
Çayların axını dayandı bir an.
Sən ki, eşq oduna mərdanə yandın,
Simanı görürəm mən alovlardan...
Görürəm daima qartal sinəni,
Bir də o mehriban, o saf üzünü.
Qoynunda gəzdirsən ulduzlar səni,
Yazsın asimana ayaq izini...
Yox, yox! Ulduzlar da yerdən uzaqdır,

Adını göylərə yazmayacaqdır...
Yenə də insana yaraşır ilqar,
O məsum heykəlin qarşımızdadır.
Bizdən ayırdısa səni ruzigar,
Yenə hünər tacın başımızdadır!
Qardaşım! Görürəm dağlardan keçən
Yaşıl dolaylarda ayaq izini.
Görürəm eşqinlə gözü yol çəkən
Dağlar gözəlini, dağlar qızını.
Budur, dünya görmüş o qarıya bax,
Mənalı gözləri intizardadır.
Ağarmış saçları həsrətdən dümağ
Ömrü xəzəl kimi son bahardadır...
Lakin sinəsində döyünür ürək,
Hər şey öz suyunu ürəkdən içər...
Ana intizarla pəncələşərək,
Deyir: "Güləcəkdir üzümə səhər".
Ümid! Mehribandır o gözəl pəri,
O bizə dar günün kömək əlidir.
O insan qəlbində yanandan bəri,
Qaranlıq yolların bir məşəlidir!
Bu gün cəbhələrdən qayıdıb gələn
Bir vətən oğlunun sıxdım əlini.
Onun gözlərində seyr elədim mən
Sənin o müqəddəs, pak əməlini...
Bəzən axşam üstü gəlirəm evə,
Yalnız buraxmayır xəyalın məni.
Öpdükcə oğlumu mən sevə-sevə,
Onun gözlərində görürəm səni...
İllər gəlib keçir, dövrən xoş gəlir,
Ağ günə qovuşur yenə də Vətən.
Səadət eşqinə məclis düzəlir,
İnsanlar dil açıb danışır səndən.

Budur, gözlərimdə gülür gələcək,
Qarşımda möhtəşəm bir heykəl durur...
Ətrafı bağcadır, yeri gül-çiçək,
Yanında göylərə fəvvarə vurur,
Baxır dəstə-dəstə insanlar ona.
O kimdir? O adsız bir qəhrəmandır.
Onun ana qəlbi – indi zamandır!
Alqış zamanının əsil oğluna!
Sən öldün ömrünün gənclik yaşında,
Adın səadətə yazıldı sirdaş.
İndi heykəlinin mərmər daşında
Sənin son sözlərin yazılmış, qardaş:
“El bilir ki, sən mənimsən,
Yurdum, yuvam, məskənimсэн,
Anam, doğma vətənimсэн,
Ayrılarımı könül candan?
Azərbaycan! Azərbaycan!”

1943, 26 may

I

O zaman ki, insanların
Yurd-yuvası oda yandı,
Axıb gedən al qanların
İntiqamı alovlandı.
O zaman ki, qılınclar da
Sığışmadı öz qınına,
Biz and içdik ilk baharda
Gözəlliyin varlığına.
Biz and içdik gen dərələr,
Sıra dağlar qucağına;
Biz and içdik səhər-səhər
Babaların ocağına.

Alay-alay, qatar-qatar
Qəhrəmanlar çıxdı yola;
Torpaq dedi: sahibim var,
Göy kişnədi: uğur ola!
Axar çaylar öpdü o gün
Atlıların ayağından.
Bir zəlzələ qopdu o gün
Hər könülün otağından.

II

Yaraqlandın o gün sən də,
Səsin düşdü dağdan-dağa,
Boran qopub, yel əsəndə,
Göydən alov yağa-yağa,
Daşlarından tüstü qalxan
Cəbhələrə sən də vardın,
Azərbaycan torpağından
Hünər ilə ad apardın!

III

Gecə zülmət, üfük qara,
Çatılmışdır alnı göyün.
Yerin bağı düşün-düşün,
Meydan olmuş hücumlara,
Gecə zülmət, üfük qara.
Nələr görür tarix, nələr!
Uçur tanklar, təyyarələr.
İgidlərin nərəsindən;
Yerin, göyün nəfəsindən
Barıt yağır, tüstü yağır...
Bütün aləm üzür qanda.
O qocaman asiman da
Nəfəs alır ağır-ağır...
Zəncirlidir qoca qartal,
Qanadları qəfəsdədir.

Qəmli gözlər yol üstədir.
“Gəl! Gəl! – deyir – intiqam al!
Gəl ki, ömrüm qaldı darda!
Rəngim solur intizarda;
Hanı mənim azadlığım?
O məclisim, o şadlığım?
Hanı dostlar, o həmdəmlər?
Gələcəkmi keçən dəmlər?
Gələcəkmi xilaskarlar?
Gələcəkdir! Ümidim var!”

IV

Yer tərpənir, göy çaxnaşır,
Hücum çəkmiş qəhrəmanlar.
Dəniz kimi coşub-daşır
Zirehlənmiş pəhləvanlar.
Zalım düşman! Zalım düşman!
Boz sifəti soyuq qışdır;
O kor kimi yapışmışdır,
Kor ölümün yaxasından.
Həmdəmidir fəlakətlər,
Bir ölümdür onun varı,
Ondan qaçır səadətlər,
Həyat sevir canlıları...
Faşist gəlir donuz kimi,
Yaralanmış quduz kimi,
Dörd tərəfi o dalayır,
Daşlar üstə qan yalayır.
Gəlir tanklar, təyyarələr,
Səsə düşür dar dərələr.
Qılınclar da üzür qanda,
Ölən də var, yığılan da.
Dəqiqələr tez ötüşür,
Yaxın dostlar ayrı düşür.

Biri deyir: – yaralandım.
Biri: – yardım aralandım.
Biri ölür ilk güllədən,
Yuvarlanır son pillədən.
Başqasının alnı qanlı,
Polad köksü üç nişanlı,
Meydan deyir qaranlığa,
Dayanmadan bir anlığa!
Deyir: “Yoldaş, qorxma məndən,
Qorxma, məni qan aparmaz.
Mən dayanıb dursam bir az
Ayaqlanar qarı düşmən.
Gəlin, dostlar, son hücum
Şahin kimi cuma-cuma!..”
İsti qanlar yerə hopur,
Qılınclardan alov qopur.
Ac topların titrəməsi,
Mərmilərin qorxunc səsi
Lərzə salır dörd bir yana,
Oğul istər bir dayana,
Keçir dostlar son hücum,
Şahin kimi cuma-cuma!..

V

Düşmən qaçır, yaman qaçır,
Ölən ölür, qaçan qaçır.
Dayan, cəllad! Yol bağlıdır,
Daş torpaq da yaraqlıdır.
Vaxtsız ölən ömrün kamı,
Anaların intiqamı
Bir ümmandır dalğalanır,
Hər könüldə bir dağ yanır...
Ancaq faşist duyğusuzdur,
İlan kimi canı buzdur;

O ölsə də son nəfəsdə
Gah qıvrılır, gah burulur,
O qaçdığı yollar üstdə
Hər yuvaya bir od vurur.
Yanır evlər, göylərə bax!
Tüstü qalxır qalaq-qalaq
Yanır anbar, yanır zəmi,
Çay üzündə süzən gəmi;
Yanır gözəl abidələr,
Min bir əməl, min bir əsər.
Min bir uşaq, qoca qarı
Ayrı düşür yuvasından...
Tez söndürün yanğınları!
Onların pis havasından
Saralmasın göy çəmənlər,
Qərənfillər, yasəmənlər.

VI

Aha, gəldi bizimkilər;
Gülür günəş, gülür səhər
Döyüşdükcə qoca qartal,
Qanadları qüvvət alır
Zəncirləri qırıb dərhal
Gövdəsindən yerə salır...
Əllərində gül-çiçəklə
Yol üstünə çıxır ellər.
Bir diləkli min ürəklə
Alqış deyir bütün dillər.
Keçir bizim qəhrəmanlar
Alay-alay, iftixarla,
Qəh-qəh çəkib gülür onlar
Dağlar boyda bir vüqarla...

VII

Qara gözlü, qara qaşlı,
Laçın boylu tankçıya bax!
Sevincindən gözü yaşlı,
Bir ev üstə dırmaşaraq,
Al bayrağı ora taxır,
Bütün şəhər ona baxır.
Qurtuluşun al səhəri,
Dan yerinin şəfəqləri
Öpür onu ana kimi.
Azadlığın böyük qəlbi
Qartal kimi qanad açır,
Günəş kimi şəfəq saçır.
Kimdir həmin qara gözlü,
Laçın boylu, gülər üzlü,
Sevdiyimiz o qəhrəman?
Ad verdimi ona zaman?
O igidin tunc sinəsi
Bir Koroğlu qalasındır.
Qulağıma gəlir səsi,
Azərbaycan balasıdır!
Sən müqəddəs bir diyarda
Öz könlünü bəsləmişən...
Bizim yalçın qayalarda
Tərlanları səsləmişən.
Sən bir eşqin, məhəbbətin
Çiçək açmış baharısən!
Sən ağ saçlı bir millətin
Şöhrətişən, vüqarışən!
Qocaman rus şəhərinə
Qardaş kimi ayaq basdın.
Azadlığın səhərinə,
Günəş rəngli bayraq asdın.

Qoy var olsun o mərd əlin!
O saf eşqin, saf əməlin.
Düşəcəkdir dildən-dilə,
Gəzəcəkdir əldən-ələ.

1943, 1 sentyabr

Bu gün şəndir xəstəxana, baxışlarda bir sevinc var,
Ağrısını unutmuşdur bir anlığa yaralılar.
Dalğalanır tarın səsi –
Qarabağın şikəstəsi
Bizim yalçın qayalardan xəbər verir xəstələrə...
Dumanlı dağ, sulu dərə.
Axar çaylar, göy çəmənlər yada düşür yenə bir-bir,
Ağır gündə xoş xatirə insan üçün təsəllidir...
Rəqqasə də kəklik kimi süzüb gedir çəmənliyə,
Hər könlüdən bir səs gəlir: “Ölməmişəm, sağam!” – deyər. –
“Gözlə məni, nişanlı qız, taleyimin hökmü budur!”
Bizim qızlar öz andını, öz eşqini gec unudur.
“Gözlə məni, zaman gələr görüşərik ilk baharda
İpək telli çiçəklərin sayrıdığı çəmənzağa.
Yenə ayaq izlərimiz qoşa qalar, gözəl nigar!
Qoynumdakı güllü yaylıq – sən verdiyin son yadigar.
Eşqimizin uğurunda boyanmışdır öz qanıma,
Bu bir qanlı səhifədir mənim həyat dastanıma”.
Bu xəyalla bir çoxunun gözlərindən ümid yağır
Çoxları da bu həsrətlə nəfəs alır ağır-ağır...
Son baharın şöləsini pəncərədən günəş yayır,
Ölən ölür, qalan qalır, saydığını zaman sayır...
Nəğmə uçar, əl çalınır, gözlər gülür səadətlə,
Həyat eşqi qayıq kimi pəncələşir fəlakətlə!
– Çalın! Çalın! Ana yurdun havasını biz uduruq,
Çəkdiyimiz ağrıları, zillətləri unuduruq...

Bir ağız da, bir nəfəs də danışdırın sarı simi,
Belə bir gün ələ düşməz, dayanmayın qonaq kimi.
Çalğı çalır, sonra şair sinəsindən sözlər deyir,
Hər məclisə yaraşıqdır gözəl kəlam, gözəl şeir.
Lakin orda... bir bucaqda ayrıca bir çarpayı var,
Pərişan bir asimandır! Nə ulduzu, nə ayı var.
Orda yatan bir günəşin göz qapağı qaralmışdır,
Nə səsi var, nə səmiri, son nəfəsi daralmışdır...
Kamançanın, tarın səsi,
Ana yurdun xoş nəfəsi
Artıq ona yad kimidir! Mən duyuram bu möhnəti,
Son baharın sərt küləyi qamçılıyır təbiəti.
– Din, qardaşım, adın nədir?
Bəlkə bizə bir sözün var?
Xeyr! Gecdir bu suallar!..
O hər şeyə biganədir.
O duymayı, eşitməyir dostlarının fəryadını,
Heç olmasa, şairə də söyləməyir öz adını.
Aydın, günün camalına baxmayacaq o bir daha,
Baxmayacaq gülər üzlü, ipək telli xoş sabaha.
İnsan ömrü şirin olur, o ayrıldı bu nemətdən.
O, dünyada kam almadı uğurlu bir məhəbbətdən.
Vaxtsız ölüm, vaxtsız ölüm, gedər-gəlməz bir yolun var!
Baxıb sənə lənət deyir həyat üçün yaranmışlar.
Sənin qanlı qılıncınla bu dünyadan canlar gedir.
Mən duyuram bu möhnəti, ürəyimdən qanlar gedir.
Sən ey, gözü yol üstündə boynu buruq duran pəri!
Sədəf kimi sayma, quzum, gəlib keçən bu günləri.
Boğulmasın titrək səsin,
Saçlarına dən düşməsin.
O bir daha gəlməyəcək!
O səninlə gəzib qoşa,
İndən belə dağa, daşa

Ayaq basa bilməyəcək!
Siz ey, Odlar ölkəsinin adsız ölən ərənləri!
İnsan oğlu bu aləmə göz açdığı gündən bəri
Azadlığın məşəlinə qurban olmuş pərvanə tək...
Lakin ellər baş endirir qəhrəmanlar güzərinə!
Adsız ölən igidlərin o pərişan məzarına
Çiçək səpir qucaq-qucaq, gül dağdır ətək-ətək.
Siz ey, vətən torpağının vaxtsız ölən övladları!
Ey ağ saçlı bir millətin baş şöhrəti, dünya var!
Alqış deyir tarix sizə!
Bu şerim də yollar açsın,
Günəş kimi şəfəq saçsın
O müqəddəs qəbrinizə!

1943, 15 noyabr

Ey könül! Min namə yaz bir gülüzərin eşqinə,
Can evindən seyrə çıx bir xoş güzərin eşqinə.
Hansı rəssamın əlilə canlanır dünya evi?
Hər çəmən min qönçə açmış novbaharın eşqinə!
Gəl, gəl, ey sevdalı bülbül, gəl gəzək gülşənləri,
Sən gülün eşqilə dillən, mən də yarın eşqinə.
Məcnun öz şurilə çox da aləmə səs salmasın,
Hansı namərd can əsirgər bir nigarın eşqinə?
Gün keçir, dövrən keçir... Öz hökmünü vermiş zaman;
Ney tutulsun, badə gəlsin ruzigarın eşqinə!
İnsan oğlu can verər pərvanətək atəşlərə
Düz sözün, düz ilqarın, düz etibarın eşqinə!
Vurğunun öz aləmi, öz qəlbi, öz ilhamı var
Mehri-ülfətdən yaranmış bir diyarın eşqinə!

1943, noyabr

I

Bir incik dost kimi gileylənərək,
Bu axşam dil açdı sinəmdə ürək:
“İyirmi ildir ki, qələm çalırsan,
Yerdən də, göydən də ilham alırsan;
Başında rəqs edir od da, şimşək də,
Şərinə ruh verir gül də, çiçək də,
– Baxıb təbiətin min nemətinə,
İnsan nəfəsinin şəriyyətinə,
Dağlardan tökülən şəffaf sulara,
Dalğın xəyallara, saf duyğulara,
İnsan qayğısına, qəmə, möhnətə,
Şərəfə, izzətə, eşqə, hörmətə,
Min bir xatirənin sirli səsinə,
Keçən tarixlərin faciəsinə,
Gələcək günlərə şeir demisən.
Dövrən də sürmüşən, qəm də yemisən.
Bəs söylə, şairim! Söylə bir görək,
Gecə də, gündüz də hey döyünərək,
Ömründə rahatlıq görmədən bir an,
Köksün qəfəsində dustaq yaşayan,
Dünyada gözünə yuxu gəlməyən,
Bircə an dayanıb heç dincəlməyən,
Sənin bədənində qızıl qan verən,
Şair varlığına həyəcan verən
Vəfalı bir dostu unutdunmu sən?
Mən ki doymamışam öz ilk eşqimdən!
Mənim öz andım var, öz ilqarım var,
Ölüm gününədək etibarım var.
Hər şeyə ad verdin sən bu dünyada,
Nə olar, məni də salasan yada?
Nə olar, bir danış, ey nankor insan!
Bir şərin adını ürək qoyasan!

Qoy mənim adım da qalsın yadigar,
Boynunda bu qədər haqqı-sayım var!..”
Ürək bu sözləri danışıb susdu,
Elə bil sinəmdə qızıl qan qusdu.
Könlümün evində bu axşam, düzü,
Şeir pərisinin pərişan üzü
Bir aya bənzədi – camalı solğun,
Bir qıza bənzədi – gözləri dolğun.
Bu dəm bir ağrı da gəldi başıma,
Üz tutub, dil açdım can sirdaşıma:
“Ey ürək dediyim vəfalı pəri!
Sənin söylədiyin bu töhmətləri
Eşidə bilsəydi, əriyərdi dağ...
De görüm, mən səndən dönmüşəm haçaq?
Biz ki, yetimliklə böyüdük qoşa,
Birgə qonaq getdik yara, yoldaşa.
Dağları, düzləri gəzdik piyada,
Ancaq başımızı əymədik yada...
Bəzən ac da qaldıq, susuz da qaldıq,
Alıb qəm sazını birlikdə çaldıq.
Bəzən də atlanıb cıdırı çıxdıq,
Ağ günlər əsrinin əlini sıxdıq.
Səni balam kimi bağrıma basdım,
Sənin hər ağrına mən qulaq asdım.
Mən səni vermədim soyuğa, yelə,
Sənsiz dolaşmadım bir addım belə;
De, hansı məclisdə sənsiz oturdum,
Bir aşıyan tikib, bir yuva qurdum?!
De, hansı şərimi yaratdım sənsiz?!
Sənsiz yaradanlar ölər vətənsiz!
Sən də öz eşqinə nankor olmadın,
Şərdən, sənətdən ucadır adın,
Ürəksən, əsirin olmuşdur aləm;

Nə yazsın şəninə zəif bir qələm?
İndi ki, yaz deyə, əmr eləyirsən,
Buyruq səninkidir, öz qulunam mən.
Adına bağlayım bir yeni dastan,
Bir yığın sümükdür ürəksiz insan”.

II

Bir ovuc damarsan, bir parçacıq ət,
Bir nemət yaratdı səni təbiət.
İnsana can verən ruh verən sənsən,
Həyat aşiqisən, ömür sevənsən.
Dillər dastanıdır mehribanlığın,
Sən mehrin, ülfətin, pərişanlığın,
Ümidin, nəşənin, eşqin, vüqarın,
Alovlu, şimşəkli ehtirasların
Bir ilk beşiyisən, ilk anasısan!
Sənin qüdrətinlə yaşayır insan.
Sənsən bu dünyada ən yaxın həmdəm,
Sənin övladındır hər nəşə, hər qəm!
Hər batan axşamın, doğan səhərin,
Gələcək günlərin keçən günlərin,
Hər toyun, bayramın, hər səadətin,
Min bir fəlakətin, min bir möhnətin
Xatirə dəftəri sən deyilmisən?
Keçdiyim yolların şahidiyəm mən!
Nə olsun ki, yuvan çox qaranlıqdır?
Şöhrətin günəşlə qəhrəmanlıqdır.
Köksünü aləmə gərəndən bəri,
Köhlən bir at kimi getdin irəli...
Sıldırım dağlarda, qayalıqlarda,
Ayazda, şaxtada, boranda, qarda,
Bütün təbiətlə üz-üzə gəldin,
Əridib gecəni, gündüzə gəldin!
Ayazda donmadı sənin nəfəsin,

Tufanda batmadı eşqin, həvəsin.
Dünyada düşdünsə min qəmə, dərdə,
Qaranlıq çəkmədi gözüne pərdə...
Demə ki, bir ətsən, bir də ki, qansan,
Qüdrətin böyükdür, çünki insansan.
Varlığın nə zərif yarandı sənin,
Gözlə görünməyən bir aləmin var...
Sən həyat suyusan ruhla bədənin –
Qoynunda bəslənir incə duyğular.
Bir insan oğluna üz verəndə qəm,
Səməndər quşu tək sən də yanırısan.
Tufanlar içində düşəndə aləm,
Sən də dəniz kimi dalğalanırısan...
Əzəldən bəridir ürəkdir adın,
Köksün qəfəsində dustaq olmadın.
Vəfasız görəndə bir dostu, yarı,
Yanırsan aldanmış bir gözəl kimi.
Əsəndə dövrənin acı ruzgarı,
Saralıb solursan bir xəzəl kimi.
O zərif tellərin kamana bənzər,
Düşmə çəngəlinə soyuq əllərin;
Hər anın bir böyük zamana bənzər,
Çünki beşiyisən saf əməllərin...
Ömrümüz keçdikcə tufan içindən,
Sən bir məşəl olub yolda yanırısan.
Bizi ülviiyyətə çağırdıqca sən
Bəzən günəş kimi alovlanırısan.
Böyükdür cahanda eşqin, nifrətin,
Bəşər qüdrətidir, çünki, qüdrətin.

III

Yazıqlar olsun ki, ey təmiz ürək!
Bəzən yuva salır səndə xəyanət...
İlanlar, əqrəblər pəncələşərək,

Qiyamət qoparır başa, qiyamət...
Bəzən “mələk” kimi gülümsəyərək,
Sənə sirdaş olur həsəd ilə kin.
Sənsə aldanırsan, sadələvh ürək.
Toruna düşürsən hər müsibətin.
İllər dolandıqca o sönük hisslər
Əridir dəmbədəm səni mum kimi.
O saf varlığını yeyir iblislər,
Əsir bahar yeli bir səmum kimi.
Bəzən də qədrini bilməyirik biz,
Deyirik: biz hara, intizam hara? –
Sərxoşluq eşqinə uyur nəfsimiz,
Ürək qurban olur ehtiraslara...
Yuxusuz gecələr... çılğın badələr,
Soldurur ürəyi qızıl gül kimi.
Yazıqda qalmayıır taqətdən əsər,
Boğulur qəfəsdə bir bülbül kimi.
O səsli məclislər, o dəbdəbələr
Həris gözü müzə munis görünür.
Ağır bir yuxuyla keçir min səhər,
Ürək dil açır ki, gödəlir ömür!
Bəzən də ötərgi bir həyat qəmi,
Ürəkdə böyüyüb bir dastan olur;
Pərişan gəzirsən bütün aləmi,
Gözündə ilk bahar zimistan olur.
Ey müqəddəs həyat! Müqəddəs insan!
Sənə ilham verən yalnız ürəkdir.
Ayl, məclislərin sərxoşluğundan, –
Ömür rəya kimi boş keçəcəkdir!
Ey insan! Ürəyin qədrini bil ki,
Həyat çeşməsidir o müqəddəs su...
Ürək dəmir deyil, daş da deyil ki, –
Min bir muradı var, min bir arzusu!

Qoy nakam getməsin dünyadan o qız,
Dadsın hər arzusun yüz nemətini.
Ürək qocalmasın dünyada vaxtsız,
Aləmdə görməsin can möhnətini.
O bir şeydir ki, ehtişamı var,
Sığışır qoynuna bütün təbiət...
Onun arzusudur gözəl duyğular,
O qandan yaranır şeirlə sənət.
Qulaq ver sözümə, ellər, obalar!
Mərhəmət, iltifat ürəkdən keçər...
Nə böyük hikmətlə demiş babalar:
“Hər şey öz suyunu ürəkdən içər!”.
Ürəksiz əkilən yerlər saralar,
Şitillər boy atıb bağça-bağ olmaz,
Hər evi, qapını boran, qar alar,
İşıqlı, istili bir ocaq olmaz.
Ovçunun könülsüz atdığı güllə
Ya torpaq sovurar, ya gözdən itər.
Hər kimi dindirən soyuq bir dillə
Baxıb yadlar kimi yanından ötər...
Varaqla tarixi, keçmişlərə bax,
Qəlbsiz izdivacdən xəyanət doğar.
Rəyasət, ehtiras düşgünü, ancaq,
Doğma balasını əlilə boğar!
Qulaq as, nə deyir, gör qərinələr,
Qulaq as bir daha könül mülkünə.
Ürəksiz yaranan hansı bir əsər
Yadigar qalmışdır sabahkı günə?
Zamanın fəvqünə qaldıran bizi
Könül pərisinin qanadlarıdır.
Açsaq qapı-qapı xəzinəmizi –
Onun dövlətidir, onun varıdır.
Siz ey, ürək ilə alver edənlər,

Tarix tüpürəcək sifətinizə!
Ey bütün ömründə rəqəm güdənlər,
Elin haqqı-sayı haramdır sizə!

IV

Dostlar! Qapıları döyək ülfətlə;
Könüldən könülə yol açaq elçin.
Müqəddəs, ilahi bir məhəbbətlə
Bir də xeyirxahlıq qalacaq elçin!
Gəlin, təbib kimi hər nəbzi tutaq,
Dinləyək döyünən hər bir ürəyi.
Uzun nitqləri artıq unudaq,
İnsanın insana işdir köməyi.
Gəlin, bu torpaqlı evlərə girək;
Öpək hər çırağı, hər yanan şamı.
Hər duyan ürəyə bir salam verək,
Öz evində görsün qoy bizi hamı,
Öpək hər çırağı, hər yanan şamı.
O zaman qəlbini bizə el açar,
Öz ürək sözünü deyər doyunca.
Sədəf dəhanından yüz min dür saçar,
Üstü unlu olan hər arif qoca
Öz ürək sözünü deyər doyunca.
Yoxsa yetməyəcək kamala şair,
Quru bir taxtanı simsiz çalacaq!
Yüz kitab yazsa da insana dair,
Kim ondan dünyada bir həzz alacaq?
Quru bir taxtanı simsiz çalacaq!
Ey ürək! Yoruldu fikirdən başım,
Həm də ki, az qalır artıq səhərə.
Ey ömür yoldaşım, ey can sirdaşım,
Bayaq söylədiyin o töhmətlərə
İndi nə deyirsən?
Çırpındı ürək,

Mənim sevgilim tək gülümsəyərək,
Boynuma sarıldı; sonra qol-qola
Səhərin eşqilə düzəldik yola.
Ana torpağımın azad elləri,
Qurbanı olduğum ceyran çölləri
Açıb qucağını, “gəl”, – dedi bizə, –
Ürəklə can deyək Vətənimizə!

1943, 20 dekabr

İnsan övladının asiman qədər
Ulduzu sayrışan bir lisanı var...
Bu möhtəşəm kitab, möhtəşəm əsər
Hər sözün başında bir aləm açar...
Budur; xəyal məni yerdən uçurur,
O mənə göylərdə aşıyan qurur;
Bürüyür dövrəmi saysız ulduzlar,
Başqa zövq alıram bu gün aləmdən.
Yox, ulduzlar deyil məni bürüyən
Sözlər məclisinin qonağıyam mən!
“Məhəbbət” sözü var bizim lisanda,
O, dağlardan axan bir şəffaf sudur.
Yaşını bilməyir onun zaman da,
Bəlkə də insanın ilk arzusudur!..
Varlığa güldükcə o gözəl bahar,
Çiçəklər, qönçələr açır hər dilək.
O ilham qızının ehtişamı var,
Qəlbə həyat verir gülümsəyərək.
Onun saf qəlbində nə qəzəb, nə kin,
Nə həsəd, nə də ki bir xəyanət var.
Mənim and içdiyim o məhəbbətin
Qəlbində müqəddəs bir əməl yaşar...
Eşqin ipək telli zərif qanadı

Zamanın fəvqünə qaldırdı bizi...
Məhəbbət iblisə təslim olmadı,
Yaşatdı insanlıq şərəfimizi.
Məhəbbət hünərdir! Bu yüksək əməl
Bizim qismətimiz olmuş cahanda.
O könül yolçusu, mehriban gözəl
Min ürək fəth edir hər keçən anda...
Onun qarşısında diz çökmür insan,
Qılınclı, qalxanlı qəhrəmanlar da.
Eşqin odlarından, alovlarından
Yanıb şölə çəkir asimanlar da...
“Səadət” sözü var bir də cahanda,
Səadət, o gözəl, o xoşbəxt səhər...
Tale ulduzu tək onu hər yanda
Daima izləmiş keçən nəsillər.
Səadət zamanla məkana bənzər,
Onun nə ölçüsü, nə hüdudu var.
Səadətlə doğan hər azad səhər
Xəyala bir yeni kainat açar.
Ah! Onun qucağı nə mehribandır,
Nə qədər məsumdur o saf dodaqlar...
“Yaşasın səadət! Yaşasın bahar!” –
Bu böyük şüarı verən zamandır.
Lütfkar yaranmış onun əlləri,
Daima ağ günə çağırır bizi;
Səadət qızının xoş əməlləri
Ölümdən qurtarır saf eşqimizi...
Bir də dilimizdə “Vətən” sözü var,
Ana qucağıdır bu ilahi söz...
Onun nəfəsidir böyük arzular,
Nə könül doymuşdur ondan, nə də göz.
Vətən döşlərindən bizə süd verir,
Həyat nemətidir bu şanlı torpaq.

Qulaq as, gör anan nə öyüd verir:
“Şərəflə, vüqarla yaşayın ancaq...”
Vətən, öz eşqilə o doğma ana
Xeyir-dua verir qəhrəmanlara.
Şəhid oğulları basıb bağrına,
Matəm də saxlayır axan qanlara...
Qadir yaranmışdır müqəddəs Vətən,
O böyük hakimin verdiyi qərar
Pozulmaz zamanın xatirəsindən,
Onun öz hökmü var, öz dünyası var!
“Zəfər” sözünün də vurğunuyam mən,
Günəşdən ucadır onun bayrağı!
Dönməz oğulların iradəsindən
Gəncleşir qocaman Vətən torpağı!
Kimin ki, adına yazılmış “Zəfər”,
Öpüb qucaqlayır onu səadət.
Müzəffər ordular vüqarla keçər!
Ölümdür cahanda dilsiz itaət.
Böyükdür “Zəfərin” çarpan ürəyi,
Qolunda el nəbzi vurur hər zaman.
Əssə də dövrənin taun küləyi,
Var olsun odlardan zəfərlə çıxan!
Ucalsın, ey zəfər, qoy al bayrağın,
Səninlə fəxr edir anamız Vətən.
Sənsiz zəlil yaşar ana torpağım,
İnsanın şöhrəti, şərəfi sənsən!
Yaşasın Məhəbbət dediyim pəri!
Yaşasın Səadət, o yaz səhəri!
Yaşasın anamız müqəddəs Vətən!
Oyansın səhərlər Zəfər səsindən!

1944, yanvar

Yenə yaşıl don geyinmiş çəmənlər gülür,
Təbiətdən ilham alıb ötür qumrular,
Göyün zümrüd gözlərindən nurlar tökülür,
Öz gözəllik dastanını açır ilk bahar...
Bu müqəddəs təbiətin saf şəriyyəti,
İnsanlığı dəvət edir bəxtiyarlığa.
Loğman kimi nəfəs verir bütün varlığa
Günəş adlı bir təbibin böyük qüdrəti.
Torpaq qızır, qar əriyir, çaylar bulanır...
Gah seyrəlir, gah sıxlaşır, əlvan buludlar.
Qaraquşsa göy üzündə tənha dolanır –
Ucalmaq da bir aləmdir, öz bəsatı var!
Bəzən ömrü izdihamlar alır qoynuna,
Dalğalarda qayıq kimi gəzdirir bizi.
Şirnikirik hər məclisə, uyuruq ona,
Xəyalatsız keçiririk günlərimizi...
Lakin eşit, nələr deyir sənə bu ömür:
“Aydın, ilin, günün belə öz sayı vardır.
Bu, taleyin gözlərinə çoxmu görünür?
De, dünyaya hünərindən nə yadigardır?”
Bu sualı verir mənə nazəndə bahar –
Bir bahar ki, qəlbi onun sənət səsidir.
Ürəyimdə min saz tutub ötən duyğular,
Yaşamağın, yaratmağın nəşidəsidir!
Bahar! Bahar! Ey günəşin sevdalı qızı!
Yay aləmə şəfəq rəngli gur saçlarını...
Öz alınına şərəf kimi yaz baxtımızı,
Yaşat böyük eşqimizin söz gülzarını!
Qoca çinar! Bir sıgallan kəhriz başında...
Göy çəmənə xalı kimi öz kölgəni sər!
Qoy hüsnünə salam versin müqəddəs səhər,
Təbiətin çiçək açmış bahar yaşında!
Xoruz banı... Dan ulduzu... Şəfəqli ülkər

Vüqar ilə mən anıram ötən gəncliyi.
Zaman-zaman min büsatlı dünyaya dəyər –
Səssiz keçən bir axşamın qulaq dincliyi!
Yaşıl donlu dağlar döşü! Ey ağ çadırlar!
Dolaylarda ilxı görüb kişnəyən boz at!
Halal zəhmət, şirin yuxu, ətirli ruzgar,
İlk ilhamım, ilk sözümdür müqəddəs həyat!
Körpə əmlək, ala çəpiş, yelinli inək,
Sünbülləri dalğalanan o yaşıl zəmi.
Qabarlı əl... Açıq alın, o sağlam ürək...
Saymaq ilə bitən deyil ömrün aləmi!
Qurban kişi, qara torpaq, çalışqan kotan...
Sinəndən sözlər qoşan Tükəzban qarı!
Qoy var olsun öz əlilə həyat yaradan,
Azad zəhmət dünyasının mərd insanları!
Zəhmət dedim. Sual verin, nədir bu zəhmət! –
Əvvəl başdan şirin ömrün bir şöhrətidir!
Qara torpaq üstündəki min nazlı nemət
Yaşamağın, yaratmağın ilk qüdrətidir!..
Yaşa bahar! Yaşa həyat! Yaşa, ey zaman!
Halal zəhmət şərəfini öz alınına yaz!..
Azad yaşar bu qüdrətə güvənən insan,
Nə düşməyə, nə də dostla o möhtac olmaz!
Ağ saqqallı, dünya görmüş Bəxtiyar kişi!
Bolluq mudur yurdumuzun bu ilki yazı?
Sinəndədir yerin sirri, göyün gərdişi,
Mən görürəm əlindəki köhnə dəryazı...
Alqış, sənin qollarına, qocaman hünər!
Nə gümrahsan, təbiətdə qocalmaz ürək...
Təslim olur dəryazına o göy biçənək,
Düzüldükə qatar-qatar yaşıl pöhrələr!
Səninkidir o xotmalar, o şiş tayalar,
Səninkidir gecə-gündüz qaynayan tarla.

Dağ başından əzəmətlə baxan qayalar
Şöhrət tapır alnındakı o saf vüqarla!
Ana yurdun qız-gəlini! Yuyub qurudun
O qocanın əynindəki tərlə köynəyi.
Şöhrətidir, vüqarıdır o, bizim yurdun,
Yazılmamış bir dünyadır onun ürəyi...
O dastanı oxuduqca mən varaq-varaq,
Deyirəm ki, o müqəddəs bir kainatdır.
Axtarsan da bu dünyanı sən çıraq-çıraq,
Qocaları hörmət görən bizim həyatdır!
Yeddi oğul atasıdır bizim Bəxtiyar,
Od parlayır hər birinin öz qılıncından.
Yeddi aslan ürəyinin bircə andı var:
“Azad torpaq... Azad bahar... Bəxtiyar insan!”
Bu and ilə xəbər verir bizə cəbhədən
Bizim zəfər toplarının o qadın səsi.
Kəsiləcək yer üzündən, inanıram mən,
Müsibətin, fəlakətin ilan nəfəsi!
Bahar! Bahar! Müqəddəsdir o saf camalın,
Sənin gözəl fitrətində yoxdur yamanlıq.
Bir möhtəşəm aynasısan hüsnün, kamalın,
Bu kamala yetişsəydi ömrüm bir anlıq.
Vətən yurdu, doğma ocaq! Bəxtiyar insan!
Sənin qartal qanadınla mən uçacağam.
Həyat üçün doğulmuşam yaranışımдан,
Şeir, sənət aləminə nur saçacağam!
Günəş doğdu, səhər güldü, sinəm boşaldı,
İlham aldım ana yurdun söz qüdrətindən.
Şair könlüm rübabını eşq ilə çaldı,
Bir əbədi qardaş olduq: ilk bahar və mən!
1944, 13 aprel

Mənə dərman, dərman verin, qəlbim yanmasın,
Günəş təbim şölə çəkib alovlanmasın...
Üzüqoylu torpaqlarda sürünüm ki, mən,
Tərən könlüm ağ buluda havalanmasın.
Yaşamağın, yaratmağın min bəlası var...
Bu dərdimə inanmayan qoy inanmasın.
Məni candan usandıran arsız paxıllar.
Rəzalətlə yaşamaqdan heç usanmasın.
Qucaq-qucaq oğurlasın sözümlə “dostlar”,
Barı sənət qüdrətimi onlar danmasın.
Mən deyirəm yurdumuza dastanlar qoşaq,
Rəvadırımı qələmdaşlar məni qanmasın?
Bu şerim də bir atəşdir! Qoy bunu ellər
Bir acizlik, bir şikayət kimi sanmasın!

1944, 16 aprel

Gəlin dostlar, məclis quraq mənim bağımda,
Araq deyil, şərab deyil, sadə çay içək.
Açılmamış bir kitab var can otağımda,
Varaqlayaq, bir çoxunun üstündən keçək...
Yox! Oxuyaq bu kitabı qoy varaq-varaq,
Mən sənətkar olmamışam sir saxlamaqda...
Ürəkdəki bağlı bir söz kimə qalacaq?
Bilirsiniz fitrətimi mənim bu haqda.
Gəlin dostlar! Mənim könlüm dönməmiş sizdən,
Bağımdaya tut ağacı bir alaçıqdır.
Məhəbbətlə tutacağam əllərinizdən,
Qəlbim kimi üzünüzə qapım açıqdır!

1944, 10 iyul

Qanadlan hüsni-eşq ilə! Məkanın asimanlardır;
 Gül üzlü bir səhərsən ki qucağında bahar vardır.
 Sənin hüsnün də, eşqin də yaranmışdır həqiqətdən,
 Ürək doymaz, xəyal küsməz müqəddəs bir təriqətdən.
 Rübabın incə tellərdir... Min aləm var tərənəndə,
 Adın “Sözdür”, özün insan! Nə mənalar yaşar səndə?!
 Şüurlar dərs alar hər an sənin yetkin kamalından...
 Şəfəqlər, şölələr parlar həyata gün camalından...
 Nə məna varsa, bil, sözdə, könül doymaz bu mənadan,
 Bəşərdir şöhrətin yalnız, əməllərdən yarandın sən!
 Sənin fəxrin də, şənin də zamanla, əllə ölçülməz,
 Xeyir söz! Şad xəbər! Sənsiz könuələr şad olub gülməz!
 Bütün məclislərin fəxri, duyan hər qəlbi zinətsən!
 Əməllər, arzular oğlu! Bütün dünyanı seyr et sən.
 Könuələr mülkü yurdundur... Sənin min həmdəmin vardır,
 Sənin səyyar qanadlarla uçan bir aləmin vardır!
 Sözü mənəsi hədd bilməz! Uçub yüksəl bu qüdrətlə,
 Kamalın incilər saçsın, danış hər yerdə hikmətlə.
 Sözü eşqilə, qəlbilə yaşar aləmdə dastanlar,
 Sözü səyyar xəyalilə gəzər dünyanı insanlar.
 Sözü qəlbində gizlənmiş bütün dahilərin eşqi,
 Sözü qəlbində sakindir göyün eşqi, yerin eşqi.
 Sözü şənində şöhrət var, bu məna qəflətən solmaz,
 Çiçəksiz, sözsüz, insansız, səadətsiz bahar olmaz!
 Şeir, sənət əzəl gündən sözü hüsnilə yoğrulmuş,
 Zamanın sirri, sevdası, onun qəlbində nəqş olmuş.
 Sən ey “Söz” adlanan nemət! Tükənməz bir xəzinən var,
 Başından min boran keçmiş, dəyişmiş qanlı dövranlar.
 Fəqət sənsiz nə bir gülşən, nə bir yarpaq göyərmişdir,
 Nə eşqin laləzarından bir insan lalə dərməşdir.
 Gözəllər, türfə cananlar dodağında gül açdın sən,
 Könuələr məst olub getdi sənin sevdalı ətrindən.
 Şirin söhbətlə, ülfətlə dalar sevdəyə həmdəmlər,

Mehriban, isti bir sözlə uçar dərdlər, keçər qəmlər...
 Boyaqsız, rəngsiz, əmmasız olan söz daima haqdır,
 Sözün keçməzsə bir yerdə böyüklük sadə susmaqdır.
 Qananlar məclisindən keç ki, feyz al sözlə söhbətdən,
 Fəqət qanmazlar ağzında düşər Loğman da qiymətdən.
 Nahaq söz od vurur qəlbə, fəqət haqq söz keçər daşdan,
 Ucuz söz qan qaraldar ki, küsərsən dostla sirdaşdan.
 Fəlakətlər doğurmuşdur riyalar, bir də böhtanlar,
 Yalan sözdən həyat ummuş həyasız, qansız insanlar.
 Güzəl söz! Qəhrəmanlıqla keçən bir şöhrətin varmış,
 Adın dahilər ağzında hücumşuz cəbhələr yarmış...
 Sənin ulduzlu alnında müzəffər, şanlı bir ordu –
 Bütün aləm qoşun çəksə, alınmazdır sözün yurdu!
 Qılıncdan, nizədən kəskin, zamandan, oxdan ötgünsən,
 Bu gün hər nəşəyə bir dost, sabah hər dərdə yetkinsən.
 Bütün qanunların hökmü yazılmış sözdə bir xətlə:
 “Ədalət! İxtiyarın var can alsan haqqa hörmətlə!
 Həqiqət! İncədir qəlbin, fəqət dönməz iradən var!
 Kamal! Sən bir günəşsən ki, camalından şəfəq parlar!
 Məhəbbət! Ömrü sevdasız yaşatmaq bir cinayətdir!
 Güzəllik! Canlı bir sənət, əzəldən ömrə zinətdir!
 Səadət! Sirlər yurdu, müqəddəs bir pərisən sən!
 Vətən! Namus da, vicdan da yaranmış şanlı hüsnündən!
 Vətən qoynunda bəslənmiş əməllər, arzular, şəksiz,
 Vətənsiz, yurdsuz insanlar yaşar ələmdə məsləksiz!”
 Bu sözlərdir mənim eşqim, bu mənalar baharımdır,
 Bu qüdsiyyət, bu şəriyyət mənim bir lələzarımdır.
 Bütün aləm çiçək dərsin, ətir çəksin bu gülşəndən,
 Zamanın, varlığın, hüsnün rübabından yarandım mən!
 Yaz ey Vurğun ki, hər şerin, sözün bir yadigar olsun!
 Mən ölsəm də, vətən eşqim vətən mülkündə var olsun!

1944

Alay-alay, qoşun-qoşun yürüdükcə mənim ordum,
Zülmətləri şimşək kimi yarıb keçdi, ana yurdum.
Neçə ulduz yanıb söndü, keçdi tufan, doğdu səhər,
Bahar donlu, şaxta üzlü bir yol keçdi bizimkilər.
Üfüqlərə şölə saldı, baxtımızın dan ölkəri,
Bu dağlara salam verdi, al günəşin şəfəqləri.
Boranların, zülmətlərin yaman üzü bərk olarmış,
Lakin insan qüdrətinin ilahi bir eşqi varmış.
Yaralanmış ana torpaq öz bağrına basdı bizi,
Sınəsinə qanla yazdı, bizim həyat eşqimizi.
Baxıb Vətən dünyasının min pərişan gülzarına,
Biz and içdik səhər-axşam şəhidlərin məzarına.
Biz and içdik anaların, balaların fəryadına,
“Süngümüzə heykəl quraq, hər igidin öz adına”.
Gəlib keçdi başımızdan, ağır aylar, ağır illər,
Alovların qucağında nəfəs aldı bizim ellər.
Ağır toplar dilə gəldi ana yurdun haqq səsinə,
Zaman görmüş, dünya görmüş bir torpağın nəfəsindən.
Od parladı qara üzlü, ilan başlı zülmət üstə,
Bəxtiyarlıq qılınc çəkdi ölüm üstə, möhnət üstə.
Bu günlərin yazılmamış dastanını varaq-varaq,
Qərinələr bizdən sonra şeir kimi oxuyacaq.
Gözün aydın, haqq ordusu, gözün aydın, qızıl əsgər!
Mən bir zəfər müjdəsidir addımından qopan səslər.
Sənin şahin gözlərində insanlığın vüqarı var,
Taleyinə yazılmışdır bir səadət, bir də bahar.
Sənin şanlı bayrağının ilk andıdır xilaskarlıq,
Qoy isinsin nəfəsindən boran görmüş bütün varlıq.
Yollarına çiçək səpir, macar oğlu, yunan qızı,
“Gəl, ölümün pəncəsindən qurtar, – deyir, – haqqımızı”.
Sən süngünü sancan zaman Əhrimənin ürəyinə,
Qoca Hürmüz qovuşacaq öz müqəddəs diləyinə.
O vaxt ölüm kabusu da öz qanına bulanacaq,

Həyat eşqi günəş kimi asimanlar dolanacaq.
O vaxt əsər qalmayacaq bir fəlakət, bir də şərdən,
Səadətə bahar kimi don geyəcək şəfəqlərdən.
Uğur olsun, Qızıl Ordum, bu azadlıq səfərinə,
Salam yetir mən dediyim o qurtuluş səhərinə.
Alqış sənin qəlbindəki o müqəddəs məhəbbətə!
Alqış sənin qolundakı, süngündəki o qüdrətə!
Bu günlərin yazılmamış dastanını varaq-varaq,
Qərinələr şeir kimi bizdən sonra oxuyacaq.

1944, 3 noyabr

Günəşlər, aylar, ulduzlar vüqar ilə dolaşdıqca,
Müzəffər ordumuz hər gün dənizlər, dağlar aşdıqca,
Yerin qəlbində tufanlar, təlatümlər qopub çağlar,
Səadət al geyindikcə, fəlakət yas tutub ağlar...
Müqəddəs intiqam eşqi qılınc çəkmiş üfqlərdən,
Xəyalım tək uçur göydə şəfəqli, nurlu bir yelkən...
O, şimşəkdən qanad taxmış süzür göylərdə sürətlə,
O insandır, o insandır, ucalmış ərşə qüdrətlə.
O, insandır ki hər haqqı, nəsibi qəhrəmanlıqdır,
Hünərsiz millətin yurdu günəşsiz bir qaranlıqdır!
Hünərdir ömrə ilk zinət, onun hüsnündə məna var,
Qılıncı, nizələri haqdan, hünərdən şövq alıb parlar!
Hünər insanla bir yerdə, bir anda qandan olmuşdur;
O ən parlaq əməllərdən, ümidlərdən doğulmuşdur.
Hünərsiz bir nəfəs sönmüş, kül olmuş aşıyandır, bil!
Hünərsiz günlər ulduztək batar bir-bir, sönər bir-bir.
Hünərlə hər zaman, hər an həqiqət nuru yanmışdır,
Bütün zəncirlərin hökmü hünərlə parçalanmışdır!
Hünər dünyası azaddır – fəzalardan aşır qartal.
Fələklər hökm edir guya: o ülviyyətdən ilham al!
Atıl ümmana eşq ilə, qanad çal, dalğalardan keç,

Öz eşqin, haqqın uğrunda səadətdən, bahardan keç!
Səfasız bir xəyalatdır hünərsiz bir həqiqət də,
Hünərsizlik itaətsə, rəzalətdir itaət də!..
Zamanın şanlı övladı qılınc taxmış bu imanla,
Axar çaylar, yaşıl düzlər boyanmışdır qızıl qanla.
Dumanlar, tüstülər qopmuş tufənglər, toplar ağzından;
Həyat eşqilə odlardan, alovlardan keçir insan!
Mənim yurdum da səf çəkmiş, qoşun tökmüş vüqar ilə,
Bu Odlar Yurdu sirdaşdır əzəldən ilk bahar ilə.
Alaylar cərgələnmişdir, uçur təyyarələr, tanklar;
Əsir çovğun, qopur tufan, yerin qəlbində yangın var!
Zamanın qəlbi darğındır, ömürdəndir keçən hər an,
Yanır gözlərdə min şimşək çatılmış qaşlar altından!
Ucub səyyar xəyalımla uzaqlaşdım bu aləmdən,
Zamanlar adlayıb keçdim, bir istiqbala vardım mən.
Bir istiqbal ki, qoynunda gül açmışdır bütün aləm,
Onun ulduzlu hüsnündə,
Müzəffər, şanlı köksündə
Nə bir qəm var, nə bir matəm!
Şəhidlər qəbri üstündə o istiqbal qurulmuşdur,
Bulanlıq çaylar, ümmanlar, tamam yer, göy durulmuşdur.
Könüllər mülkü ney tutmuş, xuramandır bütün dünya...
Əməl, arzu, xəyal, sevdə
Ötür bir sazda, bir simdə, bir ahəng, bir səadətlə,
Ötür hər qəlbə, vicdana, hər eşqə, hüsnə hörmətlə.
Gülür torpaq, gülür insan,
O çıxmış yas libasından.
Səma şəffaf,
Çiçəklər saf,
Yerin qəlbində toy-bayram!
Gülür sənət,
Gülür ilham!
Günəş tək nurə qərq olmuş bütün xilqət!

Çırağbandır tamam yer, göy; nə zəncir var, nə bir zindan,
 Bütün insanlıq al geymiş, keçir ömrün baharından.
 Qılınclar, nizələr, oxlar, ağır toplar pas atmışdır,
 Kamalın hüsn-i eşqilə bəşər cənnət yaratmışdır.
 Xəyal səyyar pərilərtək süzür göylərdə ülfətlə,
 Çiçəklər, quşlar, insanlar dil açmış bir məhəbbətlə.
 Qovuşmuş ayrı ümmanlar... Nə qurbət var, nə həsrət var,
 Bir eşqin şanlı hüsnilə gəlir dünyaya insanlar...
 Kamal hakim... Söz azaddır...
 Xəyal səyyar... Ürək şaddır...
 Bütün dünya
 Deyir guya:
 Bu qardaşlıq şüarımdır!
 Təbiətdə,
 Həqiqətdə
 Nə mənə varsa əvvəldən...
 O sevdadan yarandım mən –
 Güzəllik ilk baharımdır!
 Xəyaldır bəlkə bunlar ah!.. Qoy olsun, daş deyil insan.
 Xəyal idrakla bir yerdə gəlib keçmiş zamanlardan...
 Xəyalsız fikrin övladı səfildir, daima acdır,
 Həqiqət bir günəşdirsə, xəyalla eşqə möhtacdır!
 Qanadsız bir böcək uçmaz, sürünmək qurda adətdir.
 Kamal səyyar doğulmuşdur, xəyal sevdası nemətdir...
 Xəyalın hüsnü heç solmaz... Bu sənət daima vardır –
 Zamanı fəth edən ərlər yenilməz qəhrəmanlardır...
 Alovlardan yol açdıqca sən öz nizənlə, süngünlə,
 Yaşar fikrin, gülər eşqin sabahkı şanlı bir günlə.
 Çırağbandır tamam yer, göy; nə zəncir var, nə bir zindan,
 Bütün insanlıq al geymiş, keçir ömrün baharından...
 Səma şəffaf,
 Çiçəklər saf.
 Yerin qəlbində toy-bayram,

Gülür sənət,
Gülür ilham!
Günəştək nurə qərq olmuş bütün xilqət!
1944, 5 oktyabr

Bülbül olub düşdüm bağa,
Nalə çəkdim sola, sağa.
Səsim düşdü min budağa,
Susdu çəmən... dindi gülşən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Könül verdim min axşama,
Pərvanə tək yandım şama...
Gözündən yaş dama-dama
Şam da dilə gəldi birdən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Məclislərə düşdü yolum,
Gənclik oldu sağım, solum.
Dedim yatıb rahat olum...
Sual qopdu hər ürəkdən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Tüfəng alıb çıxdım ova,
Doğdu günəş, güldü hava,
Ceyranları qova-qova,
Cavab gəldi güllələrdən, –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Kəndə getdim... Bir ağbirçək
Qucaqladı məni görcək.
O ağladı bir ana tək...
Dedi: – Kaş ki, öləydim mən,
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Qəribədir: üzü arsız,
Şaxta qəlbi ilk baharsız...

Eşqi, sözü etibarsız
“Dostlarım” da deyir bəzən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Viran könlüm varaq-varaq...
Əsdi xəzan, düşdü yarpaq.
Ana vətən, ana torpaq
Bir ah çəkdi sinəsindən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Polad sinəm, döz bu dərdə,
Günəş batmaz ilk səhərdə...
İnsan donlu iblislər də
Baxıb mənə deyir qəsdən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!
Qartal olub qanad açdım,
Zamanları keçib aşdım,
İnsanlardan uzaqlaşdım,
Səda gəldi yerlə göydən: –
Şair, nə tez qocaldın sən?!

1944, 10 noyabr

Bu gün daha bəxtiyardır sinəmdə ürək,
O, “yaz!” deyir, “yarat!” deyir mənə müttəsil.
Başdan-başa silahlanmış bir qəhrəman tək,
Yurdumuza ayaq basır qırx beşinci il...
Bu təzə il şərəfinə məclis qurulur,
Yenə sənət piyaləmi doldururam mən...
Gecə keçir... Günəş doğur... Zülmət durulur...
İlk baharın müjdələri keçir qəlbimdən.
Ayrılıram bir anlığa düşüncələrdən,
Unuduram bu məclisi, bu səadəti.
Çünki gəlir gözlərimin önünə birdən
Bir dostumun səhər üzlü insan surəti.

Gözəl dostum! Mən evdəyəm, sənsə uzaqda...
Bəlkə bu dəm şinelinə səpələnir qar.
Mənim təbim dil açıqca isti otaqda,
Səni bir dağ ətəyində döyür boranlar...
Yox! Bəlkə də bir torpaqlı daxmacıqda sən
Bir kitabça varaqalayıb məni anırsan?
De, bəlkə də ürək yanır öz nəfəsindən,
Sevgilini yada salıb alovlanırsan?
Uzaqdasan... Görməyirəm... Bəlkə də bu an
Qar üstündə sürünürsən bizdən aralı.
Sən uğursuz bir güllənin ağrılarından
Zarıyırsan pələng kimi, sinən yaralı.
De, bəlkə də od içində bu gecə yarı,
Söndürürsən yandırılmış bir xanimanı.
Ya da, dostum, o yanğının tünd alovları
İşıqladır qara geymiş bir asımanı.
De, bəlkə də qabağında bir dəstə yağ
Boyun büküb əsir gəlir... Sənsə vüqarla
Anıb yenə ana yurdu, ana torpağı,
Yerə-göyə sığmayırsan min iftixarla!..

Uzaqdasan... Görməyirəm surətini ah!..
Qış vaxtıdır... Gödəlmişdir hicran günləri...
Budur... budur, pəncərədən boylanır sabah...
Surətinə yazılmışdır insan hünəri.
Bu təzə il məclisinə göz açır səhər,
Al günəşin ilk şəfəqi yayılır dağa.
Bu vaxt sənin sağlığına dinir qədəhlər,
Bütün məclis ehtiramla qalxır ayağa...
Mənsə şerə nəqş edirəm bu diləyimi:
Ötərgidir şərablardan qopan ehtiras...
Sənsə məni qardaş kimi öz bağrına bas!
Sənə sovqat göndərirəm öz ürəyimi.

1944, 28 dekabr

Bütün Bakı fikirdədir, göy sükutda, dəniz lal...
Nə meh əsir, nə titrəyir ağacların yarpağı.
Hər ürəkdə bir döyüntü, hər baxışda bir sual...
Bu gün çatmış qaşlarını Azərbaycan torpağı.
Vətən oğlu! – Bu iki söz dodaqlarda yandıqca,
Hər ürəyin telləri də qəmli-qəmli saz tutur.
Vətən mülkü öz oğlunu ana kimi andıqca
Ağır dağlar fikrə gedib, öz qəlbində yas tutur.
Cəbhədəsə, bizdən uzaq, Həzi! – deyən hər əsgər
O tabutun qarşısında diz çökərək and içir.
Tanklar uçur, ordu keçir, darılmışdır üfüqlər,
İntiqamın yanan qəlbi şaxta udur, qar içir.
İllər keçir... Yaşa dolur süd ağızlı körpələr,
Nəsil-nəsil ürəklərdə yuva salır qəhrəman.
Şəfəq saçır türbəsinə min səadət, min səhər,
Bu əməllə, bu eşq ilə o keçdi öz canından.
Rəssam alıb fırçasını xəyallara qərq olur,
Bahar kimi şəfəqlənir qəhrəmanın surəti.
Könüllərdə söhbət olub neçə məclis qurulur,
Alqış deyir mərd oğula şərif, sözün qüdrəti.
Qərinələr arxasından Cavanşir də, Babək də
Qılınc ilə salam verir bu müqəddəs türbəyə.
Göydə günəş şölə saçır, nəğmə tutur külək də
Yerdə insan nəfəs alır, qəhrəmana eşq! – deyər.

1945, 2 fevral

Biri gedir, biri gəlir paxılların bu dünyada,
Bir iblisdir ilan başlı, balıq qanlı bu insanlar.
Bir şairin yalnız ömrü tor içində gedir bada...
Nə yazıq ki, bu sirrimi nə anlayan, nə duyan var.
Haqqım varmı dövranımdan, vətənimdən inciməyə?
“Xeyr! Xeyr!” – bu səs gəlir gecə-gündüz ürəyimdən.

Mən öz kasıb sənətimi başlamışam “ellər” – deyə
Bu ilhamla, bu imanla öləcəyəm cahanda mən.
Fəqət, durur gözlərimin qarşısında bu iblislər,
Ürəyimdə külək əsir, yarpaq düşür, çiçək solur...
Gecəm keçir xəyal ilə, sual verir mənə səhər!
– Hansı şair, hansı qələm öz vaxtında xoşbəxt olur?..

1945, 24 fevral

Loğman fikirlərə qərq olduğu vaxt,
Rəngi gah saralıb, gah da solardı...
Cahanda sirdaşsız qalmış o bədbəxt
Hicra bir aləmə həmdəm olardı...
Salam verərdilər ona da hərdən...
Lakin eşitməzdi onları loğman –
İnsan xəyalata qərq olan zaman
Bütün kainatı unudur bəzən.
Loğman ayrılmadı öz əməlindən
Bu dərdlər qırmadı iradəsini.
Yenə də qəlbində, dilində Vətən
Eşitdik susmayan həyat səsini.
Ürəkdən ah çəkdi, qananlar onu
Dedilər: “yəqin ki, bir amalı var”...
Onun bulud kimi tutulduğunu,
Soyuq bir nəzərlə görən nadanlar:
– Yox, canım, pozulmuş başı, fikirdən,
Yəqin ki, dəlidir... Çoxdan xəstədir!...
Təbib deyilik ki, nə sən, nə də mən
Biz ona yansaq da mənası nədir?
Şəhərə səs düşdü: “Dəlidir loğman!”
Axır apardılar dəlixanaya.
Osa ürəyindən qan axan zaman
Dərdini söylədi ulduza, aya!

Yığışdı təbiblər, yoxladı onu.
Loğman öz-özünə gülürdü hərdən.
Seyr edib kamalın nə olduğunu
Dəlilər gülürdü pəncərələrdən...
Az keçdi, üz keçdi verildi qərar:
“Dəlilər evində Loğman sağaldı”.
Təəccüb eylədi bütün insanlar,
Loğmanın özü də heyrətdə qaldı...
Köhnə dostlarından dedi bir nəfər:
– Loğman, gözün aydın, yenə sağaldın!
Necə qarşıladı səni dəlilər?
Bu təzə ağlını, de kimdən aldın?
Loğman cavab verdi: – Bütün dəlilər
Orda ayrılmışdır hər məhəbbətdən...
Orda nə dostluqdan qalmış bir əsər,
Nə də bir nişan var mehri-ülfətdən.
Eşqi bir, sözü bir, dili bir olan
İkicə nəfər də görə bilməzsən!
Nə qədər xudpəsənd yaranmış insan,
Bu dərdlə orda da qəmlər yedim mən!
Bəli! Yer üzünə gələn hər insan
Mən könül sındırıb, ürək qanadır...
Görünür varlığın yaranışından
Dünya da bir cürə dəlixanadır!

1945

Bu gün könlüm evi yenə abaddır
Şanlı, təntənəli bir şəhər kimi.
İlham pərisi də qəmdən azaddır,
Gülür taleyimə bir səhər kimi...
Keçir alay-alay gözümdən bu an
Göyün də, yerin də qəhrəmanları.

Nur yağır insanın baxışlarından,
Xəyalım fəth edir asimanları.
Bir budaq üstündə bir yaşıl yarpaq,
Bir dağ döşündəki at kişnəməsi,
Bir kənd evində yanan bir çıraq,
Bir aşiq qəlbinin saz şikəstəsi.
Bir Vətən eşqilə cahanda şaddır,
Mənim könlüm kimi qəmdən azaddır.
Bir su kənarında sadə çiçəklik,
Günəşli, gündüzlü azad bir səhər,
Muğan düzündəki xınalı kəklik,
Baharın müjdəsi o bənövşələr,
Hələ dağ başında gördüyüm qar da,
Uçan böcəklər də, qarışqalar da
Bir Vətən eşqilə cahanda şaddır,
Mənim könlüm kimi qəmdən azaddır.
O sevda yolçusu, mehriban ceyran,
O ağ buludlarla döyüşən dağlar,
İnsanın eşqinə, hüsnünə heyran
Günəşin elçisi bu nazlı bahar,
Füzuli şerinin sirdaşı bülbül,
Gülləri sayrışan hər bağça, hər bağ,
Bizim gəlin kimi həyalı sünbül,
Gözəllik anası o qara torpaq,
Yerin sinəsindən cığırılar salmış
Zamanın, dövrünün karvan yolları.
Ölümdən zülmətdən intiqam almış
Zərdüşt torpağının mərd oğulları.
Dağların başından vüqarla baxan
Dəlik-deşik olmuş əski qayalar.
Dumanlı zirvəsi göylərə qalxan
Şair vüqarı tək enməz qayalar.
Bir Vətən eşqilə cahanda şaddır,

Mənim könlüm kimi qəmdən azaddır.
Al geymiş Bakı da – bizim paytaxt da
Hər ulduz parlayır bir çəmən kimi.
Mən bu səadətlə güldüyüm vaxtda
Şadsan, ey oxucum, sən də mən kimi!
Sənin də əynində bayram paltarı,
Vüqarla baxırsan yer ilə göyə...
Bu Vətən mülkünü – bu laləzarı
Bağrına basırsan öz anam deyə.
Ah, vətən torpağı, insan nəfəsi!
Ömründə bu qədər sevməmişəm mən,
Hələ dil açmamış bir çocuq səsi
Mənə xəbər verir qərinələrdən!..

1945

Qoy çalib-oynasın Vətən torpağı,
Göylər səcdə qılsın bu ülviyyətə.
Ölümün, zülmətin qara bayrağı
Bu gün təslim oldu bizim qüdrətə!
Yazılsın tarixə bir qızıl xətlə
45-ci ilin doqquz may günü.
Başlansın şeirlə, sazla, söhbətlə
Bu ellər bayramı, ellər düyünü.
Mən də haqq eşqinə, insan eşqinə
Günəşi qaldırdım piyalə kimi.
Şəhidlər ömrünün saf türbəsinə
Şərim ətir saçır bir lalə kimi...
Ey qoca kainat! Hər kamını al!
Al geyin, sevgilim! Fəslə-bahardır,
Gəlsin məclisimə bu gün istiqbal
Görsün ki, qəlbimdə nə büsat vardır!..
Ey ilham pərisi! Ey azad səhər!

Nə qədər bəxtiyar görürəm sizi!
Ey bu gün cahana gələn körpələr,
Günəş salamlayır taleyinizi!
Sən ey, mərd oğula süd verən ana!
Qoy öpsün əlini illər həsrəti.
Xeyir-dua versin Azərbaycana
O ana qəlbinin saf məhəbbəti!
Gül, ey nazlı Vətən! – Odlar torpağı!
Düz-çörək hazırla qəhrəmanlara.
Böyük bir ordunun zəfər bayrağı
Günəş tək yayılır asimanlara.

1945, 9 may

Qartal kimi qanadlanıb fəzaları aşarsan,
Bir ülviyyət aləminin qucağında yaşarsan.
O aləmin zinətidir ayın, günün camalı,
Rübabında qanad açır insanlığın kamalı!
Zaman görmüş, dünya görmüş müqəddəs bir Vətənin
Övladısan! Şərəfindir, şöhrətidir bu sənin.
Ah, dil açıb danışdıqca yaratdığın nəğmələr,
Günəş kimi bayraq çəkir xəyalına min səhər...
Min səhər ki, onun hüsnü şeir qədər gözəldir,
Yaratdığın o gülşənlər, o çəmənlər gözəldir.
Gözəlliyyin heykəlidir sənətində canlanan,
Vətən mülkü alqış deyir bu sənətə hər zaman.
Dil açdıqca rübabının o mənalı telləri,
Ürəyində min ney tutur Azərbaycan elləri...
Nəğmənin gəzir çəmənləri gözəllərin dilində,
Sevdasına qanad verir bülbülün də, gülün də.
Nə zaman ki, ümman olub dalğalanır ürəyin,
Mən duyuram mənasını min müqəddəs diləyin.
Sən ki, həyat aşiqisən... Qoy bu eşqin var olsun,

Nəsillərdən-nəsillərə adın yadigar olsun!
Qartal kimi qanadlanıb fəzaları aşarsan,
Bir ülvıyyət aləminin qucağında yaşarsan.
O aləmin zinətidir ayın, günün camalı,
Rübabında qanad açır insanlığın kamalı!

1945

*Daddımsa aləmin hər nemətini,
Dilbər guşələrdə ötdüsə ömrüm, –
Dünyanın ən böyük səadətini
Bu boylu çinarın altında gördüm.*

B.Adil

Şair! Nə incədir rübabın sənin!
Uçurdu ruhumu çaldığın bu saz!
Vətən torpağında bitən gülşənin
Yarpağı saralıb, çiçəyi solmaz.
O səcdə qıldığın çinar kölgəsi
Mənim də şerimin qibləgahıdır.
Qurbanı olduğum Odlar ölkəsi
Hüsnün də, eşqin də ilk sabahıdır.
Sən ana torpağı qarış-qarış gəz,
Hər daşın altında bir gövhər axtar.
Eşqinə, qəlbinə yad ola bilməz
Vətən sevgisiylə yanan sənətkar.
Şair! Yuvasından tərlandı səslə,
Qartal qanadınla fəzaları aş!
Bu ilk məhəbbətlə, bu ilk həvəslə
Mən keçən yolları sən də keç, qardaş!
Vaxtdır! Bu eşq ilə bir dastan başla,
Min ürək dil açsın hər varaqında.
Babalar yurdunu sən də alqışla,

Bizim Vaqif kimi Kür qırağında.
Hər otun, çiçəyin öz adını yaz,
Hər insan ömrünün bir kitabı var.
Mənasız gözəllik xatirdə qalmaz,
Sənə sarban olsun böyük arzular.
Danışdır torpağı, hər sirrini aç,
Oxuyub doymasın nəsillər onu.
Kamalın hüsnündə günəşə nur saç –
Onun nə ilki var, nə də ki, sonu.
Şeir rübabını sən ürəklə çal,
Ürəksiz deyilən sözlər saxtadır.
Sənə oğlum deyir bu gün istiqbal –
Elə zənn etmə ki, o uzaqdadır!
Gələcək eşqilə yanan bir ürək
Ağlın fəzasında balü pər açar...
İstiqbal idrakla şəfəqlənəcək,
Hər tilsimli yolu bir hünər açar...
Uç, uç! Sən xəyalın asimanında
Hər daşa, torpağa qanad ver, qanad!
Etilə hüsnü var insan qanında –
Bizə yüksəl deyir anamız həyat!

1945, 9 noyabr

Bu gün qəzetdəki öz əksimdə mən
Gördüm gəncliyimin gülər üzünü.
Bir arzu dil açıb dedi qəlbimdən,
Ah, belə qalaydım ömrüm uzununu.

1946, 20 fevral

Demə susdu rübabımın telləri,
Hər pərdədə bir nəvası var onun!
Xəbər verin, sevindirin elləri,
İndən belə yüz havası var onun!
Mənim şerim övlad oldu torpağa,
Həyat verdi hər saralmış yarpağa,
Nəfəsimdən dağlar qalxdı ayağa,
Bu yerlərdə min sədası var onun!
Tərən təbim havalanıb uça da,
Şimşək olub, buludlardan keçsə də,
Fəzalardan sizə söhbət açsa da,
Vətən adlı öz yuvası var onun!
Sevdim qızıl bayrağını, ey səhər!
Xoşbəxt olur bu dünyada sevənlər.
“Həyat” dedi yaratdığım hər əsər,
Ellər bilir nə mənası var onun!..
Sinəmdədir Vətənimin haq səsi,
Sazımdadır azadlığın nəğməsi,
Səadətdir onun eşqi, həvəsi,
Ehtişamlı bir dünyası var onun!
Odlar yurdu, əhdimiz var əzəldən,
Bu ilqardan nə mən döndüm, nə də sən.
Ana qəlbin bir ümmandır, ey vətən!
Vurğun kimi bir qəvvası var onun!

1946

I

Bu gün məni səyyar xəyal
Öz dünyamdan qoparmışdır...
Qulağı kar, dili də lal
Bir aləmə aparmışdır.
Nə şənlik var orda, nə səs,

Torpağı dərd, suyu qəmdir.
Onu heç kəs keçə bilməz,
O, tilsimli bir aləmdir...
Bilinməyir onun yaşı,
Köhnə adı qəbristandır.
Hər fikirli qəbir daşı
Elə bil ki, bir insandır –
Göz yumaraq yerə, göyə
Qərq olmuşdur düşüncəyə...
Nələr vardır orda, nələr;
Göy sərvlər, göy çinarlar.
Bir də mərmər abidələr
Dayanmışdır qatar-qatar.
Heykəllər də durur səf-səf,
Hava tutqun, zaman qışdır.
Qəbristanda dörd bir tərəf
Bahar kimi gül açmışdır.
Yazın seli, qışın qarı,
Əsən külək, yağan yağış
Daşlardakı yazıları
İllər boyu pozammamış.
Nələr deyir bu mənzərə!
Düşünürəm aram-aram:
Bizdən ayrı düşənlərə
Borcumuzdur bu ehtiram!
Hər türbədən bir qəhrəman
Sanki baxıb deyir bizə:
“Alovların arasından
Yollar açdım eşqinizə”.
Oğul doğan, qız böyüdən
Ağ birçəkli bir ananın –
O müqəddəs qəhrəmanın
Baş əyirəm önündə mən...

Dahilərin, şairlərin
Gözlərində dan sökülür...
Düşünürəm dərin-dərin,
Ürəyimə nur tökülür...
Elə bil ki, qanadı var
Qartal kimi, heykəllərin.
Gəlin, deyir, seyrə gəlin,
Öz qələmi, öz əliylə,
Öz işıqlı əməliylə
Min zülməti boğanın da,
Adi inək sağanın da
Öz ünvanı, öz adı var.
Nələr deyir bu mənzərə!
Düşünürəm aram-aram:
Bizdən ayrı düşənlərə
Borcumuzdur bu ehtiram!
Orda min bir qəbir saydım
Canlı kimi hava udur.
Mən cənnətə inansaydım,
Deyərdim ki, cənnət budur!

II

Bu xəyalla gəzdikcə mən
Qəbristanı qarış-qarış,
Gözlərimə dəydi birdən
Üstünü ot, alaq almış
Bir məzar ki, nə baş daşı,
Nə ünvanı, nə adı var,
Nə həmdəmi, nə sirdaşı,
Nə doğması, nə yadı var.
Fikrə getdi qəlbim bir an...
Qəbristana keşik çəkən,
Gül basdırıb, ağac əkən
Dünya görmüş bir qocadan

Soruşdum ki: sən bilərsən,
Kiminkidir bu tək məzar?
Nə yazısı nə daşı var,
Nə üstünə gəlib gedən?
Qoca bir az gülümsədi,
Sonra qəbrə baxıb dedi:
– Qafil, özün bilməyirsən?
Səninkidir o tək məzar,
Onu dövrən verdi bada;
Çox danışıb az yazanlar
Unudulur bu dünyada.

III

Evə gəldim can pərişan,
Keçən ömrü soraqladım.
Bu fikirlə xeyli zaman
Kitabları varaqladım.
Ağıllı söz, yaxşı şeir,
Yazmışammı, varsa hanı?
Gördüm qoca doğru deyir,
Uçdu könlüm xanımını...
Boğulduqca göz yaşına
Dedim ömür yoldaşıma:
Qapıları tez ol bağla,
Otağı da bir az qızıdır.
Sən də bil ki, təmtəraqla
Keçən günlər vəfasızdır!
Hanı qələm? Hanı kağız?
Tez ol gətir, a dildarım!
Barı gəzsin ağız-ağız
İndən belə yazdıqlarım...

1946, 16 may

Əzizlərdən gələn məktub dil açdı mehrü-ülfətlə
Onun hər sətrinə mən də baş əydim hüsnu-hörmətlə.
Nələr gəldi, nələr keçdi mənim sevdalı qəlbimdən,
Bir ah çəkdim, ahım yandı sinəmdə daği-həsrətlə...
Uçub səyyar xəyalımla dolaşdım xaki-Təbrizi.
Hər üzdə bir boran gördüm, döyür əflakı hiddətlə.
Nədir şahin baxışlarda qopan tufan, çaxan şimşək
Alovlar, odlar övladı barışmaz yerdə zülmətlə...
Var olsun məslək eşqilə qılınca qurşanan ərlər
Vətən dünyası fəxr eylər bu gün bir şanlı millətlə.
Bir anlıq ömrə dəyməzmiş yüz illik nalənin ömrü,
Hünərdir varlığa zinət... günəş parlar cəsarətlə.
Görün nazəndə bir məclis öz eşqim, “Etimadımla”,
Mənim də, “Biriya”, qəlbim dil açdı bir məhəbbətlə.
Əzəldən loğman olmuşdur sual et: “Azərin oğlu”
Günəş Zərdüşt diyarından ucalmış ərşə “Fitrətlə”
Düşər bir gün yolum şəksiz, düşər Təbrizə qardaşlar,
Salamlar Vurğunun qəlbi sizi min sazla, söhbətlə.

1946

*(İran irticaçıları Azərbaycan dilində
olan kitabları vəhşicəsinə yandırırırlar)*

Cəllad! Sənin qalaq-qalaq yandırdığın kitablar
Min kamalın şöhrətidir, min ürəyin arzusu...
Biz köçürük bu dünyadan, onlar qalır yadigar,
Hər vərəqə nəqş olunmuş neçə insan duyğusu;
Min kamalın şöhrətidir, min ürəyin arzusu...
Yandırdığın o kitablar alovlanır... Yaxşı bax!
O alovlar şölə çəkib şəfəq salır zülmətə...
Şairlərin nəcib ruhu məzarından qalxaraq,
Alqış deyir eşqi böyük, bir qəhrəman millətə;

O alovlar şölə çəkib şəfəq salır zülmətə...
Cəllad! Mənim dilimdədir bayatılar, qoşmalar,
De, onları heç duydumu sənin o daş ürəyin?
Hər gəraylı pərdəsində min ananın qəlbi var...
Hər şikəstəm övladıdır bir müqəddəs diləyin;
De, onları heç duydumu sənin o daş ürəyin?
Söylə, sənmi xor baxırsan mənim şeir dilimə?
Qoca Şərqin şöhrətidir Füzulinin qəzəli!
Sənmi “türkəxər” deyirsən ulusuma, elimə?
Dahilərə süd vermişdir Azərbaycan gözəli...
Qoca Şərqin şöhrətidir Füzulinin qəzəli!
Cəllad! Yanıb od olsa da, külə dönməz arzular,
Təbiətin ana qəlbi qul doğmamış insanı!
Hər ürəyin öz dünyası bir səadət arzular,
Qanlar ilə yazılmışdır hər azadlıq dastanı...
Təbiətin ana qəlbi qul doğmamış insanı!
Əzəl başdan düşmənimdir üzü murdar qaranlıq...
Hər torpağın öz eşqi var, hər millətin öz adı.
Kainata dəyişməyəm şöhrətimi bir anlıq,
Mənəm Odlar ölkəsinin günəş donlu övladı!
Hər torpağın öz eşqi var, hər millətin öz adı!
Nədir o dar ağacları, de, kimlərdir asılan?
Oyuncaqmı gəlir sənə vətənimin haqq səsi?
Dayan!.. Dayan! Oyaq gəzir hər ürəkdə bir aslan,
Boğazından yapışacaq onun qadir pəncərəsi.
Oyuncaqmı gəlir sənə vətənimin haqq səsi?
Cəllad! Sənmi de, qırırsan fədailər nəslini?
Millətimin saf qanıdır qurd kimi içdiyin qan!
Zaman gəlir... Mən duyuram onun ayaq səsinə,
Şəhidlərin qiyam ruhu yapışacaq yaxandan;
Millətimin saf qanıdır qurd kimi içdiyin qan!
Bir varaqla tarixləri, utan mənim qarşımda,
Anam Tomris kəsmədimi Keyxosrovun başını?

Koroğlunun, Səttarxanın çələngi var başımda.
Nəsillərim qoymayacaq daş üstündə daşını;
Anam Tomris kəsmədimi Keyxosrovun başını?
Sür atını, dördnala çap! Meydan sənindir... ancaq,
Mən görürəm al geyinib gələn bahar fəslini...
Qoca Şərqi günəşidir yarandığım bu torpaq,
Mən yetirdim al bayraqlı inqilablar nəslini.
Mən görürəm al geyinib gələn bahar fəslini!
1947, 20 yanvar

Dan yerinin dumanından sıyrıldıqca göy hava,
Təyyarəmiz qartal kimi göyə qalxdı vüqarla.
Bizi, xeyir-dua verib yola saldı Moskva,
Arxamızca böyük şəhər baxdı min iftixarla.
(Qoca qartal dağ başında qərar tutub hər səhər,
Uçurduğu çolpaları bu qaydayla seyr edir).
Biz uçuruq qərbə tərəf... Göydəki sıx dumanlar
Axıb gedir dənizdəki parça-parça buz kimi.
Yer üstündə sıx şəhərlər, qəsəbələr, kəndlər var,
Göy meşələr cərgələnmiş zəfər ordumuz kimi.
Biz uçuruq yad ellərə... Ürək Vətəndə qalır...
Deyirlər ki, tamam bir ay çəkəcəkdir bu səfər...
Dəqiqədən-dəqiqəyə həsrətimiz çoxalır,
Eh, bəlkə də, bir həsrətin övladıdır hər əsər!
Təyyarənin qanadına yazılmışdır SSSR,
Bu dördcə hərf sinəmdəki nişanda da var mənim.
Ürək deyir: "Salamat qal, ana torpaq, ana yer!
Min il sənsiz yaşasam da, yenə sənsən Vətənim!"
Duyuram ki, ayaqlarım yerdən, göydən üzülmüş,
Zaman-zaman ürəyimdən soyuq keçir bir anlıq.
Elə bil ki, dövrəmizə neçə kabus düzülmüş,
Baxışlara kölgə düşür, təyyarəyə qaranlıq.

Propellerin gurultusu qulağımda əl çalır,
Ucalırıq... Ucaldıqca ucalırıq yenə biz...
Yermi göyə qovuşur de, göymü yerə alçalır?
Günəşimi fəthə gedir günəş dostu nəslimiz?
Dörd saatdır təyyarəmiz divan tutur göylərə,
Qanadların hiddətindən parçalanır buludlar.
Fəqət, göydə nə həyat var, nə yerdəki mənzərə,
Gözlərimiz yorulduqca mürgü vurur, a dostlar!
Yer həsrəti böyük dərdədir, bunu göydə duyuram,
Duyuram ki, yer eşqidir hər insanın qüdrəti.
Öz müsafir dostlarıma arabir göz qoyuram,
Bənizləri dümağ olmuş... ağırdır yer həsrəti...

1947, mart

Aha, yerə enirik ki, yetişdik yarı yola,
Ayağımız altındadır indi böyük bir şəhər...
Müsafirlər ləngər vurur gah sağa, gah da sola,
Bir-birinə baxa-baxa gülümsəyir nəzərlər.
Təyyarəmiz yavaş-yavaş enib düşür meydana,
Körük kimi sönüb gedir propellerin gur səsi.
Qara torpaq bir anadır insanlara, bir ana!
Bu dünyanın hər yerində xoşdur onun nəfəsi.
Kimdir bizi qarşılayan burda hərbi salamlar,
Kimlər ola zər paqonlu generallar, zabitlər?
Gör necə də düzülmüşdür onlar bir ehtişamla,
Hər alında bir vüqar var, hər baxışda bir zəfər.
Tez əl verib görüşürük öz insanlarımızla,
İgidlərin duruşuna baxdıqca fəxr edirik.
Odlar keçib zülmət yaran qəhrəmanlarımızla,
Deyə-gülə, nahar vaxtı biz Berlinə gedirik.

1947, mart

İlk dəfə gəzirəm mən bu şəhəri,
Nə cəlal görürəm, nə də təmtəraq...
Basıb daş yığını dar döngələri,
Ağırılıq altında tənghiyr torpaq.
Nə kefdən əsər var, nə təntənədən,
Maşın da, insan da hələ seyrəkdir.
O məğlub çıxmışdır müharibədən,
Gülər üz, şad ürək burda tək-təkdir.
Berlin – o ölümlər, qanlar yuvası
İndi sükut edir, qatı bir sükut...
Nə qədər ağırdır onun havası,
Elə bil uzanmış bir qara tabut...
Uçuq divarlarda, ağaclarda qar.
Mart ayı olsa da, Berlində qışıdır.
Bu il Avropada gecikmiş bahar,
Çiçəklər vaxtında açılmamışdır...
Deyinir küçədə kaftar bir qarı:
“Bu il təbiət də düşməndir bizə.
Berlinin qurumuş şam ağacları
Nizə tək sancılır gözlərimizə”.
Bəs necə? Bu günü düşündünmü heç,
“Hayl Hitler!” deyib qışqıranda sən?
İndi daş yolları ayaqyalın keç,
Yenəmi cəllada səs verəcəksən?
Öz doğma balanı öyrətmədinmi,
Yüz riyakarlığa, yalançılığa?
Ana əllərinlə sövq etmədinmi
Onu quldurluğa, talançılığa?
Bir rus gözəlinin, bir gənc ananın
Qanlı paltosunu geyinəndə sən,
De, niyə donmadı bədəndə qanın,
Ağrı da keçmədi o daş qəlbindən?
Hələ sən şadlanıb sevindin də bir –

“Oğlum qəhrəmandır, faşistdir”, – deyə.
İndi nəvələrin çörək dilənir,
Ötüb keçənlərə baş əyə-əyə.
Deyinir küçədə o kaftar qarı:
“Bu il təbiət də düşməndir bizə.
Berlinin qurumuş şam ağacları
Nizə tək sancılır gözlərimizə”.

1947

Zabit nişan verir: “Budur Reyxstaq!”.
Dörd divar qalmışdır ondan, dörd divar...
Nə bir sütun qalmış, nə dəmir bir tağ,
Canında neçə min güllə yeri var.
Divarlar hislidir, divarlar qara,
Onu seyr edirəm mən iftixarla.
Bizim ağır toplar o divarlara
Neçə mərmə vurmuş, yad et vüqarla!
Qatillər, casuslar yurdu bu bina
Meydan oxuyardı bir vaxt aləmə.
İndi peşimandır yarandığına,
Zülmün aqibəti beləymiş demə!
Burda lovğa-lovğa bir zaman Hitler
Deyərdi: “Berlinə qul olsun dünya!”
Fəqət baş əymədi bu təhqirə yer,
Yaşatdı torpağı başqa bir mənə...
O gözəl mənadan ilham alaraq,
Uçdu Moskvanın təyyarələri.
Berlinə neçə min bomba salaraq,
Zəfərlə qayıtdı sovet əsgəri.
Avropa qurtardı ölümdən, qandan,
Xilaskar biz olduq dünyaya, dostlar!
Bu yolda can qoyan hər qəhrəmandan

Torpağın qəlbində neçə dastan var!..
Mənim də yurdumun mərd oğulları
Qanilə qol qoydu bu dastanlara.
Gəldikcə zamanın neçə baharı
Günəş də baş əydi hər gün onlara.
Dayanmış qarşımda ölü Reyxstaq...
Dörd divar qalmışdır ondan, dörd divar...
Nə bir sütun vardır, nə dəmir bir tağ,
İçində at çapır soyuq bir ruzgar...
Yağır Reyxstaqa lopa-lopa qar,
Skelet bürünür ağ bir kəfənə...
Ölür cahangirlər və qəsbkarlar –
Deyir seyr etdiyim bu qanlı səhnə.

1947

Mərmər abidələr, tökmə heykəllər
Bəzəkdir hər böyük, kiçik şəhərə.
Ah, düşünən başlar, yaradan əllər!
Qanad verirsiniz düşüncələrə...
Xəyal et, daşlardan, boz qayalardan
Bir surət yaradır bir heykəltəraş;
Sanki nəfəs alır canlı bir insan,
Yaşayır yüz əsrə, min əsrə sirdaş.
Boranlar, tufanlar keçir başından,
Neçə min qış görür, neçə min bahar.
Qəlpə də qopmayır təməl daşından,
Yaşayır alnında ölməz bir vüqar...
Yaşayır sənətkar, yaşayır sənət –
Nəsildən-nəsilə salam verərək!
Ah, ana təbiət, ana təbiət!
Ən böyük övladın insandır, gerçək!
Budur, Berlində də bir insan əli

Yaratmış bir gözəl ana heykəli.
Onun qarşısında, bayaqdan bəri
Dayanıb dalmışam düşüncələrə.
Şəriyyət yuvası – ana gözləri
Dikilmiş bir azad, bir xoş səhərə.
Sol əlində kitab, sağında qələm –
Ürfana çağırır o öz nəslini.
Onun baxışında duyduğum aləm
Andırır bir gözəl bahar fəslini.
Deyirəm, bəlkə də Marksı doğan
Elə bu qadındır, elə bu ana!
Deyirəm bu qadın bəlkə bir zaman
Döşündən süd vermiş yoldaş Telmana!
Toplar, topxanalar keçmiş başından,
Dayanmış o heykəl yenə vüqarla.
Dənizdə dağ kimi o zaman-zaman
Çarpışmış uğursuz qasırğalarla.
Nə barıt qoxusu, nə tüstü, nə his
Bir ləkə salmamış onun hüsnünə;
Öz nəsillərini çağırır səssiz
Ağasız, köləsiz xoşbəxt bir günə.
Dəyişir Berlində aylar, fəsillər
Çayların suyundan bağlar içdikcə;
İndi al bayraqlı, azad nəsillər
Heykəlin yanından gəlib keçdikcə.
Baxır igidlərə fəxr edir ana,
Hamı o surətə baş əyir bir-bir.
Berlinin azadlıq izdihamına
Elə bil heykəl də qoşulub gedir...

1947

Daş yonub, qum yığan qoca bir usta
Dağılmış bir evi qurur yenidən.
O, kərpic qoyduqca kərpicin üstə,
Onun əllərini seyr edirəm mən.
Yetmişdən yuxarı olsa da yaşı,
Əllər o əllərdir, qollar o qollar.
Berlin evlərinin min təməl daşı
Bu güclü əllərdən qalmış yadigar...
O bəzən baxdıqca uçmuş şəhərə,
Dərdlərə qərq olur gözlərində qəm.
Hansı xəyallara, düşüncələrə
Onun getdiyini deyə bilmərəm!..
Dönüb yanındakı zabitə hərdən:
Soruşur: Təvəriş! Doğru de, görək,
Bu təzə evlər ki, yaradırəm mən
Yenəmi alovlar, odlar görəcək?
Yenəmi yağınlər keçirəcək yer,
Alman uşaqları yetim qalacaq?
Təvəriş, yenəmi başqa bir Hitler
Berlini alova, oda salacaq?
Zabit ehtiramla gülümsəyərək:
– Səndən asılıdır... Bir də sənin tək
Bu yeni Berlini yaradanlardan.
Doğma yurdunuzda, elinizdə siz
Faşistlər nəslini kəsə bilsəniz,
Nə Almaniya ölər, nə də bir alman!..
Usta dinlədikcə, soyuq qəlbinə
Bir yaz günəşinin istisi gəlir,
Yorulmuş əlləri birdən dincəlir.
Zabitə üz tutub dil açır yenə:
– Nə qədər xeyirxah insanlarsınız!
Ürəyiniz təmiz, üzünüz ağdır.
Bu böyük vicdanla siz ki, varsınız

Almaniya, doğrudan, yaşayacaqdır!
Onun sifətində rəqs edir şadlıq,
Yenə kərpic alır əlləri yerdən,
Qəlbində səadət, bir də azadlıq
Baxıb gülümsəyir zabitə hərdən...

1947

I

O, qaranlıq bir dalanda açdı səhəri,
Gözlərindən yuxu kimi töküldükcə qəm;
Duman kimi dağıldıqca düşüncələri,
Bir anlığa zülmət oldu gözündə aləm.
O yeridi beş-on addım, dayandı birdən,
Nəfəs aldı, yeriməyə varmış taqəti?
Ayaqları tərپənmədi durduğu yerdən,
Dedi: “Buymuş qocalığın son səadəti!”
Tək qocalıq deyil onu taqətdən salan,
Neçə gündür, neçə gündür o rəssam acdır.
London boyda bir şəhərdə köməksiz qalan
O sənətkar çörək ilə suya möhtacdır...
“Hara gedim? Kimə deyim bu dərdimi mən?
Bircə parça kətana da yoxdur gümanım.
Qoca vaxtı kim tutacaq titrək əlimdən?
Yaman keçdi, yaman keçdi mənim dövrənim...
Ona-buna əlmi açmaq? Dilənməkmi? Ah!
Dilənmək də qadağandır bizim şəhərdə.
Günəş neçin doğdu yenə, açıldı sabah?
Bu abırla necə gəzim mən küçələrdə?
Bu gündənsə, bu gündənsə öz əllərimlə
Qoy özümü birdəfəlik asım ağacdən.
Vidalaşım öz müqəddəs əməllərimlə,
Birdəfəlik can qurtarım bu ehtiyacdən”.

Deyirlər ki, can şirindir. Qara gündə də
İnsan oğlu bir ağ günə ümid bəsləyir.
Bəzən ölüm ayağında, can üstündə də
Yer oğlu öz köməyinə göyü səsləyir.
Qoca rəssam yerə-göyə baxdı həsrətlə
Qəlbindəki arzulara əlvida deyə.
Elə bu dəm o, müqəddəs bir məhəbbətlə
Nəzər saldı dünyadakı min gözəlliyə.
“Xeyr! – dedi, – doymamışdır şair ürəyim
Məhəbbətin, gözəlliğin min nemətindən;
Can evində dustaq qalmış neçə diləyim.
Əllərim də yorulmamış öz sənətimdən.
Bircə fırçam, bircə qutu rəngim də vardır,
Bu dostlara vida deyib ölmək yaramaz!
Son əsər də, son əsər də bir yadigardır!” –
Deyə rəssam toxdaq verdi qəlbinə bir az.
Sənət eşqi, sənət eşqi! Nə sehrkarsan!
Tufanların qoynunda da odun sönməyir.
Ömrü boyu od içindən keçsə də insan,
Yenə sənənin bu dünyadan üzün dönməyir!

II

Qoca rəssam addımlayır səndələyərək,
Gəlir asfalt döşəmli bir meydan üstə.
Ürək dinir: “Son əsəri bu meydanda çək,
Gəlib-gedən seyr eləsin qoy dəstə-dəstə!”
Fırçasını meydançada dolandırdıqca
Göy daşlara nəqş eləyir son nəqşəsini.
Qürub edən bir axşamı o andırdıqca,
Duyan varmı sənətkarın faciəsini?..
Saymazyana baxma ona, dayan bir anlıq,
Seyr et haman tablodakı ölən sənəti...
Britaniyanın göylərinə çökən qaranlıq
Pərdələyir vaxtsız sönən o şəriyyəti...

Varmı bizim aramızda, görəsən, hələ
Avropanı cənnət kimi xəyal edənlər?
Qoca rəssam vidalaşır əməllərilə,
Qəpik-quruş atır ona gəlib-gedənlər.

1947

I

Orta əsrlərdən qalma bir saray...
Yan-yana düzülmüş böyük salonlar;
Nə sayım! Bir deyil, beş deyil onlar,
Aynabənd qapılar açılmış tay-tay...
Mərmər döşəmələr üstə xalılar, –
Bəzisi Hinddəndir, bəzisi Çindən.
Hər kiçik nəqşədə bir od rəngi var,
Elə bil od çıxır zülmət içindən...
Xəyalı pəjmürdə, ürəyi səsdə,
Yaxır hind qızının qəlbini odlar;
Onun toxuduğu xalılar üstə,
Qol-qola tutuşub rəqs edir lordlar.
Neçə min möhtəkir gəlmiş bu axşam
Bu bol ziyafətdə müftə yeməyə!..
Donmuş ürəklərdə sönük bir ilham
Diplomat dililə sağlıq deməyə.
Xörəklər müxtəlif, şərəblər rəng-rəng,
Zəncinin, həbəşin qanıdır onlar.
Afrika soyulur... Qan-tər tökərək,
Qul kimi çalışır orda milyonlar.
Yelpazəli xanım, fraklı serlər
Gülür toqquşduqca qədəh qədəhə.
Döşü nal medallı seçilmiş merlər
Onuncu əsrdə yaşayır hələ.
“Xüsusi hörmət var” bu axşam bizə –
Sovet dövlətinin elçilərinə.

Yüz sağlıq deyilir şərəfimizə
Düşmən can desə də, düşməndir yenə...
Dodaqlarda gülüş, ürəklərdə kin, –
Qurdu tanıyarlardı qurd baxışından.
Deyin, şeir yazan bir bolşevikin
Qəlbi açılarmı lord alqışından?
Bu axşam o qədər qəzəbliyəm ki,
Qəlbimdə od tutub yanır intiqam.
Hirsimdən az qala sağ əlimdəki
Qədəhi bir lordun başına çırpam.
Məni qınamayın! Ağırdır, dostlar,
Qatillər evində məclis keçirmək.
Hər düşmən gözündə neçə hiylə var,
Onları duyduqca iyrənir ürək...

II

Qarşımda üzünün dərisi çil-çil
Bir ledi dayanmış, əlində əlcək.
Əri yanındadır – cənab Çörçill
Mənə əl uzadır təzim edərək.
O, tox qaban kimi fısıldayır, bax!
Onun dərisindən süzülür yağ.
Qalın qaşlarını bərk-bərk çataraq,
Səssizcə qımışır iblis sayağı...
“Bakı! Bakı!” deyib, üzümə baxır,
Elə bil od tutub yanır bədənim.
Canımdan tüstülər, dumanlar qalxır,
Hirsimdən əllərim titrəyir mənim!
“Bəli! Bakılıyam! Öz şöhrətim var,
Mənim babam olmuş 26-lar...
Gərək yadınızdan çıxmamış ola!”
Baxır qoca iblis gülümsəyərək.
O sağa çevrilir, mən isə sola,
Bir mərmiyə dönür sinəmdə ürək...

1947

Yenə də yam-yaşıl geyinir dağlar,
Göz kimi durulur qaynar bulaqlar.
Əriyir güneylər döşündəki qar,
Yağış da isladır o göy çəməni,
Təbiət ilhama çağırır məni!
Ürək dil açır ki, sönməmiş odum,
Hücuma başlayır mənim söz ordum...
Könüllər mülkündə min yuva qurdum,
Unutmaz aləmdə sevən sevəni,
Məhəbbət ilhama çağırır məni!
Görürəm, dan yeri yenə sökülür,
Göydən yer üzünə nurlar tökülür.
Zəmilər, tarlalar üzümə gülür,
Gözümdə saralır sünbülün dəni...
Bu nemət ilhama çağırır məni!
Mən yaranmamışam göylər övladı,
Əzəl şöhrətimdir torpağın adı...
Bu eşqim çoxuna qismət olmadı,
Şairim! Aç, payla söz xəzinəni,
Şəriyyət ilhama çağırır məni!
O kimdir külüngü dağ kimi vurur...
Keçici bayraq da yanında durur.
Görürəm, o yeni bir dünya qurur,
Loğmanlar yazacaq bu qərinəni,
Bu hikmət ilhama çağırır məni!
Car çəkir çarxların çaxnaşlıq səsi,
Qızır baltaların polad pəncəsi,
Yatmayır Muğanın, Milin gecəsi...
Səslənir Vətənin çölü, çəməni,
Bu qüdrət ilhama çağırır məni!
Çöllərə min dəstə komsomol gəlir...
De, Kürdən, Arazdan neçə qol gəlir?
Ay ellər, Muğanın ili bol gəlir,

Səhrələr əmr edir: – yaz bu səhnəni,
Bu töhmət ilhama çağırır məni!
Boz dağın qoynunda bir dəniz vardır,
Çinarlar sahildə qatar-qatardır.
Həmdəmə ləpələr, göy dalğalardır,
Uçur qayıqların ipək yelkəni,
Bu sürət ilhama çağırır məni!
Aynabənd evlərin eyvanı sərin,
Yuyunur qoynunda al şəfəqləni.
Hər batan axşamın, doğan səhərin
Hüsnü salamlayır min pəncərəni,
Səadət ilhama çağırır məni!
Şirvanda sayrışır bağlar-bağatlar,
Şenliklər yanında kişnəşir atlar,
Axır qoşun-qoşun ellər, elatlar,
Əlilə kəşf edir hər dəfinəni,
Bu sənət ilhama çağırır məni!
Muğana su gəlir, Milə su gəlir,
Axışb öz eli, ulusu gəlir...
Torpağa insanın arzusu gəlir.
Bağrıma basıram ana Vətəni,
Bu ülfət ilhama çağırır məni!
Ürək dil açır ki, sönməmiş odum,
Hücuma başlayır mənim söz ordum...
Könüllər mülkündə min yuva qurdum.
Unutmaz aləmdə sevən sevəni,
Məhəbbət ilhama çağırır məni!..

1948

Böyükdür insanın eşqi, hünəri,
Həyat aşığıdır sənin də nəğməni.
Ürəkdir ən böyük sənət əsəri,

Ona bir yad kimi soyuq baxma sən.
Həyat yavrusudur müqəddəs ürək.
Sən onu küsdürmə özündən bir an
O, bəzən zülmətə qılinc çəkərək
Bizə yol göstərir qasırğalardan...
Ürəkdir insana ən yaxın sirdaş,
Dostluğu dar gündə unutmaz könül.
İlham pərisindən ayrılma, qardaş,
Onunla bir ağla, onunla bir gül!
Qəlbin açılmamış sirrləri var,
Yerlər də, göylər də ona tanışdır.
Hər kiçik zərrədə bir ümman axtar,
Hər pərdə üstündə dünya danışdır.
Çal, çal! Rübabından axıb süzülsün
Kamal dünyasının solmaz hünəri.
Çal ki, zəfər kimi ruhlara gülsün
Hər bahar axşamı, hər yay səhəri!
Sən ellər eşqilə yaşayıb-yarat,
Bizə bir yad kimi gəlməsin səsin.
Simində dil açsın anamız həyat,
Xəyal qanadlanıb, ürək titrəsin.
Sən sənət eşqilə vəcdə gələrək
Elin qapısına ayaq basdınmı?
Bir mağar gecəsi, dan üzünədək
İxtiyar aşığa qulaq asdınmı?
Qanında, qəlbində, de səhər-səhər,
Çayların ahəngi aşıb daşdı mı?
De, külək əsdikcə, sıx meşəliklər
Sənin rübabında pıçıldaşdı mı?
Yaz günü səhərin oğlan çağında,
Muğan düzlərindən keçdinmi atla?
Min turac ötdükcə ellər bağında
Göylərə uçdunmu sən o qanadla?

Əlində rübabın, bu gənc yaşında
Ulduzlar qəlbinə süzüb axdımı?
Gözlərin önündə dağlar başında
İldırım şaqquyub, şimşək çaxdımı?
Sən ellər eşqilə yaşayıb-yarat,
Bizə bir yad kimi gəlməsin səsin.
Simində dil açsın anamız həyat,
Xəyal qanadlanıb ürək titrəsin.
O sarı simlərin incədir qəlbi,
Ona mizrabını ehtiyatla vur.
Duyğusuz əlləri hiss edən kimi
O mehriban gözəl tezcə unudur...
Abbas Divarqanlı, Dilqəm, Ələsgər
Bir saza nə qədər dastan yaratdı.
Elin qüdrətilə yaşayan ərlər
Eşqin hünərilə murada çatdı.
Sən sənət eşqilə vəcdə gələndə,
Bir səməndər kimi odlara qalan.
Qoy bir el məsəli düzəldim mən də:
Dağ olmaq istəsən, dağa arxalan!...
Çəkinmə, qısqanma, bir xəyala dal...
Sən də öz eşqinin dastanını yaz.
Hökmünü indidən verir istiqbal:
Hünərsiz sənətin şəni ucalmaz.
Çal, çal rübabından süzülən mənə
Dağların, daşların bağırını yarsın.
Sazında dil açan bu yeni dünya
Zəfərdən zəfərə bizi aparsın.
Çal, çal, azadlığın xoş təranəsi,
Hində, Himalaya, Çinə yayılsın.
Göyləri titrətsin inqilab səsi,
Onun şöhrətilə torpaq ayılsın...
Çal ki, baş qaldırır müstəmləkələr,

Can verir ağalar, qullar dünyası...
Bir bayraq altına qoşur ölkələr
Budur kommunizmin ilk simfoniyası!
Zülmət qanad gərmiş, Avropaya bax,
Artıq nə Bethoven, nə də Bayron var.
Göyün qəfəsinə sığmayır torpaq
Qurtuluş axtarır dustaq arzular...
Qardaş, bizə baxır dünyanın gözü...
Sən Yer kürəsini vüqarla dolan.
De kimdir yaradan ən böyük sözü? –
Bizim dünyamızda sənətkar olan!
Qoy bizə həsədlə baxsın Avropa!
Yaradan, yaşadan öz əlimizdir!
Biz qəlbi, idrakı tutmadıq topa,
Dünyanı fəth edən əməlimizdir.
Çal, çal, qalibiyyət bizimdir, bizim!
Dənizlər, ümmanlar çaxnaşır daha.
Hücum var, hücum var – deyir sosializm –
Günəşlə bir yerdə gedir sabaha...

1948, 6 mart

I

Oder çayı dolanmışdır gümüşü bir kəmər kimi
Vrotslavın gövdəsinə;
Şırl-şırl göy ləpələr axdıqca nəğmələr kimi,
Heyran olur öz səsinə.
Ağaclar da kölgə salır
Bu saf suyun aynasına.
Könlüm, gözüm heyran qalır
Su üstəki ehtişamın –
Min ulduzlu bir axşamın
Ürək açan mənasına.

Çiçək sevən, şeir sevən bir millətin
Qəlbi kimi gülür bağlar...
Elə bil ki, insanlara töhfəsidir təbiətin
Göy təpələr, yaşıl dağlar.
Hələ bahar! Hələ bahar!
Polşanın yüz şəhərində,
Demə, gülsüz bir eyvan var,
Şairlərin rübabı tək,
Qəlbi dinir titrəyərək
Axşamın da, səhərin də.
Vrotslavda ayna kimi parıldayır gen küçələr,
Göy üzündən nur tökülür.
Dörd yüz bahar, almanlara bir qul olmuş yazıq şəhər,
Bu gün baxıb üzə gülür.
Dilə gəlir hər mənzərə:
“Yer azaddır! Yer azaddır!”
Hər ürəkdə bir pəncərə
Açılmışdır Şərqə sarı...
Gülür insan arzuları.
Hamı şaddır! Hamı şaddır!

II

Fəqət məni düşündürən nə bu şadlıq, nə bahardır.
Unutmuşam hər varlığı,
Bu gün şair ürəyimdə dağ boyda bir kədər vardır.
Gəzirəm bir məzarlığı...
Baş daşları qatar-qatar
Gəlib keçir gözlərimdən;
Tanış adlar, fəmiylələr
Nəqş olunmuş o daşlara...
Həlak olmuş yoldaşlara
Baş əyirəm hörmətlə mən.
Baş əyirəm yazısını oxuduğum qəbrin üstə,
Nə aydındır o yazılar!

Deyirəm ki, bu yazılar yazılıydı qəbrim üstə
Mən öləndə, əziz dostlar:
“O, el üçün keçdi candan,
O yaşadı insan kimi.
Demə öldü o qəhrəman,
O, müqəddəs diləklərdə,
Bir də təmiz ürəklərdə
Yaşayacaq dastan kimi”.
Dolaşdığım qəbristanın nə ucu var, nə bucağı,
Min-min durur qəbir daşı.
Göy çəməndə yataq salmış bu qəbristan bahar çağı
Çiçək açır günə qarşı.
Günəş göydən nur ələyir
Dilsiz duran bu varlığa.
Qızlar da su səpələyir
Bu müqəddəs məzarlığa.

III

Bir məzar daşına baş əyirəm mən,
Görürəm üstünə yazılmış “İslam”.
Qəmlər bulud-bulud keçir qəlbimdən,
Od tutub alışır sinəmdə ilham.
Deyirəm: bəlkə də, özüdür ki, var...
O, qırxıncı ildə, rahat bir vaxtda
Qəlbində sönməyən böyük arzular,
Raykom katibiydi bizim Qazaxda.
O mənə ilk dəfə əl verən zaman,
Duydu bir-birini dost əllərimiz...
Oxudum o gəncin baxışlarından
Ki, birdir eşqimiz, əməllərimiz.
Qaməti sərv kimi, köksü irəli,
Qapqara saçları, qaşları vardı;
Bir cüt ulduz kimi gülər gözləri
Səhəri çox zaman çöldə açardı...

Yaşıl tarlalarda günəşdən qabaq
Əlini sıxardı qəhrəmanların.
Əvvəl qocalarla salamlaşaraq,
Halını sorardı dostum onların.
Tarlalar eşitcək onun səsinə,
Onu yerləşindən bilirdi hamı.
Duyardı hər kəsin öz nəfəsini,
Kənd yeri sevərdi yoldaş İslamı.
Tez-tez görünərdi xeyirdə-şərdə,
Nə qədər mehriban bir qəlbi vardı!
Döşünə döyməzdi o məclislərdə,
Hər yerdə bir işdən söhbət açardı.
Hər təzə imarət, hər bağça, hər bağ,
Tikilən hər məktəb, hər kitabxana,
Təzə paltar geymiş hər yetim uşaq,
Oğlunun toyunu görən hər ana,
Bu kənddən o kəndə çəkilən daş yol,
Hər yeni qələmə, hər yeni şitil,
Hər təzə pioner, təzə komsomol,
Bir bahar müjdəsi gətirən hər il,
Yer əkən, ot biçən hər qabarlı əl,
Hər gənc bəstəkarın ürək nəğməsi,
Hər insan qəlbində yanan bir məşəl,
Hər zəfər şerinin səadət səsi
Onun ürəyində yuva salardı;
O bizim dünyadan ilham alardı.

IV

Qırx birinci ilin bir yaz səhəri
İslam da geyindi əsgər paltarı.
Son dəfə seyr edib göy zəmiləri,
Öpdü dönə-dönə, öpdü baharı.
Kürün sahilindən Oderə qədər
O neçə ölkənin suyundan içdi.

Daima dost oldu ona zəfərlər,
Alovlar içindən şir kimi keçdi.
Qanlar içində də onun ürəyi
Bir an soyumadı əməllərindən.
Hər kiçik arzusu, böyük diləyi
Sən oldun, oxucum, bu dünyada, sən!
O sənin uğrunda od-alov uddu,
Bahara yol açdı şaxtalı qışdan.
Neçə məktub yazıb hal-əhval tutdu
Hər vətən oğlundan, dostdan, tanışdan.
Ağzından od çıxan ağır topları
Oder sahilində qurdu yan-yana.
Mərmilər uçduqca Berlinə sarı,
Min salam göndərdi Azərbaycana.

V

Əridi dağlarda axırıncı qış.
Qırx beşinci ilin səkkiz may günü –
Zəfər bayramına bircə gün qalmış
Bizə qurban verdi İslam ömrünü.
Cəbhə paltarını o çıxarmadı,
Bir də qılıncını görmədi qında;
Kürün yaz fəslini seyrə varmadı,
Süfrə də açmadı bulaq başında.
Yox, yox, ayrılmadı o bizdən, dostlar!
Yaşadı ən şirin xatirələrdə,
Hər il al geyinib gəldikcə bahar
Biz onu görürük min bir səhərdə...
İliç lampaları yanıb yan-yana,
Çıraqlar olduqca kəndin axşamı,
Hər ağsaqqal ata, ağbirçək ana
Hörmətlə yad edir yoldaş İslamı.
Ellər çay üstdəki dəmir körpüdən
Keçdikcə piyada, ya da ki atla,

Ən əziz, ən şirin bir xatiratla
İslamı yad edir tanışlar hərdən.
Hər kim öz əlilə bircə şitil də
Basırsa anamız qara torpağa,
O şitil bir ağac olur bir ildə,
İnsana hörmətlə qalxır ayağa...

VI

Polşa göylərinin dan ulduzları
Mavi üfüqlərdə söndükcə bir-bir,
Eşqi azad olmuş polyak qızları
İslamın qəbrini salama gəlir.
Kimisi su səpir o qəbrə, dostlar!
Kimisi gül əkir öz əllərilə.
Elə bil qəbrin də üstündə bahar
Dil açıb danışır əməllərilə!..
Hələ bahar dostu ağ kəpənəklər
Dolaşır o qəbri pərvanələr tək.
Ətrini yaydıqca güllər, çiçəklər,
Yerin yanğını sərnidir külək...
Öpür bir-birini aylar, fəsillər,
İnsanlığ qovuşur arzularına.
İslama hörmətlə azad nəsillər
Baş əyir dünyanın xilaskarına!..

1948, avqust

Araz qırağında dayandı qatar,
Elə bil qəlbim də dayandı bir dəm...
Sıxlaşdı göydəki seyrək buludlar,
Deyəsən, başıma dolandı aləm.
Başlar uzanmışdır pəncərələrdən,
O taya... o taya baxışır hamı.
Yanımda sevgilim ağlayıb hərdən,

Deyir ki, “ah, Araz, tut ilticamı,
Mənim Sara bacım indi hardadır?
İyirmi ildir ki, uzaqlardadır”.
Araz dağlar yarıb, qayalar dəlir,
Zamanın fikri tək axır sürətlə.
Qayalı dağlar da salama gəlir,
Elə bil baş əyir ona hörmətlə.
O tayda gördüyüm çardaqlı damlar
Xəyalı küsdürür bu kainatdan.
Gəzir kənd yanını seyrək adamlar,
Sanki baş götürüb gedir həyatdan...
Həyətlər bomboşdur, qapılar bağlı,
Evlər üz döndərmiş biri-birindən.
Torpaq nalə çəkir sinəsi dağlı,
Bir tüstü qalxmayıb ocaq yerindən.
Kəndin üstündəsə bir qəbristanlıq
Qərq olur göylərin göz yaşlarına.
Yaşaran gözlərim baxır bir anlıq
Əyilmiş, yıxılmış baş daşlarına.
“Qayalı dağı” da duman almışdır,
O, dünya görmüşdür... Yaxşı bax ona!
Nə qədər cənazə yola salmışdır
Bir şəhər boydakı o qəbristana!..
Ah, ürək duyduqca bu səhnələri,
Adətim olmuşdur alışıb yanmaq.
Yanğına düşmüşdür könlüm şəhəri,
Böyük bir dərd imiş şair yaranmaq!
Şairim! Bu sözlər qalsın bir yana
Yaş ötür... qayıtma ricətlərə sən!
Bir şeir bağışla Azərbaycana,
Araz üstündəki bir daş körpüdən!

Qurmuş bu körpünü bir memar əli
Baş-başa çatılmış tağlar üstündə.
Xilqətdən yaranmış onun təməli,
Dayanmış qayalar, dağlar üstündə.
Kim bilir nəçədir körpünün yaşı,
Şahidi min bahar, bəlkə min qışıdır!
Fəqət bir kərpici, sadə bir daşı
Hələ öz yerindən oynamamışdır...
Toplar, topxanalar keçmiş üstündən,
Hələ daş sütunlar durur vüqarla.
Körpü Araz üstə düşdü-yü gündən
Şir kimi döyüşür sərt dalgalarla.
Üzünə gün düşüb, şəfəq güləndə
Kərpici bir yaqut kimi qızarır.
Üstünə dağlardan duman gələndə
Sərt qayalar kimi o da bozarır.
Deyirlər, qış ağır gələndə tək-tək,
Körpünün üstündə tar bağlayır qar.
Qaranlıq yol salır yerdən göyədək,
Bir canavar kimi ulayır ruzgar.
Gözüm körpüdədir... Dayanmış qatar,
Elə bil saxlayır o bizi qəsdən.
Hanı zıncırovlu-yüklü karvanlar?
Bir quş da keçməyir körpünün üstədən...
Axşam qəribliyi dağlardan enir,
Sakit dərələrə bir həsrət çökür.
Araz gah parlayır, gah kölgələnir,
Bəzən də hıçqırır o hönkür-hönkür.
Gözüm körpüdədir... Dayanmış qatar,
Elə bil o qəsdən saxlayır bizi.
Körpünü basmışdır yabanı otlar,
Nə cığır görünür, nə ayaq izi...
Kim bilir, kim bilir, nə vaxtdan bəri

Bir insan keçməyir bu daş körpüdən
Elə bil yol çəkir onun gözləri,
Fəqət nə gələn var, nə də bir gedən.
O kimdir? Gözümə görünür bu dəm?
Kimdir o ixtiyar? Xəyaldır, nədir?
Yox, yox, o nə xəyal, nə əfsanədir,
Gördüyüm insandır, gözlərində qəm...
Çatıb qaşlarını körpüyə baxır,
Qəlbində dağ boyda sözümlü vardır?
Başından tüstülər, dumanlar qalxır,
Cansız əlləri də qabar-qabardır...
Bildim, o memardır... O yaradandır.
Yaxın gəl, oxucum, bax əllərinə!
O Araz üstündə xeyli zamandır
Ağlayır xar olmuş əməllərinə...
Kim bilir, kim bilir, nə vaxtdan bəri
Bir insan keçməyir bu daş körpüdən.
Elə bil yol çəkir onun gözləri,
Fəqət nə gələn var, nə də bir gedən...

1948, 28 oktyabr

Bir qocaman qartalın qanadları dayandı;
O bir daha qıy vurub, dağlardan keçməyəcək.
Dünya öz yerindədir, yenə səhər oyandı,
O, Vətən dağlarının suyundan içməyəcək.
Ah, o bir də göz açıb görməyəcək aləmi,
Dostlar ilə bir daha gəlməyəcək üz-üzə.
Susdu onun rübabı, sındı qurşun qələmi,
Yeni-yeni nəğmələr qoşmayacaq o bizə.
Ölüm sevinməsin qoy!.. Ömrünü vermir bada
El qədrini canından daha əziz bilənlər.
Şirin bir xatirətək qalacaqdır dünyada

Sevərək yaşayanlar, sevilərək ölənlər...
Budur, baxır üzümə, baxır sənətkar gözü,
Yenə gülür, danışır, nəfəs alır Üzeyir;
Süzülür qəlb evimə onun hər odlu sözü,
Rübabının səşində qanad açır min şeir.
Sənətkara eşq olsun! Eşq olsun qəhrəmana!
Açıq alınla gedir o yenə də cəbhəyə.
Xəyalı bir dəniz tək yenə gəlir tüğyana,
Kommunizmin bayrağı günəşə qalxsın deyər!
O sabah da bizimlə addımlayır yanaşı,
“Koroğlu”dan oxuyur yenə zəfər ordumuz.
Ey Füzuli şerinin bir bəstəkar qardaşı,
Şöhrət tapdı adınla bizim ana yurdumuz.
Ölüm sevinməsin qoy!.. Ömrünü vermir bada,
El qədrini canından daha əziz bilənlər.
Şirin bir xatirətək qalacaqdır dünyada
Sevərək yaşayanlar, sevilərək ölənlər...
Mən bu kiçik şerimi yazıram göz yaşımlla,
Çünki vidalaşıram bir ürək sirdaşımla!

1948, 24 noyabr

Şəhər üstə qanad gərib mürgülədi yorğun axşam...
Neçə çadır qurdu göydə topa-topa sıx buludlar.
Yavaş-yavaş qaraldıqca mavi sular, yaşıl otlar,
Çəkib məni öz ardınca evə saldı gəlin – ilham...
Şəhər üstə qanad gərib mürgülədi yorğun axşam...
Dağılmışdır meydanların, döngələrin izdihamı,
Seyrəlmişdir küçələrdə avtoların xəbər səsi.
Şəhər böyük, hər insanın öz zövqü var, öz həvəsi. –
Saraylara, teatrlara, kinolara dolmuş hamı,
Dağılmışdır meydanların, döngələrin izdihamı...
Mənsə bir ay görmədiyim masam üstə baş əyərək,

Deyirəm ki, salam verim şeir-sənət dünyasına...
 Söz evini bomboş görüb at çapmasın əsən külək...
 Ürək qoyub can yandırır hər bir sözün mənasına,
 Deyirəm ki, salam verim şeir-sənət dünyasına.
 Ürək böyük, arzular çox, yollar uzun, səbrimsə az...
 Ah, deyirəm, qıra bilsəm zəncirini ətalətin...
 Dolmuş ürək boşalmasa can yanğısı sakit olmaz,
 Yaratmaqdır, yaratmaqdır al bayrağı səadətin!
 Ah, deyirəm, qıra bilsəm zəncirini ətalətin!..
 Bu fikirlər dünyasına əyilmişdir yenə başım,
 Sanki mənə qulaq asır sakit olmuş böyük şəhər...
 Ağ kağıza kotan kimi şırım açır karandaşım,
 Hərdən gəlir qulağıma qəlbimdəki döyüntülər,
 Sanki mənə qulaq asır sakit olmuş böyük şəhər...
 Ev o qədər səssizdir ki!.. Nə danışan, nə gülən var.
 Kəsilmişdir uşaqların ağız dolu qəhqəhəsi.
 Danışmayıır hər zamankı qarmon səsi, kaman səsi.
 Bəzən uşaq dünyasını nə anlayan, nə bilən var;
 Ev o qədər səssizdir ki, nə danışan, nə gülən var.
 Yusif alıb fırçasını şəkil çəkir bir kənarda.
 Nəsə qurub-quraşdırır kiçik-kiçik tablolarla.
 Aybəniz də sağ əlini söykəmişdir çənəsinə,
 Divan üstə qulaq asır nağıl deyən nənəsinə.
 Vaqif də ki, yuvarlanır, gah da dönür üzü üstə;
 Xumarlanır pişik kimi anasının dizi üstə!
 Onlar neçin danışmayıır, neçin gülüb oynamayıır?
 Neçin mənim təbim kimi bulaq olub qaynamayıır?
 O körpəcik ürəklərdən nələr keçir indi, nələr!
 Nənəm deyir: – səs salmayın! Əsər yazır atan, əsər...
 O hər şeir oxuduqca, dağa dönür ürəyimiz;
 Onun halal zəhmətilə qazanılır çörəyimiz!
 – Yox, yox, əziz balalarım! Heç qısmayın səsinizi,
 Sizin şaqraq dilinizi eşitməsəm bir anlıq mən,

Qaya boyda daş asılar mənim ata ürəyimdən...
Gülər görüm, oynar görüm, xoşbəxt görüm hər vaxt sizi.
Gülün, əziz balalarım! Heç qısmayın səsinizi!
Mən görmüşəm uşaqlıqda çörək dərdi düşünəni –
Anam soyuq bir daxmada ac qarına doğdu məni...
Sizə nə var, övladlarım, görmədiniz o pis günü.
Görmədiniz yoxsulların xəcalətdən öldüyünü.
Görmədiniz qələm qaşlı, durna gözlü o gəlini,
Can üstündə mənə sarı uzatmışdı öz əlini...
Siz işıqlı, yaraşıqlı binalarda yarandınız,
Səadətdir ilk eviniz, azadlıqdır ilk andınız!
Boynunuza al qırmızı qalstuklar taxanda siz,
Bilirəm ki, mənsiz belə xoşbəxtlikdir nəsibiniz...
Bilirəm ki, sizin kimi sabahın da şaddır üzü...
Gözəl günlər ana kimi oxşayacaq ömrünüzü.
Elin qadir əllərilə çoxaldıqca elin varı,
Atasız da ömür sürür min-min vətən balaları.
Bir əbədi al bahara təslim oldu boranlı qış...
Sabahın duz-çörək dərdi alınınıza yazılmamış...
Bir də məndən çəkinməyin, sükunətə düşməyəm mən,
Səssiz keçən günlərimi saymamışam öz ömrümdən...
Mən əzəldən tufanların qoynunda bir ötən quşam,
Fırtınalar, qasırğalar qucağında doğulmuşam...
Ağır toplar dilə gəlib səs saldıqca dağ dalına,
Mənim şair ürəyim də dönür dağlar qartalına.
Şirlər kimi çox çıxmışam yanğınların arasından;
İgid igid ola bilməz qan axmamış yarasından.
Polad kimi, odda bişib bir mərmiyə dönsə ürək,
Sözün hökmü meydan sürər uzaq vuran mərmilərtək.
Deyin, gülün, övladlarım! Sükunətə düşməyəm mən,
Səssiz keçən günlərimi saymamışam öz ömrümdən.
Deyin, gülün, əl də çalın, heç qısmayın səsinizi,
Gülər görüm, oynar görüm, xoşbəxt görüm hər vaxt sizi!..

1949, 25 mart

Başımın üstünü kəssə də ölüm
Sağ əli baltalı bir cəllad kimi,
Mənim taleyimə yanma, sevgilim!
Lakin bu dəhşətə baxma yad kimi...
Solsa da qüssədən al yanaqların,
Sən bu müsibəti qəlbində saxla...
Dil açsın hər yerdə gül dodaqların
Bir əxlaq, bir sevgi, bir qanacaqla.
O zaman mənim də ruhum şad olar,
Qəbrim çiçək açar bu ülfətinlə;
Sorsalar nə qaldı məndən yadigar?
Dayan heykəl kimi məhəbbətinlə!

1949, may

Yay günü... Yol üstü... Ağac kölgəsi...
Kölgədə bir gəlin oturmuş yalqız;
Od tökür başına göyün nəfəsi,
Yatır qucağında südəmər bir qız.
Uşaq yuxusunda qımışb gülür,
Tamam qapanmamış ala gözləri.
Onun saf üzündən nurlar tökülür,
Elə bil açılır bir yaz səhəri.
Axışb atlılar, arabalılar
Kəndlərə qayıdıb gedir şəhərdən.
Nə hava tərpənir, nə meh, nə ruzgar...
Quşun da nəfəsi tənkiyir hərdən.
Duyub körpəsinin hər bir halını,
Ana sığınmışdır bu kölgəliyə.
Uşağın üzünə çəkir şalını,
Günəş gözlərinə düşməsin deyə.
Yol üstə dincələn o gəlin kimdi? –
Şəhərdən qayıdır, kəndə gedəcək.

Uşaq yuxusunu alacaq indi;
Ana öz yoluna davam edəcək.

1949, 6 iyun

Gah olur ki, ovçu könlüm dağlar aşaraq,
Asta gedib, ağır gəzib, ellər dolanır...
Səssiz keçən günlərimlə vidalaşaraq,
Haray çəkib, qıy qoparıb çöllər dolanır.
Bir quşcuğun uçuşunda, bilsəniz, nələr,
Nələr duyur bir şairin səyyar ürəyi;
İnsaf elə, deyilmidir canlı bir əsər
Yaşıl meşə, yaşıl tala, maral sürəyi?..
Laçın qopur yuvasından öz sürətilə,
Qoca dağlar baş qaldırıb boylanır göyə;
Kim uçmayır öz qəlbinin şəriyyətilə?..
Kim baxmayır bu aləmə – yüksəliş, – deyə?..
Bu dünyanın xəritəsi bir rəngdə deyil,
Hər surətin öz nəqşi var bir əzəl gündən...
Qoca palıd əyilmədən yaşayır yüz il,
Qopanda da vüqar ilə qopur kökündən!
O ölməyir, heç ölərmi cahanda vüqar?!
Zaman keçir, budaq atır körpə şitillər...
Bir əlində yaz günəşi, birində bahar,
Neçə bayram qarşılayır bizim nəsillər.
Gah da açıb qollarımı bir ruzgar kimi,
Karvanımı eldən-elə sürüb köçürəm;
Ürəyimdə bir dünyanın gücü var kimi,
Dənizlərdən dənizlərə üzüb keçirəm.
Qaya boyda dalğaların polad cərgəsi
Sinəm üstədən aşıb keçir neçə qatarla.
Neyləyəcək iradəmə dəniz lərzəsi?
Kim istəməz çarpışmağı fırtınalarla?!

Arabir də sakit axan bir su yanında
Fikrə gedib danışırım yalnız ürəklə;
Arzularım çaylar kimi axır qanımda,
Kimin qəlbi döyünməyir min bir diləklə?
Deyirəm ki, uzaq yolda susuzluq çəkən
Bir insanın yollarında bulaq olaydım...
Bütün məslək dostlarımla bu dünyada mən
Hər qəminə, nəşəsinə ortağ olaydım!
Deyirəm ki, qanadını gərəndə hicran,
Birləşdirim ayrı düşmüş dost əllərini;
Həsərət çəkən sevgililər qovuşan zaman
Şerə düzüm bu vüsəlin əməllərini.
Bir quşcuğun yuvasını yıxanda ruzgar,
Dimdiyimdə çör-çöp yığıb yuva quraydım...
Qanad açıb dirçələndə körpəcə quşlar,
Çolpaları yuvasından mən uçuraydım.
Deyirəm ki, rast gəldiyim bir yetim uşaq
Ata desin, ata bilsin məni görəndə.
Kim istəməz yıxılanın dayağı olmaq?
Kim sevinməz bir xeyirxah ömür sürəndə?
Gah olur ki, yer altında əlimdə çıraq,
Şaxtalarla külüng vurub mədən qazıram.
Gah da dönüb bir ağ saçlı hakim olaraq,
Çörçill ilə Trumenə ölüm yazıram.
Buruq qurub neft çıxaran qəhrəmanların
Baltası tək qayaları özüm yaraydım.
Yer altına yer üstəki mərd insanların
Hər sözünü, salamını mən aparaydım.
Deyirəm ki, yer üzünü gəzib bir zaman,
Yetimlərin naləsinə qulaq asaydım.
Cahangirlər dünyasını dar ağacından
Öz əlimlə, öz əlimlə tutub asaydım!
Yaz günəşi saçlarını düzə yayanda,

Yer şumlayıb, toxum səpib, taxıl əkəydim;
Təpəl öküz bürkülənib diz qatlayanda,
Bir kotana qayıb olub özüm çəkəydim.
Tarlaların bəndlərini qıranda sellər,
Bir sədd olub qabağını kəsə biləydim.
İlan kimi dil çıxarıb yananda çöllər,
İlk baharın nəsimi tək əsə biləydim.
Deyirəm ki, istiqbala məndən yadigar
Nə şöhrətim, nə heykəlim, nə adım olsun;
Döyüslərdə zəfər çalan mərd qəhrəmanlar
Cərgəsində əsərimlə övladım olsun!
Deyirlər ki, soyuyacaq Günəş bir zaman;
Düşündükcə o zavallı, o “axır” günü...
Bu dünyaya neçə min il gəlib sonradan,
Gücüm çatıb uzadaydım günün ömrünü...
Öz əlimlə inci kimi sapa düzəydim
Aylarını, illərini əbədiyyətin...
Göy üzündə günəş ilə qoşa gəzəydim,
Yer üzündə mən olaydım hüsnü xılqətin...
Deyirəm ki, bayram günü çöldə, çəməndə
Ürəklərə nəğmə tutan bir ney olaydım.
Mən özümü bu dünyada, dünyanı məndə
Dərk eləyib, məna dolu hər şey olaydım...
Bir arzusunun övladıdır hər kiçik əsər...
Düşünürəm. Dilə gəlir qəlbimdə bir səs,
Deyir: – Şair! Xoş olsa da bu düşüncələr,
Bir kainat bir ürəyə sığışa bilməz...

1949

Arazdan arx gəldi, su gəldi Milə,
Bir ilə salındı kiçik bir şəhər.
Yer qazdı, daş yondu insan əlilə

Dayandı üz-üzə aynabənd evlər.
Hər ev qabağında kiçik bir bağ da,
Yazın oğlan vaxtı gül açdı rəng-rəng.
Dünən qamış bitən qara torpaqda,
Bu gün şəfəq kimi sayrışdı çiçək.
Hopduqca səhranın gövdəsinə su,
Tərlədi qaxsımış bir bədən kimi.
Yerdə çiçək açdı yerin arzusu,
Sevindin, oxucum, sən də mən kimi.
Gürzələr, şahmarlar Araz boyunca
Paslı qılinc kimi çəkildi qına.
Yaşıl məxmər kimi döşəndi yonca
Vətən qızlarının ayaq altına.
Mildəki qarağan, yovşan yerinə
Çinarlar boy atdı cərgələnərək.
Ağaclar bənzədi biri-birinə
Bir ana südünün övladları tək.
Sünbüllər dirçəlib, qalxdı ayağa,
Yaşıl zəmilərə döndü yamaclar.
Ceyran sürüsünü çəkdi uzağa,
Uçuşub bağlara doldu turaclar.
Açıb yaxasını bir insan kimi,
Meşə kölgəsində sərnidi hava;
Radio dil açdı bir dastan kimi,
Gah Bakı danışdı, gah da Moskva.
Sovxoz direktoru oyandı səhər,
Başında fikirlər çıxdı eyvana.
Ayağı altında bir kiçik şəhər,
Baxdı səhra boyu, baxdı hər yana.
Düşündü, düşündü bizim qəhrəman,
Qurduğu şəhərə baxdı vüqarla;
Elə bil nur yağdı baxışlarından,
Sabahı düşündü o, iftixarla...

Sabahı seyr etdi öz nəzərilə,
Bir anda fikrindən yüz illər keçdi.
Bu kiçik şəhərin küçələrilə
Gözündən nə qədər nəsillər keçdi...
1950, 30 mart

Ağzı xeyir sözlüm, incimə məndən,
Yar yardan ayrılmaz, bülbül çəməndən.
Demə ki, düşmüşdür saçlarıma dən,
Ürək qocalmayır, ürəyim sənsən.
Mən qul olmamışam şöhrətə, ada,
Sənsiz yaşamayım bir gün dünyada.
Gözəllər, cananlar min-min olsa da,
Mənim bu dünyada mələyim sənsən.
Könül heç doymarmı sən tək gözəldən,
Sən oldun qismətim hökmi-əzəldən.
Sağ olsun bu xeyir işi düzəldən,
Müqəddəs əməyim, diləyim sənsən.
Yusifin, Vaqifin görüm var olsun!
Aybəniz hamıdan bəxtiyar olsun!
Yüz il də Vurğuna Xavər yar olsun!
Ən əziz sirdaşım, köməyim sənsən!
1951, 3 aprel

Yam-yaşıl Bolqar göylərini
Qartal kimi dolaşan
Və yam-yastı
Bolqar dağlarının üstündən aşan
yel atlı
yel qanadlı
təyyarəmiz

Dostlar torpağına ayaq basdı.
Günəş altında
Yaqut kimi qızaran
al bayraqlar
Şəfəqlərə boyanmışdır.
Onları bir-bir
Seyr etdikcə mən,
Sinəmin içindən
bir səs gəlir:
Torpaq oyanmışdır,
insan oyanmışdır.
İşıq bol,
hava şəffafdır.
Dağlar ətəyindədir təyyarə düzü.
Bizi hörmətlə qarşılayan
dostların gülər üzü.
Əllərindəki çiçək kimi safdır,
İşıq bol, hava şəffafdır.
Düşmənin üstünə
İki cahandan
hücum çəkərək
Zəfər çalmış bir ordunun
Əsgərləri tək
Görüşürük biz
Şaddır, döyünür ürəklərimiz.
Sən,
Elə zənn etmə ki,
Ahənrüba kimi
birləşən
Sadə əllərimizdir.
Yox, yox.
Bu ülfət
və məhəbbət

Vətənin eşqilə alışıb-yanan
Yanar dağlar kimi
alovları ərşə dayanan
əməllərimizdir.
İşıq bol,
Hava şəffafdır.
Dağlar ətəyindədir təyyarə düzü
Bizi hörmətlə qarşılayan
Dostların üzü
Əllərindəki çiçəklər kimi safdır
ışıq bol,
hava şəffafdır.

1951, 12 sentyabr

Ağır yatan ovçu dostum,
Gözlərini aç daha,
Az qalmışdır sabaha.
Oyan dostum, geyin gedək,
Lap dan yeri sökülür,
Quba qazlar, yaşılbaşlar,
Araz üstə tökülür.
Ay da gəlib daxmamızın
Qapısında dayanmış.
Yolumuza yuxa yayan
El qızı da oyanmış.
Alaseyrək tufəng səsi,
Eşidirəm uzaqdan,
Tulalar da zingildəşir,
Gedək deyir bayaqdan.
Oyan, ancaq acıqlanıb,
Yenə məni söymə gəl.
Hər yuxudan kal duranda

Öz başına döymə gəl.
Oyan dəli-dolu dostum,
Gözlərini aç daha,
Az qalmışdır sabaha.

1951

Göz aldadan bir su kimi
Gah lal axar asta-asta,
Gah da mələr quzu kimi,
Ürək yaxar asta-asta...
Nə bir toya, nə bir yasa
İstəmər ki, ayaq basa.
Adam ölüb, ev də yansa,
Durub baxar asta-asta...
“Yüz yol ölçər, bir yol biçər”,
Təmiz suyu üflər içər...
Dediyinin üstən keçər,
Altdan çıxar asta-asta...
Özü qorxaq, cüssəsi dar,
Andını da tez unudar.
Sözlərini çeynər udar,
Hey udqunar asta-asta...
O “mərd” olar yaxşı vaxtda,
Çox danışar hünər haqda.
Çətin işdə, bərk ayaqda
Tez sıpıxar asta-asta...
Ürəyi buz, nəfəsi qar,
Üzdən gülər, üzdən yanar...
Az işləyib, çox qazanar,
Ancaq tıxar asta-asta...
O aşkarda girər qına,
Qıfıl vurur öz ağzına.

Xəlvətdəsə ona, buna.
Ləkə yaxar asta-asta...
Nə yaradar, nə də qurar,
Yaradana ağız burar.
Quyu qazıb, tələ qurar,
Ev də yıxar asta-asta.
“Tilsimlidir o qəhrəman”,
Qan da axmaz yarasından.
Odun-suyun arasından
Üzə çıxar asta-asta...

1953, 26 yanvar

“Kırpi”! Bir müxənnət tanıyıram mən,
Yəqin tanıyırsan birini də sən.
Vaxtında ellərə xəbər verməsən,
Qudurub həddini aşar müxənnət,
Yüz il də gizlənib yaşar müxənnət...
Sən birinin ayağını yalardın,
Yüz birini quduz kimi dalardın,
Ürəkləri, beyinləri talardın,
Yaman getdi... getdi “şəfin”, müxənnət,
Din, necədir indi kefin, müxənnət?
Gözlərində iki parça buz donub,
Anan səni yaman uğursuz doğub,
De, əllərin neçə günahsız boğub?
Yaman getdi, getdi “şəfin”, müxənnət,
Din, necədir indi kefin, müxənnət?
“Yuxarı”da it kimi yallanırdın,
Yeyib-içib yaxşıca hallanırdın,
“Aşağı”nın üstə naxallanırdın.
Yaman getdi... getdi “şəfin”, müxənnət,
Din, necədir indi kefin, müxənnət?

“Səssiz!” – deyib başqasını sıxardın,
Özün evdə lap cıdır çıxardın,
Min daş atıb aşıyanlar yıxardın.
Yaman getdi... getdi “şəfin”, müxənnət,
Din, necədir indi kefin, müxənnət?
Yalanları qılinc kimi yağladın,
Ürəkləri, ciyərləri dağladın,
Evlər yıxıb, hey qapılar bağladın.
Yaman getdi... getdi “şəfin”, müxənnət,
Din, necədir indi kefin, müxənnət?
Vurğun ellər aşıqıdır əzəldən,
Ellər olur hər müşkülü düzəldən,
İndi başın yumruq yeyir yüz əldən,
Olmayacaq bir də “şəfin”, müxənnət,
Din necədir indi kefin, müxənnət?..

1953

Nemətsə də gözəl şeir,
Şair olan qəm də yeyir.
Ömrü keçir bu adətlə,
Uğurlu bir səadətlə.
Görən məni nədir deyir:
Saçlarına düşən bu dən?
Şair, nə tez qocaldın sən!?
Dünən mənə öz əlində
Gül gətirən bir gəlin də
Gözlərində min bir sual
Heykəl kimi dayandı lal...
O bəxtəvər gözəlin də
Mən oxudum gözlərindən:
Şair, nə tez qocaldın sən!?

Ovçuluğa meyil saldım,
Gecə-gündüz çöldə qaldım,
Dağ başından enib düzə
Bir ox kimi süzə-süzə
Neçə ceyran nişan aldım;
Cavab gəldi güllələrdən:
Şair, nə tez qocaldın sən!?
Bəzən uca, bəzən asta,
Ötür sazım min sim üstə.
Andı yalan, eşqi yalan,
Dostluğu da rüşvət olan,
Ürək yıxan bir iblis də
Üzəvari deyir hərdən:
Şair, nə tez qocaldın sən!?
Saç ağardı, ancaq ürək
Alovludur əvvəlki tək.
Saç ağardı, ancaq nə qəm!
Əlimdədir hələ qələm...
Bilirəm ki, deməyəcək
Bir sevgilim, bir də Vətən:
Şair, nə tez qocaldın sən!?

1953

Yetər bu ayrılıq, bu fitnəkarlıq,
Fitnənin axırı nədir, a “dostlar”?
Sizdəki bu həsəd, bu gözü darlıq,
Gəncliyə bir əyan dərslər, a “dostlar”.
Böyük bir hünərim yoxdur, bilirəm,
Bəzən öz-özümə baxıb gülürəm.
Artıq can üstəyəm, artıq ölürəm,
Şöhrətim quru bir səsdir, a “dostlar”...
Tərpətməyin məni durduğum yerdən,

Bir gül çiçəklənməz ayrılısa yerdən...
Yoxsa şimşək olub oynaram birdən,
Mənim bir damarım tərsdir, a “dostlar”.
Əzəldən aşıqəm şerə, sənətə,
Küsməyin məndəki bu bədahətə.

.....
Vüqarım hər zaman şəsidir, a “dostlar”.
Başından yekələr çox qudurmasın,
Yalandan üzümə gəlib durmasın.
Hər yetən qıcıma bir diş vurmasın,
Yaxamdan əl çəkin, bəsdir, a “dostlar”!
Hər gülün taleyi öz əlindədir,
Sirrimi vermərəm, çox dərinədir.
Şairin şöhrəti əsərindədir,
Sizə son cavabım “yest!”dir, a “dostlar”!

1953

Bahar, istəklimsən başdan, binadan,
Ən gözəl qızısan sən təbiətin!
Xoşbəxt yaranmısan xoşbəxt anadan;
Gözünün odusan şerin, sənətin,
Ən gözəl qızısan sən təbiətin!
Sənin də şair tək qanın qaynardır,
Yerdə arzuların gül açır rəng-rəng.
Başında daima fikirlər vardır,
Daima döyünür sinəndə ürək,
Yerdə arzuların gül açır rəng-rəng.
Sükuta düşmənsən əzəldən sən də...
Nə yatır, nə də bir sakit olursan.
Çöllərə neçə min xalı sərsən də,
Çarpışıb yağışla, boranla, qarla –
Qışın son nəfəsi – qasırğalarla –

Sən də döyüşlərdə yaşa dolursan,
Nə yatır, nə də bir sakit olursan!
Buludlar qoynunda çaxan şimşəyin
Sivri qılınc kimi sıyrılır qından.
Tufan da qoparır bəzən küləyin,
Dağlara səs düşür qışqırığından...
Bahar! Qoy suların guruhur axsın,
Sinəmin üstündən keçsin sellərin.
Başımın üstündə şimşək də çaxsın.
Qoy tufan qoparsın əsən yellərin!
Doyunca çarpışıb qasırğalarla,
Göydə qartal kimi yorulur mən də,
Sonra qoşa yatıb dostum baharla
Baş-başa, dincəlim bir göy çəməndə...
Dən olub səpilək, gəl sənidlə mən,
Göyərək torpaqda sünbüllər kimi;
Qızlar güləb çəksin qoy ətrimizdən,
Baharın zinəti al güllər kimi!
Qoşa çinar olub bitək yol üstə,
Göylərə boy ataq öz ölkəmizdə.
Yayın istisində Muğanda, Mildə,
Yolçular dincəlsin, qoy kölgəmizdə.
Ya da dağ döşündə qoşa qaynayan,
Ürək sərinlədən çeşmələr olaq...
Yerdə bulud-bulud axıb oynayan
Sərin çaylar kimi axdıqca dolaq...
Yer qazaq, su çəkək boz səhralara,
Daş yonaq, söz yazaq iki əl kimi...
Göyləri şimşəktək biz yara-yara,
Gəzək yer üzünü bir əməl kimi.
Bir cüt ala gözlü göyərçin olub,
Gəl Yer kürəsinin çiyinə qonaq.
Şeir tək dillənib, nəğmə tək ötüb,

Dildən-dilə düşək, əzbər oxunaq.
Bir cüt məşəl olsun ürəklərimiz,
Bir cüt ulduz kimi baş-başa yanaq.
Sülhün, səadətin keşiyində biz
Gəl qoşa dayanaq, qoşa da yanaq!
Min il ömür sürək səninlə qoşa
Bir canda döyünən iki ürək tək.
Min il nəfəs verək torpağa, daşa,
Nəsildən-nəsilə təzələşərək...

1953, 22 aprel

Gəl ey dost, Xəzərin cəlalına bax
Buruqlar dayanmış ehramlar kimi.
Dənizdə hər gecə süd kimi dümağ
Ulduzdan, incidən, almasdan parlaq
Neçə min od yanır, neçə min çıraq,
Sularda sayrısan ağ şamlar kimi...
Yox, yox, işıq deyil, ürəkdir yanan –
Ürəkdir əməli ərşə dayanan.
Yandıqca sönməyən ilhamlar kimi!..
Bakı fəhləsinin tunc sinəsində
Köpüklü dalgalar parçalandıqca,
Dənizin altında daima dustaq,
Günəşdən, havadan, insandan uzaq
O yerlər oyanır mator səsindən,
Həzz alır insanın xoş nəfəsindən.
Fırtına çalxanıb su bulandıqca,
Bir yeni sürətlə yer dolandıqca...
Yeraltı dünyalar yer üstə çıxır,
İnsan əllərini zəfərlə sıxır...
Dayan! Ey fırtına! Dayan! Ey külək!
Nə üzünü bozart, nə də inad ol.

Daşların bağrından cövhər çəkərək –
Ağzı qıfıllanmış xəzinələri
İnsana qaytarır insan əlləri...
Sən də sevin buna, sən də gəl şad ol!
Şair, sürət ilə yaz bu sürəti
İllərin şöhrəti illərə düşsün,
Yaz ki, yurdumuzun böyük neməti
Neftin nəğmələri dillərə düşsün.

I NƏĞMƏ

Elə ki, qapını qara qış kəsir
Evlərin üstündə tar bağlayır qar.
Külək qılınc kimi insanı kəsir,
Sarı yarpaq tökür boylu çinarlar.
Elə ki, bağlanır dağların yolu,
Çayların üstündən buz körpü salır.
Nəfəsi çovğunla, boranla dolu
Qış günü, evlərdə yurd-yuva salır.
Elə ki, yer düşür min yaraşıqdan
Sarılır yam-yaşıl mənzərələr də,
Yer istidən qalır, göy də işıqdan
Bağlanır qapılar, pəncərələr də:
Canımız soyuqda donana kimi
O öz nəfəsilə isidir bizi.
Bağrına basaraq bir ana kimi
Qoynunda qızdırır əllərimizi.
Sən bu həqiqəti sadə saysan da,
İşıqsız göz olmaz, istisiz ürək...
Donar damarlarda buz kimi qan da
Evlərdə at çapar boranla, külək.
Donar dəzgah üstə ipək toxuyan
Vətən qızlarının şam barmaqları.

Donar dəftər yazıb, kitab oxuyan
Körpə uşaqların gül yanaqları...
Nəhəng zavodların qəlbi dayanar,
Şumlara mıxlanar min traktor da.
Təbiət yuxudan çox gec oyanar...
Lal olar gur səslə yüz min mator da.
Mənim qələm tutan əlim də donar,
Üstəlik ağzımda dilim də donar.
Yaxşı bax, gör neftin qüdrəti nədir,
Elə zənn etmə ki, bu əfsanədir.

II NƏĞMƏ

Həyatdır vaxt olur, xəstələnirik,
Astdan danışır gur səsimiz də.
Ölümlə üz-üzə yaman gəlirik
Az qalır kəsilmə nəfəsimiz də.
Od tutub yandıqca hey bədənimiz
Dalğa-dalğa vurur beynimizə qan;
Ayıq ağlımızı şaşırıq biz,
Ah-uf da deyirik, şirin olur can.
Boğmağa cəhd edir öz pəncəsilə
Böyük bir insanı adi sətəlcəm.
Əzizlər ağlaşır asta səs ilə,
Bir salxım buz olur ürəkdəki qəm...
İnsana üz verən bu dar ayaqda
Neftimiz dəyişib bir dərman olur.
Ürək tənənfəs olduğu vaxtda
O saf bir qan olub ciyərdə dolur...
Xəstəmiz tərənir gülümsəyərək
Gözünə bir şirin yuxu da gəlir.
Qəfəsdə quş kimi çırpınan ürək
Yorğun döyüşçü tək yatıb dincəlir.

Yaxşı bax, gör neftin qüdrəti nədir,
Elə zənn etmə ki, bu əfsanədir!

III NƏĞMƏ

Torpağa qarışır o bir gübrə tək,
Deyir ki, anamız yer qocalmasın.
Bağların üstünü ölüm almasın,
Arazın suyundan bol-bol içdikcə
Özü də bağçada qızıl gül olur.
Fəsillər dolanıb zaman keçdikcə
Tarlada şaxəli bir sünbül olur.
Bəzən ipək üstə ətirlər saçır
Bahar müjdəçisi bir çiçək kimi.
Bəzən də şal üstə o qanad açır
Güldən-gülə qonan kəpənək kimi.
Gah abı rəng olur, gah da qırmızı
Yanır libaslarda o çıraq-çıraq.
Bəzənir yurdumun gəlini, qızı
Təpədən-dırnağa geyinir dümağ.
Hələ bağçalarda o qatar-qatar
Qaçan körpələrin atdığı nədir?
Əldən-ələ keçən o rezin toplar
Neftdən uşaqlara bir hədiyyədir.

IV NƏĞMƏ

Neftin nəfəsində nə qüdrət varsa,
Cansız dəmiri də əridir birdən.
Hücuma hazır ol! Əmri alarsa,
Dağ boyda tankı da tərpədir yerdən.
O hər cahangirin, hər qəsbkarın
Yolunda bir yanğın, bir vulkan olur.

Bizim qoşun-qoşun polad tankların
Soyuq gövdəsinə isti qan olur.
Boranda, şaxtada, palçıqda, qarda,
Alovu sərnəyib odu sönməyir.
Yorulub atmayır o bizi darda
Adını unudub üzü dönməyir...
Bir alim dostumdan soruşdum ki, mən:
De görüm “T-1”in mənası nədir?
Dedi: Öz səsindən qabaqda gedən
İldırım sürətli bir təyyarədir...
Yığıb qanadını qırğı sayağı
Şığıyıb süzəndə o bir ox olur.
Geniş fəzalardır onun oylağı
Bircə an içində gözdən yox olur.
Ona təslim olur göylər, ümmanlar,
Fikirdən yavaşıdır, şimşəkdən yeyin...
Onun qanadında saatda beş min
Kilometr uçacaq sabah insanlar...
Reaktiv ad vermiş alimlər ona,
Bir zaman Marsa da yol gedəcəkdir.
Bu sürət yaraşır torpaq oğluna,
O ayı, ulduzu fəth edəcəkdir!
Bu günsə onların qulağı səsdə...
Göydə vuruşduqca qasırğalarla
İnsanlar sağ əli gözünün üstə
Onları seyr edir min iftixarla...
Bir rus aliminin böyük başı da,
Sürətin, işığın ilk sirdaşı da,
Ucalır göylərə bu iqtidarla.
O polad qartallar dağlar aşdıqca,
Göydə buludlarla qucaqlaşdıqca,
Bakı fəhləsi də baxır vüqarla
Çarpışır Xəzərdə sərt dalğalarla...

Yaxşı bax, gör neftin mənası nədir?
O şimşək qanadlı bir təyyarədir!
Elə zənn etmə ki, bu əfsanədir!
Gəl ey dost, Xəzərin cəlalına bax:
Buruqlar dayanmış ehramlar kimi,
Dənizdə hər gecə süd kimi dümağ,
Ulduzdan, incidən, almasdan parlaq
Neçə min od yanır, neçə min çıraq,
Sularda sayrışan ağ şamlar kimi...
Yox, yox işıq deyil ürəkdir yanan –
Ürəkdir əməli ərşə dayanan
Yandıqca sönməyən ilhamlar kimi!..

1953, 30 sentyabr

Lalə, rəngindəki yangın, de, nədir?
Niyə məlulsan, a dağlar qızı, sən?
Qara qanlarmı gedir qəlbindən?
Hansı dərd, hansı şirin xatirədir
Səni odlarda yaxan?
O uzaq yollara həsrətlə baxan
Qara gözlər, de, nəçin dolğundur?
Lalə rəngin nə yaman solğundur?
Lalə, qalx! Gün yayılıb dağdan aşır,
Yel əsir, axşam olur, çay da daşır.
Quşlar, insanlar uçur öz yerinə,
Sənsə yalqız, əli qoynunda yenə
Qəlbin, eşqin kimi tək
Tozlanan yollara göz gəzdirərək
Ah çəkirsən, de nədən?
Lalə, bəsdir! Onu gəl gözləmə sən.
Keçdi üstündən o dəhşətli bulut...
İçdiyin andı, quzum, sən də unut!

Yüz il insan da onu xatirə tək
O vəfasız qayıdıb gəlməyəcək...
1954, 22 dekabr

O gün ki, üstünü cəlladlar aldı,
Günahsız töküldü müqəddəs qanın.
Bizim dərdimizdir, yarımçıq qaldı
Sənin söz dastanının, həyat dastanının.
Biz səni sevirdik canla, ürəklə,
Çünki sən ürəklə sevirdin bizi.
Çalardın sazında minbir diləklə
Bizim eşqimizi, iradəmizi!
Qardaş! Sən ürəklə sevirdin bizi.
Yarandın, yaşadın şanlı bir gündə
Sözün ulduz-ulduz, çiçək-çiçəkdir.
Xatirən daima torpaq üstündə,
Yaşıl bir ot kimi göyərəcəkdir...
Sənin qəlbin kimi safdır, dümağdır
Vətən göylərinin ağ ulduzları.
Adına nəğmələr oxuyacaqdır,
İdil yılğasının tatar qızları.
Mənim şair dostum, şair qardaşım!
Vüqarın böyükdür uca dağ kimi.
Sənin hünərinlə mənim də başım
Ucaldı göylərə bir bayraq kimi...
Neçə sərhəd aşır, el gəzir şeir,
Yurd salır neçə min ürəkdə, canda.
Sənə oğlum deyir, öz balam deyir,
Mənim ana yurdum Azərbaycan da!
1954

Dostlar, badələri qaldırın içək!
Gecə ulduzludur, hava da sərin.
Demirəm məst olub dünyadan keçək...
Deyirəm mehriban düşüncələrin
İsti qucağında qızınaq bir az...
Qoy uzansın gecə, geciksin səhər,
Yuxuya getməsin məclisdəkilər –
Mənim söhbətimdən yorulmaq olmaz.
Hələ yer üstündə, insan yanında
Deyib danışmaqdan doymamışam mən...
Uzadaq ömrünü hər bir anın da,
Yel kimi keçməsin vaxt üstümüzdən...
Bu aylı gecədə, bu dağ döşündə,
Bu sazlı, söhbətli bulaq başında
Bu saat, bu dəm
Heç yana, heç yerə mən tələsmirəm!
Sevgilim, qolunu boynuma dola!
Demə ki, yorğunam, ya qocalmışam.
Mən hələ dünyadan nə zövq almışam?
Dur, bütün aləmi gözək qol-qola!
Yenə də fikrimin səyyar yelkəni
Dənizdən-dənizə atsa da məni,
Qorxma! Ürəklə de: “Uğurlar ola!”
Dur, bütün aləmi gözək qol-qola.
Səldəndən, sülardan yeyin axşam da,
Şimşəklə yanaşı göydə çaxsam da,
Nə şadlıq səyirtsin atını, nə qəm,
Heç yana, heç yerə mən tələsmirəm!..

Sən də, ovçu dostum, tələsmə sən də,
Bu qəlbi dağları qoy asta aşağı.
O çay yanındakı yaşıl çəməndə
Asta addımlayıb ağır dolaşaq.

Hər gülə, çiçəyə salam verməsəm,
Xoş üz göstərməsəm, xoş üz görməsəm;
Nanələr, reyhanlar inciyər məndən.
Güllərin yarpağı tökülər dən-dən...
Odur ki, yel olub çöldə əsmirəm,
Heç yana, heç yerə mən tələsmirəm!

Bulud tez keçməsin başımın üstdən,
Çay da yavaş axsın... sular boyunca.
Baxım hər zərrəyə, baxım doyunca...
Ürək tərpənməyir ötərgi səsdən,
Nə çıxar bir anlıq yanan həvəsdən?

Elə zənn etmə ki, ağırlaşmışam,
Ayağı sarıqlı, şikəst bir quşam...
Qoy dünya böyüsün, zaman uzansın
Bir günün ərzində aylarla yansın.
Al günəş, gözündən nur yağa-yağa...
Ömrün kitabını tamamlamağa
Çox da can atmasın əlimdə qələm,
Mən tələsmirəm,
Mən tələsmirəm!

1954

Dostum! Moskvada, iki il qabaq,
Qarlı bir qış günü bir evə dolduq.
Dostlar, tanışlar da məclis quraraq,
Üstünə yüngüllük, gülüb şad olduq.
Mən soyuqlamışdım o axşam bir az,
Sənsə erk eləyib danladın məni.
Dedin ki, bu qədər soyuqluq olmaz,
Özünə baxmırsan... Doğrudan da sən.

Elə bil canının lap düşmənisən!
Sonra əynindəki bir gödəkçəni
Mənə bağışladın o məclisdəcə.
Üstəlik bir söz də dedin o gecə:
“Biz heç... Qoy şairə soyuq dəyməsin!”
O ürəkdən gələn mehriban səsin
İndi də, indi də xatirimdədir...
Əzəldən qaydadır eldə, obada,
Dostluğun töhfəsi bir çöp olsa da,
Anlayan bilər ki, mənası nədir.
İndi qış günləri şaxtada, qarda
Əlimdə tufəngim çöllər gəzirəm.
Arabir yol azıb qasırğalarda,
Bir işıq axtarıb ellər gəzirəm.
Gah şər qarışanda, gah da dan üzü
Sazaq qılinc kimi kəsəndə məni,
Geyirəm verdiyin o gödəkçəni,
Elə bil gül açır Mil, Muğan düzü.
Bəzən Bakıda da xəzri əsəndə,
Elə ki, qəflətən xəstələnirəm,
Elə ki, qorxudur məni sətəlcəm,
Uşaqlar deyib, həmdəm küsəndə,
Geyirəm verdiyin bu gödəkçəni.
Bu ceyran dərisi bir loğman kimi
Davasız, dərmanlı sağaldır məni.
Xeyirxah, mehriban bir insan kimi,
Hər zaman, hər yerdə anıram səni...

1955

Aşıq Şəmşir, Dəlidağdan keçəndə
Kəklikli daşlardan xəbər al məni.
Ceyran bulağından qızlar içəndə
Saz tutub, söz qoşub, yada sal məni.
Hay vurub, qıy vurub, səs sal dağlara,
Gözəllər oylağı göy yaylaqlara.
Mənim bu dərdimi de oylaqlara –
Sinəmdən oxladığı bir maral məni.
O ceyran baxışlı baxdı uzaqdan,
Canımı odlara yaxdı nahaqdan.
Yüz il də dolanıb keçsə o vaxtdan
Unutmaz aləmdə əhli-hal məni.
Gəlmişəm gəzməyə sizin dağları,
Baxım yaylaqlara doyunca barı.
Bu yerə şairin düşdü güzarı,
Gözəl qarşıladı xoş iقبال məni.
Bəxt məni bu yerə qonaq göndərdi,
Gedirəm, yamandır ayrılıq dərdi;
Demə Səməd Vurğun gəldi-gedərdi,
Unutmaz bu oba, bu mahal məni...

1955, 22 iyul

Vaxtsız əcəl, get o yanda dolan, dur,
Qürbət eldə can verməyəm ölümə!
Qılincini məndən uzaq dolandır,
Görürsən ki, qələm aldım əlimə,
Qürbət eldə can verməyəm ölümə!..

1955, noyabr

Qardaş! Sənin axar təbin
Axdı təmiz sular kimi;
Hər muradın, hər mətləbin
Gah yeridi, gah atlandı,
Tərlən olub qanadlandı
Müqəddəs arzular kimi!
Ömrün boyu sən inandın
Bu torpağın qüdrətinə.
Vətən oldu əzəl andın;
Qulaq asdın sərin-sərin
Dünya görmüş bu ellərin
Hər sazına, söhbətinə.
Şirin dilin, şirin ləhcən
Yurdumuzun öz səsidir...
Rübabını çalanda sən
Dindi dağ da, göy çəmən də,
Dedi hamı, dedim mən də:
Bu Osmanın nəfəsidir –
Yurdumuzun öz səsidir!..
Kosmopolit iş başında
Səni dandı, məni dandı...
Sən atını sürən zaman
Od qopduqca nallarından
Paxılların küt başında
Ocaq yandı, od qalandı!
Bir döyündü ürəyimiz, –
Bir əmələ qoşa getdik.
Gah ləpəli, gah dalğalı,
Gah da çənli, qasırğalı
Şeir, sənət yolunu biz
Vüqarla baş-başa getdik,
Bir əmələ qoşa getdik!..
Getdik, dedim... Yox, inanma!

Mənzil yarı, ömür yarı!
Mən dayansam, sən dayanma!
Qartal kimi dağlar aşsın,
Buludlarla qucaqlaşsın
İlhamının qanadları!
Mən bilirəm o səndəki
Vüqar nədir, təmkin nədir!
Bilirəm ki, sinəndəki:
Hələ sirri açılmamış,
İnciləri saçılmamış
Qapalı bir xəzinədir...
Bilirəm ki, el yanında
Alnı açıq, üzü ağsan.
Bilirəm ki, saf qanında
Dalğaların qüvvəti var,
Şərin, sözün qüdrəti var,
Hələ nələr yazacaqsan,
Nə nəğmələr yazacaqsan!..

1955, 17 dekabr

Qulaq asın, dost-aşnalar,
Bir pərişan kamanım var.
Bu rübabın hər telində
Yüz ahım var, amanım var.
Nə tez keçdi ilk baharım,
Xəzan əsdi, soldu barım,
Nə dövrəyə etibarım,
Nə insana gümanım var.
Sazım hanı? Sözüüm hanı?
Uçdu könüm xanimanı...
İtirmişəm el-obanı,
Nə bir dağım, aranım var.

Könül! Daha kimsəsiz gəz

.....
Bir dağam ki, göz işləməz,
Karvan keçməz dumanım var.
Üstündən karvan yeriməz,
Sıxdır dumanların, dağlar!
Yayda-qışda heç əriməz
Quzeylərdə qarın, dağlar!
O qız yaldan tək aşanda,
Saç kəmərə dolaşanda,
Atdan düşüm yol aşanda
Mən olum zəvvarın, dağlar!
Laçınların göydən enməz,
Qayaların baxar dinməz,
Yaman gündə üzün dönməz, –
Pozulmaz ilqarın, dağlar!
Ovçu gəzər oğrun-oğrun,
Maralların düşər yorğun.
Qonaq gəlib sizə Vurğun
Sevinsin gülzarın, dağlar!

Hər bağın, hər bağçanın bir bülbülü-şeydası var.
Hər duyan qəlbin, əzizim, gizli bir sevdası var.
Ruhu oxşar, qəlbi oxşar incə bir canan səsi,
Gah gülər, gah ağlayar, hər dəmdə bir mənası var.
Can alan hər nəğmənin mənası yalnız eşqdir,
Göz görüb əl çatmayan ulduzlu bir dünyası var.
Dərdi-hicran günlərilə ömrü odlardan keçər,
Hər könül bir karvandır ki, bir susuz səhrası var.
Böylə bir söz var ki, Vurğun indi bir Məcnun olub,
Şerü-sənət adlanan nazəndə bir Leylası var.
Aləmin seyrinə gəl, gör nə gözəl fitrəti var,
Hər gülün, hər çiçəyin öz adı var, surəti var.
Qulaq as bülbülün avazına, sevda dəmidir,

O çəmən güllərinin bir-birinə ülfəti var.
 Sığmaz idraka bu dünya evinin sirrləri,
 Varlığın hüsni-əzəldən nə böyük qüdrəti var.
 Dolaşıb aləmi Loğman kimi mənə gəzirim,
 Çünki mənalı keçən günlərin ülviiyyəti var.
 Ay da, ulduz da, günəş də yerə həsrətlə baxır,
 Hər bəşər qəlbinin öz məclisi, öz söhbəti var.
 Məni yelkən kimi qərq etsə də dəryada zaman,
 Vurğun öldü deməyin, bir əbədi sənəti var...
 Meysiz, məzəsiz can ilə canan ola bilməz!
 Sevda dediyin hər kəsə meydan ola bilməz!
 Arıfləri dindir ki, nədir şeir ilə sənət?
 Şair yaranan əmrə peşiman ola bilməz!
 Könlüm evi bir gülşənə bənzər ki, əzizim,
 Min badi-xəzan əssə də viran ola bilməz!
 Qəlbin, ürəyin odlarına yanmasa bir söz
 Dillərdə, ağızlarda o, dastan ola bilməz!
 Girdim günəşin qoynuna, min bir səhərim var,
 Bülbül də mənim, gül də, zimistan ola bilməz.
 Yüksəl, fəqət insanlığa pis gözlə baxanlar
 Dünyada bir ad qoysa da, insan ola bilməz!
 Xoşbəxt elimin, yurdumun öz Vurğunuyam mən,
 Bundan da gözəl bir daha dövrən ola bilməz!
 Əgər səndən dönər isəm, nəşibim ahu-zar olsun!
 Baharım qar tökən qışlar, açılmaz bir diyar olsun!
 Çəmənzarım, bağım-bağçam saralsın, həpsi xar olsun!
 Məzarım od tutub yansın, bu eşqim aşkar olsun!
 Sus, ey bülbül, kəs ey tufan, məramım istirahətdir,
 Bu yerlərdə payım yoxmuş, əlacım bir səyahətdir;
 Ölüm!.. Ey vah, o nemətdir, o bir şanlı səadətdir.
 Əgər vaxtsız ölər isəm rəqibim bəxtiyar olsun!
 Fələkdən intiqam istər, qopub ruhumda tufanlar,
 Nə insafsız, nə vicdansız olurmuş yarəb, insanlar!

Yaz ey Vurğun, çağır qopsun bu gün aləmdə tufanlar,
Dağılsın mehvəri-aləm kökündən, tarimar olsun!
Mefistofel! Mefistofel! Səni ölmüş sanırdıq biz,
Fəqət sağsan, “əfv elə” ki, görməmişdir gözlərimiz.
Bizim dostluq tarixçəmiz beş-altı il sürdü ancaq,
Bu səhvimçün ana yurdum məndən hesab almayacaq.
Çünki şair xəyalımın qanadları çox səyyardır,
Yaşayanın, yaradanın yanılmağa haqqı vardır.
Mefistofel! Mefistofel! Bizim dildə nəçisən sən?
Beyin yeyən, könül yaxan... Şirin dilli bir iblissən.
Yadımdadır o məclislər, o badələr, o nitqlər...
Sən də danma o günləri öz hünərin varsa əgər.
Yadımdamı asta-asta çox girərdin qılığıma,
Fəxrimsən deyib mana, hey içərdin sağlığıma.
Deyirdin ki, şeir-sənət şöhrətisən yurdumuzun,
Qoy hər sözün dastan olsun, taleyin ağ, ömrün uzun.
Deyərdin ki, öz canımı sənə qurban verməsəm mən,
Oğlum, qızım pay almasın bu dünyanın nemətindən.
Mənsə canlı ürək kimi aldanardım bu ülfətə,
İnsan oğlu inanmaqla ucalmışdır ülviiyyətə.
İnanmamaq iblislərin, əqrəblərin fitrətidir,
Böyük sənət əsərləri bir etiqad qüdrətidir.
Etibarsız, məhəbbətsiz hər üzünə keçən ömür,
Xəyanətdən ilham alan şərəfsizə xoş görünür.
Gəl ana torpağım! Gəl məni dinlə,
Mən sənin qəlbindən qopan bir səsəm.
Baxıb gül hüsnünə nə dastan desəm,
Sən ona zinəti ver əllərinlə!
Az söz qoşmamışam hər cəlalına,
Çünki vurğunuyam mən bu yerlərin.
Dastanlar yazmışam gül cəmalına
Qərib axşamların, al səhərlərin.
İndisə başqadır mənim diləyim

Nə çıxar bu qədər can-can deməkdən?
Bu gün söz açmıram tərifləməkdən
Başqa bir istəklə yanır ürəyim.
Fikir ver sözümə, nazəndə Vətən!
Gəl səni şərh edim bir loğman kimi.
Mən söz uydursa da hər yoldan ötən...
Mənim bu şerimi iç dərman kimi!..
Açdım ömrümüzü hey varaq-varaq
Gördüm açılmamış boş səhifələr...
Çox gəzib axtardım mən çıraq-çıraq
Yazıq ki, tapmadım kamil bir əsər.
Çox zaman uyuruq alqışlara biz
Deyirik kamala yetişdik daha!
Bu gün sevilə də əsərlərimiz,
Bir şölə saçmayır onlar sabaha...
Bizim gəncliyin də bir çox dərdi var:
Sevirəm onların həyat səsinə.
Əfsus ki, bilməyir hələ də onlar
Nə öz dilimizi, nə öz gəsini!
Yarımçıq elm ilə, yarımçıq savad
Gəncliyin üstündə böyük ləkədir.
“Savadsız müəllim!..” Bu gülməli ad
Gələcək günlərə bir təhlükədir...
Bəzən bir alimin çox iftixarla
Dediyi öz gəninin fikirləridir.
Qurtarır nitqini baxır vüqarla,
Elə bil öz sözü, öz hünəridir.
Bəzən də nəşəmiz dolu bir gündə
İçib qızıışıraq biz birdən-birə.
Ötərgi bir duyğu, bir söz üstündə
Onillik dostluğu vururuq yerə...
Tarixin qocaman bir qanunu var:
Kamalsız bir hünər solur çiçək tək...

Mənim əllərimlə yazılan qərar
Zamanın hökmüdür: kamala yetək!
Bəzən də ağıllı sayılan sözlər
Bir qığılcım kimi parlayıb sönür...
Mənasız çay kimi dayaz bir əsər
Bizim gözüümüzə ümman görünür.
Günah nə gözdədir, nə də çeşməkdə
Məqsədim başqadır bunu deməkdə,
Kimin ki, sevdası, qəlbi dayazdır,
Kimin ki idrakı, kamalı azdır,
Baxıb damcı boyda görür dənizi,
Sonra da qarışqa zənn edir bizi...
Görürsən tovlayır qəlbi ehtiras,
Kor kimi gedirik onun dalınca.
Hardasa nəşəmiz kökəlir bir az,
Sonra da soyuyub məyus qalınca,
Mən lənət deyirik iradəmizə,
Kefimiz sonradan dərd olur bizə.
Şair, nə üçündür bu sayıqlaman?
Kim qulaq asacaq bu nəsihətə?
Beş günlük dünyanın qonağı insan,
Rəvamı qul olsun bir məhəbbətə?
Dəymə? Öz kefindən qalmasın heç kəs,
Həyat bir qalıba sığışa bilməz!
Onun qaydasıdır binadan, başdan,
Hələ gün çıxmamış qalxıb obaşdan,
Çıxar qoşa-qoşa dəlikli daşdan,
Düşər yavaş-yavaş aşağı kəklik.
Əlində al-yaşıl gələndə bahar,
Dağların başında əriyəndə qar,
Dərədən, kolluqdan dağlara qalxar
Yayınar gözümdən uzağa kəklik.
Hərdən ovçu görüb qaqqılداşanda,

Uçub qatar-qatar dağlar aşanda,
Səs salır bu dağdan o dağa kəklik.
Xaqanilər, Nizamilər yetişdirən bir vətənin,
Oğlu, qızı şeir yazır yubileyinə bu gün sənin.
Bu gün bizim yurdumuzda bir bayramın təntənəsi,
Bu dağlardan o dağlara əks olunur şerin səsi.
Səhər tezdən bülbül uçur, qonur yaşıl bir budağa,
Könül deyir sən də bəzən, sən də geyin dur ayağa.
Bir şərq qoş, hörmət olsun bizim qardaş sənətkara,
Səhər-səhər al günəşin saçlarını yaxşı dara.
Olsun! Könül sirdaşındır dost sözündən çıxmaq olmaz,
Nəğməmizdən ilham alır ulduzlu qış, çiçəkli yaz.
Rustaveli! Gəl qardaşım, əlində bir zərif lələk,
Bu günlərə şeir desin sinəndəki böyük ürək.
Sən görəndə dumanlıydı Gürcüstanın dik dağları,
Bir ölkənin göz yaşıydı sır-sır axan bulaqları.
At çapardı yurdumuzda yoldan keçən min bir yağı,
Açılmazdı sənin könlün, açılmazdı ay qabağı.
O günlərdən xatirədir min vicdanın hekayəti,
Xaqaninin, Nizaminin, Füzulinin şikayəti.
Mən görmüşəm Gürcüstanı, oylağıdır gözəllərin,
Coşqun axan çayları var, bulaqları sərin-sərin.
Yaz gələndə çox sıx olur Gürcüstanın ormanları,
Yel əsəndə dörd bölünür bu dağların dumanları.
Könüllərdə dustaq deyil hər vicdanın, ömrün kamı
Uca dağlar başındadır igidlərin istehkamı.
Əsrlərin yuxusundan göz açmışdır böyük insan
Oxuyuruq tarixləri bu dağların yazısından.
Yaz gələndə daşib gələr,
Dağı-daşı aşib gələr,
Göylə qucaqlaşib gələr,
Heç dincini almaz bir az –
Könlüm kimi rahat olmaz;

Hey gəzişər, hey dolanar,
Gah durular, gah bulanar.
Mənzil kəsər,
Uzun yollu,
Neçə qollu,
Axar göllü
Axar çaylar.
Şütüyər bir ilan kimi,
Göy xallı bir qulan kimi.
Hərdən hirsə dolan kimi
Ürəyində kin saxlayar,
Yeri, göyü ayaqlayar,
Qayaları dəlib keçər,
Dağa girər, daş gəmirər.
Dəli selli,
Başı yelli,
Ağır elli
Axar çaylar.
Dağdan dağa, düzdən-düzə,
Axıb gedər süzə-süzə.
Ayna tutar üzümüzə,
Salam verər ömrümüzə.
Dörd yanında göy çəmənlər,
Qərənfillər, yasəmənlər.
Söyüdlər də çiçək açar.
Ceyran qaçar, turac uçar.
Şəfəlidir,
Şəfəlidir.
Yanı güllü,
Şux bülbüllü,
Göy sünbüllü
Axar çaylar.
Gəzər dağ-dağ, təpə-təpə,

Çəmənləri öpə-öpə.
Dalğa-dalğa, ləpə-ləpə,
Aşıb daşar, daşıb aşar,
Pıçıl-pıçıl pıçıldaşar,
Şəlalələr qardaşdır
Sərçəşmələr sirdaşdır.
Məzəlidir,
Qəməzəlidir.
Şirin dilli,
Sərin yelli,
Dalğa telli
Axar çaylar.
Yaxasında bənövşələr,
Kölgə salar göy meşələr.
Axşam-axşam, səhər-səhər,
Xoş havası sərin olar,
Lalladıqca dərin olar,
Gərdəninə zümrüd taxar.
Başı yaylaq,
Yanı oylaq,
Üstü xallı,
Kol marallı,
Qeyli-qallı
Axar çaylar.
Güllü sarmaşıqlar içində yalqız
Yaşıl bir eyvanda sevdalı bir qız.
Yuxuya getmişdir, o gözəl pəri
Bəlkə də sirli bir xəyala dalmış
Üzündə sayrışır ay şəfəqləri
Mehrab o dilbərə çıraqmı salmış?
Dağılmış saçları o gül üzünə,
Oxşayır alnını sərin bir rüzgar.
Gözəl təbiətin bu saf qızına.

Günəşli gündüzlər ayılı axşamlar
Əlvən şəfəqlərdən rübənd toxuyur,
Adına bülüllər dastan oxuyur.
Təbiət çox sevir insan oğlunu,
Təbiət qoynunda bəsləyir onu.
Bu cansız görünən hər daş, hər qaya
Axşamlar söz açır ulduza, aya.
Məncə, təbiətin böyük qəlbi var,
Dünyanın qəlbidir bizim insanlar.
Ömürlər günəşdən busələr alır,
Axan şələlələr buna əl çalır.
Bəzən şırıl-şırıl axdıqca bir su,
Ürəkdə nazlanır insan duyğusu.
Xəyal qanadlanır, uçur göylərə.
Ulduzlu göylərdən gül dərə-dərə
Bütün kainatı seyr edir insan.
Dünyalar yaranır hər arzusundan,
Yaz bunu, burnunu sallayıb yenə
“Təbiət nə gərək sovet şerinə”
Deyən şairlərin ömrü gödəkdir,
Təbiət insanla gün görəcəkdir.
Yatır sevdalı qız, o yorğun maral,
Gözəlsiz ağlayır ən böyük xəyal.
Qızın yanaqları çiçək-çiçəkdir
Bizim el dilində gözəl-göyçəkdir.
Yatır sinəsində açıq bir roman
Külək oynatdıqca varaqlarını
Qızcığaz oyanır ağır yuxudan
Azca sıgallayır yanaqlarını
Sonra şirin-şirin yuxuya gedir.
Bu gözəl aləmi yenə tərk edir.
Oyan, təbiətin vicdanı pəri,
Dil açsın qəlbinin gözəl telləri,

Sənsiz bu kainat vaxtsız qocalar,
Dünyanın romanı yarımçıq qalar.
Günəş həsrət çəkər o gül üzünə,
Sənin o mehriban ana dizinə,
Dahilər baş qoyub xəyala dalmış,
Qoynunda yaz olur hər boranlı qış.
Yatır sevdalı qız, o nazlı canan,
Yatır sinəsində açıq bir roman.
Oxumuş dastanı bu gözəl pəri
Fəqət bir nöqtədə ala gözləri
Taqətdən düşərək birdən yumulmuş
Nə deyim? Bəlkə də o qanadlı quş
Sevdiyi bir gənci anaraq yenə
Batmış məhəbbətin dərinliyinə,
Bəlkə xəyaldadır, yatmamış o qız?
Külək, gəl oyatma sən onu vaxtsız,
Ayrma sevdalı bir kainatdan
Bəzən şirin olur yuxu həyatdan.
Yatır sevdalı qız ruhu mehriban,
Yatır sinəsində açıq bir roman.
Həyat da romandır, o yaradılır
Dünya binasını qoyandan bəri.
Tez-tez varaqlanır, tez-tez dadılır,
Gah şirin, gah acı səhifələri.
Fəqət bu romanı sonuna qədər
Oxuyan olmuşmu bəri bir nəfər?

V A Q İ F

5 pərdəli 11 şəkilli mənzum dram

İŞTİRAK EDƏNLƏR

V a q i f – XVIII əsrin məşhur Azərbaycan şairi
A ğ a M ə h ə m m ə d ş a h Q a c a r – İran hökmdarı
V i d a d i – Vaqifin həməsri və yaxın şair dostu
İ b r a h i m x a n – Qarabağ xanı
E l d a r – xanlıq zülmü və Qacar basqını əleyhinə üsyan
qaldırmış kəndlilərin başçısı
K ü r d M u s a, A r ş a k – Eldarın dəstəsindən
X u r a m a n – Vaqifin arvadı
Ə l i b ə y – Vaqifin oğlu
G ü l n a r – Əli bəyin sevgilisi
Ə m i n ə – Gülnarın anası
T ü k ə z b a n – Vidadinin arvadı
V ə z i r – Qacarın vəziri
T ə l x ə k – İbrahim xanın təlxəyi
Ş a l i k o, T a m a r a, K i ç i k g ü r c ü – Qacar tərəfindən əsir
alınmış gürcülər
Ş e y x A l ı – Qarabağ şeyxi
İ l y a s – Eldarın dəstəsinə soxulmuş casus
S ə r k ə r d ə – Qacar qoşunlarının sərkərdəsi
Z ü l f ü q a r, T e y m u r – Qacarın əleyhdarlarından
Ə h m ə d k i ş i, Q u r b a n k i ş i – kəndlilər
Q a s ı m, M u r a , – çobanlar
Kəndlilər, qaçaqlar, əsgərlər, elçilər və b.

BİRİNCİ PƏRDƏ

BİRİNCİ ŞƏKİL

XVIII əsr. Azərbaycan, Qazax mahalı. Vidadinin evi. Arxa tərəfdə Kür çayı şırıl-şırıl axır. Qürub zamanıdır. Vidadi tək ağac altında namaz qılır. Namazın arasında əllərini göyə qaldırıb, titrək və təsirli bir səslə.

V i d a d i

Xudaya! İnsanın halı yamandır,
Nələr çəkdiyimiz sənə əyandır,
Mənası varmıdır min təriqətin?
Aç... aç qapısını sən həqiqətin.
Nə olur, bir yeni işıq ver bizə,
Bizim kor yaranmış gözlərimizə –
Bəlkə də yaxşını seçək yamandan,
Ta ki, qansız keçən bir güzərandan
Biz də ilham alağ, sevinək barı!
İşıqlat bu dibsiz qaranlıqları...
Yazıqdır dünyanın əşrəfi insan,
Böyüksən, adilsən, keç günahından!
Qoyma ki, yerlərdə sürünsün bəşər,
Dünyada qalmasın nə pislik, nə şəər.
Yaxşılıq insana bir sənət olsun,
Dünya başdan-başa bir cənnət olsun...

T ü k ə z b a n

Yenə namaz üstə şeir deyirsən!

V i d a d i

Sən də təzə-təzə qəlbə dəyirsən...

T ü k ə z b a n

Yox, yox... Vidadican, bağışla məni,
Könüldən sevirəm hər bir kəlməni.
Otuz il gördüyüm bu yoxsul ocaq,

Bir qonaq görməmiş bu səssiz bucaq,
Sənin ayaqların dəydiyi zaman,
Mənə cənnət kimi görünür, inan!

V i d a d i

Gəl, gəl, yaxın otur, vəfalı qarım,
Səndə yuva salmış ilk arzularım;
Dünyanın dərmini, qəmini hər an
Mənə bir baxışla unutdurursan.

T ü k ə z b a n

Bizə çox görməsin Yaradan bunu,
Mən sənə borcluyam ömrüm uzun.

V i d a d i

Tükəzban! Azaldı gəlib-gedənlər,
Vaqifdən gəlməyir təzə bir xəbər.
Of... O, Qarabağa köçəndən bəri
Gödəlir ömrümün bu son günləri...
Onsuz günü-gündən çoxalır qəhim,
Oydu bu yerlərdə könül həmdədim.

T ü k ə z b a n

Vidadi! Darıxma, bizdə məsəl var:
Bir yandan bağlayan, bir yandan açar.
Qapı döyülür.

V i d a d i

Buyurun!

İki nəfər elçi gəlir.

I e l ç i

Sizsiniz Vidadi şair?

V i d a d i

Bəli, qulluğunuz bəndəyə dair?

I e l ç i

Gəncədən gəlmişik, qonağıq sizə...

T ü k ə z b a n

Bizim yoxsul olan bu evimizə

Siz xoş gəlmişsiniz!

V i d a d i

Gəlin, qardaşlar!

Allah qonağının öz qisməti var.

Elçilər əyləşirlər. Tükəzban qarı aftafanı
sacayağının üstünə qoyub çay hazırlayır.

V i d a d i

Yaxşı, hardansınız, kimlərdənsiniz?

I e l ç i

Şair, Cavad xanın adamıyıq biz,
Xoş xəbər gətirib gəlmişik sizə.

V i d a d i

Vaqifdən?

I e l ç i

Yox, Vaqif Qarabağdadır,
Siz ki, bilirsiniz, o uzaqdadır.

V i d a d i

Bəli, uzaqdadır, həsrəti çoxdur...
Ancaq sədaqətin mənzili yoxdur.
Yaxşı, bir danışın, buyurun, görək!

I e l ç i

Yoxdur bu torpaqda şair sizin tək,
Gözəl sözləriniz düşüb dillərə,
Sizi çox görməsin Tanrı ellərə.

V i d a d i

Yox... yox... Hüsni-kəlam Vaqifdə vardır,
Hər sözü ölməyən bir yadigardır.
Belimi sındırıb onun həsrəti.

I e l ç i

Bizim xan çox sevir şeri, sənəti,
Sizin yanınıza göndərdi bizi,
İstəyir saraya gəlməyinizi.

V i d a d i

Necə?

I e l ç i

Xan deyir ki, Vidadi gəlsin,
Sarayda yaşasın, burda yüksəlsin.
Eviniz hazırdır bir bağ içində,
Eyvanı yamyaşıl yarpaq içində;
Bilməyəcəksiniz nə dərd, nə zillət,
Aşib-daşacaqdır sizinçin dövlət.
Sizi vəzirliyə dəvət edir xan.

V i d a d i

Oğul, mən azadam başdan, binadan.
Bir də, alışıbmışam bizim çöllərə,
Könlümdən ayrılmaz bu dağ, bu dərə.
Məndən nə şah olar, nə də xan olar,
Gəlsəm də xan özü peşiman olar.

I I e l ç i

Canım, bir düşünün, bu səadətdir...
Bu tərki-dünyalıq yaman adətdir.
Qanadlı bir quşdur fürsət əzəldən,
Qaçar, buraxmayın siz onu əldən!

V i d a d i

(bir növ başdan eləmək məqsədi ilə)

Deyin ki, xəstəyəm yoxdur qüvvətim,
Yoxdur o əvvəlki sözüm, söhbətim.
Bu gün-sabahlığam, günlər tez keçir,
Mənim də karvanım yığışıb köçür.

I I e l ç i

Demək... baş tutmadı xanın arzusu?
Sizdən gözlənilməz bir cavabdır bu.
Canım, bu ac evdən nə tapmısan sən,
Niyə buraxırsan kefi əlindən?

V i d a d i

Burda olmasa da saray havası,
İstidir hər quşun doğma yuvası.
Kasıb komacığım özümə yetər,
Burda yazılmışdır yüzlərlə əsər.

I e l ç i

Bəxtinizdən küsün...

V i d a d i

Yox, yox... mən şadam,
Burda hər qayğıdan, dərddən azadam.

I I e l ç i

Gəl gedək, gəl gedək, bu ki dəlidir.

I e l ç i

Gəl gedək, doğrudan bu gülməlidir.

V i d a d i

Qalın, gecələyin, evimiz vardır!

I e l ç i

(rişxəndlə)

Sizə darlıq olar, daxmanız dardır...

V i d a d i

Ürək geniş olsun!

I e l ç i

Gözünüz görsə də odlar, alovlar,
Sizə şirin gəlir xəyalplovlar.

I I e l ç i

Di salamat qalın!

Elçilər gedirlər.

V i d a d i

Gedin! Yanılmışdır sizi göndərən,
Başqa bir aləmin qonağıyam mən!
Bu fani dünyanın kefi, ləzzəti
Axırda yaradır könül möhnəti.
Gedin, aldadammaz məni saraylar!

Burda həmdəməmdir ulduzlar, aylar,
Burda gecələrin qərib səsi var.
Könlümün incə bir kəməncəsi var...
Ona toxunmasın o soyuq əllər,
Mənim sarayımdır yüksək əməllər!..

T ü k ə z b a n

Vidadi, nə dedin! Lap ürəyimdən
Ömür sürməmişən qoltuqlarda sən.
Belə cavab verən dilin var olsun!
Yurdunu atana dünya dar olsun!

V i d a d i

Tükəzban! O saray qan ocağıdır,
Onun hər vüsali hicran dağıdır.
Bir düşün Vaqifi, daima gülən,
Daima şadlanan o böyük hünər
Bəzən taleyindən şikayət yazır;
Səbəb? – Saraylardır...

Arxadan səs gəlir.

V a q i f

Ay ev yiyəsi!

T ü k ə z b a n

Aman! Bu olmasın Vaqifin səsi?

V i d a d i

Deyəsən özüdür.
Bir nəfər kəndli tələsik içəri girir.

K ə n d l i

Vidadi! Vidadi! Gözlərin aydın!

Vaqif qonaq gəlir...

Vaqif bir bölük kəndli ilə daxil olur. Vidadi Vaqifi
görən kimi özünü onun üstünə salır, qucaqlayıb öpüşürlər.

V i d a d i

Canım! Ciyərim!

Yolunu gözləyən zəif gözlərim
Artıq işıqlandı, nə yaxşı, of, sən...

Vəfasız deyildin sən ki, əzəldən

Əyləşirlər.

V a q i f

Günah mənimkidir, əfv elə, ustad!

Sənsiz olmamışdır bir gün könül şad.

Yuxumda görmüşəm səni gecələr,

Sənsiz gülməmişdir ruhuma səhər.

T ü k ə z b a n

Yaxşı, ay utanmaz bir de yadından

Çıxdı birdəfəlik Tükəzban xalan?

V a q i f

(Tükəzbanın boynundan qucaqlayaraq)

Yox... yox, sən anadan artıqsan mana,

Həyatım olduqca borcluyam sana!

V i d a d i

Yaxşı, nə var, nə yox? Kefin necədir?

V a q i f

Bu dünya doğrudan bir bilməkdir.

Qapıya qoymuram can möhnətini,

İçirəm dünyanın hər şərbətini.

Gündüzlər oxşayır məni saraylar,

Gecələr sirdaşım ulduzlar, aylar...

Hər gülün rəngində bir canlı sənət,

Nə qədər təmizdir, safdır təbiət.

Mənim də oylağım dağdır, dərədir,

Könlüm gözəlliyə bir pəncərədir,

Dünyanın sirrini görürəm ordan...

Bir parça sümükdür sevdasız insan.

V i d a d i

(ərk ilə)

Sevda bir dənizdir – göylərdən dərin,

Asta bax, qaralar birdən gözlərin

Burnun uşaq kimi dəyər daşlara.

V a q i f

Xeyr! Mən yoldaşam uçan quşlara,
Dünya çox böyükdür, min bir yuvam var,
Hələ bu dünyayla mənim davam var.
Hər təzə gülüşdən zövq almalıyam,
Ovçu gözlərimdə qalmasın bir kam.
Ömür vəfasızdır, bizi tərk edir,
Hər ağ gün, qara gün ömürdən gedir...

V i d a d i

Şair! Heç aldanma dünya varına,
İnanma dünyanın etibarına.
Savab gör, hər zaman yaxşılıq eylə,
Dar gündə Allaha “kərimdir” söylə.
Səni bu dünyada boğsa da möhnət
Axırda qismətin olacaq cənnət,
Axirət dünyası qalacaq bizə.

V a q i f

O da bir pərdədir gözlərimizə.
Canım, nə cəhənnəm, nə cənnət vardır,
Bunlar da bir cürə uydurmalarıdır.

V i d a d i

Yenə şairliyin baş aparır ha!..
Yoxsa ağ olursan böyük Allaha?..

V a q i f

Bilirsən, Vidadi, sözün doğrusu,
Olmaq istəmirəm vicdan oğrusu.
Çoxdu bu dünyanın gözəllikləri,
Bəzən cəlvələnən nazlı bir pəri
Şəhla gözlərini süzdüyü zaman
Cənnəti alıram mən bu dünyadan.
Qoy nisyə dalınca şeyxlər yüyürsün,
O nisyə cənnəti qoy onlar görsün.

Boş sözdür, “dünyanı heçdən yaradan” –
Bütün cənnətləri quracaq insan.

T ü k ə z b a n

(gülür)

Ha... ha... Vaqif, elə uşaqlıqdan da
Səndə görünürdü bu söz, bu əda.

V i d a d i

Yaxşı, nə tapmısan o saraylardan?
Sən ki zövq alırsan gözəldən, yardan?

V a q i f

Çoxdur Qarabağda gözəl sənəmlər,
Baxdıqca kül olur dərdlər, ələmlər.
Məndən çox uzaqdır hər bəla, hər qəm,
Yalnız gözəllərdir Məkkəm, Mədinəm.

V i d a d i

Demək, gözəllərçin unuttun bizi?
Unuttun öz ana beşiyimizi?

V a q i f

Mən orda olmasam, qan çıxar dizə,
Quşlar da ağlayar ellərimizə.
Xan məndən utanır, çəkinir bir az,
Mən getsəm, qırğının hesabı olmaz.
O, bəzən hirsələnib quduran zaman,
Mənəm zəncirini dartıb saxlayan.
Bir neçə kəndli gəlir.

Ə h m ə d k i ş i

Vaqif, xoş gəlmisən, üzünü görək!

V a q i f

Sağ ol, Əhməd dayı, kefin necədir?

(Köksünü ötürür.)

Ə h m ə d k i ş i

Nə var ki, ömrümüz zülmət gecədir;
Yenə əllərimiz qabar-qabardır,

Nə çuval dibində bir arpa vardır,
Nə də təknəmizdə quru bir çörək.

V a q i f

Bilirəm, bilirəm, o dərdləri mən...

Ə h m ə d k i ş i

Gərək yadındadır rəhmətlik dədən, –
Bükülmüşdü belə keçə atmaqdan.

V a q i f

Darıxma, darıxma, keçər bu dövrən
Ağ günün işığı görünər sizə,
Hələlik güvənin zəhmətinizə.

Q u r b a n k i ş i

Yaxşı, gözümüzün sən işığıydın,
Bütün məclislərin yaraşığıydın,
Şeirlər deyərdin gəlinə, qıza –
Onu da çox gördün axırda bizə?

V a q i f

Yox, yox, Qurban əmi, mənə dünyada
Bu ellər, obalar gülzar görünür.
Gözüm gözünüzdən uzaq olsa da,
Könüldən-könülə yollar görünür.

Q u r b a n k i ş i

Sağ ol, əskik olma, sən yaşa barı!

Bu arada qatar-qatar durnalar keçir, onların qığılıtsı hər iki şairin diqqətini
cəlb edir.

V i d a d i

Tükəzban, bir tez ol, gətir sazları.

Tükəzban iki dənə saz gətirir. Vidadi sazın birini Vaqifə verir.

V i d a d i

Bunu tanıyırsan?

V a q i f

Mənimdir bu saz!

V i d a d i

(ərk ilə)

Hələ saxlamışam onu, utanmaz!
Ondan ayrılmasın sənin hisslərin,
Onun tellərində göylərdən dərin
Bir məna vardır ki, yaşadır izi,
Şair eləmişdir hər ikimizi.

V a q i f

Doğrudur, qardaşım, inan ki, bir an
Könlüm ayrılmamış telli sazlardan.

V i d a d i

Di gəl, durnalara bir şeir deyək.
Sazları çalırlar. Vidadi və Vaqif deyirlər.

V i d a d i

Qatar-qatar olub qalxıb havaya,
Nə çıxıbsız asimanə, durnalar?
Qərib-qərib, qəmgin-qəmgin ötürsüz,
Üz tutubsuz nə məkanə, durnalar?

V a q i f

Bir zaman havada qanad saxlayın,
Sözüm vardır mənim sizə, durnalar!
Qatarlaşıb nə diyardan gəlirsiz?
Bir xəbər versəniz bizə, durnalar!

V i d a d i

Bir baş çəkin dərdi-məndin halına,
Ərzə yazsın, qələm alsın əlinə,
Vidadi xəstədən Bağdad elinə
Siz yetirin bir nişanə, durnalar!

V a q i f

Nazənin-nazənin edərsiz avaz,
Ürək tazələner, edər sərəfraz,
Vaqifin də könlü çox edər pərvaz,
Hərdəm sizin ilə gəzə, durnalar!

Ə h m ə d k i ş i

Sağ olun, gecəniz xeyirə qalsın!

V a q i f

Xeyrə qənsər gedin, çox şad oldum mən.

Kəndlilər Vaqıfla görüşərək gedirlər. Vaqif axşam qəribliyinə şairanə
bir nəzərlə baxaraq.

V a q i f

Ah, bu axşam nə gözəldir, ondakı mənaya bax,
Parçalanmış ağ buludlar, göydə bardaş quraraq,
Təbiətin saflığına qulaq asır uzaqdan,
Gəlin kimi bəzək vurub ay da çıxmış otaqdan.
Nə təmizdir, nə parlaqdır Mahtabın süd bənizi,
Ən müqəddəs xəyallara dəvət edir o bizi.

V i d a d i

Xəyal şirin nemətidir bu acı kainatın.

V a q i f

Xəyal doğma balasıdır bizim ana həyatın,
Onun gözü kor olsa da, sevəcəkdir bu ana,
Yazıq, bədbəxt balasını basacaqdır bağrına.

T ü k ə z b a n

Vaqif! Danışmadın heç Əli bəydən,
Necədir, görmürəm xeyli zamandır?

V a q i f

Paho... lap böyüyüb, yaxşı cavandır;
Toyudur... Gəldim ki, aparım sizi,
Özü tapşırıbdır gəlməyinizi.

V i d a d i

Yaxşı, Əli bəyin toyudur demək?

V a q i f

Bəs necə, toyudur!

V i d a d i

Tükəzban, gedək!

Oğul bizimkidir, gedək, Tükəzban!

T ü k ə z b a n

Sənə zəhmət olar...

V i d a d i

Nə?

(Vaqifə işarə ilə)

Budur cavan?

“Nə qədər olsa qoca, gərçi Vidadi xəstə,
Yenə Vaqif kimi, əlbəttə, yüz oğlana dəyər”,
Sən ki lələşini yaxşı bilirsən!

T ü k ə z b a n

Yaxşı, qoca vaxtı qürrelənmə sən.

V a q i f

Yox, xala! Heç qorxma, indi bahardır,
Qarabağ doğrudan bir lələzardır:
Yenə yanaqlara sığal vurulur,
Hər daşın dibində bir toy qurulur,
Bir yanda tar səsi, bir yanda qaval...
Bükür dağ döşündə boynunu maral,
Axır şırıltıyla köpüklü çaylar,
Gəlir səcdəsinə ulduzlar, aylar.
Gedək! Bizim yerlər xoş keçər sizə.

V i d a d i

Gedək, xına qoyaq əllərimizə,
Uşaq bizimkidir, mübarək olsun!
Gəlinin yolları gül-içək olsun!
Sevinclər içində Vaqiflə qucaqlaşınlar.

P ə r d ə

İKİNCİ ŞƏKİL

Şuşa qalası. Xan sarayı. Vaqifin evi. Toy məclisi,
oyun, İbrahim xan, yanında da adamları gəlir.

Hamı qalxıb, xana baş əyir.

İ b r a h i m x a n

(xanəndələrə)

Başqa bir zövqü var bugünkü toyun,

Tez olun, yaxşı bir segah oxuyun!

Musiqi çalınır.

X a n ə n d ə

(oxuyur)

Hər bağın, hər bağçanın bir bülbüli-şeydası var.

Hər duyan qəlbin, əzizim, gizli bir sevdası var.

Ruhu oxşar, qəlbi oxşar incə bir canan səsi,

Gah gülər, gah ağlayar – hər dəmdə bir mənası var.

Can alan hər nəğmənin mənası yalnız eşqdir,

Göz görüb, əl çatmayan ulduzlu bir dünyası var.

Böylə bir söz var ki, Vaqif indi bir Məcnun olub,

Şerü sənət adlanan nazəndə bir leylası var.

İ b r a h i m x a n

Çox gözəl, Vaqifi çağırın görək...

Bəy də öz toyunda oynasın görək!

Əli bəy oynayır, Vaqif gəlir.

İ b r a h i m x a n

Vəzir, xeyir işiniz xeyli mübarək!

Ağ günlərə çıxsın sizin Əli bəy!

Ancaq çıxarmasın bizi yadından...

V a q i f

Görək, bu növrəği pozmasa zaman...

İ b r a h i m x a n

Yenə də şikayət? Gəl inan ki, sən

Nə qədər mən sağam kef görəcəksən!

Təlxək gəlir.

T ə l x ə k

Gəlininiz bir mələk,
Hamı deyir “mübarək!”
Ancaq mənim boş başım
Sizə deyir – Qardaşım,
Bir qumardan, bir atdan,
Bir də gözəl arvaddan
Ehtiyatlı dolanmaq,
Ehtiyatlı dolanmaq!..

Gülüş

Eşikdə tüfəng atılır və ura səsləri ucalır, gəlini gətirirlər.

Y e n g ə

Anam, bacım, qız gəlin,
Əl-ayağı düz gəlin,
Yeddi oğul istəmə,
Bircə dənə qız, gəlin!..

V a q i f

A qızım,üzündən götür duvağı,
Qoy açıq görünsün ayın qabağı.
Açıq yaşamışdır bizim nənələr,
Kəfəndir, a balam, sərapərdələr.
Nədir gözəllərdə bu pərdə, bu rəng,
Can dustaq olanda gülərmi ürək?
Yazın lələsidir al yanaqların,
Yaqut kənarıdır gül dodaqların,
Camalın dünyadır, qucağın cənnət,
Utansın hüsnündən o kor şəriət!..

Hamıda heyrət, həyəcan görünür; gəlini biri otağa aparırlar.

Bu arada Eldar çiyində bir quzu içəri daxil olur.

V a q i f

Of... dostum, qardaşım, xoş buyurmusan,
Səndə dağ havası duyuram, inan!
Sizdən ayrılmayır könlümün quşu,

Ellərdə görürəm hər qurtuluşu.

E l d a r

Möhtərəm şairə salamlar olsun!

Bu dünya durduqca o da var olsun!

İ b r a h i m x a n

(ətrafa)

Aha... heç saymayır bu hərif bizi,

Görünür dadmamış qüvvətimizi.

Ş e y x

(İbrahim xanın qulağına)

Bir bax gözlərinə... Baxışı qandır,

Kəndə qarışıqlıq salanlardandır.

İ b r a h i m x a n

Vəzir, çoban-çolux məclisidir bu?

V a q i f

Düzü, gözləməzdim heç sizdən bunu.

İ b r a h i m x a n

Necə gözləməzdin, lap yersiz, nahaq,

Yox, bir başa keçsin çiyində çomaq.

V a q i f

Əziz qonağımdır, dostumdur Eldar.

İ b r a h i m x a n

Xanın hüzurunda nə ölümü var?

V a q i f

Bu mənim evimdir, siz qonaqsınız,

Qonağı sevrələr, lap nahaqsınız.

İ b r a h i m x a n

Qonağı, qonağı... qonağa bir bax!

Hər yoldan ötəni başa çıxardaq!

V a q i f

Onun görkəmindən iyrənməyin siz,

Bir kəndli babadır, vicdanı təmiz,

Dilindən düşməyir gözəl nağıllar;

Ən böyük ürəklər, yetkin ağıllar
Ellər dünyasında yetişir, bilin!
Namusu, vicdanı təmizdir elin!

İ b r a h i m x a n

Doğrusu, yorulub bezikmədin sən,
Elə, durub-durub ellər deməkdən?

E l d a r

(Vaqifə)

Canım, dalaşmayın, mən gedim.

V a q i f

Dayan,

Başqadır könlümdə gülən xaniman...

İ b r a h i m x a n

Getsin gərməsini ayaqlamağa!

E l d a r

Buyruq sizinkidir, möhtərəm ağa,
Ancaq olmasaydı kasıb kəndlilər
Bunca qudurtmazdı sizi simü zər...

Eldar məclisi tərk edir. Onu tutmaq istəyirlər, adamlar arasına iğtişaş düşür.

İ b r a h i m x a n

Qoymayın, tez olun, tutun Eldarı!

Ona da göstərin daş zindanları!

(Vaqifə tərəf)

Qudurtdun bunları, doğrudan da, sən,
Bəlkə də özünsən ona dil verən?

V a q i f

Xeyr, yanıldınız, ona dil verən
Gözilə dünyada alovlar görən
Kəndistan yeridir, bəli, kəndistan!
Bəzən tanrıya da ağ olur insan...

İ b r a h i m x a n

(qəzəblə çıxaraq)

Yaxşı danışırıq...

Toy adamları dağılır. Vaqif gəzinir, Vidadi heyrətdədir.

V a q i f

Bu da haqqı-salam, bu da duz-çörək...
Dünyada dərd varmı mənim dərdim tək?
Bu xan bir ilanmış, saray yuvası,
Zəhrimar qoxuyur onun havası.

V i d a d i

Vaqif, sabah məni yola sal gedim,
Torpaq evciyimi ziyarət edim.
Ordadır dünyanın zövqü, ləzzəti.
Sən də öz boynundan at bu minnəti,
Kəndimizə qayıt!

V a q i f

Yox, qayıtmaram.
İş ki belə düşdü, meydanda varam!

V i d a d i

Əl çək bu tərslikdən, qulaq as mana!

V a q i f

Ölsəm də, ölməyim xoşdur mərdana!

V i d a d i

Sən öz dediyindən dönməyəcəksən,
Səni yalnız qoyub gedəmmərəm mən.

Ə l i b ə y

(Gəlir.)

Ata, həbs etdilər yazıq Eldarı!

V a q i f

(mənalı)

İnsan uçuracaq daş zindanları,
Zəncirsiz, zindansız günlər gələcək,
Bizə təsəllidir böyük gələcək.

Ə l i b ə y

Bəs Eldar nə olsun?

V a q i f

Heç, nə dərdi var,

Vaqif ölməmişdir, onu qurtarar.
(Vaqif qolunu oğlunun boynuna dolayaraq)
Oğlum! Xeyir işin olsun mübarək,
Dünyanın kefini, ləzzətini çək!
Mənim də ürəyim hələ cavandır,
Yaşayaq birtəhər, bu da zamandır...
Vaqif Əli bəyin alnından, Əli bəy də Vaqifin əlindən öpür, o eləcə də
Vidadi ilə öpüşüb gedir.

V i d a d i

Ağıllı baladır, Allah saxlasın!

V a q i f

Könlümdə dünyanın min sirri vardır,
Ah, duyan, düşünən nə bəxtiyardır!
Dəryalar üstündə süzən sonalar,
Siz, ey göy üzündə uçan durnalar
Deyin, xoşbəxtəmmi?..

Təlxək qapıdan burnunu göstərərək.

T ə l x ə k

Çox çalışıb, çox yanmayın,
Uşaq kimi inanmayın,
Bu dünyanın səfasına,
Sarayların vəfasına.

(Gedir.)

V a q i f

Gör nələr danışır ağıllı təlxək,
Nəsə, dincəlməyir sinəmdə ürək...

Xuraman gəlir.

X u r a m a n

Kişi, bu nə işdir? Küsüb getdi xan!

V a q i f

Qoy küssün özünün qanacağından!

(Gedir.)

X u r a m a n

Bir el ağasıydı əvvəlki ərim,

Öz qapım, öz evim öz nöqərlərim
Həmsi qulluğumda hazır durardı.
Rəhmətlik gündə bir məclis qurardı...
Buna da bir “böyük vəzir” dedilər,
Başımı, beynimi ovub yedilər.
İnandım, dedim ki, nə xəyalı var.
Yəqin ki, bunun da öz cəlalı var.
Bu ki qoltuqlarda gəzib-dolanır,
Çox vaxt da su kimi rəngi bulanır,
Elə dərd tökülür qaş-qabağından,
Amma çox razıyam qanacağından.
Şairdir, görünür, düz ilqarı var,
Nə gözəl, nə şirin kəlamları var...
Eh... bir də, bunlardan mənə kar aşmaz...

Vaqif gəlir.

V a q i f

Nə var, fikirdəsən sən, ey sərvinaz,
Amandır, örtməsin, ey nazlı nigar,
O ay camalını qara buludlar!

X u r a m a n

Niyə, nə dərdim var, Allaha şükür!
Hara baxıramsa xeyir görünür...

V a q i f

Yox... Sənin səşində bir titrəyiş var,
Gəl məndən gizləmə, aç, söylə aşkar!

X u r a m a n

Heç... bir az incidir məni bu qütbət.

V a q i f

Yox, bu da olmadı, düz danış, afət!
Yalan yaraşmayır gül dodaqlara...

X u r a m a n

Bıy... Yaxşı, nə deyim mən bəxtiqara?

V a q i f
 Aha... bundan danış... danış görüm, sən
 Niyə öz bəxtinə qara deyirsən?
 X u r a m a n
 Deyirlər ki, sən...
 V a q i f
 Nə? Təzə xəbər?
 X u r a m a n
 Nə bilim, doğrusu...
 V a q i f
 Danış!
 X u r a m a n
 Deyirlər,
 Səni vəzirlikdən qovlayacaq xan!
 V a q i f
 Ha... ha... ha... Bəs elə bu?
 X u r a m a n
 Bəli.
 V a q i f
 Xuraman!
 Xuraman, gör nəyin xəyalındasan!
 Qəfəsdə quş kimi yaşayıram mən.
 Nə sənin gördüyün bu saray, bu yurd,
 Nə də dişlərində qan donan o qurd
 Bu tər lan könlümü ovlaya bilməz!
 Dərin elə busa, lap arxayın gəz!
 X u r a m a n
 Bu səni... bəs səni...
 V a q i f
 Nə?... Çıxarsalar?
 X u r a m a n
 Necə dolanarıq, dilənçilər tək?

V a q i f

Bizə qəhət olmaz bir parça çörək,
Qorxma, bəxtinə də söyləmə qara...
Kaş ki, düşməyəydim bu saraylara!
Yanıldım, doğrusu, uyub aldandım,
Başqadır könlümdə mənim ilk andım...

X u r a m a n

Elə şirin-şirin danışmağın var.
(Başqa otağa keçir.)

V a q i f

Yox... sərraf gözüdür mənim bu gözü, m,
Özüm tutduğuma heyranam özüm.
Gözüm su içməyir heç Xuramandan,
Onu başqa ruhda böyüdü b zaman.
Deyəsən, şöhrəti çox sev ir qadın,
Ah, mən sə b!.. Ah şöhrət!.. Yaranmasayd ın!..

P ə r d ə

İKİNCİ PƏRDƏ

ÜÇÜNCÜ ŞƏKİL

Xan sarayı. İbrahim xan içəri otaqda yatır.

T ə l x ə k

Əzizim, İbrahim xan,
Bit yerisin yaxandan.
Ayağını bərk uzat,
Xorul-xorul yaxşı yat!
Ordu çəkibdir Qacar,
Şeypur çalır qoşunlar,

Sən yuxuna şəkər qat,
Yaxşı uzan, yaxşı yat!..
Qoy axsın millət qanı,
Çək başına yorğanı.
Şahlar bizi boğsa da,
İnək kimi sağsa da,
Sən yuxuna şəkər qat,
Yaxşı uzan, yaxşı yat!..

İ b r a h i m x a n

(yuxudan təlaşla ayılaraq)

O yandan Türkiyə, bu yandan İran,
Burdan da Rusiya, göndərir fərman...
Pozmaq istəyirlər cah-cəlalımı,
Qalmamış düşünən mənim halımı.
Könlüm ayrılmayır tacü təxtimdən,
Kəndlər də çaxnaşır mənim bəxtimdən...
Həddindən aşmışdır yenə qaçaqlar,
Dağlarda yurd salır bütün qoçaqlar,
Neyləyim?..

Əyanlar ağalar, şeyxlər daxil olurlar.

Ş e y x

Ey böyük hökmdar, əhvali-şüma?..

İ b r a h i m x a n

Ya şeyx, bir tədbir tök mənim yuxuma!
Bu gecə qorxunc bir vəqəə gördüm.

Ş e y x

Lütf edib, danışın gördüyünüzü.

İ b r a h i m x a n

Gördüm dəniz olub bu Cıdır düzü,
Elə bir dəniz ki, büsbütün qandır,
Onun dörd tərəfi qara dumandır.

Ş e y x

Sonra?..

İ b r a h i m x a n

Bu dənizdə üzür qayıqlar,
Get-gedə sıxlaşır bu qayalıqlar;
Elə bil, sıxırlar məni dörd yerdən.

Ş e y x

Hə... Sonra?

İ b r a h i m x a n

Bir qayıq yaxlaşdı birdən,
Zəncirli bir kəmənd atdılar mana.
Həmin kəmənd keçdi düz boğazıma,
Məni çəkə-çəkə hey apardılar.
Gördüm qayıqdadır o qaçaq Eldar...

Ş e y x

Bəli, o dələduz?

İ b r a h i m x a n

Bəli, lap özü,
Hirsindən alışıb yanırdı gözü.
O məni dənizə basıb dedi: – Xan,
Buyur, doyunca iç tökdüyün qandan!

Ş e y x

(yaltaqlanaraq)

Ha... ha... qəm yeməyin, adil hökmdar!
Sizə neyləyəcək bir qaçaq Eldar?
Yuxu dəhşətlidir, – qorxusu yoxdur,
Dəniz aydınlıqdır, qan qovuşuqdur.

T ə l x ə k

(özünü ortaya salaraq)

Şeyxin kəlamı xoşdur,
Mənim kəlləmsə boşdur...

(Qaçır.)

V a q i f

(Daxil olur və xana məktubu uzadaraq)

Qacara yazdığım cavabdır, alın!
Elçilər gözləyir, tez yola salın!

İ b r a h i m x a n

Vəzir!

V a q i f

Dinləyirəm!

İ b r a h i m x a n

Qarışır zaman,

Ruhuma dar gəlir bütün xaniman.

V a q i f

Çox dedim, sözümə baxmadınız siz,

Dedim ki, zümlər qalmaz əvəzsiz.

Bu dünya boş deyil, öz qanunu var,

Elin qüdrətinə lovğa baxanlar,

Əlbəttə, basılar...

İ b r a h i m x a n

(hiddətlə)

Basılar!.. Sən, sən...

Xeyir söz çıxmayır yenə dilindən.

V a q i f

(şeyxə işarəylə)

Çünki sözlərimdə doğruluq vardır,

Yalançı-yaltaqlar və oğrulardır.

Sizi yatırməsın ağır yuxular,

Hücuma hazırdır Məhəmməd Qacar.

İ b r a h i m x a n

(Vaqifin yazdığı cavabı oxuyaraq)

Çox gözəl, hər sözün iti bir bıçaq,

Qacarın bağrını parçalayacaq!

Mənim qeyrətimi çəkirsən, demək?

V a q i f

Elimiz qoçaqdır, zülmdən əl çək.

Hələ yaranmamış həyata əvəz,

Həyatın qədrini düşünün barı!

Dünya naz götürüb yaşada bilməz

Onunla gizlənpaç oynayanları.

Ş e y x
(kinayə ilə)

Bəli, dərs alacaq bizim böyük xan
Bunun həkimanə kəlamlarından...

V a q i f

Yaxşısı budur ki, yaltaqlanma sən,
Ağıl ummayıram boş kötüklərdən...

İ b r a h i m x a n

Vəzir! Bu sözləri qoyun bir yana,
Vəziyyət xarəbdır, yol göstər mana!

V a q i f

Eldə can qoymadı ağır vergilər;
Siz bu qanunlarla qalsanız əgər,
Doğma balanız da yad olacaqdır,
Külünüz göylərə sovrulacaqdır.

Ş e y x
(xana yaltaqlanaraq)

Bəli də, bəli də çox sevir sizi,
Dağıdın, paylayın xəzinənizi,
Bəlkə, doyacaqdır acların gözü...

V a q i f

Daxili vəziyyət belədir, düzü,
Xalq razı qalmasa bir hökmdardan,
Hakimi qurd kimi didəcək zaman.

İ b r a h i m x a n

Yaxşı, vergiləri azaltsaq bir az,
İşlər düzələrmə?

V a q i f

Bundan kar aşmaz!
Məncə, nə olsa da bu gündən belə,
Vəcdan azadlığı lazımdır elə...

İ b r a h i m x a n

O nədir?

V a q i f

Kor kimi qalmasın insan,
Qalxsın cəhalətin qaranlığından!
Açılsın hər yerdə məktəb, mədrəsə!
Balalar quş kimi versin səs-səsə,
Dağların döşündən yollar çəkilsin,
Yollar kənarında güllər əkilsin,
Nəğmələr bəzəsin vətən mülkünü;
Mən də qoca vaxtı görüm o günü.

Ş e y x

Bundan sənə nə var?

V a q i f

Onu duymazsan...
Çıxar əmmaməni, sən keçəl qazsan...

Ş e y x

Elm günah işdir, təmizdir islam, –
Buyurmuş peyğəmbər əleyhüssəlam!

V a q i f

Lal ol! Ləkəlidir qəlbin, niyyətin,
Tiryək satanısan bəşəriyyətin!

Ş e y x

Sən xalqın gözünü açırsan bizə –
O da baş əyməyir bir əmrimizə.

İ b r a h i m x a n

Şeyx doğru deyir! Kor qalsın onlar,
Xalq ayılan zaman haqqını anlar...

V a q i f

O kor dediyiniz hirslənən zaman
Çox bərk yapışacaq boğazınızdan...

İ b r a h i m x a n

Birdən Vaqifin əlindəki əsaya baxaraq
Vəzir, əlindəki o əsa nədir?

V a q i f

Rusiya padşahı o zülmkardan –
Yekaterinadan bir hədiyyədir.

İ b r a h i m x a n

Aha...

De, sən hara? Rusiya hara?
Yoxsa satılmışsan o kafirlara?

V a q i f

(əsanı göstərərək)

Buna şəkil verən bir sənətkardır,
Mənim sənətkara hörmətim vardır.

İ b r a h i m x a n

Bəs onu göndərən Yekaterina?

V a q i f

Yalnız nifrətim var, inanın, ona!
Onu da boğacaq gedən üsyanlar,
Azadlıq uğrunda tökülən qanlar.

Ş e y x

Bəs ruslar? Bəs ruslar? Bəs o məlunlar?

V a q i f

Din ayrı, dil ayrı olsa da onlar,
Yenə beşiyidir mədəniyyətin,
Qədrini çox bilir şerin, sənətin.

Ş e y x

(xanı qızıışdıraraq)

Aman! Ayaqladı müqəddəs dini,
Bu tanrı düşməni, vətən xaini!

S ə s l ə r

Bir buna bax! Məlun!
Aldanmış, qansız!

Ş e y x

Satılmış...

S ə s

Bimürvət...

Ş e y x

Yezid, imansız!

V a q i f

(hiddətlə)

Durun! Mən deyiləm vətən xaini,
Saydım nəbilərin sonsuz sayını.
Min ildir baş əydik yalnız Qurana.

Baxdı gözlərimiz kor kimi ona,
Bizə yasaq oldu başqa kitablar,
Kitabsız bir ömrün nə mənası var?
Didildi daima ixtiyarımız,
Barı, bir gün görsün övladlarımız.

İ b r a h i m x a n

Bəs mənim şöhrətim? Bəs tanrı? Bəs din?

V a q i f

Mən bir aşiqiyəm saf ürəklərin...

İ b r a h i m x a n

Demək, satılırsan sən şeytanlara!

V a q i f

Tarix cavab verər bu böhtanlara...

İ b r a h i m x a n

Bir vaxt təriflədin mənə Eldarı, –
Dağ-dərə tutmayır o qaçaqları.
İndi də rusların tərəfdarısan.
Sən elin dostusan, elin yarısan...

V a q i f

Dünya yaranmamış ötərgi bir səs,
Günəş qaranlıqla yaşaya bilməz...

Çıxır.

Ş e y x

(xana)

Başqa bir qisas da siz alın ondan!

İ b r a h i m x a n

Buyurun, o nədir?

Ş e y x

O da, Xuraman!..

Çəkin bağrınıza o sərvinazı,

Qırılsın Vaqifin qoy ilham sazı!

İlyas daxil olur

İ b r a h i m x a n

İlyas! Gəlib çıxdın? De, nə var, nə yox?

İ l y a s

Eldarın halına bələdəm az-çox

Tez-tez dəyişdirir o öz yerini,

Tovlayıb azdırır gündə birini.

O qədər artıb ki, yenə qaçaqlar,

Tutmayır meşələr, dərələr, dağlar...

İ b r a h i m x a n

Yaxşı, öldürməyə fürsət olmadı?

İ l y a s

Düzü, qorxuludur Eldarın adı.

Kəndistan yerində çox hörməti var.

Məsəldir: “Qaçığı el özü saxlar”.

Belədir babalar dövründən bəri.

İ b r a h i m x a n

Onun oylağına yaxın kəndləri

Yandırsaq necədir?

İ l y a s

Yox, yox, bu olmaz!

(Düşünə döyərək.)

Gələr öhdəsindən lələşin İlyas.

İ b r a h i m x a n

Yaxşı, fikrin nədir, bir danış görək?!

İ l y a s

Bu gündən onlara qoşulam gərək.

İ b r a h i m x a n
Necə? Nə deyirsən?
İ l y a s
Belədir, bəli...
Qaçığı öldürər xəyanət əli.
Deyərəm: "Məni də asdırırdı xan,
Qaçıb qurtarmışam dar ağacından".
İnanar... Onlara yoldaş olaram.
Bildiyim qisası sonra alaram.

İ b r a h i m x a n
Necə? Nə minvalla?
İ l y a s
Nə varmış buna?
Əvvəl girəcəyəm onun qılığna,
Yanından getməyib günlü, gecəli,
Qəsdən olacağam onun sol əli.
Bir gün yenə də qılığna girib,
Hərifi birtəhər yuxuya verib,
Bir güllə vuraram lap təpəsinə,
Başımı götürüb qaçaram yenə...

İ b r a h i m x a n
(gülə-gülə)
Mərhəbə, mərhəbə, İlyas pəhləvan!
Sonra da on para kəndin var, inan!
Olarsan onlara sən də bir ağa,
Çaparsan atını hey sola-sağa.
Tökülər qapına müftə bəhrələr,
Bir də kasıblıqdan görməzsən əsər.

İ l y a s
Heç əskik olmayın!
İ b r a h i m x a n
Eləsə, di get,
Verdiyin vədəyə tamam əməl et!

İ l y a s

Baş üstə, baş üstə, arxayın ol, xan!
Eldar qurtulammaz qurduğum tordan...

Gedir

İ b r a h i m x a n

(şeyxə tərəf)

Sən də Xuramana yaxşı tədbir çək,
Vaqifə göz dağı bu olsun gərək!..

Gedir

Ş e y x

(sevinclə)

İndi sevin, Şeyx Alı!

Bəxtinə gün doğalı...

Vaqifi saldın tora,

Qoymadın dinc otura.

İndi xanı dolaram,

Özüm vəzir olaram,

Nə dərdim var, qəmim var!

Sarayda qız balalar

Mənə baxıb göz eylər.

Hər məsələ düzələr...

İndi sevin, Şeyx Alı!

Bəxtinə gün doğalı...

(Oynaya-oynaya çıxmaq istəyir.)

T ə l x ə k

(şeyxin arxasınca)

İndi sevin, Şeyx Alı!

Bəxtinə gün doğalı...

Ş e y x

Tfu!

Gedir.

T ə l x ə k

(şeyxin arxasınca)

Yekəqarın, yekəbaş,

Ara düzəldən oğraş!
(Təlxək mütəəssir halda Vaqifin arxasınca.)
Nələr gördün, aman, Vaqif!
Nə qansızmış zaman, Vaqif!
Mən demədimmi çox yanma,
Uşaq kimi çox inanma
Bu dünyanın səfasına,
Sarayların vəfasına...

P ə r d ə

DÖRDÜNCÜ ŞƏKİL

Saray. Vaqifin evi. Gülnar əlində bir neçə dəstə bənövşə, qızlar ilə gəlir

G ü l n a r
Bizim sərin meşələr,
Bu körpə bənövşələr!
Gəlin, öpüm sizi mən;
Getsəniz gözlərimdən
Mənə böyük dərd olar.
Ah... bizim dik qayalar...
Havaları sərin, dərin,
Dərələri dərin.
Yaşamağın dadı var:
Gözəl-gözəl adı var
Hər enişin, yoxuşun,
Bir rəngi var hər quşun.
Əsmə, dayan, ey külək,
Ova çıxmış Əli bəy.
O mənim sevgilimdir,
O, ağzımda dilimdir.

Tüfəngini yel əysə,
Ayağına daş dəysə,
Ürəyimə ox batar.
Nə gözəl də boyu var!
O baftalı çuxası,
O düyməli yaxası,
At belinə qalxmağı,
Tər lan kimi baxmağı,
Göz görməyə uzağı
Onun nişan almağı
Söylənilir ellərdə,
Dastan olub dillərdə.
Gül narin anası Əminə gəlir

G ü l n a r

Of, anacan, ana!

Qucaqlayıb öpüşürlər

Ə m i n ə

Qurbanam sana!

Mənim şirin balam, ağıllı qızım.
Sürüdən ayrılan körpəcə quzum.
Yoluna baxmaqdan gözü m saraldı,
Həsrətin səbrimi əlimdən aldı.
Adam anasını heç unudarmı?

G ü l n a r

Ana! Əli bəyin heç vaxtı varmı?
Vallah, gələsiydik bu həftə sizə,
Sənin ayrılığın dərd olub bizə.

Ə m i n ə

Əli bəy necədir? Damağı çağdır?

G ü l n a r

Nə var, lap yaxşıdır, şir kimi sağdır.
İndi ova gedib, bu saat gələr.

Ə m i n ə

Allaha çox şükür, xoş olsun xəbər.
Burdan kəsilməsin xeyrin ayağı.
Allah göstərməsin sizə göz dağı.
Yaxşı, bir de görüm, özün necəsən?

G ü l n a r

Özüm? Nə olacaq? Lap yaxşıyam mən.
Əli bəy quş kimi yemləyir məni,
Deyir, kənd yerindən seçmişəm səni.
Gözündə parlayır qaynar bulaqlar,
Ürək duyduğunu xatirə saxlar.

Ə m i n ə

Zarafat deyil ki, şair oğludur,
Görünür, sinəsi sözlə doludur.

G ü l n a r

Elədir, anacan... dedin ürəkdən
Ana! Şair olmaq istəyirəm mən.
Bilirsən nə qədər sinəmdə söz var?

Ə m i n ə

Yox... yox... qadan alım, min əyri göz var,
Bircə fərağat dur... göz dəyər sana!

Vaqif və Vidadi daxil olurlar

V a q i f

Xoş gördük! Xoş gördük, Əminə bacı!

Ə m i n ə

Tanrı göstərməsin sizə bir acı!

V a q i f

(Gülnarın başını qucaqlayaraq)

Bilirsən nə şeytan baladır Gülnar?
Mənim çox ağıllı bir gəlinim var.

V i d a d i

Düzdür, ağıllıdır qızımız Gülnar,
Südü təmiz olur bizim analar...

V a q i f
 Öyləşin, Əli bəy gələr indicə.
 Vaqif və Vidadi sol otağa keçirlər.
 G ü l n a r
 Görürsən, ana?
 Necə mehribandır qaynatam mana.
 Elə bil atadır...
 Ə m i n ə
 Olsun, ay bala!
 Əli bəy əlində tufəng və bir neçə qırqovul oxuya-oxuya daxil olur
 Ə l i b ə y
 Əminə xala!
 Əminə onun alnından, o da Əminənin əlindən öpür
 Yaxşı, xala, bir de görək,
 Bir de görək, nə vaxtadək,
 Bizdən ayrı dolanıb sən
 Yalnız ömür sürəcəksən!
 Ə m i n ə
 Necə, sizdən ayrı niyə?
 Ə l i b ə y
 Bir qulaq as mən deyənə:
 Doğrudan da kənddə təksən,
 Çox əziyyət çəkəcəksən,
 Daha bəsdir, qarış bizə!
 Köçünü çək evimizə!
 G ü l n a r
 Ana! Qurban olum sana,
 Gəl bizimlə yaşa, ana!
 Ə m i n ə
 Belə, ağ gün görəsiniz,
 Xoş dövrənlər sürəsiniz,
 Başınızdan bir tük belə
 Pay olmasın qara yelə.

G ü l n a r

De, köçürsən?

Ə m i n ə

Yox, ay bala!

Dövranımi çox sürmüşəm,

Qızımı da köçürmüşəm,

İndi dünyam quru səsdır,

Komacığım mənə bəsdır.

Bir də sizə budur sözüm,

Alışmışdır könlüm, gözüm

Ata-baba yerimizə,

Kənd yaxşıdır yenə bizə.

Ə l i b ə y

Gülнар! Bir suya sal qırqovulları,

Xalama bir plov hazırla, barı!

Ə m i n ə

(xurcundan bir cüt corab çıxararaq)

Oğul! Deyirlər ki, qış bərk gələcək;

Sənə toxumuşam bu corabları;

Bilirsən, bunlardır kəndlinin varı.

Ə l i b ə y

Çox sağ ol, çox sağ ol, Əminə xala!

Ə m i n ə

Sağlıqla geyəsən, mehriban bala!

Ə l i b ə y

Gəl, ana! O evdə rahatlan bir az.

Hər üçü sağ otağa keçir. Vaqif gəlir

V a q i f

Əli bəy, Əli bəy!

Əli bəy çıxır

Ə l i b ə y

Nə buyurursan?

V a q i f

Çöldə nə var, nə yox?

Ə l i b ə y

Gördüm Eldarı!

Toplayıb başına qəhrəmanları,
Dağlarla yurd salıb Koroğlu kimi.
Məni görər-görməz sevindi qəlbi,
Dedi ki: – Atana məndən salam de,
Onun köməyindən çox xoşhalam, – de.
Yaxşılıq boynumda qalmayacaqdır.

V a q i f

(pərişan bir vəziyyət alır)

Yazıgı saldılar çölün düzünə,
Dünya gözlərimdə qarışır yenə...

(Oğluna)

Sən insan oğlunun taleyinə bax!
Ona göz dağıdır yerdə yaşamaq,
Lakin ayrılmayır dünyadan ürək,
Ətirlər qoxuyan hər gül, hər çiçək,
Göylərə baş vuran bu qəlbi dağlar,
Dağlar döşündəki şır-şır bulaqlar,
Hər yaşıl mənzərə, hər sarı sünbül,
Güllərin başına dolanan bülbül,
Bizim bu yerlərin gözəl elatı,
Çoban tütəyindən axan bayatı
Həyata çağırır hər zaman bizi,
Yaradır, yaşadır hər nəğməmizi...
Oğlum, düşündükcə, duyduqca dərin –
Qollarda səslənən bu zəncirlərin
Günəşli, gündüzlü bir sabahı var,
Ölsün gələcəyə inanmayanlar!

V i d a d i

Yenə inildədi qəlbindəki saz..
Gəlin, seyrə çıxmaq dağları bir az.
Vidadi, Vaqif və Əli bəy çıxırlar. Xuraman gəlir

X u r a m a n

Gecə fikir, gündüz fikir...
Nə yurd salır, nə ev tikir.
Elə yazır, yazır yenə...
Bir baxmayır mən deyənə.
Eh... baisin evi yansın,
Gözlərində od qalansın.
Əvvəl şirin dili vardı,
Məni öpər, oxşayardı.
Qurtarıbdır indi o da,
Dirigözlü düşdüm oda...
Nə bir durur, nə dincəlir,
Nə gözünə yuxu gəlir,
Hey düşünür ağır-ağır,
Üz-gözündən bulud yağır.
Birdən rəngi dönür qana,
Kişi olub lap divana...
Bilməyirəm nə dərdi var,
Günüm, gecəm keçir ağlar.

Qarı daxil olur

Q a r ı

Nə şirinsən, nə göyçəksən,
Dərilməmiş bir çiçəksən.
Gözlər qalıb yanağında,
Sənin bu gül dodağında...
Nə şirindir suyun sənin,
Lap sərvdir boyun sənin.
Nə xanlar xörəyisən...

X u r a m a n

Qarı nənə, nə var ki, sən
Belə, bir cür dil tökürsən?..

Q a r ı

Qələm kimi qaşların var,

Qulac-qulac saçların var.
Ağzın kiçik bir püstədir,
Nə buyursan göz üstədir...

X u r a m a n

Bıy... dəlidir, nədir qarı...

Q a r ı

Kimin vardır belə yarı?
Çənəndəcə xalın da var,
Xoş yaradıb pərvərdigar,
Od kimidir yanaqların,
Bal kimidir dodaqların,
Nə xanların xörəyisən...

X u r a m a n

Qarı, bir de, nə var görək?
Mətləbini danış gödək.

Q a r ı

Hər tələsmə, körpə quzum,
Gözəl balam, gözəl qızım,
Qurban sana qarı nənən,
Xeyir xəbər gətirdim mən.
Gözü düşüb xanın sana...
Mənə bir xələt alsana!

X u r a m a n

Nədir, nədir, xanın sözü?

Q a r ı

Bəli, budur sözün düzü:
Bir gəlinsən gözəl-göyçək,
Geyin xara, geyin ipək,
Boynuna tax daş-qaşları,
Gəl ol xanın gözəl yarı!..
Qabağında qulluqçular,
Asta yeri, xumar-xumar.
Gecə xanın gir qoynuna,

Qollarını sal boynuna.
Ürəyin şad, könlün açıq,
Körpə quzum, ağ günə çıx!

X u r a m a n

(xoşlanaraq)

Aman... Nələr deyir qarı!
Doğrudurmu bunlar barı?..

Q a r ı

Xan deyəndə gör nə xandır!
Bıgıburma bir cavandır.
Rüstəmi-Zal bir sərçədir.
Bu, xan deyil, pəhləvandır.

X u r a m a n

Yox... yox, bəsdir, qarı nənə,
Bu sözləri demə mənə,
Of, darıxır, lap ürəyim...

Q a r ı

Heç darıxma, gül-çiçəyim,
Bir az tərən zirək kimi,
Xan da səni bəsləyəcək
Yağ içində böyrək kimi.

X u r a m a n

Yox... xoş getməz bu Allaha;
Vaqif məndən...

Şeyx girir

Ş e y x

Aha...aha!..

Yox... qorxub eləmə, qızım, Xuraman!
Səndən razı qalar xalığı-sübhan...
Doğrudur, cavansan... Düşünsən bir az,
Xanın təklifinə zidd getmək olmaz.
Onun yaşatdığı Allah yoludur.
Bütün bu bəndələr xanın quludur.

Gülzar gəlib qapının ağzından qulaq asır
Bir də yadına sal gözəl cənnəti,
Bil ki, cəhənnəmin hər əziyyəti
Səndən uzaq olar... Göyərçin balam!
Mələklər, hurilər, pərilər səni
Alıb qanadına, gəzdirər səni.
Yoxsa əzrayıllar durar gözüne,
Zidd çıxmaq olarmı xanın sözünə?
Razısan?

Q a r ı

Razısan?

Ş e y x

Razısan?

Q a r ı

Di, din!

Ötsün şirin-şirin tuti dillərin.

Ş e y x

Tez ol, bir cavab ver!

X u r a m a n

(çətinliklə, əzabla)

Razıyam... ancaq...

Ş e y x

Bilirəm... hə, Vəqif? Yaşamayacaq!

Xətər gəlməyəcək sənə halına,

Onu heç gətirmə sən xəyalına,

Di, salamat qalın!

Qarı və Şeyx çıxırlar.

X u r a m a n

Of, nə iş tuturam?.. Yatmışam mı mən!

Gör bir nələr çıxdı mənim dilimdən!..

İndi nə deyəcək qonum-qonşular,

Of, yazıq Vəqifin nə günahı var?

Gülzar daxil olur. Xuramana baxır, özünü saxlaya bilməyərək

G ü l n a r
Xanım, mübarək!
X u r a m a n

Nə var?
G ü l n a r

Ay ləçər,
Bu iş yaraşarmı heç nəslimizə,
İndi nə deyəcək el-oba bizə?

Vaqif, Əli bəy və Vidadi daxil olurlar. Gülnara və Xuramana heyrətlə
baxırlar

V a q i f
Bu nədir? Bunlara nə olmuş görən?
Ə l i b ə y
Hələ ki, anlaya bilməyirəm mən.
G ü l n a r

Ata!
V a q i f
Nə var, qızım, nə oldu sana?
Utanma, dərdini aç, söylə mana.
Gülnar ağlayır. Xuraman o biri evə qaçır

Ə l i b ə y
Ay qız, de, bir danış!
G ü l n a r

Nə deyim?
(Ağlayır)
V a q i f

Gülnar!
De, qızım, de görək, qəlbində nə var?

G ü l n a r
(utana-utana)
İndicə bizdəydi şeyx ilə qarı,
Mən də qapımızda pusdum onları.
Vidadi o biri evə keçir

V a q i f
 (oğluna)
 Hə... deyəsən iş var...
 Ə l i b ə y
 De, danış, Gülnar!
 G ü l n a r
 Gördüm Xuramanla danışır onlar,
 Dedilər ki, "Səni çox istəyir xan,
 Çıx, ona arvad ol!"
 V a q i f
 Yaxşı, Xuraman?
 G ü l n a r
 Xuraman dedi ki...
 Ə l i b ə y
 Nə dedi?.. Bir din!
 V a q i f
 Gizləmə... gizləmə, ağıllı gəlin!
 G ü l n a r
 Dedi ki, razıyam, gedərəm xana.
 Əli bəy Gülnarı o biri otağa aparır
 V a q i f
 (düşüncələr içində)
 Aha, halal olsun bu Xuramana!
 Yenə gözlərimdə hava qaralır,
 Yenə dağ başını duman, qar alır...
 Elə bil, mənliyim çəkilir dara,
 Qəlbim sığışmayır dar saraylara.
 Burda gözlərimə min qan görünür,
 Mənə bu divarlar zindan görünür.
 Könül viran qalan bir xanimandır...
 Deyib-danışmayır xeyli zamandır...
 Mənə nə göylərdən bir təsəlli var,
 Nə yerlər ruhumu zövq ilə oxşar...

X u r a m a n

(Pərişan daxil olur.)

Vaqif! Ey sərvərim, ey tacidarım!

V a q i f

İtil gözlərimdən, bivəfa yarım!

Get, atıl murdarın qan qucağına,

Zülm yuvasına – od qucağına.

Xuraman başını aşağı salıb çıxır. Bir az sükut

V a q i f

Canan üz döndərdi... Dövrən bivəfa,

Pozuldu gördüyüm hər zövqü səfa.

Saraldı ömrümün çiçəkli yazı,

Qırıldı qəlbimin sədəfli sazı.

Əli bəy acıqlı halda gəlir

Ə l i b ə y

Ata, qoy öldürüm o mürvətsiz!

V a q i f

Əli bəy, alçalda cinayət bizi;

Bir bax, əllərinə yaraşarmı qan?

Oğlum, yaşatmağa yaranmış insan.

Ə l i b ə y

Bunda qalmamışdır nə namus, nə ar,

Vəfasız olurmuş ögey analar.

Gedir

V a q i f

(yalqız və pərişan)

Düşüb-düşməyəli bu saraylara,

Hələ rast gəlmədim vəfalı yara!

Çəkin boğazımdan məni min dara,

Çobanlar yaylağı yadıma düşdü.

O təmiz duyğular, o saf ürəklər,

Bənövşə qoxulu sərin küləklər,

Başına döndüyüm güllər, çiçəklər –

Tərhanlar oylağı yadıma düşdü...

Mən ki çox keçmişəm sonalı göldən,
Bir ətir çəkmişəm hər təzə güldən,
Vaqif! Ayrı düşdün obadan, eldən,
Ömrümün növrəği yadıma düşdü...
Əyləşir, qələm-kağız götürür, şeir yazmağa başlayır

P ə r d ə

ÜÇÜNCÜ PƏRDƏ

BEŞİNCİ ŞƏKİL

Səhər yenidən açılır. Ordugah. Uca bir təpə. Təpənin başında şah Qacarın çadırı. Onun ətrafında başqa çadırlar görünür. At kişnəmələri, insan səsləri eşidilir. Qacar yuxudadır. Sağ tərəfdəki çadırdan Tamaranın kədərli şərqişi eşidilir

T a m a r a

Ayrı düşdü tərlan könlüm
Öz mehriban yuvasından,
Göy üzünün durnaları,
Deyin vətən havasından.
Bir dustağam qolum bağlı,
Bir qəribəm sinəm dağlı ,
Bir xəstəyəm qəm otaqlı
Ürəyimin yarasından...

Q a p ı ç ı

Cana yangın salır əsirin səsi,
Bu ana fəryadı, qadın naləsi.
Anasız ağlaşır körpə balalar,
Bir ad alacaqmış Məhəmməd Qacar...
Yoxmuş bu zalımda vicdandan əsər,

İranda qalmadı sağlam nəsillər,
Dondu cəbhələrdə laxta-laxta qan,
Bu yenə doymadı içdiyi qandan.

T a m a r a

Külək əsər, gül бүkülər,
Könül yanar, can sökülər,
Gecə-gündüz yaş tökülər
Gözlərimin qarasından...

Qacar yuxudan oyanaraq, çadırın önünə gəlir

Q a c a r

(məğrur bir tövr ilə)

Yenə gürcü qızı dərdə qərq olmuş.

Q a p ı ç ı

Şahim! Sevinməz ki, qəfəsdəki quş...
Görünür yazığın qəlbi qırıqdır,
Hər sözü bir nalə, bir hıçqırıqdır...

Q a c a r

(kinayəli)

Sənin də çox yanır ona ürəyin?

Q a p ı ç ı

Yox! Şahim! Hökmüdür bu da fələyin...

Q a c a r

(Tamaranı qucaqlayır və sonra hiddətlə itələyərək)

Deyirlər şirindir busənin dadı,
O da kor bəxtimə qismət olmadı.

(Qapıçıya.)

Haydı, get, vəziri yanıma çağır!

Qapıçı gedir. Qacar qızaran üfüqlərə göz gəzdirir

Yenə də göylərdən od, alov yağır.
Bizə həyat verən günəş də qandır.
Dünya qan üstündə bir xanımandır...
Başıma ildırım töksə də fələk,
Qanlı qılıncımla hökm edəm gərək
Sonsuz dənizlərə, sonsuz çöllərə!..

Qoy qanla sulansın hər susuz dərə!
Qoy qana boyansın güllər, çiçəklər,
Yalnız qan qoxusun əsən küləklər!
Mənim vicdanım da, qəlbim də qandır,
Dünya qan üstündə bir xanimandır.
Vəzir gəlir. Ehtiramla baş əyir, əli ilə düzləri göstərir, yaltaqlanaraq

V ə z i r

Şahim, nə gözəldir bu çiçəkli yaz!!

Q a c a r

Vəzir! Sözlərimə yaxşı qulaq as!
Yenə od içində yanır bədənim,
Dağlar ağırlıqda dərdim var mənim...

V ə z i r

Yaraşmayır bədbinlik sizə,
Şeytanmı görünür gözlərinizə?

Q a c a r

Tutaq ki, məşriqdən məğribə qədər
Mənə xərac verdi bütün ölkələr.
Nə olsun? Bədbəxtəm, bədbəxtəm, inan!
Tutaq ki, İldırım, Teymur, Çingiz xan
Hamısı mənəmmiş, nə olsun sonu?
Duyuram dünyanın boş olduğunu...
Yoxdur vəliəhdim... Bir sonsuzam mən,
Nə qədər küskünəm kor taleyimdən!

V ə z i r

Şahim, bu düzlərə, çöllərə bir bax!
Komadan-komaya qanad çalaraq
Şərqilər oxuyan xınalı kəklik,
Sizi qarşılayan güllük, çiçəklik
Deyir xoş buyurmuş böyük hökmdar...

Q a c a r

Vəzir, bu sözlərin nə mənası var?

V ə z i r
Dedim ki, qəlbiniz yumşalsın bir az.

Q a c a r

Hım... Hım...

V ə z i r

Gülürsünüz!

Q a c a r

Bizə yaraşmaz
Qılınc meydanında kəklik ovlamaq!
Bir bax! Qılıncımda qanlara bir bax!
Min mələk uçsa da gülümsəyərək,
Gərək yumşalmasın cəbhədə ürək!

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar!
Sizdə fəzilət də, ədalət də var.

Q a c a r

Xeyr, vəzilətdən dəm vurma, vəzir,
Dayan bir qul kimi əmrə müntəzir!
Bil ki, balıq qədər qanım soyuqdur,
Min vəz eləsən də mənası yoxdur!..
Bir boynu olsaydı bəşəriyyətin,
Onu bir qılıncı vurardım yəqin!..

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,
Sizdə fəzilət də, ədalət də var...

Q a c a r

Məni uşaq vaxtı axtaladılar,
Üzöldüm dünyanın hər nemətindən,
Qisas almalıyam bu dünyadan mən!

V ə z i r

Şahim, olmasa da vəliəhdiniz,
İran torpağına hakimsiniz siz.

Şikayət etməyin taleyinizdən,
Oğlunuz, qızınız deyilmi vətən?

Q a c a r
(kinayəli)

Vətən! Çoxmu sevir məni o vətən?
Mənə həcv yazır hər yoldan ötən...
Çox da tərifləmə mənə vətəni,
Bu qılinc olmasa, yeyərlər məni!

V ə z i r

İndi nələr keçir ürəyinizdən?
Tiflisi yandırdıq, oda qaladıq,
Bütün ellərini soyub taladıq,
Yenə də hirsiniz soyumadımı?

Q a c a r

Dünya tanımamış hələ adımı...
Gərək qan altında qalsın bu dağlar,
Bağlansın qapılar, sönsün ocaqlar.
Könüllər ayrılısın sirdaşlarından,
Çaylar yaradılsın göz yaşlarından!

V ə z i r

Şahim! Vicdanınız sonra ağrıyar...

Q a c a r
(kinayəli)

Vicdan!

O nə məndə, nə də səndə var!..
Gəlib çıxmadımı bizim elçilər?

V ə z i r

Xeyr, Qarabağdan yoxdur bir xəbər,
Deyirlər arıfdir o İbrahim xan;
Deyirlər dərs alır Molla Pənahdan.

Q a c a r

O kimdir?

V ə z i r

Şairdir, ləqəbi “Vaqif”.

Yaranmış, deyirlər, hər elmə vaqif.

Q a c a r

Yox bir, patavalı, çoban bir ölkə

Böyük Firdovsilər yaratdı bəlkə...

V ə z i r

(qorxa-qorxa)

Şahim, siz özünüz... azərbaycanlı...

Q a c a r

Nə?.. Mən?.. Mən?

Çoxdandır atmışam onu üstümdən.

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,

Sizdə fəzilət də, ədalət də var.

Q a c a r

(qapıçıya)

Yoxlayın, hardasa əsir gürcülər –

Gəlsin vuruşmağa o iki nəfər!

S ə r k ə r d ə

(daxil olaraq)

Şahim, qayıtmışdır bizim elçilər.

Elçilər gəlir. Şahın hüsurunda baş əydikdən sonra cavab məktubunu şahə verirlər

Q a c a r

(məktubu vəzirə verərək)

Oxu, gör nə yazır Qarabağ xanı!

V ə z i r

(məktubu açaraq heyrətlə)

Şahim! Bu ki şeirdir, bəs cavab hanı?

Q a c a r

Oxu, deyirdin ki, şairləri var,

Yəqin ki, cavabı mənzum yazmışlar.

V ə z i r

(həyəcanla oxuyur)

“Aldıq məktubunu, Məhəmməd Qacar,
Tərən oylağında sar ola bilməz!”

Q a c a r

(hiddətlə)

Sar ola bilməz!...

V ə z i r

“Bu dünya qalmamış ulu şahlara,
Zülm də, zalım da var ola bilməz!”

Q a c a r

Var ola bilməz!..

V ə z i r

“Göydən başımıza odlar da yağsa,
Bu ellər baş əyib xar ola bilməz.
Mayan turş ayrandır, zətin qırıqdır,
Söyüd ağacında bar ola bilməz.
Basma ayağını bizim torpağa,
İlandan, əqrəbdən yar ola bilməz!”

Q a c a r

(son dərəcə hiddətlə)

Aha! Cürətə bax, cəsarətə bax!

Vəzir! De, necədir kəklik ovlamaq?

Xəbərdar eləyin sərkərdələri,

Hücuma toplansın bütün əsgəri!

Gurlasın dağlarda şeypurun səsi,

Sabah alınmalı Şuşa qələsi!

İki nəfər gürcünü gətirirlər

V ə z i r

Şahim! Gürcülərdir...

Q a c a r

Əsir gürcülər!

Sabah bu dağlara gün doğan zaman

Asılacaqsınız dar ağacından.

Soyunun, vuruşun, şərtim var yalnız:
Soysun dərinizi, dırnaqlarınız,
Görünsün gözümə qıpqırmızı ət...
Qoy alsın ürəyim bir yeni qüvvət!
Sabah hücum vardır...
Tez olun, döyüşdə sağ qalan nəfər
Azad olacaqdır!..

Ş a l i k o

Şahim!

Q a c a r

Müxtəsər!

Ş a l i k o

Şahim, biz qardaşq... birdir qanımız,
Birdir vicdanımız, birdir canımız...

Q a c a r

Necə? Qardaşsınız?

G ü r c ü l ə r

Bəli!

Q a c a r

Vəzir, bax!

Bu oyun doğrudan ləzzət olacaq!

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,
Sizdə fəzilət də, ədalət də var...

Q a c a r

Tez olun, vuruşun!

Ş a l i k o

Gəl, qardaşım, gəl!

Onsuz da qapını açmışdır əcəl!

Gəl məni parçala öz əllərinlə,
Sonra baş götürüb dön bir ağ yelə,
Qayıt evimizə, gözləyir anan;
Barı, kor olmasın o ağlamaqdan,

Sən qayıt, qardaşım, barı yaşa sən,
Mən ölsəm də ölüm, sən sonbeşiksən.
(Gürcülər soyunub vuruşmaq istərkən)

K i ç i k g ü r c ü

Ah! qolum qalxmayır!

Tamara çadırdan çıxaraq, gürcülərin arasına atılır, qollarını açaraq, şaha
tərəf baxır. Sükut. Qacarın vəhşi qəhqəhələri. Bu an arxada – orduda üsyan
qalxır. Bir nəfər əsgər yüyürərək Qacarın qarşısında durur

Ə s g ə r

Bəsdir! Vuruşmaqdan yorulduq daha,
Barı, kor vicdanın baxsın Allaha!
Arvad-uşağımız İranda acdır,
Bir parça çörəyə, suya möhtacdır.
Bəsdir, bir doymadın içdiyin qandan...

Q a c a r

(qılıncını çıxarır)

Xain! Sən orduya fitnə salırsan?

Qılınc davası qopur, vuruşa-vuruşa arxaya çəkirlər. Səhnədə yalnız qapıçı
və gürcülər qalırlar

Q a p ı ç ı

Di, qaçın! Tez qaçın, indi fürsət var,
Odur bax, hazırdır yəhərli atlar!
Sabah olarsınız doğma vətəndə.

T a m a r a

Çox sağ ol, qardaşım, sonra qaç sən də.
Gürcülər qaçırlar

Q a p ı ç ı

(Qacarın arxasınca kinlə baxaraq)

Elə zənn etmə ki, qapıçınam mən,
Bir az seçilirəm nökrələrindən...
Fürsət axtarıram, gələr bir zaman,
Doyunca içərəm sən qanıdan!

P ə r d ə

ALTINCI ŞƏKİL

Qarabağ. Qalın meşəli bir dağ. Dağ başında qala görünür. Meşənin ətəyində Eldarın dəstəsi. Bəziləri ayaq üstə, bəziləri də oturub söhbət edirlər. Ocaq tüstülənir. Bir ağacdən soyulmuş toğlu asılmışdır

K ü r d M u s a

(bayatı oxuyur)

Qərənfiləm qələmsiz,
Qərarım yoxdur sənsiz,
Yorğanına od düşsün,—
Necə yatırsan mənsiz?
Ceyranam, düzə gəlləm,
Otlaram düzə gəlləm,
Yüz il qəzəmət çəksəm,
Qurtarsam, sizə gəlləm.

İ k i n c i q a ç a q

Can, can, qurban olum o nəfəsinə!

B i r i n c i q a ç a q

Ay Musa, bir güldür məclisi yenə!
Danış, qurban olum, bildiklərindən!

K ü r d M u s a

Yox, Molla Nəsrəddin deyiləm ki mən.
Yaz ola, dovğa ola yarpızla,
Yay ola, sərin sular sal buzla,
Payız ola, pendir-çörək qarpızla,
Qış ola, isti otaq, bir qızla...

(Gülüşürlər.)

İ k i n c i q a ç a q

Ay can, ay can!

B i r i n c i q a ç a q

Yuxuna girsin!

İ l y a s
Eh, nə deyim Eldara,
Bizi saldı avara...
Yatağımız daş, qaya,
Ömrümüz getdi zaya.

K ü r d M u s a
Aşna! Deyən yenə sən
Yumurtası tərs gələn
Toyuq kimi ötürsən?..

İ l y a s
Eh... Ay Musa, düzü, mən
Soyumuşam bu işdən...

K ü r d M u s a
Bəs sən ağa, mən ağa,
İnəyimizi kim sağa?

İ l y a s
Batmaq olarmı xana?
O top, tufəng, topxana
Zarafatdır, ya nədir?

K ü r d M u s a
Gədə lap divanədir,
Bir gözümə doğru bax!
Bilirsənmi, ay axmaq,
Könlü balıq istəyən
Gərək girsin dənizə.

İ l y a s
Mat qalmışam lap sizə.

K ü r d M u s a
Qorxutmasın səni xan,
Yapışb boğazından
Boğarıq sərçə kimi.
Bir də, İlyas, məsəl var:

El yığılsa bir yerə,
Vallah, kərən sındırar...

Eldar gəlir

E l d a r

Can, ay Musa, gözüm, Musa!

Sənə yoxdur sözüm, Musa!

Kürd qızından belə oğul?

(Qolunu Musanın boynuna dolayır.)

Ad mənimdir, hünər sənin...

K ü r d M u s a

Yox bir...

Yox bir... sən dolama görək.

E l d a r

Vallah, düz deyirəm, pələngsən, pələng!

Nə qədər qurtardın sən məni dardan,

Qanı dizə çıxan vuruşmalardan.

Qaçaqar çoxlaşır, Eldar onlara baxıb sevinərək

Gözəl gələcəyi görürəm sizdə,

Dünyanın gücü var əllərinizdə.

Biz ayrı düşsək də aşnadan, yardan,

Gərək çəkinməyək borandan, qardan!

Bir də, ataların bir məsəli var

Şanada bal tutan barmağın yalar.

Belədir, ay Musa?

K ü r d M u s a

Elədir, elə,

Hər damcı qüvvədir bir daşqın selə...

E l d a r

Bir ağ gün görmədi bizim sonalar,

Öldü diri gözlü yazıq analar.

Yeri şumlayan biz, onu əkən biz,

Böyük sarayları qurub tikən biz.

Qışın şaxtasında taxıl becərən,

Nə rahatlıq görən, nə yuxu görən
Bizik, biz! Yenə də öldük acından,
Asıldıq hər zaman dar ağacından.
Taladı qurd kimi eli darğalar,
Nə bəyde insaf var, nə xanda qan var.
Nə vaxt qurtaracaq pis gündən insan?!

K ü r d M u s a

Ay Eldar! Doğrudan bu bəylər ki var,
Bir azca arpası çox düşən zaman
Yabı cinsi kimi şillaq atırlar...

Gülüş

E l d a r

İndi də dişini qıcamış Qacar...
İranı talayan o qart canavar
Gəlir sürüsilə bizi soymağa,
Tökdüyü qanlardan içib doymağa ...
Şaliko, kiçik gürcü və Tamara həyəcanla gəlirlər

E l d a r

Kimsiniz, qardaşlar? Danışın, görək!

Ş a l i k o

Zalım Məhəmməd Qacar,
Bizi soyub taladı,
Of... o qanlı hökmdar
Bizi oda qaladı.
Çox vuruşdu gürcülər,
Bəzən basılır hünər.
Bu dəfə basdı Qacar,
Bizi əsir aldılar.
Qana döndü dağ, dərə...

E l d a r

Yaraşmayır basılmaq
Qəhrəman gürcülərə!

Ş a l i k o
Oldu, bir işdir bu da.

E l d a r
Sonra?

Ş a l i k o
Bizi əsir aldılar,
Ayrıldıq obamızdan,
Öz isti yuvamızdan,
Bu həsrətlə saraldıq,
Ancaq qaçıb qurtardıq
Zalımın əllərindən

E l d a r
Aha... Bildim...

Ş a l i k o
İndi sən
Qərrib görsən də bizi,
Gərək hər üçümüzü
Salamat buraxasan!

E l d a r
(gülür)
Göz üstə yeriniz var,
Bizim əziz qardaşlar!
Tanıyıram o dağları,
Durna gözlü bulaqları.
Çox keçmişəm hər gölündən,
Gürcüstanın dost elindən
Var onlarda namus, hünər,
O yediyim duz-çörəklər
Unudulmaz bu dünyada,
Bir yaxşılıq getməz bada...
Ayə, ay uşaqlar!

(Ağacdən asılmış toğlu cəmdəyinə işarə edərək.)

Onu düşürün,
Tez olun, yaxşı bir kabab bişirin!

T a m a r a

Sağ olun, çən gəlir, hava qaralır;
Sonra gecikərik, gün də daralır...

E l d a r

İxtiyar sizindir, bizim bu dağlar
Sizin evinizdir, indi uşaqlar
Aparıb ötürsün sizi Tiflisə!

Ş a l i k o

Böyük bir yaxşılıq olar bu bizə.

E l d a r

Yox, yox! Bu borcumdur, borcumdur mənim!

(Şalikoya)

Bura bax, qardaşım mindi şah Qacar –
O sizi talayan dişi canavar
İndi də göz dikib Azərbaycana.

Ş a l i k o

Şahlar hökm verir gündə min qana.

E l d a r

Bəs biz? Biz neyləyək? – Yığışın, gəlin,
Qüvvəti çox olar birləşən elin.

Gəlin qardaş olsun tufənglərimiz;
İlanın başını ayaqlayaq biz!..

Ş a l i k o

Doğrudur, qardaşım, üç günə qədər
Çatar köməyinə bizim dəstələr.

E l d a r

Sizə inanıram, var olun, gəlin,
Tozu da qalmasın qanlı heykəlin!

Ş a l i k o

Biz gedək, vaxt gecdir.

E l d a r
Dayanın bir az!
Musa!

K ü r d M u s a
Bəli.

E l d a r
Bəri qulaq as!
Götür beş-altı atlı,
Atları quş qanadlı,
Qonaqları özün apar.
Bir də, Musa! Mən ölüm,
Gözlə, başına dönüm
Yolda-izdə bir xata
Toxunmasın bunlara.

K ü r d M u s a
Uşaqsan?! Uşaqsan?!
Ş a l i k o
Sağ olun, qardaşlar!

E l d a r
Göz üstə, göz üstə!

Gürcüləri böyük hörmət və şadlıqla yola salırlar. Qoca bir qarı Eldarın
yanına gəlir

E l d a r
Qarı, hardan belə?
Q a r ı
Heç, oğlum, Eldar!
Bilirsən, köməksiz olur qarılar...
Var-yoxdan qalmışdı bircə inəyim,
Oydu göz dikdiyim, oydu köməyim.
Onu da bu gecə zorla aldılar,
Məni diri gözlü oda saldılar...

E l d a r
(acıqlı)
Kim aldı, ay nənə?

Q a r ı

Kim aldı? İlyas!

E l d a r

(İlyasa qəzəblə baxaraq)

Alçaq, utanmaz.

A r ş a k

(Eldara)

Gözüm su içməyir İlyasdan, düzü,

Beləsi güdaza tez verər bizi!..

E l d a r

Bu saat sal görüm tufəngi yerə!

İlyas tufəngi atır, başını yerə dikir

E l d a r

Di get, yerin olsun o boş mağara,

Tufəng yaraşmayır namussuzlara!..

(Eldar cibindən pul çıxararaq qarıya verir.)

Al, nənə! Özünə get bir inək al,

İndidən adını qoyuram “Maral”.

Q a r ı

Sənə qurban olsun bu qoca nənən,

Dünyada kasadlıq görməyəsən sən!

Gedir

E l d a r

(acıqlı, İlyasa)

Tfu... sənin üzünə! Buna bax, buna;

Mən də inanmışam namərd oğluna...

İ l y a s

Qələt eləmişəm, bir xatadır bu,

Bir də eləmərəm ömrüm uzununu.

E l d a r

(tufəngi İlyasa qaytararaq, azca mülayim)

Axmaq! Koroğlunun bir təmiz adı

Xanlarda, bəylərdə tutar qoymadı.

Bir də bu qələti...

Əli bəy tez oraya gəlir, Eldarla görüşür. Hamı yığılıb ona qulaq asır

Ə l i b ə y

Eldar! Bir qulaq as, qulaq as, Eldar!
Basqına keçmişdi Məhəmməd Qacar.
Atam çıxmışsa da vəzirliyindən,
Deyir yad əllərə keçməsin Vətən.
Bilirsən, o yanır pərvanələr tək,
İndi nəyin varsa Əsgəranə çək.
Qacarla vuruşun arxa tərəfdən, –
Atamın fikrini söyləyirəm mən.
Qaldı xan... – həmişə əlimizdədir,
Vətənin gözləri indi bizdədir.
Bu yurda qoymayaq zalım Qacarı,
Talana getməsin ellərin varı!

E l d a r

Çox gözəl, Vaqifə ərz elə ki, sən
Kənara çıxmaram onun sözündən
(Öz dəstəsinə dönür.)
Vətən torpağının böyük bir oğlu,
Vidəni bir böyük eşq ilə dolu,
Bizi dəvət edir qışdan bahara –
Azadlıq uğrunda vuruşmalara!
Ura çəkib hücumə keçirlər

P ə r d ə

YEDDİNCİ ŞƏKİL

Dağlıqdır, arxada şiddətli top səsləri, tufəng səsləri eşidilir. Dağ arxasından, Qacarın ordusu tərəfindən yandırılmış kəndin alovları göyə qalxır. Uzaqdan arvad-uşaq fəryadları eşidilir

Q a c a r

(dağ başından yanan kəndin alovlarını seyr edərək)
Yan, yan, tərланların yaşıl yuvası!

Ruhuma can verir ölüm havası...
Çıxsın asimana odlar, alovlar,
Göylərdən od töksün yerə ruzigar!
Yan, yan! Kömür olsun hər qaya, hər dağ,
Baş əysin hökmümə bütün Qarabağ!
Üzsün qan içində gəlinlər, qızlar,
Yerdə göyərçinlər, göydə ulduzlar.
Ana qarnındakı o qandanam mən...
Bütün kainata qan olsun kəfən!
Mənim vicdanım da, qəlbim də qandır,
Dünya qan üstündə bir xanimandır...

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,
Sizdə fəzilət də, ədalət də var.

Q a p ı ç ı

(Qacara yaxınlaşaraq)

Şahim! Bağışlayın, hüsurinizə
Bir kəndli gəlmişdir, sözü var sizə.

Q a c a r

De, gəlsin!

Q a p ı ç ı

Gəl, ata, gəl, budur Qacar!

Qoca kəndli yaxınlaşır

Q o c a

Sizə bir sözüm var, böyük hökmdar!
Mən bu yanan kəndin ağsaqqalıyam,
Ellərin dərindən bir az halıyam.
Yanır od içində körpə uşaqlar,
Bizim kəndlilərin nə təqsiri var?
Əmr edin, dayansın yanğınlar, barı,
Xaraba qoymayın bu obaları!
Bu dağlar qoynunda aslan yatmışdır,
Burda koroğlular at oynatmışdır...

Q a c a r

(hiddətlənərək qocanın səsinə kəsir)

Yaxşı! Sus, qoca köpək!

(Kinayə ilə.)

Burda koroğlular at oynatmışdır...

Qacar gedir

Q o c a

(Qacarın arxasınca)

Ah, cəllad, bimürvət! İndi qulaq as,

Süleyman dünyası sənə də qalmaz.

(Qalxıb gedir.)

Qacar yenə qayıdır. Qaya başında dayanır. Bu arada Qacarın sərkərdəsi

tələsik gəlir

S ə r k ə r d ə

Şahim! Arxa cəbhə çox qorxuludur,

Elə bil, doğrudan cahan yoludur...

Eldarın dəstəsi gəlir irəli,

Qırır sərcə kimi bizimkiləri,

Odur yaxınlaşır! Gizlənin, barı...

Tutaq qabaqdakı qayalıqları,

Oralar çox bərkdir...

Q a c a r

Çəkin atları!

Bir bölük göndərin arxaya sarı,

Qabağı saxlasın gizlənincə biz.

S ə r k ə r d ə

Budur, burdadır ki, əsgərlərimiz.

Qapıçı gəlir

Q a p ı ç ı

Şahim! Qarabağın şeyxidir gələn.

Q a c a r

De, gəlsin!

Şeyx bir dəstə əyan ilə gəlir

Ş e y x

Ey şahim! Ey fəxri-vətən!
Sizin yolunuzu gözləyirdik biz,
Sizə duaçıdır nəsillərimiz...
Buyurun, qapımız açıqdır sizə;
Yurdu tapşırıq əllərinizə.

Q a c a r

(kinayə ilə)

Yaxşı, bəs nə oldu, o İbrahim xan?

Ş e y x

Siz arxayın olun İbrahim xandan!
Bu gecə qaçmışdır o Dağıstana!

Q a c a r

Ha... ha... ha... Qaçmışdır kələbaş dana!
Yaxşı, qoşul bizə, bizimlə də get,
Bu vəhşi dağlarda bələdçilik et!

Ş e y x

Buyurun, buyurun!

Gedirlər. Bir bölük əsgər danışa-danışa qabağa gəlir

T e y m u r

Əlimiz, dişimiz, tufəngimiz qan,
Yorulub bezmədik vuruşmalardan...
Dünyadan doymadı şahların gözü,
Lap cana doymuşam bunlardan, düzü.

Ə s g ə r

Dava meydanında bir əsgərik biz,
Nə desə hazırıq, öz sərkərdəmiz,
Sən nə danışırsan?..

T e y m u r

(kinayəli)

Bir əsgərik biz!..
Yıxır evimizi öz əllərimiz...
Axmaq! Bu dediyin davalarda sən

Gülləyə rast gəlib it kimi ölsən,
Şahların keyfindən nə azalacaq?

Ə s g ə r

Orduya pozğunluq gətirmə, sarsaq!
Bizi qırıb tökür bir qaçaq Eldar.

T e y m u r

Nə qədər qırsa da, onun haqqı var;
Bu torpaq onundur!

Ə s g ə r

Aha!.. satqınsan!

Qılınc vuruşuna keçirlər. Əsgərlər toplaşib, iki tərəf olub vuruşurlar. Bu
halda Eldarın dəstəsi görünür. Vuruşma gedir. Teymur və bir neçə əsgər
Eldar tərəfə keçirlər

T e y m u r

Biz də sizinləyik, gəlin, qardaşlar!

E l d a r

And için qılınca!

Əsgərlər qılınca ad içirlər. Vuruşma davam edir. Qacarın əsgərləri qaçmağa
məcbur olurlar. İlyas arxadan Eldarı vurmaq istəyir, tüfəng açılmır, ikinci
dəfə atana qədər Kürd Musanın gülləsi onu yıxır

E l d a r

Bu nədir, ay Musa?!

K ü r d M u s a

Nolacaq?! Heyvan

Vurmaq istəyirdi səni arxadan.

E l d a r

Yaxşı, di durmayın, dayanmaq olmaz!

K ü r d M u s a

Tələsmə, gözləyək burdaca bir az,

Arxada qalanlar gəlib çatsınlar.

Bu arada Əli bəy bir neçə adamla tələsik gəlir

Ə l i b ə y

Ayə, hardasınız?.. Eldar, ay Eldar!

E l d a r

Əli bəy, sən hardan? Tez ol, bir danış!

Ə l i b ə y

Eldar! Daha bizə ümid qalmamış,

Çəkilin meşəyə, çəkilin, Eldar!

Nahaq qırılmasın bizim adamlar.

E l d a r

(hirsli)

Əli bəy! Nə olub? Bir danış, niyə,

Sən nə danışırısan? Necə, geriyyə?

Ə l i b ə y

Qaçdı tülkü kimi, dan...

Qaçdı İbrahim xan, açıldı yollar,

Bizə qəh-qəh çəkib güləcəkdir Qacar.

A r ş a k

(son dərəcə hiddətli)

Ax! Namərd... Deməli, boş qaldı qabaq!

E l d a r

Vətən torpağına xəyanətə bax!

K ü r d M u s a

Güllə qabağında canından qorxan,

Qurumsaq!

E l d a r

Yox... yox... Basılmaz Vətən!

Hələ bu dağlarda ölməmişəm mən.

Durmayın, çəkilin tez meşələrə!

Bizim yuvamızdır bu dağ, bu dərə.

Böyük bir qüvvətlə yenə gələrik,

Qacarın üstünə biz də gülərik.

Eldar gedir, adamları da onun arxasınca geri çəkilirlər

P ə r d ə

DÖRDÜNCÜ PƏRDƏ

SƏKKİZİNCİ ŞƏKİL

Qarabağ. Şuşa qalası. Xan sarayı. Qacarın kef məclisi. Məclisdə əyanlar, bəylər iştirak edirlər

Q a c a r

(böyük bir qürurla)

Keçdi pəncəmizə gözəl Qarabağ,
Öpsün qılıncımı hər qaya, hər dağ,
Mən Qacar nəsliyəm, şahlar şahıyam,
Mən də yer üzünün bir Allahıyam.
Gərək biz qoymayaq daşı daş üstə,
Atın yığın-yığın leşi baş üstə!
Mənim vicdanım da, qəlbim də qandır,
Dünya qan üstündə bir xanimandır!..

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,
Sizdə fəzilət də, ədalət də var.

Ş e y x

Ey böyük hökmdar! Ey ulu Qacar!
Sizdəki qüvvətə baş əyir dağlar.
Biz də sayənizdə ömür sürürük,
Bu fani aləmdə ağ gün görürük.
Sizə kömək olsun böyük Yaradan,
Bu müqəddəs kitab, müqəddəs Quran.

Q a c a r

Rəqqasələr gəlsin!

Rəqqasələr oynayır. Qacar onların birini öpür. Birdən qızın döşündən
itələyərək

Deyirlər şirindir busənin dadı,
O da kor bəxtimə qismət olmadı...

(Xanəndələrə kinayə ilə.)
Belə deyirlər ki, ağladır yeri
Sizin Qarabağın xanəndələri.
Hünəriniz varsa, biri “Rast” oxuyun!

X a n ə n d ə

(oxuyur)

Gözüm yollarda qalmışdır, xəbər yox Kür qırağından,
Usanmaq bilməyir könlüm yaşılbəşlər sorağından.
O yerlər min xəyal eylər, təbiət şərə layiqdir,
Öpər bülbül səhər tezdən gülün yaqut dodağından.
Çəmənələr, yasəmənələr göz vurub, min cəlvə göstərsə,
Durar könlüm, çıxar seyrə həyatın qəm otağından...
Keçər aylar, keçər illər, yaz, ey Vaqif, ömür azdır,
Düşər bir gün laçın könlün şeir-sənət marağından.

Q a c a r

Qəzəl Vaqifindir?

Ş e y x

Bəli, Vaqifin!

Q a c a r

Nə oldu? Onu tez tapıb gətirin!

Sərkərdə baş əyib çıxır

Vəzir! Bu doğrudan böyük qüdrətdir,

Hər sözü, söhbəti canlı sənətdir.

Böyük təhlükədir bu şair bizə,

Sən nə fikirdəsən?

V ə z i r

Nə deyim sizə,

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar,

Sizdə fəzilət də var, ədalət də var...

Ş e y x

Şahim! Təhlükədir Vaqif, doğrudan,

Onu gözünüzdən qoymayın bir an...

Deyir, qanunlarda yoxdur həqiqət,

Deyir ki, pərdədir bütün şəriət,

Nədənsə el-oba çox sevir onu,
Bilməyir bu qədər tərs olduğunu.
Bir də, bərk dostudur o qaçaq Eldar –
Sizin düşməniniz, bəli, o murdar!
Vaqif yaşadığca – qorxudur bizə,
Şair görünməsin gözlərinizə!..

Q a c a r

Yazdığı cavabdan bilmişəm onu,
Dayan, sovuraram göyə tozunu!
Qoy gəlsin, əylənib gülüşək bir az,
Bizim dilimizi o bağlayammaz.

Təlxək hürə-hürə gəlir

Q a c a r

Təlxək, yenə hürürsən?

T ə l x ə k

(əyanları göstərərək)

Şah sağ olsun, bu sürüyə
Bəs bir köpək deyil gərək?

Hamı gülür

Q a c a r

Təlxək, söylə, məni çoxmu sevirsən?

T ə l x ə k

Şahim, yaranmadan qulunuzam mən...

Q a c a r

Bir de görüm, məni əsir alsalar,
Qaranlıq zindana tutub salsalar,
Neylərsən?

T ə l x ə k

Neylərəm? Neylərəm? Aman!..
Keçərəm yolunda baş ilə candan...
Sizi zindanlara salsalar əgər,
İnsan boğazlaram düz otuz nəfər...

Q a c a r

(ayağa qalxıb qızıl kəmərinə göstərərək)

Təlxək, kəmərimin qiymətidir bu.

T ə l x ə k

Şahim! Elə mən də bilirəm bunu.

Kəmərdən qiymətli sizdə nə var ki?

Gülüş. Vəqifi gətirirlər

Q a c a r

(heyətlə)

Aha... baş əyməyir hüzzurumda bu!

Ş e y x

Yoxdur vicdanında qanun qorxusu.

Q a c a r

(Vəqifə)

Şair, hökmdarın hüzzurundasən!

V a q i f

Bunu sizsiz belə düşünürəm mən.

Q a c a r

Bəs baş əymədiniz?

V a q i f

Əymədim, bəli!

Əyilməz vicdanın böyük heykəli...

Q a c a r

Qılınclar toqquşub iş görən zaman,

Neylər dediyiniz quru bir vicdan?

V a q i f

Vicdan dedikləri bir həqiqətdir –

Bəşiyi, məzarı əbədiyyətdir...

Q a c a r

Bəs zindan necədir, qaranlıq zindan?!

V a q i f

Soyuq məzara da zinətdir insan.

Q a c a r

Yenə göylərdədir şair xəyalın?

V a q i f

Əzəldən hüdudu yoxdur kamalın...

Q a c a r

Aha... sınaırdım idrakınızı,
Doğrudan bir şair görürəm sizi,
Xoşbəxt xəlq eləmiş sizi Yaradan!

V a q i f

Dünyada qalacaq yalnız Yaradan!..

Q a c a r

Çox gözəl, çox gözəl, inanın ki, mən
Sizin ruhunuzu sevdim ürəkdən.
Bu dövlət, bu cəlal, bu şanlı saray,
Göylərin büsatı o ulduz, o ay
Sizə tapşırılsın bu gündən gərək.
Ancaq bir şərtim var.

V a q i f

Buyurun gərək!

Q a c a r

Gərək fars dilində yazsın sənətkar.

V a q i f

Azəri yurdunun oğluyam mən də,
Az-az uydururam yeri gələndə.

Q a c a r

Yaxşı, gəl əl götür bu inadından,
Bu qədər naşükür olmasın insan!

V a q i f

Aldada bilməmiş dünyanın varı
Bir məslək eşqilə yaşayanları!
Mən ellər bağında azad bir quşam,
Mənsəbə, şöhrətə satılmamışam!..

V ə z i r

Yaxşı da... Çarılı kiçik bir ölkə
Böyük Firdovsilər yaratdı bəlkə?..

V a q i f

Dayan! Bu bağçanın hər bir budağı
Üstündə min çiçək, min dil bitirmiş,
Sizin güldüyünüz çoban torpağı
Nizamilər, Füzulilər yetirmiş!

Q a c a r

(kinayə ilə)

Nizamiyə bax... Füzuliyə bax...

V a q i f

Günəşi örtə də qara buludlar,
Yenə Günəş adlı bir qüdrəti var.

Q a c a r

Görünür Günəşə iştahan vardır.

V a q i f

Günəşdən gizlənən yarasalardır...

Ş e y x

Buna qulaq asmaq çətin peşədir.

V a q i f

Niyə, qulağınız çoxdan şəşədir –
Böhtan eşidəndə qızarıb yanar,
Doğru söz gələndə pambıq tıxanar.

V ə z i r

Sizin sözünüzün kəsəri azdır.

V a q i f

Oxuyan bülböldür, dinləyən qazdır!

V ə z i r

Of... Məndə olsaydı bundakı hünər!..

V a q i f

Ağılsız köpəklər ulduza hürər.

Q a c a r

(vəzirə)

Di, ver cavabını, nə durmusan? Din!
Hə... yenə döyükür sarsaq gözlərin!..

V a q i f

Neyləsin, yazığın nə təqsiri var?
İşıq güclənəndə çaşar qarovlar...

Ş e y x

(kinayə ilə)

Şairə sənətdir tikanlı sözlər.

V a q i f

Sözdən qızarmaz ki, bozarmış üzlər...

Qapıçı daxil olur

Q a p ı ç ı

Şahim, bir qoca var, gəlsin içəri?

Q a c a r

De, gəlsin.

Vidadi daxil olub təzim edir

V i d a d i

Hakimin hökmü, hünəri

Onun vicdanilə qardaş olmalı!

Bizə qalmayacaq dünyanın malı...

(Vaqifi göstərərək.)

Şairdir... qəlbi var, şirin sözü var,

Böyük bir ölkənin onda gözü var,

O ölsə... dağlar da dil deyib ağlar,

Əfv edin... yaxşılıq qalır yadigar.

Q a c a r

Dinin düşmənidir, o, ölsün gərək!

V i d a d i

Xeyr! o Vaqifdir, eşqə gələrək

Bəzən qamçılایır zəmanəsini,

Allah da çox sevir şerin səsini.

Q a c a r

(acıqlı)

Allah da çox sevir? Allaha yalvar,

Onun məndən də çox ədaləti var,

Əgər bacarırsa, qoy sağ saxlasın...

V i d a d i

Siz hökmdarsınız...

Q a c a r

Yaxşı, qoca, mən,
Artıq əl çəkirəm ölüm fikrindən.
Ancaq kəsəcəyəm yazan əlini,
Bir də həcv deyən acı dilini.
Razısan?

V a q i f

Razıyam, böyük hökmdar!..
Mərhəmət sahibi olur ağalar.
Eyb etməz, sizə də çatır bir əvəz,
Qatır cinsisiniz, doğub törəməz.

Q a c a r

Vaqif, indi get,
Saray həyatını büsbütün tərk et,
Gərək yaşamasın qədrnaşınas!

V a q i f

Sənsə həqiqətin ağzına daş bas!
Mən az görməmişəm bu sarayları,
Burda göyə çıxan ahü vayları...
Görmüşəm şahların vəfasını mən,
Xanların zülmünü, cəfasını mən.
Görmüşəm zamanın min rüzgarını,
Dustaq anaların göz yaşlarını.
Nifrət! Qan çanağı taclara nifrət!
Var olsun azadlıq, bir də məhəbbət...

Çıxır

Q a c a r

(hiddətlənərək, Vaqifin arxasınca)

Aparın, aparın onu zindana,
Göz dağı çəkdirin Azərbaycana!

V i d a d i

Qızılı udsa da qara torpaqlar,
Yenə qiymətini özündə saxlar...

Çıxır.

Q a c a r

Bəri bax, dayanma, burda Zülfüqar!
Vaqifi zindana sən özün apar,
Bir quş da səkməsin onun yanından!

Q a p ı ç ı

(ikimənalı)

Baş üstə, yatmaram gecəni bir an,
Əsən küləkdən də gözlərim onu...

Q a c a r

Mənim vicdanım da, qəlbim də qandır,
Dünya qan üstündə bir xanimandır!..

V ə z i r

Buyruq sizinkidir, adil hökmdar
Sizdə fəzilət də, ədalət də var...

Q a c a r

(dəlicəsinə)

Dağılın, dağılın, boğuldum yenə...

Həmı çıxır

Q a c a r

(öz-özünə)

Nə deyim, nə deyim tale deyənə?
Könlüm ayrılmayır xanimanından,
Gözlərim doymayır insan qanından.
(Xəstə kimi özündən şübhələnərək.)
Bu nədir, canımda üşütmələr var?
Aha... nə dərinidir bu uçurumlar?..
Gözlərim qaralır... aman... ölürəm!..
Ha... ha... ha... Bu nədir? Yoxsa gülürəm?
Günahsız qanlarını gözümə durur?
(Özünün nəbzini tutaraq.)

Yox, yox! Hələ qəlbim qaydayla vurur,
Xeyr, ölməmişəm hələlik sağam,
İndi mən ölümə çarpışacağam!
Qılıncı çıxarır, qolları boşalır, qılınca dirsəklənərək taqətsiz bir vəziyyət alır

P ə r d ə

DOQQUZUNCU ŞƏKİL

Şuşa qalası. Qayalıqda zindan. Səhərdir, günəş yenidən qalxır. Vaqif divara şəir yazır, sonra da yazdığı şəri oxuyur. Əli bəy qulaq asır

V a q i f

Mən cahan mülkündə mütləq doğru halət görmədim,
Hər nə gördüm əyri gördüm, özgə babət görmədim.
Aşınalar ixtilatında sədaqət görmədim,
Beyəti-ıqrari-imani-dəyanət görmədim.
Müxtəsər kim, böylə dünyadan gərək etmək həzər,
Ondan ötrü kim, deyildir öz yerində xeyrü şər. –
Alilər xaki-məzəllətdə, dənilər mötəbər,
Sahibi-zərdə kərəm yoxdur, kərəm əhlində zər,
İşlənən işlərdə əhkami-ləyaqət görmədim...

(Oğluna baxaraq.)

Ah, oğlum, of, mənim qəhrəman oğlum!
Bu qədər qəm yemə, qurbanın olum!

Ə l i b ə y

Eh... ata, nə qoyub, nə axtarırsan,
Zülmün qabağında ağlarmı insan?

V a q i f

Mərhəba, mərhəba, qəhrəman oğlum!
Bir gəl öpüm səni, pəhləvan oğlum!
(Oğlunu qucaqlayıb bərk-bərk öpür.)
Gözümün işığı, canım, ciyərim,

Bu nəmli torpaqlar olsa da yerim,
Mənim nə dərdim var, təki sən yaşa!
Of, Qacar... vicdanın döndümü daşa?

Ə l i b ə y

Ata, bilirsənmi?

V a q i f

Nəyi? De, nə var?

Ə l i b ə y

Hələ də çöllərdə qaçaqdır Eldar –
Sənin köhnə dostun vardı bir zaman;
Sən özün qurtardın onu zindandan.

V a q i f

Bilirəm, bilirəm.

Ə l i b ə y

Yaz ki, Eldara,
Yaman bir gündəyəm, düşmüşəm dara,
Bir kömək əli ver!

V a q i f

Yazım, qoy yazım...

(Cibindən dəftərçə çıxarıb yazır.)

G ü l n a r

Tələsik gəlib qapıçının ovcuna pul basaraq, pəncərədən
Əli bəy, Əli bəy!

Ə l i b ə y

Ata, Gülnardır!

V a q i f

Sənin sevgilinin vəfası vardır!

G ü l n a r

(əlindəki kiçik bağlamayı pəncərədən uzadaraq)

Alın, ac qalmayın...

(Ağlayır.)

Ə l i b ə y

Ağlama, Gülnar!

V a q i f

Qızım, hər gecənin bir gündüzü var,
Sənə halal olsun hər əməyimiz,
Yoxdur səndən özgə bir köməyimiz.
Ala bu məktubu, qoynunda gizlə,
Onu gözün kimi qoruyub gözlə,
Çatdır hardadırsa, qaçaq Eldara!

G ü l n a r

Siz arxayın olun.

(Çaparaq gedir.)

V a q i f

(oğluna)

Bir bax Gülnara,
Atalar sözüdür, yaxşı qulaq as:
Aslanın erkəyi, dişisi olmaz!
Ellər qurtaracaq bizi bu dardan,
Dünya ayırməsın səni Gülnardan!
Doğmuş günəşə şairanə bir göz gəzdirərək.
Odur, bax, günəşin rənginə bir bax!
Yanır kainata işıq saçaraq.
O günəş gəncliyin timsalıdır, bil,
Gəncliyin günəşi saralan deyil.
Can balam, parlasın ömrün günəş tək,
Nə can yangısı gör, nə izzirab çək!

Əli bəyin başını sinəsinə doğru çəkərək onu oxşayır. Vidadi gəlir, qapıçı
buraxmaq istəmir

Z ü l f ü q a r

Olmaz, kişi, bir dayan,
Bizi işə salarsan.

V i d a d i

Yox, mən onu görəm gərək,
Kor eləsin səni fələk
Məni geri qaytarsan!

Qapıçı qapını açaraq

Z ü l f ü q a r

Di gəl, tez ol, tez qayıt ha!

Xəbər çatar birdən şaha.

Onsuz da çox qudurğandır,

Çörəyi qan, suyu qandır...

Vidadi daxil olur. Vəqifi qucaqlayır

V i d a d i

Nə qədər yalvardım yenə Qacara,

Dedi: – Get, səni də çəkdiyyəmə dara...

Sonra bütün gecə xəyala vardım,

Allaha üz tutub yenə yalvardım.

Onda da görmədim vicdandan əsər,

Doğru deyirsənmiş, aldanmış bəşər!

Bir kömək gəlməyir sizə əlimdən,

Sözüm yerə düşdü... niyə sağam mən?!

V a q i f

Qardaşım! Sən nəhaq yalvardın ona,

Söz əsər eləməz qəlbi pozğuna...

Bir də, qorxmayıram mən heç ölümədən,

Dünyanın qəlbində qalacağam mən!

V i d a d i

Yox, yox, ölüm sənə yaraşmayır heç!

V a q i f

Vidadi! Gəl məndən birdəfəlik keç,

Qayıt kəndimizə, qorxuram səndən;

Barı, Vidadisiz qalmasın Vətən...

V i d a d i

Necə? Mən qayıdım? Bunu görməzsən,

Sən ölən torpaqda öləcəyəm mən!..

Qapıçı Vidadini çəkə-çəkə aparır. Vəqif fikrə gedir

Ə l i b ə y

Ata, lap heyranam Vidadiyə mən,

Doğrudan o sənə yanır ürəkdən.

Nə təmiz, nə böyük təbiəti var,
Ona bənzəsəydi bütün insanlar!..

V a q i f

Böyük təbiətlər yaranır az-az
Hər yerdə, hər zaman inci tapılmaz...

Pauza. Həzin musiqi səsi. Xuraman pəjmürdə və son dərəcə dalğın gəlir

X u r a m a n

(zəif bir səslə)

Vaqif! Ey sərvərim, ey tacidarım!

V a q i f

(acı bir fəryadla)

Nə var, nə deyirsən, vəfalı yarım?

X u r a m a n

Uydum bu dünyada nazü nemətə,
Özüm də bilmədən uydum şöhrətə.

Bilmədim axırı zəhrimarımış...

Hər qızıl xəzinə bir şahmarımış...

İndi öz əlinlə gəl öldür məni,

Nə qədər alçaldım, alçaltdım səni...

V a q i f

(daha şiddətli)

Get, get, vəfasızsan bu dünya kimi!

Görünmə gözümə bir rəya kimi...

Xuraman məyus və peşman qaydır, uzaqdan onun qəmgin səsi eşidilir

X u r a m a n

Bir ceyrandım, ürkütdülər yatağımdan,
Bir quş idim, ayrı düşdüm budağımdan,
Külək əsər, yarpaq düşər, çiçək solar...
Viran qalmış mənim bu can otağımdan.

V a q i f

(bu nəğmədən mütəəssir olaraq)

Budur, yer üzünün əsrəfi insan
Yaradır gündə bir hicranlı dastan.
Nəydi o yazığın, nəydi günahı?

İndi çöllərmidir onun pənahı?
İnsan! O müqəddəs bir kainatdır,
O saf qəlbi pozan yalnız həyatdır...
(Tez pəncərədən.)

Qapıçı, qapıçı, çağır gedəni!
Oğul! lap oyatdı o mahnı məni.
Bəzən yanılsa da gözəl bir mələk,
Ondan iyrənsə də, hər duyan ürək,
Buna müqəssirdir, şübhəsiz, zaman...

Q a p ı ç ı
(qayıdaraq)
Özünü qayadan atdı Xuraman!
V a q ı f
(başını əlləri arasına alaraq fəryadla)
Of... partla, ürəyim! Yazıq Xuraman!
Bizim eşqimizi məhv etdi zaman...

P ə r d ə

BEŞİNCİ PƏRDƏ

ONUNCU ŞƏKİL

Meşə. Eldarın dəstəsi bu dəfə əvvəlkindən çox görünür. Eldar qaya başından dərəyə baxır, sonra ayağının altındakı qayaya baxaraq

E l d a r
Budur Qız qayası – hicran yuvası!
Başından çox əsmiş ölüm havası.

Bağrını deşdikcə hər soyuq külək,
Ah çəkib, of demiş, köks ötürərək...
O hələ almamış bu dünyadan pay,
Dərdini duymamış nə ulduz, nə ay.
Ona həmdəm olmuş saralan şamlar,
Qəlbi hicran çəkmiş qərib axşamlar...
Of, yazıq analar, of, igid Vətən!
Nələr çəkməmişsən bu dünyada sən...
Qılınclar, nizələr, dəmir qalxanlar,
Sinəndə at çapan şahlar, xaqanlar
Səni parçaladı, diddi ətini,
Qəlbini, hissini, məhəbbətini...

A r ş a k

Eldar! Yenə fikrə cumubsan!

E l d a r

Arşak!

Bir gəl. bu qaralan dərələrə bax!

A r ş a k

Baxıram, nə var ki, susuzdur dərə.

E l d a r

Yaxşı bax, yaxşı bax o sümüklərə!

Görürsən? – Kəllələr, əllər, ayaqlar...

A r ş a k

Onları görməsə gözüm. ay Eldar,

Mənim bu çöllərdə nə azarım var?

Elə bil, od yağır yenə havadan...

E l d a r

Dərdini bilirəm, Sayat-Novadan

Bir ağız deməsən, dincələnməzsən.

De, başına dönüm, de gəlsin!

A r ş a k

Otur!

(Sayat-Novadan oxuyur)

E l d a r
 Nə gözəl sözlərdir – duzlu, məzəli...
 Aşığı yaradır ellər gözəli.
 A r ş a k
 Eldar, bəs nə oldu Məhəmməd Qacar?
 De görək neyləyək, nə tədbirin var?..
 E l d a r
 Arada ellərin çox axdı qanı,
 Kürd Musa axtarır İbrahim xanı;
 Hardasa gizlənib, tapacaq onu.
 Qacarla bitəcək davanın sonu.
 A r ş a k
 Ah! zəhərlədi bütün havanı,
 Saz tutub söz deyən Sayat-Novanı
 O qurd parçaladı, Tiflisdə, o qurd!
 İlana bənzəyən o qara bulud!..
 E l d a r
 Didib dağıtsaydım zalım Qacarı...
 A r ş a k
 Gürcülər köməyə çatsaydı, barı!
 E l d a r
 Çatarlar, çatarlar!
 T e y m u r
 Gələn var, ehey!..
 A r ş a k
 Böyük bir dəstədir o gələn, Eldar!
 E l d a r
 Musa, bir yoxla tez!
 A r ş a k
 Olmasın Qacar!
 T e y m u r
 Aha, üstümüzü yaman aldılar...

E l d a r

Arşak, sən dərənin boğazında dur,
Teymur, Haça dağa...

T e y m u r

Gəlirlər, odur!

E l d a r

Keçinin əcəli yetişən zaman
Çoban çomağına sürtünər heyvan.

K ü r d M u s a

(qışqıra-qışqıra gəlir)

Ay Eldar! Gürcülər gəldi, ay Eldar!

E l d a r

Necə, gürcülərdir?

K ü r d M u s a

Onlardır, onlar!

E l d a r

(gürcüləri qarşılayaraq)

Bu dağlar sizindir, əziz qardaşlar!

Ellərin ağz ilə öpürəm sizi,

O azadlıq sevən qəlblərinizi.

Görüşüb öpüşürlər

Əyləşin, əyləşin, dincəlin bir az!

(hamı əyləşir)

Of... ötür qəlbimdə min sədəfli saz,

Çoxdan istədiyim bu qardaşlığın

Bu dağlardan böyük qüvvəti var.

Qoy indi tablasın Məhəmməd Qacar!..

Kabab-çörək gətirirlər, yemək başlanır

E l d a r

(Tamaraya)

Bacım! Siz nə üçün gəldiniz yenə?

T a m a r a

Yaxın gəl, qulaq as qəlbim deyənə.

Bu ana qəlbidir, gəl onu sən yar,

Gör nə döyüntülər, nə ağrılar var!

E l d a r

Aha... dərdisiniz, danışın, barı!

T a m a r a

Soldu gəncliyimin ilk yarpaqları.
Gözümün işığı bir balam vardı,
Yenicə-yenicə top oynadardı,
Onu parçaladı düşmən gülləsi;
Susdu bülbül kimi balamın səsi.
Sinəmə dağ çəkdi Məhəmməd Qacar,
Amandı, onu tap, mənə ver, Eldar!
Qoy boğsun o əli qanlı murdarı
Bir ana qəlbinin hıçqırıqları!..

Ş a l i k o

Eldar! Doğrudan da Məhəmməd Qacar
Tiflisi odlara qaladı keçdi;
Of! O sürək görmüş dişi canavar
Bizi quduz kimi daladı keçdi;
Yandı şəhərdəki böyük binalar,
Qucaqda körpəsi yandı analar.
Bax, bu gözlərimlə onları saydım,
Of... bircə Qacarı parçalasaydım!..

E l d a r

Kefini heç pozma, vətən qardaşı,
Əzilər dediyin ilanın başı.

A r ş a k

Şaliko, Şaliko! Qüvvət bizdədir,
Dünyanın cilovu əlimizdədir.

K ü r d M u s a

Canım, qaraltmayın bir qanınızı,
Düşmən almayıb ki, dörd yanınızı,
Nə çox “Qacar” deyib söyləyirsiniz?
Elin basılmayan qalasıyıq biz.

E l d a r
 Eləsə məşq ilə necədir aran?
 K ü r d M u s a
 Varam, bərk dayan ha...
 Sağalmaz yaran...
 E l d a r
 Ha... ha... ha... buna bax,
 Buna bax, Arşak!
 Çıxar qılıncını, südəmər uşaq!
 A r ş a k
 Çalın, cəngi çalın!
 Musiqi. Eldar və Kürd Musa qılınc döyüşdürürlər
 K ü r d M u s a
 Dayan, kəklik əti yeməmişən sən!
 E l d a r
 Sənə yedirtmişəm, gəlsin gözündən!
 Musiqi. Qılınc döyüşü davam edir, iki tərəf
 olurlar. Şaliko qılıncını onların arasına tutur
 Ş a l i k o
 Canım! Zarafat bu boyda!..
 Gülüş
 T a m a r a
 Doğrudan, Eldar!
 Qılınc döyüşündə məharətin var!
 K i ç i k g ü r c ü
 Bu dağlar mülkünün pələngi sənsən!
 E l d a r
 (Gürcülərin birinin əlindəki çonquriyə baxaraq)
 Bu nədir?
 G ü r c ü
 Çonquri deyirik buna,
 Sizin saz kimidir.

E l d a r

Yaxşı, çalsana!..

Xoşdur bu dağların sərin havası,

Çal, qarışsın onu gürcü havası!..

Gürcü çalır

T a m a r a

(Rustavelidən oxuyur.)

Tərif edək Tamaranı, axıdaraq göz yaşları,

Əzəl başdan qəzəl deyib mədh etməmiş o dildarı,

Mürəkkəbim şəvə göllər, qələmim göl qamışları,

Bunlar duyan ürəkləri deşəcəkdir nizavarı.

Mən Rustaveli, bir eşq üçün can qoymuşam bu əsərə.

Mən Məcnunam orduların sərkərdəsi bir dilbərə,

Məhəbbətin dərmanı yox, üz tutsam da təbiblərə.

Ya can versin canan mənə, ya tapşırsın quru yerə.

E l d a r

Deyin, Rustaveli kimin adıdır?

T a m a r a

O, gürcü şerinin ilk ustadıdır.

E l d a r

Bəh-bəh, onu doğan nə bəxtiyardır,

Bizim Nizami tək kəlamı vardır.

Oyun... Uzaqdan tufəng səsi eşidilir. Gülnar gəlir, hamı ayağa qalxır. Eldar özünü qabağa verir. Gülnar kəlağayını açaraq, Eldarın qarşısına atır və ona məktub uzadır, hamı heyrətə düşür

G ü l n a r

Al, qardaşım, al, Eldar!

Vaqifin məktubu var!

Eldar məktubu alır və ucadan oxuyur, hamı diqqətlə dinləyir

E l d a r

“Oxu, bu naməni, əzizim Eldar!

Qoy mənim dərdimi dinləsin dağlar.

Bir tər lan xəyallı qəlbi xəstəyəm,

Bir şeyda bülbüləm, daş qəfəsdəyəm...

Əzizim! Saldılar məni zindana,
Şəriət dillərdə oldu bəhana,
Gəl, dağıt, parçala bu daş qəfəsi,
Ölməsin şairin həqiqət səsi!
Sən də qurtarmasan Vaqifi dardan,
Yoxdur umacağım pərvərdigardan!”

Hər tərəfdən Qacarın ünvanına nifrət və söyüş səsləri eşidilir. Böyük bir
həyəcan qopur

E l d a r

Of.. Yenə beynimə sıçradı al qan!
Baxın, layiqmidir Vaqifə zindan!
Bu arada bir qoca kəndli bir dəstə kəndli ilə gəlir

Q o c a

Eldar hansınızdır?

E l d a r

Mənəm, ay əmi!

Q o c a

Oğlum, adın düşüb bütün dillərə,
Bəlkə, gün ağladın bizim ellərə.
Sənə qiymətli bir baxşayışım var,
Mənə də atamdan qalıb yadigar...

E l d a r

O nədir, ay əmi?

Q o c a

(yapıncının altından bir qılınc çıxararaq)

Buyur! Misri qılınc deyərlər buna,
Sadiq yaşamışdır ana yurduna.
Böyük Koroğludan qalmış yadigar,
Budur, dəstəsində barmaq yeri var.
Al, oğlum! Göz üstə saxla sən bunu,
Yaşat ürəyində qoç Koroğlunu!
Sənə bata bilməz nə xan, nə paşa,
Yalnız yoxsulların eşqilə yaşa!
Vur! Vuran əllərin görüm var olsun,

Qacarın başına dünya dar olsun!
Eldar qılıncı alır, hörmət və məhəbbətlə ona xeyli baxır və diz çökərək
qılıncı öpür

E l d a r

Qıratın yalında qıvrılıb yatan,
Xanların, bəylərin gözüne batan,
Zalıma göz dağı, bizə şan qılınc,
Azadlıq uğrunda vuruşan qılınc!
İndi dayansın Qacar!

Cəngi çalın hücum var!

Silahlar göyə qalxır, ura səsləri ucalır. Eldarın dəstəsi hücumu keçir

P ə r d ə

ON BİRİNCİ ŞƏKİL

Şuşa qalası. Cıdır düzü. Günəş batmaq üzrədir. İki nəfər çoban qayaya
arxalanaraq oturmuşlar, onların biri ney çalır

M u r a d

Qasım!

Q a s ı m

Nə var?

M u r a d

Canına azar!

Elə, belə gəlib, belə də getdik.

Nə bir günə çatdıq, nə kama yetdik...

Q a s ı m

Nə var? Bir de da...

M u r a d

Çor nə var, nə var!..

Bilirsən neyləyir Məhəmməd Qacar?!

Q a s ı m
 Neyləyir?
 M u r a d
 Vaqifi öldürür Qacar...
 Q a s ı m
 Yox, əyə, bu boyda qansızlıq olar?
 M u r a d
 Sən öl, düz deyirəm!
 Q a s ı m
 Vay sənin... can... can...
 Əyə, lap üşütmə qopdu canımdan.
 M u r a d
 Bəli, öldürürlər Molla Pənahı...
 Q a s ı m
 Görəsən, yazığın nəymiş günahı?
 M u r a d
 Deyirlər, Vaqifə demiş ki, Qacar,
 Çarılıq tayfadan nə şair olar?
 O da həcv eləmiş o zülmkarı,
 Buna acıqlanıb zalım hökmdar.
 Q a s ı m
 Murad!.. Əyə... sənin yaxşı səsin var,
 Onun sözlərindən bir oxu, barı!
 M u r a d
 (oxuyur)
 Xumar-xumar baxmaq göz qaydasıdır,
 Lalə tək qızarmaq üz qaydasıdır.
 Pərişanlıq zülfün öz qaydasıdır
 Nə badi-səbadən, nə şanədəndir.
 Q a s ı m
 (dizinə vuraraq)
 Vay, sənin gözlərin kor olsun, Qacar!
 Bir gör, Vaqifə də heç adam qıyar!
 (Heyrətlə ətrafa baxaraq.)

Murad, Murad, əyə, gətirirlər, bax!
M u r a d
(Heyrətlə baxır və göylərə üsyan edir kimi.)
Ey fələk! Ey dünya! Ey qanlı çanaq!
Şeyx bir dəstə adamla Vaqifi və oğlu Əli bəyi gətirir
Ş e y x

Dayanın!

V a q i f
(tənəli)
Mümkünmü durub dayanmaq...
Ş e y x
Oğlum, sən Allahın qüdrətinə bax!
Ə l i b ə y
Nə oldu, tez deyir, gəlsin cəlladlar!
Uzun mırıldama, satılmış alçaq!
Səni də udacaq bu qara torpaq!..
Ş e y x
(ətrafə)

Əstəğfürullah...

Kafirə bir bax!

V a q i f
(qürub etməkdə olan günəşi həsrətli gözləri ilə seyr edərək, oğluna)
Günəş qürub edir... sönür kainat.
Əzəldən belədir vəfasız həyat...
(Günəşi göstərərək.)
O, mənim ömrümün timsalıdır, bax!
Sönən bir varlığın xəyalıdır, bax!
Mən də yaradıldım, mən də parladım;
Gözəllər ağzından düşmədi adım...
İndisə yelkənim toxundu daşa,
Bir insan ömrünü vurmadım başa.
Oğul! Alışırım, yanıram, aman,
Səni öldürürlər mənim ucumdan!
Qoy ucsun başıma qayalı dağlar!..

Ə l i b ə y

Ata!

Sənin günəş boyda bir vicdanın var –
Çiyində el dərdi daşıyacaqdır,
Bu dünya durduqca yaşayacaqdır!..

V i d a d i

(arxadan)

Vaqif!

V a q i f

Vidadi, qardaşım, sənmişən, gəl, gəl,
Bizi ayrı saldı bimürvət əcəl!..

V i d a d i

Kor olsun gözlərim, nələr görürəm!
Günəşi tutulmuş səhər görürəm...

Vaqifi və Əli bəyi çəkə-çəkə aparırlar

V a q i f

Ağlama, qardaşım, sən yaşa, yarat!
Yaxındır gözlənən azad bir həyat.

V i d a d i

(göylərin dərinliyinə əl qaldıraraq)

Tfu, sənin taxtına, ey çərxi-fələk!

Daşdan yaranmamış, ətdəndir ürək!..

Cəlladlar gəlirlər

Ş e y x

Kəlmeyi-şəhadət alın dilinizə!

V a q i f

(oğlunu bağrına basaraq cəllada tərəf)

Nə qədər olsa da, qanın var, cəllad!

İnsanın canından şirindir övlad,

Məni qorxutmayır bu vaxtsız əcəl.

İnsaf et, qabaqca məni öldür, gəl –

Gözlərim görməsin övlad qanını!

Uçurma könlümün xanımını...

Ş e y x
(kinayəli)

Şair, rənginizdə bir sarılıq var?

V a q i f

Qafil gün batanda, rəngi saralar!

Ş e y x

Bu fani aləmi artıq unudun,

İndi üzünüzü qıbləyə tutun!

Cəllad Əli bəyi çəkir, Vaqif onu buraxmır

V a q i f

Of... Sənin gözlərin kor olsun, cəllad!

Sənə demədimmi şirindir övlad!

Şeypur çalınır, Qacar gəlir, yüksək bir yerdə dayanaraq

Q a c a r

Ha... ha... ha... böyük şair!

(Öz adamlarına.)

İndi bərk durun!

Burda kəllələrdən bir qala qurun!

Göylərə dayansın qoy onun başı!

Dibindən çay kimi axsın göz yaşı.

Onun zirvəsinə yalnız və yalnız

Vaqifin başını qoymalısınız!

V i d a d i

Hökmdar! Yerlərə, göylərə bir bax,

Buludlar qaralır matəm tutaraq,

Vaqif bir oğludur əbədiyyətin,

Ölməz böyük dili şerin, sənətin...

Yalvarıram sənə, onu ver mana,

Əllərin batmasın günahsız qana!

V a q i f

(Vidadiyə tərəf)

Yalvarma, yalvarma, o cəllada sən!

Hələ baş əyməmiş bu böyük Vətən...

Q a c a r

(Vidadiyə)

Görürsən? O imiş qatı düşmənim,
Onu yandırsam da, haqqım var mənim,
Tez olun, cəlladlar!

V i d a d i

Yox, yox, qanın varsa, əmr et zülmkar,
Qoy mənim boynumu vursun cəlladlar!
(Özünü cəlladlarla Vaqifin arasına salır.)

Bu arada səs-küy qopur. Eldarın dəstəsi hücumə keçmişdir. Vuruşma
yaxınlaşır

V ə z i r

Şahim, vuruşmağa gəlir ki, Eldar,
Gəl, qaçaq, gəl, qaçaq, xata toxunar!
Yox bir, basacaqdır gədənün biri
Göylərə hökm edən bir cahangiri!
(Cəllad Əli bəyi vurmaq istərkən)

M u r a d

(öz yoldaşına)

Əyə, gəldilər!

Cəlladın başından çomaqla vurur, cəllad yıxılır. Eldar, Kürd Musa, Gülnar
və Şaliko qabaqda olmaqla, Eldarın dəstəsi görünür

Q a c a r

(öz adamlarına)

Tutun, diri tutun, bu saat onu!

Vidadi Vaqifi qucaqlayıb bir tərəfə çəkir. Əli bəy Gülnarla görüşür, onun
tüfəngini alıb, davaya qarışır. Şiddətli vuruşma gedir. Eldar qılınc davasında
saray adamlarını yara-yara gedir

Q a c a r

Özüm vuruşmağa qarışam gərək!

Eldar irəli gəlir. Şeyx və vəzir qaçırlar, Əli bəy şeyxi vurub qayadan salır

E l d a r

(Qacara müraciət edərək)

Ehey, bəri bax!..

Arxadan vurmaq

İgidə yaramaz!

Q a c a r

Dayan, yaramaz!

Mən Qacar nəsliyəm, şahlar şahıyam,

Mən də yer üzünün bir Allahıyam!..

E l d a r

Gəl, gəl, çulu cırıq kəndliyəm mən də.

Şahla vuruşuram yeri gələndə...

Şiddətli qılınc vuruşması gedir

Q a c a r

Mənlə vuruşmağa Koroğlu gərək!

E l d a r

(kinayə ilə)

Bəh... bəh... nə söz var ki, pələngsən, pələng!

Eldar Qacarı yaralayır, ancaq vuruşma yenə davam edir. Birdən Eldarın qılıncı əlindən düşür

Q a c a r

(dayanaraq gülür)

Bəh... bəh...

Anan gəlsin indi üstünə!

E l d a r

Yapıncının altından misri qılıncı çıxararaq

Dayan! Misri qılınc gəlir üstünə...

Q a c a r

(çaşaraq)

Nə?... Nə?... Misri qılınc? Nə? Nə? Koroğlu?

Eldar Qacarı yenə qılıncı vurur. Qacarın qılıncı düşür. Qapıçı əlində siyırma xəncər gələrək, onu arxadan vurur

Q o c a k ə n d l i

(Qacarın meyitinə rişxəndlə baxaraq)

Bu dağlar qoynunda aslan yatmışdır,

Burda Koroğlular at oynatmışdır.

E l d a r

Əzildi, şahmarın zəhərli başı,

Dağın sarayı, bütün daş-qaşı

Paylayın aclara və yoxsullara,
Bu gün bayram olsun bütün qullara!

Ş a l i k o

Qardaşlar, bu ölən yalnız Qacardır,
Qacarlar dünyada hələ də vardır.
Onların kökünü kəsəcək yalnız
Bizim bu basılmaz qardaşlığımız!

Təlxək gəlir, Qacarın meyitinin ətrafında at kimi hərlənir, ona rişxəndlə
baxaraq

T ə l x ə k

Sizi, doğrudan da, əsir alsalar,
Qaranlıq zindana tutub salsalar,
İnsan boğazlaram düz otuz nəfər.

(Bərk-bərk gülür.)

Vidadi və Vaqif daxil olurlar. Hamı hörmətlə onlara baş əyir

E l d a r

(Vaqifə müraciət edərək)

Möhtərəm şairə salamlar olsun!
Bu dünya durduqca o da var olsun!

V i d a d i

Aha, uzanmışdır bizim şiri-nər,
İran torpağını ləkələyənlər.

V a q i f

(Vidadiyə)

Ey Vidadi, gərdişi-dövrani-kəcrəftarə bax,
Ruzigarə qıl tamaşa, karə bax, kirdarə bax!
Əhli-zülmü necə bərbad eylədi bir ləhzədə,
Sən bizim dağlar pələngi qəhrəman Eldara bax!

Eldar hörmətlə Vaqifin əlindən öpür, xalq onu böyük sevinc və təntənə ilə
ölüm meydanından çıxarır

P ə r d ə

MÜNDƏRİCAT

ŞEİRLƏR.....	3
VAQİF.....	325

Səməd Vurğun

Ayrılarımı könül candan

Yığılmağa verilib: 20.04.2017

Çapa imzalanıb: 10.05.2017

Formatı 60x84 1/16, Fiziki çap vərəqi 26,5.

Bakı, Azərbaycan